
روش تدریس
طرح انس با قرآن
نورالقرآن
تألیف: اکبر محمد پسندی
جلد ۳-۱

قائمیه اصفهان
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
www.Ghaemiyeh.com

روش‌انس باقرآن (ویژه جوانان) (از طریق کارگاه آموزشي مفسّرين‌جوان)

مشخصات كتاب

سرشناسه : بيستوني محمد، - ۱۳۳۷
عنوان و نام پديدآور : روش انس با قرآن (ويژه جوانان (از طريق كارگاه آموزشي مفسرين جوان = (Refrence guide of Quran sources)
ابتكاري جديد براي تفكر و تدبر در قرآن [سطح]۱/ تاليف محمد بيستوني
مشخصات نشر : تهران بيان جوان ۱۳۸۲.
مشخصات ظاهري : [۴۶] ص جدول نمودار + [۷] ورق تا شده ۱۱ x۵/۲۱س‌م
شابك : 964-94052-7- ۵۵۰۰۰ريال
وضعيت فهرست نويسي : فهرستنويسي قبلي
يادداشت : ص ع به‌انگليسي M. Bistooni. Reference guide of our'an surces level 1.
موضوع : قرآن -- كتابشناسي
موضوع : قرآن -- تحقيق
موضوع : قرآن -- علوم قرآني
رده بندي كنگره : Z۷۸۳۵ /الف۵ب۹۲
رده بندي ديويي : ۰۱۶/۲۹۷۱
شماره كتابشناسي ملي : م ۸۱-۴۵۵۶۷

جلد 1

اَلاِهْداء

اِلي سَيِّدِنا وَ نَبِيِّنا مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّهِ وَ خاتَمِ النَّبِيّينَ وَ اِلي مَوْلانا وَ مَوْلَي الْمُوَحِّدينَ عَلِيٍّ اَميرِ الْمُؤْمِنينَ وَ اِلي بِضْعَةِ الْمُصْطَفي وَ بَهْجَةِ قَلْبِهِ سَيِّدَةِ نِساءِ الْعالَمينَ وَ اِلي سَيِّدَيْ شَبابِ اَهْلِ الْجَنَّةِ، السِبْطَيْنِ، الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ اِلَي الاَئِمَّةِ التِّسْعَةِ الْمَعْصُومينَ الْمُكَرَّمينَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ سِيَّما بَقِيَّةِ اللّهِ فِي الاَرَضينَ وَ وارِثِ عُلُومِ الاَنْبِياءِ وَ الْمُرْسَلينَ ، الْمُعَدِّ لِقَطْعِ دابِرِ الظَّلَمَةِ وَ الْمُدَّخِرِ لاِحْياءِ الْفَرائِضِ وَ مَعالِمِ الدّينِ ، الْحُجَّةِبْنِالْحَسَنِ صاحِبِ الْعَصْرِ وَ الزَّمانِ عَجَّلَ اللّهُ تَعالي فَرَجَهُ الشَّريفَ فَيا مُعِزَّ الاَوْلِياءَ وَ يا مُذِلَ الاَعْداءِ اَيُّهَا السَّبَبُ الْمُتَّصِلُ بَيْنَ الاَرْضِ وَ السَّماءِ قَدْمَسَّنا وَ اَهْلَنَا الضُّــرَّ في غَيْبَتِــكَ وَ فِراقِــكَ وَ جِئْنا بِبِضاعَـةٍ مُزْجاةٍ مِنْ وِلائِكَ وَ مَحَبَّتِكَ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ مِنْ مَنِّكَ وَ فَضْلِكَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنا بِنَظْرَةِ رَحْمَةٍ مِنْكَ اِنّا نَريكَ مِنَ الْمُحْسِنينَ

مقدّمه

قرآن كريم «هُدَيً لِلنّاس» (1)است و براي راهنمايي همه مردم نازل شده است، بنابراين اگر مقاطع سنّي مختلف نمي‌توانند به‌سادگي با قرآن ارتباط برقرار كنند و امكان اُنس با قرآن براي آن‌ها به راحتي ايجاد نمي‌شود، به‌دليل «ضعف پيام وحي» نيست، بلكه به‌دليل «ضعف مربّيان و مبلّغان» است كه به‌صورت سنّتي و بدون توجّه به شرايط سنّي و اقتضائات جواني، تفسيرهاي پرحجم با بحث‌هاي پيچيده حرفه‌اي را به‌صورت تكراري چاپ و منتشر مي‌كنند. درحالي كه جوان امروزي به تفسيرهايي در قطع كوچك و با متن ساده نياز دارد كه دربردارنده بحث‌هاي علمي روز و پاسخ به نيازهاي ملموس زندگي باشد.
از سوي، ديگر واژه «ناس» از كودك دبستاني تا دانشجوي دانشگاهي را شامل مي‌شود، بنابراين بايد روش‌هاي جديدي ارائه شود كه مخاطب دبستاني تا دانشگاهي هركدام متناسب با درك و فهمشان بتوانند «پيام قرآن» را دريابند و با آن ارتباط برقرار كنند و از طريق تفكّر و تدبّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره اين اُنس ، تجلّي محتواي قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.
1- آيه 185 سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذي اُنْزِلَ فيهِ الْقُرآنُ هُديً لِلنّاسِ و بَيِّناتٍ مِنَ الْهُدي وَ الْفُرْقان...).
(2)
در همين رابطه، قرآن كريم مي‌فرمايد : وَ ما اَرْسَلْنا مِنْ رَسُولِ اِلاّ بِلِسانِ قَوْمِه لِيُبَيِّن لَهُمْ ... :(1) (ما هيچ پيامبري را نفرستاديم مگر به زبان قومش تا حقايق را براي مردم آشكار سازد) و در آيه ديگري مي‌فرمايد: وَ ما اَرْسَلْناكَ اِلاّ كافَّةً لِلنّاسِ بَشيرا و نَذيرا :(2) (تو را به‌سوي همه مردم فرستاديم تا آن‌ها را بشارت دهي) . خداوند انبياء را فرستاد تا به «زبان عادّي» با مردم خود گفت‌گو كنند و مقاصد خود را به ديگران بفهمانند.(3)
همچنين در جاي ديگري مي‌فرمايد: كِتابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَيْك لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ‌الظُّلُمات اِلَيَ‌النُّورِبِاِذْنِ‌رَبِّهِمْ : (ما به تو كتاب داديم تا مردم را از تاريكي و جهل به سوي نور و آگاهي هدايت كني).
پيام سه آيه شريفه مذكور اين است كه : دعوت پيامبران معمولاً از طريق يك اثر مرموز و ناشناخته (و با عبارات پيچيده و نامأنوس) در قلوب پيروانشان منعكس نمي‌شد ، بلكه از طريق «تبيين و روشنگري» و تعليم و تربيت با همان زبان معمولي و رايج (قابل فهم براي همه گروه‌هاي سنّي) صورت مي‌گرفته است.(1)
1- آيه 4 سوره ابراهيم .

2- آيه 28 سوره سبا .
3- تفسير الميزان (20جلدي) ، جلد 12 ، صفحه 20.
(3)
روش انس با قرآن حاصل تجارب عملي 20 ساله جلسات تفسير قرآن مي‌باشد كه توسّط مؤلّف براي مخاطبين مقاطع سنّي راهنمايي، دبيرستاني و دانشگاهي و طلاّب حوزه‌هاي علميّه برگزار شده است و براي نخستين‌بار در ماه مبارك رمضان سال 1381 در بخش جوان نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان ميهن عزيزمان قرار گرفت .از طريق اين روش ، ابتدا بين شما و درياي زيباي قرآن كريم ارتباط برقرار مي‌شود و با تكرار كار ، انس با قرآن در وجود شما تجلّي نموده و در كمتر از يكسال با استعانت از خداي منّان و توجّه به ترجمه و تفسير آيات موضوعي ، به تدريج گفتار و رفتار شما به رنگ و بو و عطر قرآني معطّر مي‌گردد. ممكن است شما خواننده جوان اين كتاب سؤال كنيد كه آيا بهتر نيست به‌جاي آموزش و تبليغ «روش انس با قرآن» كلاس‌هاي تفسير قرآن را برگزار و يا در آن شركت كنيم؟ در پاسخ عرض مي‌كنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهيگيري به خريداران ماهي است .
يعني به‌جاي آنكه فقط يك نفر يا يك گروه
1- تفسير نمونه ، جلد 10 ، صفحه 69، ذيل آيه شريفه.
(4
«ماهي بگيرند» و گروه ديگري فقط «مصرف كننده» باشند، آيا بهتر نيست «روش ماهيگيري ، قايق سواري و شناي در دريا» را يادبگيريم و به ديگران نيز آموزش دهيم؟ زيرا در اينصورت به‌جاي يك ماهيگير، هزاران ماهيگير جوان خواهيم داشت و بجاي مصرف ماهي صيد شده توسط ديگران، خودمان ماهي را صيد مي‌كنيم كه لذتي مضاعف دارد.
دركار با تفسير قرآن نيز استدلال همين است . بنده ضمن آنكه برگزاري جلسات تفسير قرآن را كار مقدس و مباركي مي‌دانم، اعتقاد دارم بهتر است با توجه به كمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزيز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعي فوري به تفسيرهاي قرآن كريم را آموزش دهيم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتي كه حال و حوصله و نشاط داشته باشند، خودشان بدون حضور مكرر به استاد ، ابزار كار را در دست گرفته و در درياي زيبا و سراسر شگفتي و عظمت قرآن‌كريم وارد شوند . آنگاه خواهند ديد كه مراجعه مستقيم به قرآن كريم و تفسيرهاي فراوان و متنوعي كه هركدام گلي از اين گلستان زيبا را مورد ارزيابي و تشريح قرارداده‌اند ، چه لذّت عميق و پايداري را در سراسر وجود آن‌ها ايجاد خواهد كرد و همين تكرار دل نهادن به دريا و راز و نياز با امواج آرام

بخـش آن مـوجـب
«انس با دريا» خواهد شد كه هيچ چيز ديگري جاي
(5)
آن‌رانمي‌گيرد و اين همان چيزي كه ما تحت عنوان «روش انس با قـرآن» به دنبـال آن هستيـم .
مؤسّسه قرآني تفسيرجوان آمادگي دارد تا به‌صورت رايگان و في‌سبيل‌اللّه نسبت به آموزش حضوري‌مربّيان و معلّمين‌قرآني‌داوطلب ونظارت تخصّصي بر «كارگاه‌هاي آموزشي مفسّرين جوان» دردانشگاه‌ها،دبيرستان‌ها،مراكزوسازمان‌هاي‌مختلف و همچنين آموزش غيرحضوري (مكاتبه‌اي) ساير اقشار جامعه خصوصا نوجوانان و جوانان عزيز همكاري نمايد . در صورت تمايل با شماره 09112085322 تماس بگيريد .
ضمنا در صورت تمايل سطح (1) ، سطح (2) و سطح (3) روش انس با قرآن را با تهيّه كتاب آن فرابگيريد تا بتوانيم با اعطاي گواهينامه پايان دوره سطح (3) (سطح عالي) به جنابعالي، از وجود نوراني شمابراي آموزش سايرجوانان عزيز استفاده كنيم .
در خاتمه لازم مي‌دانم از جناب حجة الاسلام والمسلمين عباس ياري پور و جناب آقاي مهدي ايزدي و سركار خانم زهره سميع كه در تهيه اين مجموعه تلاش‌هاي كارشناسي و مؤثري داشته‌اند تشكر و قدرداني نمايم.
دوست قرآني شما
دكتـر محمّـد بيستـونـي
رئيس هيئت مديره مؤسّسه قرآني تفسير جوان
بهمن ماه 1381 ـ تهـــــران
(6)

350 موضوع انتخابي براي پژوهش تفسيري‌از قرآن كريم

يك ـ خداشناسي

1 ـ آفــريدگار جهـان 2 ـ اصـول ديـن 3 ـ توحيـد 4 ـ جهـان بينــي
5 ـ حضور خدا، حمايت خدا، خوشنودي خـدا 6 ـ شــرك ، مشـركــان
7 ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، 8 ـ مواهب خدا

9 ـ آب 10 ـ آفـرينش 11 ـ ابـرها 12 ـ اجــرام آسمـانـي 13 ـ انگور
14 ـ انــار 15 ـ بـادهـا 16 ـ بـاران ، نـزول بـاران 17 ـ پـرنـدگـان
18 ـ جغرافياي طبيعي 19 ـ جـنّ 20 ـ جنگـل‌ها 21 ـ جـوّ، جـوّ زميـن
22 ـ جهـانشناسـي كـوه 23 ـ حيـوانـات 24 ـ حـرارت 25 ـ حركـت
26 ـ حشرات 27 ـ خاك 28 ـ خورشيد، طلوع خورشيد، طلوع صبح، طلوع فجر 29 ـ خشكسالي 30 ـ خزندگان 31 ـ خواص اجسام ، خواص فيزيكي
32 ـ رعد و برق 33 ـ رنگ‌ها 34 ـ روغن زيتون 35 ـ گياهان، روياندن گياهان 36 ـ زمين 37 ـ ستارگان 38 ـ شهاب‌ها 39 ـ شب ، شب و روز 40 ـ طبيعـت 41 ـ عمـر دنيــا 42 ـ غــذا 43 ـ فـرشتـگــان
44 ـ نعمت‌هاي طبيعي 45 ـ جهانشناسي كوه 46 ـ كهكشان 47 ـ علوم طبيعي 48 ـ كيوان ، گازها 49 ـ ماه 50 ـ منظومه شمسي 51 ـ موجودات
52 ـ ميوه‌ها 53 ـ نخل 54 ـ نظام آفرينش 55 ـ نور

56 ـ آرامـش 57 ـ آزمـايش ، امتحان ، فلسفه آزمايش ، فلسفه آفـات
58 ـ ارواح ، حقيقـت روح 59 ـ اسبـاب 60 ـ اسـتراحت 61 ـ استعـداد
62 ـ اضطــراب 63 ـ اطمينــان 64 ـ انســان 65 ـ بــدبختــي
(7)
66 ـ بـرنـامـه ريـزي 67 ـ بلــوغ 68 ـ تـربيـت ، تعليـم و تـربيـت
69 ـ تعليمات اسلام 70 ـ توفيق ، سلب تـوفيـق 71 ـ تـوسّـل 72 ـ توكّل
73 ـ چاره‌انديشي 74 ـ چشـم 75 ـ حـوادث 76 ـ خـواب 77 ـ رنـج
78 ـ زن 79 ـ سعـي 80 ـ شخصيـت 81 ـ شكـوفـايـي استـعـدادهـا
82 ـ صبـر ، شكيبـايـي ، مقـاومـت 83 ـ طبيعـت انسـان 84 ـ طغيان
85 ـ عشق 86 ـ عمر 87 ـ غرور 88 ـ فال بد، فال نيك 89 ـ فتنه‌شناسي
90 ـ فـرزنـدان 91 ـ قـاطعيّـت 92 ـ قلـب 93 ـ كـودكـان ، كـودكـي
94 ـ لذّات 95 ـ موفقيّت 96 ـ نفس 97 ـ نوجوانان 98 ـ نيـاز 99 ـ نيـرو

100 ـ آموزش 101 ـ ابليس ، شيطان 102 ـ اجبار 103 ـ اديان، مشتركـات اديان 104 ـ ارزش‌هـا 105 ـ اسلام 106 ـ اعمال 107 ـ القائات شيطاني
108 ـ ايمان 109 ـ انديشه، تفكّر، فكر 110 ـ بدعت 111 ـ بهشت و بهشتيان 112 ـ پاداش 113 ـ پيشرفت 114 ـ پيمان 115 ـ تاريخ 116 ـ تبليغ و تبليغات 117 ـ تحقيق 118 ـ تسبيح 119 ـ تشخيص، حسّ تشخيص، حسّ 120 ـ تقليد 121 ـ تكامل 122 ـ جهل 123 ـ جبر، جبر و اختيار، قضا و قدر 124 ـ حـديـث ، حـديث غـديـر 125 ـ حـدود الهـي 126 ـ حكمـت 127 ـ حقّ و باطل 128 ـ خطوبات شيطان 129 ـ خرافات، عقايد خرافي 130 ـ ديــن 131 ـ دنيــا 132 ـ ســؤال 133 ـ سحــر ، ساحـران 134 ـ سـرنـوشت 135 ـ سنّت‌هـاي الهـي 136 ـ سعادت ، خوشبختي، شقـاوت 137 ـ شنـاخت 138 ـ شـكّ 139 ـ شناخت شناسي 140 ـ شيعه 141 ـ صـراط مستقيـم 142 ـ صهيـونيسـم 143 ـ علـم 144 ـ فطـرت 145 ـ قيامت، محشر 146 ـ كفر، كفران 147 ـ گمراهي 148 ـ مجادله، مشاجره 149 ـ مجازات الهي 150 ـ منطق 151 ـ مؤمنان 152 ـ معاد، امكان معاد، عذاب، انكار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخيان، دلايل معاد، (8)
حسـابـرسي ، حشـر 153 ـ نتيجـه اعمال 154 ـ نشـانه‌ها 155 ـ نعمت 156 ـ وحي 157 ـ هدايت 158 ـ هدف آفرينش

159 ـ اجـمــاع 160 ـ امـام حسيــن (ع) 161 ـ امــام علــي (ع)
162 ـ امـام مهـدي ، انتظـار ، حكـومت جهـانـي 163 ـ اهداف بعثت
164 ـ اهل بيت 165 ـ پيامبـر اسلام 166 ـ پيشـوايان 167 ـ حـاكميّـت
168 ـ خلافت 169 ـ روايـات 170 ـ رهبـر 171 ـ زيارت 172 ـ شفاعت،
شفيعان 173 ـ عصمت پيامبران، صفات پيامبران، ارسال پيامبران،
پيامبـران 174 ـ فـاطمه (س) 175 ـ معجـزه ، معجـزات 176 ـ نبـوّت
177 ـ ولايت

178 ـ آهنـگ کلمـات قـرآن 179 ـ آيـات 180 ـ تـدبّـر 181 ـ تفسير
182 ـ تــلاوت 183 ـ جــاذبــه قــرآن 184 ـ حــروف مقطعــه
185 ـ حکمت قرآن 186 ـ داستان‌هاي قرآن، سليمان، دارو، شعيب، عيسي ، موسي ، نوح ، يوسف، يونس 187 ـ سوره‌شناسي 188 ـ شفابخشي قـرآن 189 ـ ضـرب‌المثـل‌هـاي قـرآن 190 ـ قـرائت ، تلاوت ، تجويد
191 ـ مثال‌هاي قرآن 192 ـ محکم و متشابه 193 ـ نسخ 194 ـ نزول قرآن، نزول تدريجي، نزول دفعي 195 ـ نظم قرآن

196 ـ آلودگي 197 ـ آمادگي 198 ـ اخلاق اسلامـي 199 ـ بخـل ، حسد 200 ـ تـرس 201 ـ تصميـم 202 ـ تعصّب 203 ـ تـلاش 204 ـ حسـرت 205 ـ حيله، حيله‌گري 206 ـ خودسازي ، خودفراموشي، خودپرستي (9)
207 ـ راستــي ، دروغ 208 ـ ريــا 209 ـ زهـــد 210 ـ سخـــاوت 211 ـ سخـن‌شناسي 212 ـ سلام 213 ـ سوگندشناسي 214 ـ شُكرشناسي 215 ـ غيبـت 216 ـ فسـق 217 ـ فضـائل اخلاقي 218 ـ فكر 219 ـ گناه 220 ـ لهـو ، لعـب 221 ـ محـاسبـه نفس 222 ـ مـادر 223 ـ مـراقبت 224 ـ نيكـي 225 ـ وفـاي بـه عهـد 226 ـ هـوي و هوس 227 ـ يأس

228 ـ احكـام 229 ـ اصـول فقـه 230 ـ حـلال و حـرام 231 ـ خمس
232 ـ دعـا ، فلسفــه دعــا 233 ـ ذكــر ، يـاد خــدا 234 ـ روزه
235 ـ شب زنـده‌داري 236 ـ عبـادت 237 ـ فلسفه احكام 238 ـ نماز

نه ـ احكام فردي

239 ـ اجتهاد 240 ـ اخلاص 241 ـ استغفار 242 ـ انگيزه 243 ـ تغذيه
244 ـ تفريـح 245 - تقـوي ، متقّيـن 246 ـ تنـوّع طلبي 247 ـ توبه
248 ـ حبــط اعمــال 249 ـ حــزن 250 ـ حقـوق اجتمـاعـي و ...
251 ـ درآمد 252 ـ دوران‌هاي آفرينش 253 ـ رزق، تنگي رزق، رابطه گناه و قطع روزي، سلب نعمت 254 ـ عمل، عمل صالح

255 ـ آداب معاشرت 256 ـ آراء عمومي 257 ـ آزادي 258 ـ اجراي حدّ شرعي 259 ـ احزاب ، حزب 260 ـ احسان 261 ـ اختلاف
262 ـ اخوّت اسلامي 263 ـ ادب 264 ـ ارتباط ، رابطه ، روابط
265 ـ ارتش اسلام 266 ـ ازدواج 267 ـ استبداد 268 ـ استعمار 269 ـ استقامت 270 ـ استقلال 271 ـ اسراف 272 ـ اصل برائت و حليّت 273 ـ اصلاحات 274 ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت 275 ـ اعتدال
(10)
276 ـ افكار عمومي 277 ـ اقتصاد 278 ـ اكثريّت 279 ـ امر به معروف و نهي از منكر 280 ـ امكانات 281 ـ امنيّت 282 ـ انتخاب 283 ـ انتقاد 284 ـ انحراف 285 ـ انحطاط 286 ـ انضباط 287 ـ انفاق
288 ـ اولويّت خويشاوندان 289 ـ بسيج 290 ـ بهانه‌جويي
291 ـ بي تفاوتي 292 ـ بهتان 293 ـ پول 294 ـ پيوند
295 ـ تأمين زندگي 296 ـ تجمّل 297 ـ تدبير 298 ـ تكاثر
299 ـ تكنولوژي 300 ـ تنظيم اسناد 301 ـ توبيخ علماء 302 ـ تهاجم فرهنگي و نظامي 303 ـ ثروت، فقر، غني، مالكيّت 304 ـ جاذبه و دافعه
305 ـ جنگ 306 ـ جهاد 307 ـ جهانگردي 308 ـ چشم زخم
309 ـ چشم‌بندي 310 ـ چشم‌چراني 311 ـ حجاب 312 ـ حضور اجتماعي 313 ـ حكومت 314 ـ حيثيّت 315 ـ خريد و فروش
316 ـ خشونت 317 ـ خويشاوندان 318 ـ دادگاه و دادرسي
319 ـ داوري 320 ـ دختر و پسر 321 ـ دشمن‌شناسي 322 ـ دفاع همه‌جانبه 323 - دوستي 324 ـ ركود اقتصادي 325 ـ زكات
326 ـ زندگي 327 ـ زنا ، حدّ زنا 328 ـ سازش 329 ـ سرمايه‌ها
330 ـ سعه صدر 331 ـ سنت‌هاي بد، سنت‌هاي نيك 332 ـ صبر، صابران، شكيبايي 333 ـ فداكاري 334 ـ فساد، مفسد 335 ـ فلسفه مجازات‌ها
336 ـ گروه‌هاي اجتماعي 337 ـ لباس 338 ـ مجاهدان 339 ـ مسجد، مساجد 340 ـ مسائل اقتصادي 341 ـ مسائل اجتماعي 342 ـ مسئوليّت 343 ـ مستضعفان 344 ـ مستكبران 345 ـ مشاوره 346 ـ مشكلات 347 ـ نظام اجتماعي 348 ـ نظام خانواده
349 ـ نظام شورايي 350 ـ وحدت

معرفي معتبرترين تفاسير تشيّع

معرّفي كتاب «مَجْمَعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرْآن»

يكي از مهم‌ترين و ارجمندترين تفاسير جهان اسلام، تفسير مجمع البيان في تفسير القرآن تأليف مفسّر دانشمند، عالم جليل‌القدر و فقيه شيعي، امين الاسلام ابوعلي فضل بن حسن طَبْرِسي (متوفاي 548 ه ق مصادف با 532 ه ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجري است .
اين تفسير به زبان عربي است و در سال 536 قمري در 10 جلد در 5 مجلّد قطع رحلي تأليف شده است. طبرسي از مفسران چندگانه‌نويسي است كه سه تفسير را به نگارش درآورده است: مجمع البيان، جوامع الجامع و اَلْكافي الشّافي كه گسترده‌ترين اين تفاسير، مجمع البيان و فشرده‌ترين آن‌ها اَلْكافي الشّافي است .
اهميت مجمع، به‌خاطر جامعيت، اتقان و استحكام مطالب و ترتيب دقيق و تفسير روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسي آراء است .
مجمع البيان، شامل مباحثي چون: قرائت، اعراب، لغات، بيان مشكلات، ذكر موارد معاني و بيان، شأن نزول آيات، اخبار وارده در آيات و شرح و تبيين قصص و حكايات است .
از نكات قابل توجه تفسير مجمع البيان اين است كه مباحث متناسب با آيات در ذيل هر آيه
(13)
به‌صورت منظم تدوين يافته و در ارتباط با آيات مشابه را توضيح مي‌دهد و از اين جهت، مي‌توان گفت او از نادر مفسّران شيعي است كه به علم مناسبات توجه كرده است .
شيخ شلتوت، مفتي بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بين كشور مصر، در مقدمه‌اي كه بر اين تفسير نگاشته است، مي‌نويسد: «مجمع البيان»، در ميان كتاب‌هاي تفسيري بي‌همتاست. اين تفسير با گستردگي، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسيم، تبويب و ترتيب، داراي ويژگي و امتيازي است كه در ميان تفاسير پيش از آن، بي‌نظير و در ميان آثار پس از آن كم نظير است» .
اين تفسير، بسيار متأثّر از تبيان شيخ طوسي است، با اين تفاوت كه طبرسي با تقسيم‌بندي مباحث، زمينه استفاده بهتر و گزينش آسان‌تر استفاده كننده را فراهم ساخته است .
كساني كه به هر قسمت از تفسير، علاقه‌مند باشند، مي‌توانند به‌راحتي به همان قسمت از ادبيات، قرائت و تفسير مراجعه كنند. مجمع البيان به بحث‌هاي موضوعي نمي‌پردازد، نظريات مفسران‌عامّه را نقل و با روش

عالمانه نقد مي‌كند .
(14)

معرّفي كتاب «تفسير نمونه»

تفسير نمونه، از متداول‌ترين تفاسير فارسي عصر حاضر است كه به زبان ساده و گويا و قابل‌استفاده براي عموم به نگارش درآمده است و در روش ارائه مطالب و تحليل و ذكر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسير بزرگي مانند الميزان، مجمع البيان و تفسير مراغي است .
مؤلف اين تفسير ، آيت اللّه مكارم شيرازي از علماي شيعه اماميه (متولد 1307 ه ش مصادف با 1347 ه ق) است كه در محضر اساتيد بزرگي همچون آيت اللّه بروجردي و علاّمه طباطبايي تلّمذ نموده است و هم‌اكنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالي خارج حوزه علميه قم مي‌باشد كه اين اثر را با همكاري گروهي از دانشمندان ، آقايان: محمّدرضا آشتياني، محمّد جعفر امامي، عبدالرّسول حسني، سيّد حسن شجاعي، محمود عبداللّهي، محسن قرائتي و محّمد محمّدي در تاريخ 1359 ه.ق مصادف با 1319 ه.ش تا 1411 ه.ق مصادف با 1369 ه.ش ، در 27 جلد به زبان فارسي تأليف كرده است .
ويژگي‌هاي اين تفسير ، عصري‌بودن آن است كه مناسب با نيازها و پرسش‌هاي عصر، پيام قرآن را با زبان روز تبيين مي‌كند و با روش ساده و به دور از بحث‌هاي كلاسيك ادبي، كلام وحي را تفسير مي‌نمايد.
(15)
جلوه مهمّ اين تفسير در گرايش به جنبه‌هاي هدايتي و تربيتي است كه مؤلّفين آن را تعقيب مي‌كنند. «نمونه» ، از تفاسيري است كه تفسير علمي و بيان اعجاز علمي قرآن، در آن جايگاه بس مهمّي دارد. مفسّرين عنايت دارند تا آياتي را كه مربوط به خلق انسان، حيوان و جهان طبيعت است و احتمالاً اشاره‌هايي دارد كه با نظريات و اكتشافات جديد مي‌تواند منطبق شود، مرتبط كنند و چنين نتيجه مي‌گيرند كه اين آيات از نشانه‌هاي اعجاز علمي قرآن است .
شيوه مفسّران در ارائه مطالب چنين است كه در آغاز، پس از بيان نكات كلّي و عامّ در هر سوره، به فضاي حاكم بر سوره، سبك و سياق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره مي‌كنند و هدايت انسان را در رابطه با آيه، تشريح مي‌كنند. شايان ذكر است كه اين تفسير توسط دكتر محمد بيستوني به سبك جديدي براي استفاده جوانان تحت عنوان «تفسير جوان» خلاصه و اعراب‌گذاري شده كه شرح آن در صفحه 19 همين كتاب درج شده و توسط ناشر كتاب منتشر شده است. همچنين فهرست موضوعي تفسيرنمونه توسط احمدعلي بابايي و رضا محمدي ، در يك مجلد تهيه شده است.

اين تفسير، بارها چاپ شده و به زبان انگليسي، اردو و عربي ترجمه شده است .
(16)

معرّفي كتاب «تفسير بيان»

تفسير بيان برگرفته شده از تفسير عظيم مجمع‌البيان مي‌باشد كه به قلم دكتر محمد بيستوني به رشته تحرير درآمده است .
در ميان تفاسير جاي يك تفسير ساده و روان و كم‌حجم و ارزان قيمت براي عموم مردم به ويژه جوانان عزيز، همواره خالي بود .
بنابراين نويسنده ، تفسير گران‌سنگ و عظيم «مجمع‌البيان» اثر جاودانه مفسر گرانقدر شيعه مرحوم علامه طبرسي را به شكل ويژه‌اي احيا كرده است كه در حقيقت خود دائرةالمعارف بزرگي از قرآن كريم است .
بخشي از اهداف نويسنده را مي‌توان به صورت ذيل مطرح كرد :
ـ ترجمه روان و تفسير هر آيه به‌صورت مستقل .
ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بيان تفسير آيات .
ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در اصل تفسير مجمع‌البيان .
ـ اِعراب‌گذاري كل آيات و روايات و اسامي عربي به‌منظور سهولت حفظ‌كردن و بيان آن‌ها به ديگران .
ـ انتشار در قطع پالتويي به‌منظور بهره‌برداري آسان در اوقات فراغت روزانه .
(17)
ـ فهرست‌گذاري موضوعي براي استفاده تخصصي و كاربردي دانشجويان و محققين جوان .
لازم به يادآوري است كه تفسير بيان در 30 جلد مي‌باشد و فهرست‌واره موضوعي آن اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم با مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري پور تدوين و منتشر شده است .
وَ اِنْ يَكادُ : آغاز آيه ماقبل آخر از سوره قلم است و تمام آن (با آيه بعدي) چنين است ، « وَ اِنْ يَكادُ الَّذينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصارِهِمْ لَمّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَ يَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ ما هُوَ اِلاّ ذِكْرٌ لِلْعالَمينَ » (و بسيار نزديك بودكه كافران چون قرآن‌را شنيدند، تو را با ديدگانشان آسيب برسانند [چشم زخم بزنند [و گفتند او ديوانه است و حال آن‌كه آن‌جز پندي‌براي جهانيان نيست) (سوره قلم ، آيات 51 و 52) . مفسّران در شرح اين آيه گفته‌اند كه عدّه‌اي از كافران ، چشم زنان حرفه‌اي و قهّاري را آوردند كه حضرت‌رسول صلي‌الله‌عليه‌وآله را چشم‌بزنند و ازپاي درآورند . ولي حفظ الهي او را در امان داشت و اين آيه در اشاره به آن نازل شد و حسن بصري و ديگران گفته‌اند كه خواندن و به همراه داشتن اين آيه در دفع چشم زخم مؤثر است . همين است كه از آيه وَ اِنْ يَكاد ، حرز و تعويذي به

صورت گردن بند هم ساخته مي‌شود و به گردن اطفال مي‌اندازند .
(18)

معرّفي كتاب «تفسير جوان»

كتاب تفسير جوان برگرفته از تفسير نمونه در 27 جلد توسط دكتر محمد بيستوني تأليف شده و با هدف انس بيشتر جامعه اسلامي به خصوص جوانان با محتواي انسان‌ساز قرآن كريم و جذب جوانان به مطالعه و تحقيق در كتب تفسيري و پياده كردن احكام و دستورات نوراني آن و به‌منظور بهره‌گيري بيشتر از اوقات فراغت روزانه در قطع جيبي توسط انتشارات دارالكتب‌الاسلاميه به چاپ رسيده است .

اين تفسير داراي ويژگي‌هاي ذيل مي‌باشد :

الف : درج ترجمه روان و تفسير هر آيه به‌صورت مستقل ، به‌جز در آياتي كه با هم ارتباط تنگاتنگ دارند .
ب : درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بيان تفسير آيات .
ج : حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در متن تفسير .
د : خلاصه‌كردن جملات طولاني در قالب عبارات كوتاه‌تر و ساده‌تر .
ه : عنوان‌گذاري و تدوين مطالب كتاب به سبك كتاب‌هاي آموزشي به‌منظور تدريس آسان در جلسات تفسير قرآن .
(19)
و : اِعراب‌گذاري آيات و روايات به‌منظور سهولت حفظ .
لازم به يادآوري است كه فهرست‌واره موضوعي تفسير جوان اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تدوين و منتشر شده است.
تفسير جوان در حال حاضر به دليل سادگي آن به عنوان متن مسابقات تفسير قرآن كريم در دانشگاههـاي سراسـر كشـور ، مورد استقبـال گستـرده دانشجويان متدين و روشنفكر قرار گرفته است.
درمان خود را از قرآن بخواهيد و در سختي‌ها از قرآن ياري بطلبيد ، كه در قرآن درمان بزرگ‌ترين بيماري‌ها يعني كفر و نفاق و سركشي و گمراهي است ، پس به وسيله قرآن خواسته‌هاي خود را از خدا بخواهيد و با دوستي قرآن به خدا روي آوريد و به وسيله قرآن از خلق خدا چيزي نخواهيد ، زيرا وسيله‌اي براي تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .
(خطبه 176 نهج‌البلاغه علي «ع»)
(20)

متن تأييديه مرجع عاليقدر حضرت آية اللّه العظمي

مكارم شيرازي در مورد كتاب تفسير جوان
قرآن مجيد بالاترين سند افتخار ما مسلمانان است و تا كسي با قرآن آشنا نشود ، پي به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنايي ما با اين كتاب بزرگ آسماني افزون گردد ، به درجه اهميّت و عظمت آن بهتر پي مي‌بريم ، مخصوصا براي حلّ مشكلات مسلمين در دنياي امروز، بهترين راه‌گشا ، قرآن است .
به همين دليل، شايسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با اين كتاب آسماني آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلكه به «محتوا و معناي قرآن» ؛ به يقين، قرآن مجيد مي‌تواند صفا و روشني ويژه‌اي به تمام زندگي آنان بدهد و از آنان افرادي باايمان ، شايسته ، قوي ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .
از آن‌جا كه تفسير نمونه بحمداللّه در ميان تمام قشرها نفوذ يافته و تحوّلي در محيط ما ايجاد كرده است ، جناب آقاي «دكتر محمّد بيستوني» كه فردي باذوق و علاقمند به مسائل اسلامي و مسائل جوانان است ، ابتكاري به خرج داده و تفسير نمونه را به‌صورت فشرده و خلاصه با «سبكي تازه» كه به‌آساني قابل استفاده براي همه جوانان باشد ، درآورده و به‌گونه‌اي كه هم‌اكنون ملاحظه مي‌كنيد، در اختيار آنان گذارده است . خداوند اين خدمت را از ايشان قبول كند و به همه جوانان عزيز توفيق استفاده از آن را مرحمت فرمايد .
ناصر مكارم شيرازي
(21)

معرفيترجمه هاي مشهورقرآن كريم وويژگيهاي اختصاصي هركدام

معرّفي ترجمه «ناصر مكارم شيرازي»

ترجمه قرآن كريم با نگارش سليس و روان به قلم آيةاللّه ناصر مكارم شيرازي از ترجمه‌هاي نسبتا رايج است . نگارنده آن در سال 1348 ه ـ ق مصادف با 1308 ه ش در شهر شيراز بدنيا آمد و نزد اساتيدي مانند آيةاللّه‌العظمي بروجردي ، حكيم، سيدعبدالهادي شيرازي و سيد ابوالقاسم خويي، تلمّذ كرد و تأليف بيش از يكصد جلد كتاب، حاصل سال‌ها كوشش اوست كه از ميان مهم‌ترين آثار قرآني ايشان، تفسيرنمونه در 27 جلد و تفسير موضوعي پيام قرآن و 2 جلد از ترجمه تفسير الميزان است. يكي ديگر از آثار ايشان ترجمه‌اي از قرآن كريم مي‌باشد كه اصل آن توسّط جمعي از فضلاء حوزه علميه قم براساس ترجمه تفسير نمونه تدوين يافته و مورد بازبيني ايشان و نيز هيئت علمي دارالقرآن‌الكريم ـ دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي ـ قرار گرفته است. اين ترجمه به‌وسيله جواد محدّثي، ويراستاري شد و توسّط دارالقرآن الكريم در سال 1373 در دو نوبت به چاپ رسيده .

اين ترجمه كه اساس آن متني است كه به قلم مترجم در هنگام تأليف تفسير نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌اي است تفسيرگونه و از آن جهت كه اصل تفسيرنمونه ، تفسيري روان و عامّه فهم است، اين ويژگي در ترجمه آيات آن نيز نمايان است. همان‌گونه كه مترجم در مقدّمه ترجمه يادآور

شده، روش ترجمه ، ترجمه محتوايي است، يعني نخست معاني دقيقا از زبان مبدأ اخذ شده و سپس به‌طور دقيق به زبان فارسي آراسته گرديده است.

نثر اين ترجمه، نثري روان و گويا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است كه مورد استقبال همگاني قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌اي محتوايي است، همراه با توضيحات و اضافات تفسيري به اين معنا كه افزودن بر ترجمه كلمات در مواردي كه جمله ترجمه شده، ابهام داشته با آوردن قيد توضيحي يا شرح كلمات در صدد رساندن پيام آيه بوده، همانطور كه اين شيوه در تفسير نمونه ارائه شده است ؛ كه اين روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنين ترجمه از مطابقت نسبتا خوبي با اصل آيات برخوردار است؛ امّا از آنجايي كه مترجم، بازنگري مداوم بر آيه‌هاي قبل و بعد ، انجام نداده ـ كه اين امر به‌دليل طولاني‌بودن زمان‌نگارش تفسيرنمونه بوده است ـ لذا بيشتر آيه‌ها و تركيب‌هاي يكسان را به گونه‌هاي مختلف و بعضا مخالف يكديگر، ترجمه

كرده‌اند. به تعبير ديگر، بسياري از مفردات و كلمات يكسان و مترادف، با معاني مختلفي ترجمه شده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهايي نيز در ترجمه آيات وجود دارد و در تفسير و توضيح آيات مشابه نيز تفاوت‌هايي مشاهده مي‌شود.
(24)

معرّفي ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌اي با عنوان قرآن كريم كه با خطاطّي عثمان طآه و با خط نسخ در سال 1380 ه ـ ش به چاپ رسيد، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صفّارزاده است. در اين مصحف شريف علاوه بر اصل آيات، ترجمه فارسي و انگليسي نيز در زير هر آيه نوشته شده و در انتهاي قرآن مقدّمه‌اي با عنوان ترجمه معاني قرآن كريم آمده كه در آن نويسنده در مورد مباحث كلّي ترجمه، ضرورت ترجمه انگليسي و توضيحاتي در مورد روش اين ترجمه ارائه داده است.
مترجم در مقدمه‌اي كه در پايان اين ترجمه 1528 صفحه‌اي ـ كه در قطع رحلي به چاپ رسيده است ـ تفاوت اصلي اين ترجمه را با ترجمه‌هاي موجود فارسي و انگليسي، جايگزين معادل براي اسماءُالحُسني يا نام‌هاي نيكوي خداوند، در ارتباط با آيات قرآن مجيد مي‌داند، همچنين در اين ترجمه، اصطلاحات فنّي و تخصّصي قرآن را جايگزين ترجمه‌هاي تحت‌اللفظي رايج قرار داده و ترجمه را به‌صورت روان و سليس و با استفاده از دستورزبان فارسي به‌صورت محتوايي نگارش نموده است و بعضا ترجمه تفسيرگونه‌اي صورت
(25)
گرفته كه به‌صورت پي‌نويس در ترجمه منعكس گرديـده و گاهي به‌صورت كلماتي در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اينكه معنا توسعه يابد و ارتباط بيشتري با مخاطبان صورت گيرد.
از ويژگي‌هاي مهمّ اين اثر، رعايت ادب الهي در نوشتار و ترجمه و رعايت مطابقت فارسي و انگليسي با اصل كلام الهي است. مترجم، اين اثر را حاصل حدود 30 سال مطالعه مشتاقانه و پژوهشگرانه توأم با يادداشت‌برداري از تفاسير كشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البيان، مواهب عِلَّيَّة، منهـج‌الصادقين، طبـري، سـورآبادي ، ترجمه قرآن كمبـريج، الميـزان، نمـونـه و آثـار مفسّـران و مترجمـان معاصـر به فارسـي و انگليسـي مي‌داند. در اين اثر تلاش فراواني شده تا اشتباهات و خطاها به حدّاقل ممكن برسد. اين ترجمه كه ترجمه‌اي آزاد از قرآن كريم است، با داشتن ويژگي‌هاي فوق، به‌دليل قطور بودن و داشتن دو ترجمه (فارسي و انگليسي) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّي قرار گرفته و مي‌گيرد.
(26)

معرفي ترجمه «مصطفي رحماندوست»

ترجمه قرآن كريم به فارسي امروزي روان و ساده و بدون گرايش‌هاي خاص و تفسيرگونه به قلم آقاي مصطفي رحماندوست جزء ترجمه‌هاي جديد قرآن مي‌باشد كه از سبك و سياق «قواعد فارسي‌نويسي» تبعيت كرده است .
نگارنده از مؤلفين و شاعران كتب كودكان و نوجوانان و از برجستگان فرهنگ و ادب معاصر ايران مي‌باشد .
اين ترجمه در 30 مجلد هر جزء يك مجلّد به قطع جيبي به چاپ مي‌رسد كه فعلاً چاپ دوم جزء سي‌ام به همّت مؤسسه فرهنگي و انتشاراتي محراب قلم با خط استاد غلامرضا صفامهدوي مطابق با قرائت عاصم به روايت حفص و ويرايش استادحسين استادولي در تيراژ 11000 به چاپ رسيده است ، چاپ آزمايشي (اوّل) آن (جزء سي‌ام) با همّت آقاي عبدالعظيم فريدون انجام شده و توسط آقايان بهاءالدين خرمشاهي ، مصطفي دلشاد تهراني ، سيدحسين صدرالحافظ ، رفيعي ، خانم پروين بهارزاده مورد نقد و بررسي قرار گرفته است .
مترجم سعي كرده از تعابير مفهومي تفسير دوري جويد و به ترجمه كلمه به كلمه قرآن بپردازد ، كه در نهايت با سبكي ساده ، روان و ترجمه تحت‌اللفظي مطابق فهم نوجوانان تهيه شده است .
(27)
مترجم عنوان كرده : «در اين كار سعي شده با استفاده از معتبرترين‌تفسيرها و ترجمه‌هاي قرآن، معني آيات الهي به زبان فارسي سالم و ساده و قابل فهم براي نوجوانان تأليف شود» .
البته سزاوار بود مي‌فرمودند از كدام تفسير و ترجمه استفاده شده است .
يُنادي مُنادٍ يَوْمَ الْقِيامَةِ اَلا اِنَّ كُلَّ حارِثٍ مُبْتَلي فِي حَرْثِه وَ عاقِبَةِ عَمَلِه غَيْرَ حَرَثَهِ الْقُرْآنِ فَكُونُوا مِنْ حَرَثَتِه وَ اَتْباعِه وَ اسْتَدَلُّوهُ عَلي رَبِّكُمْ وَ اسْتَنْصَحُوهُ عَلي اَنْفُسِكُمْ وَ اتَّهَمُوا عَلَيْهِ آرَائَكُمْ وَ اسْتَغِشُّوا فيه اَهْوائَكُمْ ؛ آن گاه كه قيامت بر پا شود و خلايق براي حسابرسي و جزا و پاداش به‌پا خيزند منادي ندا مي‌دهد و اين واقعيت را به اهل قيامت خبر مي‌دهد كه هان ! اي انسان‌ها بدانيد هر انساني امروز در عاقبت و پايان كار ، گرفتار و مبتلا به آثار و نتايج و محصول كشته خويش است ، مگر كساني كه در دنيا اعتقادات و اعمال و رفتار خويش را بر اساس دستورها و راهنمايي‌هاي قرآن شكل داده‌اند . تنها اين افراد هستند كه از نتايج و آثار و اعمال و رفتار و اعتقادات خويش راضي‌اند و هرگز احساس غبن نمي‌كنند .(1)

1- نهج‌البلاغه خطبه 175.
(28)

معرّفي ترجمه «مهدي الهي قمشه‌اي»

ترجمه قرآن مجيد با نثري شيوا و روان يكي از آثار شادروان مهدي (محي‌الدّين) الهي قمشه‌اي است، وي در سال 1318 هجري قمري در شهرضا (قمشه) اصفهان متولد شد و در فقه و اصول و منطق و كلام و فلسفه و حكمت تحصيل نمود. ساليان متمادّي به تدريس عربي و فلسفه در دانشكده معقول و منقول اشتغال داشت و در دوازدهم ربيع‌الثاني سال 1393 ه ـ ق مصادف با 25 ارديبهشت سال 1352 ه ش بدرود حيات گفت. از او تأليفات مختلفي بجا مانده كه از جمله آن‌ها ترجمه صحيفه سجاديّه و ترجمه مفاتيح‌الجنان است .
ترجمه قرآن مجيد وي، پس از دوره طولاني ترجمه‌هاي تحت‌اللفظي، اوّلين ترجمه آزاد به زبان فارسي است . اين ترجمه كه آميخته با نكات تفسيري است، بسيار روان و آسان است و مورد اقبال عامّه مردم قرار گرفته و ده‌ها بار در قطع‌هاي مختلف و به‌صورت‌هاي گوناگون به چاپ رسيده است. اوّلين چاپ اين قـرآن در سال 1323 ه ـ ش توسط كتاب‌فروشي اسلاميّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسيله محمّد باقر بهبودي و حسن مسعودي، ويراستاري شد . اما خالي از غلط‌هاي علمي نيست و فرزند ايشان
(29)
حسين الهي قمشه‌اي، سال‌ها بعد، ويرايش جديدي انجام داد و علاوه بر آن، ويرايش علمي جديدي در سال‌هاي اخير به همت آقاي حسين استادولي انجام گرفت كه توسّط دارالكتب اسلاميه در سال 1377 مجدّدا به چاپ رسيده است .
توضيحاتي بر اساس اعتقادات شيعه بر اين ترجمه كه به نثر امروزي و ساده و شيوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . اين توضيحات تفسيرگونه در بسياري از موارد از اصل ترجمه قابل تفكيك نيست و اين، يكي از معايب اين ترجمه است . سبك و سياق اين ترجمه، آزاد و خلاصة‌التفسير است و در بسياري موارد مترجم خود را به اصل كلام محدود نكرده و توضيحات مفصلي را به ترجمه افزوده است. اين توضيحات عموما برگرفته از تفاسير هستند و در ميان دو پرانتز آمده‌اند. بيشتر اين توضيحات، به‌گونه‌اي هستند كه رشته كلام را قطع نمي‌كنند و ساختار ادبي جملات را از بين نمي‌برند، ولي برخي از توضيحات نيز هستند كه از ترجمه متن جدا و مستقلّ مي‌باشند كه طبعا اين‌گونه توضيحات، رشته اصلي سخن را قطع مي‌كنند .
در مجموع مي‌توان گفت كه اين ترجمه، ترجمه‌اي روان و همه‌فهم است و

از آن جهت كه فصل‌الخطاب ترجمه‌هاي تحت‌اللفظي بوده، اولين ترجمه فارسي است كه در تدوين آن به دستور زبان فارسي توجّه شده، كاري ستودني و قابل‌تقدير است. البته در ترجمه، بي‌دقّتي‌هايي نيز به چشم مي‌خورد و وجود اغلاط و اشتباهات نيز در آن مشهود است. وجود افتادگي‌هايي در ترجمه آيات و از طرفي نقل به معنا كردن تعدادي از عبارات ناشي از عدم مطابقت دقيق ترجمه با آيات مي‌باشد .
(30)

معرّفي ترجمه «محمّد مهدي فولادوند»

ترجمه قرآن كريم به فارسي امروزي و ساده و بدون گرايش‌هاي خاصّ و افراطي كه در آن نه فارسي‌گرايي مُفْرِط و نه عربي‌گرايي وجود دارد، كاري است از محمد مهدي فولادوند فرزند مرحوم محمد حسين بختياري كه در اول دي‌ماه 1299 ه ش در شهرستان اراك متولّد شده است. او كه پس از سال‌ها تحصيل در پاريس، به تهران بازگشت؛ ساليان متمادّي است كه در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالي به تدريس موادّ مختلف درسي مشغول است. از وي بيش از 30 جلد كتاب فارسي و فرانسه منتشر شده است كه مهم‌ترين اثر وي، ترجمه قرآن كريم به زبان فارسي است كه در سال 1373 از سوي دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي با ويرايش محمدرضا انصاري و سيّد مهدي برهاني، چاپ و نشر يافته است.
اين ترجمه كه بسيار مفهوم و روان است، از دقّت بي‌نظير در مطابقت با متن مقدّس قرآن كريم برخوردار مي‌باشد، به گونه‌اي كه حتّي تأكيدهايي را كه در نثر و زبان عربي و نيز قرآن كريم فراوان و در زبان فارسي بسيار كمياب است ، به نحوي ظاهر كرده است . روش مترجم در ترجمه، ميانه‌اي از ترجمه تحت‌اللّفظي و ترجمه محتوايي مي‌باشد يعني دقّت در مطابقت ترجمه با
(31)
اصل آيه و خوشخواني و رواني آن هيچ‌كدام فداي ديگري نشده و در مواردي ترجمه داراي توضيحاتي مي‌باشد كه در داخل گيومه آمده است.
ترجمه فولادوند يكي از دقيق‌ترين و شيواترين ترجمه‌هاي معاصر است كه برخي صاحب‌نظران آن را از حيث صحت و امانت و به‌كارگيري معادل‌هاي مصطلح درفارسي امروزي و در عين‌حال، رواني، شيوايي و سادگي، بهترين ترجمه درميان ترجمه‌هاي منتشر شده در پنجاه سال اخير مي‌دانند.
از ويژگي‌هاي كم‌نظير اين ترجمه، همّت مترجم در ارائه يك ترجمه آهنگين در سوره‌هاي مكي انتهاي قرآن است. همچنين هماهنگي در ترجمه واژه‌هاي مشابه در سراسر ترجمه رعايت شده است.
باوجود ويژگي‌هاي مثبت‌اين ترجمه، موارد قابل تأمّلي نيز در آن وجود دارد كه عبارتند از: استفاده نابجا و زياد از علائم ويراستاري ، اشكالات املايي از جمله نوشتن «مي» و «همي» با فعل. قرآن‌پژوهان زيادي ضمن معرّفي اين اثر به نقد و بررسي آن پرداخته‌اند و ضمن بررسي نقاط مثبت و ويژگي‌هاي آن به نقاط ضعف آن نيز اشاره كرده‌اند.
(32)

معرّفي ترجمه منظوم كامل قرآن كريم ـ «اميد مجد»

قرآن‌نامه، اوّلين ترجمه منظوم كامل قرآن مي‌باشد كه در سال 1376، در 1222 صفحه منتشر شده است.
اين‌اثركه شامل 18هزار بيت مي‌باشد، درمدت 300 روز توسّط اميد امجد (متولد 1350 شمسي) از شهر نيشابور، سروده شده است كه اين عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. يكي از ويژگي‌هاي اين ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از هرگونه لغت عربي ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.
از نكات برجسته اين اثر، عدم تكرار ابيات و اشعار است، به‌گونه‌اي كه حتّي در آيات تكراري در يك‌سوره مثل سوره مباركه «اَلرَّحْمن» كه آيه شريفه «فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ» 31 بار تكرار شده براي هر آيه، بيت ديگري سروده شده و هيچ‌يك از ابيات تكراري نيست.
مترجم در اين اثر سعي كرده در حد امكان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بيان كند، به‌صورتي كه معناي كامل در كمترين لغات بيان شود . گرچه در برخي موارد كه براي ترسيم صحنه لازم بوده توضيحاتي اضافه‌كنند، به اصل
(33)
ترجمه اضافه شده است. وي مبناي علمي ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسي فولادوند و خرّمشاهي قرارداده است، ولي در بسياري از موارد، توضيحاتي آورده كه در دو ترجمه ياد شده وجود ندارد.
اين ترجمه ـ كه هم از لحاظ قرآني و هم از لحاظ ادبي قابل توجّه است ـ تحوّلي جديد را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان به قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعي كرده در ترجمه سوره‌هايي كه داراي آيات كوتاه هستند، آيه را در يك بيت ترجمه كند كه اين ايجاز در سوره‌هايي مانند ناس و توحيد به حد اعلاي خود رسيده، به‌گونه‌اي كه هرآيه در يك مصرع ترجمه شده است.
از ويژگي‌هاي ديگر اين ترجمه، آن است كه شيوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّي در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعي كرده براي تركيبات و تعابير يكسان از ابيات و اشعار متفاوت استفاده‌كند.از نكات قوّت اين ترجمه مي‌توان به رواني و گوياييِ‌نسبي اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره كرد، به گونه‌اي كه مترجم سعي كرده در حدّ امكان، معاني را در
(34)
كم‌ترين واژگان بيان كند. همچنين وزن حَماسِي و بحر متقارب است(1).

محمد حسن زماني در مقاله نگاه و نقدي بر ترجمه‌هاي آهنگين و منظوم قرآن، در نقد اين اثر نكاتي را بيان كرده كه از جمله آن‌ها: افزوده‌هاي توضيحي غيرلازم كه برخلاف شيوه متعارف در داخل دو گيومه قرار گرفته و با مواردي بدون تفكيك از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضي كلمات و قيود و بعضي جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوايي را مي‌توان نام برد.
قرآن شفادهنده‌اي است كه بيماري‌هاي وحشت‌انگيز را بزدايد ، قدرتي است كه ياورانش شكست ندارند و حقّي است كه ياري‌كنندگانش مغلوب نشوند .
خدا قرآن را فرونشاننده عطش علمي دانشمندان و باران بهاري براي قلب فقيهان و راه گسترده و وسيع براي صالحان قرار داده است . قرآن دارويي است كه با آن بيماري وجود ندارد ، نوري است كه با آن تاريكي يافت نمي‌شود .

(بخشي از خطبه 198 نهج‌البلاغه علي «ع»)

1- از اوزان ادبيات شعري است كه خواننده را به شور و شوق مي‌آورد. (35)

(حاوي متون تفسيري)
1 ـ WWW.Qurandatabank.com (org.net) پايگاه قرآن‌پژوهي :
اين سايت اينترنتي بنا به پيشنهاد مؤسسه قرآني تفسير جوان و با سرمايه‌گذاري مشترك مؤسسه مذكور و مؤسسه پارسا و رياست محترم جمهوري و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي با صرف حدود 000/000/200 ميليون تومان پس از 2 سال مطالعه و بررسي در ماه مبارك رمضان 81 در دهمين نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم راه‌اندازي شد . اين سايت شبكه‌اي قرآني محض با استفاده از 10 هزار عنوان كتب قرآني به زبان‌هاي فارسي، عربي، انگليسي ، فرانسه ، آلماني، اردو، پرتقالي، روسي ، تركي و ... داراي بانك اطّلاعاتي بسيار قوّي ، قابليّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات كتاب‌شناسي ، چكيده‌ها و برخي از متون اصلي آن‌ها مي‌باشد، بانضمام صفحات داخلي شامل :
ـ اخبـار : شامل خبرهاي‌قرآني و محافل‌قرآني .
ـ پــرسش و پاســخ : كليه بينندگان اين صفحه مي‌توانند پرسش‌هاي خود را در زمينه قرآن مطرح كرده و در كوتاه‌ترين زمان ممكن، پاسخ آن را دريافت كنند.
(36)
ـ گالـري : شامل تصاوير زيباي قرآني مي‌باشد.
ـ قاريان : زندگي‌نامه قاريان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصوير و صوت قاري .
ـ گزيده متون قرآني : داراي متن كامل كتاب‌هاي قرآني .
ـ مقالـــه شناســـي : در اين قسمت، متن كامل گزيده‌هاي مقالات موجود در شبكه به نمايش گذاشته مي‌شود.
ـ آموزش : داراي بخش‌هاي زير مي‌باشد :
الف) روخواني
ب) تجـويـــد
ج) قـــــرائت
د) چگونگي بهره‌گيري از تفــاسير قرآن
ـ دفتر يادبودها: در اين قسمت، بينندگان شبكه مي‌توانند يادداشت‌ها و نظرات خود را روي شبكه قرار دهند.
ـ درصفحه آغازين صوت كامل قرآن با صداي استاد عبدالباسط و استاد منشاوي و استاد پرهيزگار، بانضمام متن قرآن با انتخاب آيات مورد نظر با زيرنويس ترجمه آيت اللّه مكارم شيرازي و ترجمه لاتين مورد استفاده

بينندگان قرار خواهد گـرفت .
(37)
2 ـ WWW. QuranChildren.com پايگاه قرآني كودكــان :
ايـن شبكـه جهـت تشـويـق و تـرغيب كودكـان بـه نقّاشي موضوعات قرآني بخصوص داستان‌هاي قرآني راه‌اندازي شده است. كودكان مـي‌توانند به دلخواه، هر يك از موضوعات قرآني را، نقاشي و بـه نشاني الكترونيكي Webmaster @ QuranChildren.com ارسال كنند تا در اوّلين فرصت، به‌نام فرستنده، بر روي شبكه قرار گيرد. همچنين بازديدكنندگان مي‌توانند از طريق موضوع نقّاشي ، نام نقّاشي يا موضوع قرآني، جست‌جو را انجام دهند و تصاوير موجود در شبكه را ملاحظه كنند.
درمان خود را از قرآن بخواهيد و در سختي‌ها از قرآن ياري بطلبيد ، كه در قرآن درمان بزرگ‌ترين بيماري‌ها يعني كفر و نفاق و سركشي و گمراهي است ، پس به وسيله قرآن خواسته‌هاي خود را از خدا بخواهيد و با دوستي قرآن به خدا روي آوريد و به وسيله قرآن از خلق خدا چيزي نخواهيد ، زيرا وسيله‌اي براي تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .
(خطبه 176 نهج‌البلاغه علي «ع»)
(38)

آشنايي با نرم‌افزار قرآني صبا و دبستان

اين 2 نرم‌افزار با نامهاي «صبا» و «دبستان قرآن» با تلاش دفتر تحقيقاتي ياسين و ياسين رايانه به بازار عرضه شده است كه نرم‌افزار دبستان قرآن ويرايش جديد نرم‌افزار صبا است.

معرفي نرم‌افزار صبا

اين نرم افزار با هدف آموزش قرآن براي كودكان داراي بخشهاي جذّاب و متنوع به شرح زير مي‌باشد:
1 ـ آموزش روخواني و روان‌خواني قرآن .
2 ـ 2 دوره كامل ترتيل قرآن كريم (استادان منشاوي و دصفر) .
3 ـ ترجمه گوياي قرآن كريم (استاد فولادوند) .
4 ـ دانستنيهـاي گوناگون قرآن (پيامبران ، گياهان ، رنگها) .
5 ـ قطعاتي فيلم از داستانهاي پيامبران و قاريان خردسال .
6 ـ 24 قصه قرآني همراه با تصاوير زيبا .
7 ـ آداب تلاوت قرآن .
8 ـ امكان حفظ سوره‌هاي كوچك قرآن .
اين نكته نيز قابل ذكر است كه دانستنيهاي قرآن به‌صورت معما و سؤالات چهارگزينه‌اي مطرح مي‌گردد و كودك با انتخاب گزينه صحيح سؤالات را در موضوعات مختلف دنبال مي‌كند .
نرم‌افزار صبا همچنين مفتخر به دريافت لوح‌تقدير قرآن كريم از رياست محترم جمهوري ، تاييد توسط كارشناسان آموزش قرآن و وزارت (39)
آموزش و پرورش و انتخاب به عنوان نرم‌افزار آموزش برگزيده در نهمين نمايشگاه قرآن كريم مي‌باشد.

نرم‌افزار دبستان قرآن

نرم‌افزار دبستان قرآن ، اولين برنامه جامع آموزش و كمك آموزشي ديني و قرآن دوره ابتدايي است كه استفاده از صفحات با طرح و رنگ زيبا و بازيهاي قرآني مختلف مانند مار و پله آن را براي كودكان و دانش آموزان دوره ابتدايي بسيار جذّاب نموده است .
1 ـ آموزش كتاب قرآن به شيوه‌اي جديد و جذّاب .
2 ـ آموزش كتاب ديني توسط آموزگاران مجرّب خانم و آقا همراه با آيات ، احاديث، دانستنيهاي بيشتر ، پرسش و پاسخ و ساير مطالب مفيد و متنوع .
3 ـ آموزش اذان ، اقامه ، نماز و آداب تربيتي همراه با صوت و تصوير.
4 ـ ترتيل و قرائت جزء 28 و 29 و 30 قرآن با صداي مشهورترين قاريان جهان .
5 ـ امكان حفظ 3 جزء آخر قرآن با 4 شيوه مختلف .
6 ـ گردش علمي شامل: دانستنيهاي قرآن ، ضرب‌المثلها، مشاهير ، آيا مي‌دانيد كه ؟
7 ـ قصه‌هاي زيبا، نغمه‌هاي دلنشين و فيلمهاي ويدئويي متناسب با موضوع بحث‌ها ، سرگرمي‌هاي متنوع شامل: مارو‌پله ، لبخند ، معمّا، دوتايي‌ها، جورچين و نقاشي .
(40)

تحليل آماري مربوط به شركت كنندگان در «اولين كارگاه آموزشي مفسّرين جوان»

[تهران ـ نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم [
تعداد كل شركت‌كنندگان : حدود 2000 نفـر
شــركت‌كننــدگــان خانــم : 800 نفـر
شــركت‌كننــدگــان آقـــا : 1200 نفـر
ميـانگيـن سنّـي شـركت‌كنندگان :
افراد بيــن 16 تا 20 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 20 تا 25 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 25 تا سال به‌بالا 600 نفـر
سطح تحصيلات شركت كنندگان :
زيـــــــر ديپلـــــــــم : 660 نفـر
ديپلــم و فـــوق ديپلـــم : 800 نفـر
ليســانس و بـــالاتـــر : 540 نفـر
مدّت فعاليّت كارگاه آموزشي : 24 روز از ششم تا پايان ماه مبارك رمضان (19 دي‌ماه تا 14 آذرمـــــــاه 81)
توضيح: كليه افراد شركت‌كننده در مسابقه روش اُنس با قرآن (روش مراجعه موضوعي فوري به تفاسير قرآن كريم) از 20 نمره، نمرات بالاي 15 را كسب كرده‌اند.
(41)
(42)
به ريسمان قرآن چنگ زن و از آن نصيحت‌پذير ، حلالش را حلال و حرامش را حرام بشمار و حقّي را كه در زندگي گذشتگان بود تصديق كن و از حوادث گذشته تاريخ ، براي آينده عبرت گير ، كه حوادث روزگار با يكديگر همانند بوده و پايان دنيا به آغازش مي‌پيوندد و همه آن رفتني است .
نام خدا را بزرگ دار و جز به حقّ سخني بر زبان نياور ؛ مرگ و جهان پس از مرگ را فراوان به ياد‌آور ، هرگز آرزوي مرگ مكن جز آن‌كه بداني از نجات يافتگاني ؛ از كاري كه تو را خشنود و عموم مسلمانان را ناخوشايند است بپرهيز ، از هر كار پنهاني كه در آشكار شدنش شرم داري پرهيز كن ، از هر كاري كه اگر از كننده آن پرسش كنند ، نپذيرد يا عذرخواهي كند ، دوري كن ، آبروي خود را آماج تير گفتار ديگران قرار نده و هر چه شنيدي بازگو مكن ، كه نشانه دروغگويي است و هر خبري را دروغ مپندار ، كه نشانه ناداني است .
خشم را فرونشان و به هنگام قدرت ببخش و به هنگام خشم فروتن باش و در حكومت مدارا كن تا آينده خوبي داشته باشي ، نعمت‌هايي كه خدا به تو

بخشيده نيكودار و نعمت‌هايي كه در اختيار داري تباه مكن و چنان باش كه خدا آثار نعمت‌هاي خود را در تو آشكار بنگرد . (نامه 69 نهج‌البلاغه علي «ع»)
(43)

جلد 2

مقدّمه

قرآن كريم به عنوان معجزه جاويد پيامبر اكرم صلي‌الله‌عليه‌وآله و قانون اساسي دين مبين اسلام ، نيازمند تفسير و تبيين است . به‌سبب فاصله‌گرفتن از زمان نزول قرآن ، گسترش اسلام در جهان و ظهور مسائل علمي نو ، نياز به تفسير ، بيش از پيش احساس مي‌شود . ميراث گران‌سنگ تفسير قرآن با گذر ايّام و بروز مكتب‌هاي فكري از دوره تدوين تا كنون به نسل ما منتقل شده و صدها تفسير ـ به طور كامل يا ناقص ـ توسّط دلباختگان به قرآن با تحمّل سختي‌هاي فراوان و به‌خاطر خدمت به قرآن نگاشته شده است . اينك در آغاز هزاره سوّم ، شناخت اين تفاسير براي جوانان عزيز ، ضرورتي اجتناب‌ناپذير تلقّي مي‌گردد .

در پاسخ به اين نياز روزافزون، براي ايجاد «جهش تفسيري در جامعه» ، كتاب حاضر تأليف شده است تا ضمن آموزش دوساعته روش مراجعه «موضوعي» به انواع منابع و تفاسير قرآني(1) با تفكّر و تدبّر در آيات انتخابي، زمينه مناسب براي اُنس با قرآن و استفاده اخلاقي ، ايماني، عرفاني و علمي ازآن و دريافت نسخه شفابخش براي تأمين نيازهاي مادّي و معنوي در جامعه فراهم شود .

1- (Refrence guide of Quran Sources).

(3)

اين روش جديد ، حاصل تجارب عملي 20 ساله جلسات تفسير قرآن مي‌باشد كه توسّط مؤلّف براي مخاطبين مقاطع سنّي راهنمايي، دبيرستاني و دانشگاهي و طلاّب حوزه‌هاي علميّه برگزار شده است و براي نخستين‌بار در ماه مبارك رمضان سال 1381 در بخش جوان نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم ، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان ميهن عزيزمان قرار گرفت . در اين كتاب ، فهرست 350 موضوع روزمرّه و كاربردي قرآن كريم ، كه بر اساس تحقيقات ميداني از دانشگاه‌ها و دبيرستان‌هاي كشور تحت عنوان «نيازسنجي قرآني جوانان» استخراج شده به شما معرّفي مي‌گردد . همچنين با معجم‌ها و فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي الفبايي الفاظ قرآني ، ترجمه‌هاي مشهور قرآن مجيد و ويژگي‌هاي اختصاصي‌آن‌ها ، فـرهنگ‌نامه‌هـاي معتبر لغات قرآني و مجموعه‌اي از تفاسير تشيّع و تسنّن كه هـر يـك از ويژگي‌هاي منحصر به فردي در جهان اسلام برخوردار هستند ، آشنا مي‌شويد . منابع مـذكور در سـه سطح ، تفكيـك شـده‌اند كـه «سطح يك» مخصوص نوجوانان و جواناني است كه با زبان عربي آشنا نيستند و «سطح دو» ويژه كساني است كه با زبان عربي در حدّ متوسّط آشنايي دارند. سطح 3 براي

كساني‌كه به‌زبان عربي تسلط داشته و معلم و مربي تفسير مي‌باشند
(4)
طراحي شده است. علاوه بر اين ، «روش‌چكيده‌نويسي‌موضوعي‌تفسيرقرآن» در يك فصل مستقلّ كتاب درج شده است.
همچنين مـراحـل انجـــام كـــــار در «كارگاه آموزشي مفسّرين جوان» كه از طريق سايت‌هاي اينترنتي و نرم‌افزارهاي قرآني نيز قابل اجرا مي‌باشد ، به‌همراه 10 سايت اينترنتي و 10 نرم‌افزار مشهور قرآني حاوي متون تفسيري شرح داده شده است .
شما پس از مطالعه اين كتاب به تنهايي قادر خواهيدبود تايك «كارگاه‌آموزشي‌مفسّرين‌جوان» را در دبيرستان، دانشگاه، باشگاه انديشه‌هاي آسماني، مسجد، مدرسه، محل كار خود و ... اداره كنيد
ممكن است شما خواننده جوان اين كتاب سؤال كنيد كه آيـا بهتـر نيست بـه‌جـاي آموزش و تبليغ «روش انس با قرآن» كلاس‌هاي تفسير قرآن را برگزار و يا در آن شركت كنيم؟ در پاسخ عرض مي‌كنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهيگيري به خريداران ماهي است .
يعني به‌جاي آنكه فقط يك نفر يا يك گروه «ماهي بگيرند» و گـروه ديگـري فقط «مصرف‌كننـــده» باشنـد، آيـا بهتـر نيسـت «روش ماهيگيري ، قايق سواري و شناي در دريا» را ياد بگيريم و به ديگران نيز آموزش دهيم؟ زيرا
(5)
در اين‌صورت به‌جاي يك ماهيگير، هزاران ماهيگير جوان خواهيم داشت و به‌جاي مصرف ماهي صيد شده توسط ديگران، خودمان ماهي را صيد مي‌كنيم كه لذتي مضاعف دارد.
در كار با تفسير قرآن نيز استدلال همين است . بنده ضمن آنكه برگزاري جلسات تفسير قرآن را كار مقدس و مباركي مي‌دانم، اعتقاد دارم بهتر است با توجه به كمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزيز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعي فوري به تفسيرهاي قرآن كريم را آموزش دهيم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتي كه حال و حوصله و نشاط داشته باشند، خودشان بدون حضور مكرر به استاد ، ابزار كار را در دست گرفته و در درياي زيبا و سراسر شگفتي و عظمت قرآن‌كريم وارد شوند . آنگاه خواهند ديد كه مراجعه مستقيم به قرآن كريم و تفسيرهاي فراوان و متنوعي كه هركدام گلي از اين گلستان زيبا را مورد ارزيابي و تشريح قرارداده‌اند ، چه لذّت عميق و پايداري را در سراسر وجود آن‌ها ايجاد خواهد كرد و همين تكـرار دل نهـادن بـه دريـا و راز و نيـاز بـا امـواج آرام بخـش آن مـوجـب «انس با دريا» خواهد شد كه هيچ چيز ديگري جاي آن را نمي‌گيرد و اين‌همان چيزي‌كه ما تحت عنوان «روش انس با قـرآن» به

دنبـال آن هستيـم .
مؤسّسه قرآني تفسير جوان آمادگي دارد تا
(6)
به‌صورت رايگان و في‌سبيل‌اللّه نسبت به آموزش حضوري مربّيان و معلّمين قرآني داوطلب و نظـارت تخصّصي بر «كارگاه‌هاي آموزشي مفسّرين جـوان» در دانشگاه‌هـا، دبيرستان‌هـا، مراكز و سازمان‌هاي مختلف و همچنين آموزش غيرحضوري (مكاتبه‌اي) ساير اقشار جامعه خصوصا نـوجـوانــان و جـوانـان عزيـز همكـاري نمـايـد . در صورت تمايل با شماره 09112085322 تماس بگيريد .
ضمنا در صورت تمايل سطح (1) ، سطح (2) و سطح (3) روش انس با قرآن را با تهيّه كتاب آن فرابگيريد تا بتوانيم با اعطاي گواهينامه پايان دوره سطح (3) (سطح عالي) به جنابعالي، از وجود نوراني شمابراي آموزش سايرجوانان عزيز استفاده كنيم .
در خاتمه لازم مي‌دانم از جناب حجةالاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور و جناب آقاي مهدي ايزدي و سركار خانم زهره شفيع كه در تهيه اين مجموعه تلاش‌هاي كارشناسي و مؤثري داشته‌اند تشكر و قدرداني نمايم .
دوست قرآني شما
دكتـر محمّـد بيستـونـي
رئيس هيئت مديره مؤسّسه قرآني تفسير جوان
تهران ـ دي مـــــاه 1381
(7)

قرآن كريم «هُدَيً لِلنّاس» (1)است و براي راهنمايي همه مردم نازل شده است، بنابراين اگر مقاطع سنّي مختلف نمي‌توانند به‌سادگي با قرآن ارتباط برقرار كنند و امكان اُنس با قرآن براي آن‌ها به راحتي ايجاد نمي‌شود، به دليل «ضعف پيام وحي» نيست، بلكه به‌دليل «ضعف مربّيان و مبلّغان» است كه به‌صورت سنّتي و بدون توجّه به شرايط سنّي و اقتضائات جواني، تفسيرهاي پرحجم با بحث‌هاي پيچيده حرفه‌اي را به‌صورت تكراري چاپ و منتشر مي‌كنند. درحالي كه جوان امروزي به تفسيرهايي در قطع كوچك و با متن ساده نياز دارد كه دربردارنده بحث‌هاي علمي روز و پاسخ به نيازهاي ملموس زندگي باشد.
از سوي ديگر ، واژه «ناس» از كودك دبستاني تا دانشجوي دانشگاهي را شامل مي‌شود، بنابراين بايد روش‌هاي جديدي ارائه شود كه مخاطب دبستاني تا دانشگاهي هركدام متناسب با درك و فهمشان بتوانند «پيام قرآن» را دريابند و با آن ارتباط برقراركنند و از طريق تدبّر و تفكّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره اين اُنس ، تجلّي محتواي قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.
1- آيه 185 سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذي اُنْزِلَ فيهِ الْقُرآنُ هُديً لِلنّاسِ و بَيِّناتٍ مِنَ الْهُدي وَ الْفُرْقان...).
(8)
در همين رابطه، قرآن كريم مي‌فرمايد : وَ ما اَرْسَلْنا مِنْ رَسُولِ اِلاّ بِلِسانِ قَوْمِه لِيُبَيِّن لَهُمْ ... :(1) (ما هيچ پيامبري را نفرستاديم مگر به زبان قومش تا حقايق را براي مردم آشكار سازد) و در آيه ديگري مي‌فرمايد: وَ ما اَرْسَلْناكَ اِلاّ كافَّةً لِلنّاسِ بَشيرا و نَذيرا :(2) (تو را به‌سوي همه مردم فرستاديم تا آن‌ها را بشارت دهي) . خداوند انبياء را فرستاد تا به «زبان عادّي» با مردم خود گفت‌گو كنند و مقاصد خود را به ديگران بفهمانند.(3)
همچنين در جاي ديگري مي‌فرمايد: كِتابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَيْك لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ‌الظُّلُمات اِلَيَ‌النُّورِبِاِذْنِ‌رَبِّهِمْ : (ما به تو كتاب داديم تا مردم را از تاريكي و جهل به سوي نور و آگاهي هدايت كني).
پيام سه آيه شريفه مذكور اين است كه : دعوت پيامبران معمولاً از طريق يك اثر مرموز و ناشناخته (و با عبارات پيچيده و نامأنوس) در قلوب پيروانشان منعكس نمي‌شد ، بلكه از طريق «تبيين و روشنگري» و تعليم و تربيت با همان زبان معمولي و رايج (قابل فهم براي همه گروه‌هاي سنّي) صورت مي‌گرفته است.(1)
1- آيه 4 سوره ابراهيم .

2- آيه 28 سوره سبا .
3- تفسير الميزان (20جلدي) ، جلد 12 ، صفحه 20.
(9)
در همين رابطه، امام خميني "ره"، به نكته ظريفي به شرح زير اشاره فرموده‌اند:
انگيزه نزول اين كتاب مقدّس اين است كه كتاب در دسترس همه قرار بگيرد و همه از او به اندازه سعه وجودي و فكري خودشان استفاده كنند.
(2)
يكي از حجاب‌هايي كه مانع استفاده از اين صحيفه نورانيّه است ، اعتقاد به آن است كه جز آن كه مفسّرين نوشته يا فهميده‌اند ، كسي را حقّ استفاده از قرآن شريف نيست و «تفكّر و تدّبر را به تفسير به رأي كه ممنوع است ، اشتباه نمودند» و به واسطه اين «رأي فاسد و عقيده باطله» ، قرآن شريف را از «جميع فنون» استفاده ، عاري و قرآن را به كلّي «مهجور» نموده‌اند . در صورتي كه [« استفاده‌هاي اخلاقي و ايماني و عرفاني به هيچ وجه مربوط به تفسير نيست تا تفسير به رأي باشد ».(3)]
1- تفسير نمونه ، جلد 10 ، صفحه 69، ذيل آيه شريفه.
2- صحيفه نور، جلد 2 ، صفحه 34 .
3- آداب الصَلواة ، صفحه 195 ـ 197.
(10)

اهداف طرح «انس با قرآن» به شرح زير است

1 ـ ايجاد اُنس بيشتر جوانان با قرآن كريم و تجلّي مفاهيم قرآن در رفتار و كردار آن‌ها .
2 ـ رواج تفسير قرآن كريم و آشنايي با مفاهيم انسان‌ساز وحي الهي .
3 ـ ايجاد آشنايي كلّي نسبت به تفاسير چاپ شده و رايج در جامعه اسلامي .
4 ـ آموزش روش « چكيده‌نويسي » به‌منظور درج چكيده نظر هر يك از مفسّرين و استفاده كاربردي از يادداشت‌ها در مقاطع مختلف .
5 ـ آشنايي با سبك‌هاي تفسيري پديدآورندگان.
6 ـ آموزش روش تحقيق و پژوهش موضوعي قرآن كريم .

قال رسول اللّه (ص) :مَنْ أَرادَ الْعِلْمَ فَلْيُثَوِّرِ الْقُرآنَ
(لسان العرب، 2/149 ، مجمع‌البحرين ، ذيل «ث،و،ر»).
كسيكه علم مي‌خواهد پس قرآن را بطور عميق بررسي‌نمايد.
(11)

مسابقات
اين برنامه احتياج به‌فضايي به‌متراژ حداقل 110 متر مربع دارد كه در آن علاوه بر تمام كتاب‌هاي مورد نظر، مجموعه‌اي از زندگي‌نامه مفسّران و قرآن‌پژوهان فراهم مي‌شود، اين مسابقه ويژه خواهران و برادران از كلاس سوّم راهنمايي به بالا مي‌باشد و جوايز آن به قرار زير است :
نفر اوّل : لوح يادبود + يك سكّه بهار آزادي .
نفر دوّم : لوح يادبود + نيم‌سكّه بهارآزادي .
نفرسوّم : لوح يادبود + ربع سكّه بهار آزادي .
كليه شركت‌كنندگان : 10 جلد كتاب به شرح زير:
1 ـ روش اُنس با قرآن (ويژه جوانان) .
2 ـ كتاب «قرآن‌شناسي جوان» .
3 و 4 ـ دو جلد از دوره 30 جلدي « تفسير بيان» (برگرفته از تفسير عظيم مجمع البيان مرحوم طبرسي"ره") شامل جلد 1، كه تفسيرجزء يك و جلد 30، كه تفسير جزء سي قرآن‌كريم مي‌باشد.
5 و 6 ـ دو جلد از دوره 27 جلدي «تفسير جوان» (برگرفته از تفسير نمونه) شامل جلد 26 و 27 كه با هم ، تفسير جزء 30 قرآن مجيد مي‌باشند.
7 ـ كتاب «راز خوشبختي» (از ديدگاه قرآن كريم).
8 ـ كتاب «روش چكيده‌نويسي موضوعي تفسير قرآن» .
9 ـ «فرهنگنامه قرآني جوان».
10 ـ كتاب «فقر و ثروت از ديدگاه قرآن».
(12)

1 ـ انتخاب موضوع توسّط قرآن‌پژوه با مراجعه به فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي قرآن كريم .
2 ـ كشف آيه يا آيات مرتبط با موضوع انتخابي از طـريق مـــراجعـــه به معجـــم‌هــاي موجود مانند :
فهرست‌واره موضوعي تفسير بيان.
فهرست‌واره موضوعي دوجلدي تفسير جـوان.
فهرســت موضوعـــي يك‌جلدي تفسير نمونه.
راهنماي موضوعي يك‌جلدي تفسير الميـــزان.
3 ـ درج ترجمه آيه يا آيات منتخب با استفاده از ترجمه‌هاي :
بهـــاءالدّيـــن خرّمشاهـــي .
ناصـــر مكـــارم شيـــرازي .
عبــدالمحمّـــد آيتـــي.
محمّــد مهــدي فــولادونــد.
تـــرجمه كاظـــم معـــزّي .
ترجمه شعري قرآن (اميد مجـد) .
طاهره صفّارزاده (فــارسي و انگليسي).
4 ـ نگارش معاني لغوي كلمات آيه يا آيات مرتبط با موضوع از طريق مراجعه به فرهنگ‌نامه‌هاي لغات قرآني بـــه شـــرح زير :
(13)
فرهنگ‌نامه قرآني جوان تأليف دكتر بيستوني.
قاموس قرآن قُرَشيّ (7 جلد در سه مجلد).
ترجمه مفـردات راغـب (يك جلدي).
معجم المفهرس فؤاد عبــدالبـاقــي (يك جلدي).
فرهنگ لغات قرآني الياس كلانتري (يك جلدي).
فرهنگنامه لغات «لِسانُ الْعَـرَب» تـــأليف علاّمـــه ابـــن منظـــور(18 جلدي).
5 ـ در اين بخش از كارگاه آموزشي، مجموعه‌اي از تفاسير كه هر يك از ويژگي‌هاي منحصر به فردي در جهان اسلام برخوردار است معرّفي مي‌شوند ، از جمله آن‌ها مي‌تــوان به موارد زير اشاره كرد :
دوره 30 جلدي ترجمه تفسير مجمع‌البيان ، مرحوم طبرسي.
دوره 30 جلدي تفسير بيان ، دكتر بيستوني.
دوره 27 جلدي تفسير نمونه حضرت آيت اللّه مكارم شيـرازي.
دوره 27 جلدي تفسير جوان دكتر بيستوني.

دوره 20 جلدي تفسير الميزان ، مرحوم علاّمه طباطبايي.
تفسير كشف الاسرار و عُدَّةُ الأبْرار، رشيدّالدين ميبدي.
تفسير تسنيم ، آيت اللّه جوادي آملي .
تفسيــر نــور ، حجّت الاسلام قـرائتي .
(14)
6 ـ كارآموز شركت‌كننده در «كارگاه آموزشي» ، جزوه «روش‌چكيده‌نويسي‌موضوعي‌تفسير قرآن» را مطالعه كرده و در صورتي كه با زبان عربي آشنا نباشد (سطح 1)، با استفاده از تفاسير خلاصه‌شده «جوان» و «بيان» ، چكيده نظر مفسّرين را به‌تفكيك و با ذكر منابع و مآخذ و نام مفسّر درج مي‌كند . درصورتي كه كارآموز با زبان عربي آشنا باشد (سطح 2)، با استفاده از تفسير عظيم مجمع‌البيان علامه طبرسي "ره" و تفسيرنمونه و تفسير الميزان، چكيده نظر اين مفسّرين را در فرم چكيده‌نويسي نظر مفسّرين خواهد نوشت . همچنين نخبگــان قـرآنـي كشـــور ، مسئـولیـن دارالقرآن‌ها و مراكز قرآني ، معلّمين و مربّيان قرآني در مقاطع تحصيلي راهنمايي ، دبيرستان ، دانشگاه و حوزه‌هاي علميّه ، به‌عنوان سطح (3) ، تلقي مي‌گردند و با همه منابع مندرج در كتاب «روش اُنس با قرآن» آشنا مي‌شوند .
7 ـ زمان هر دوره كارگاه آموزشي حدود 2 ساعت مي‌باشد.
8 ـ دانش‌آموزان دبيرستاني و بالاتر مي‌توانند در كارگاه شركت كنند .
همچنين حضور مقاطع سنّي پايين‌تر در صورت
(15)
داشتن آشنايي قبلي با تفسير قرآن كريم يا حفظ‌بودن حدّاقل يك جزء قرآن بلامانع است .
9 ـ در صورت در اختيار بودن دو خط تلفن، مي‌توان در برنامه‌اي تحت عنوان « ارتباط مستقيم با مفسّرين و قرآن‌پژوهان معاصر » جوانان شركت‌كننده در كارگاه را با شخصيّت‌هاي مطرح قرآني كشور ارتباط داد تا به‌صورت زنده سؤالات و پيشنهادات و نيازهاي قرآني جامعه جوان با آن‌ها در ميان گذاشته شود .
10 ـ كليّه مراحلي كه به‌صورت مراجعه مستقيم به كتب تفسيري به كارآموز آموزش داده مي‌شود، از طريق مراجعه به رايانه و به‌صورت ديجيتالي روي نرم‌افزارهاي قرآني نيز به كاربران تعليم داده خواهد شد و نمونه‌هاي عملي با توجّه به علاقه جوانان مراجعه‌كننده، براي آنان جست‌جو و چاپ مي‌شود. همچنين پايگاه‌هاي اطّلاع‌رساني قرآني روي شبكه اينترنت به‌صورت كلّي معرّفي مي‌شوند و روش بهره‌گيري از آن، آموزش داده خواهد شد.
11 ـ معرّفي مهمّ‌ترين سايت اينترنتي موجود تحت عنوان WWW.Quran

databank.com(org) كه با سرمايه‌گذاري مشترك مؤسّسه قرآني تفسير
(16)
جوان ، پايگاه اطّلاع‌رساني سراسري اسلامي (مؤسّسه پارسا) ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي و رياست محترم جمهوري اخيرا راه‌اندازي شده است .
از طريق اين سايت اينترنتي ، امكان آشنايي با /000/10 عنوان كتاب مختلف قرآني به زبان‌هاي فارسي ، عربي ، انگليسي ، فرانسه و آلماني همراه با چكيده هر كتاب به‌صورت الفبايي يا موضوعي براي اوليّن بار فراهم شده است .
قال رسول‌اللّه (ص): مَنْ أَرادَ عِلْمَ الأَوَّلينَ وَ الآخِرينَ فَلْيَقْرَأَ الْقُرآنَ (ميزان الحكمة ، 3/2520 ، چاپ پنج جلدي).
كسي كه دانش گذشتگان و آيندگان را مي‌خواهد قرآن تلاوت نمايد .
(17)

350 موضوع انتخابي براي پژوهش تفسيري‌از قرآن كريم

يك ـ خداشناسي

1 ـ آفــريدگار جهـان 2 ـ اصـول ديـن 3 ـ توحيـد 4 ـ جهـان بينــي
5 ـ حضور خدا، حمايت خدا، خوشنودي خـدا 6 ـ شــرك ، مشـركــان
7 ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، 8 ـ مواهب خدا

9 ـ آب 10 ـ آفـرينش 11 ـ ابـرها 12 ـ اجــرام آسمـانـي 13 ـ انگور
14 ـ انــار 15 ـ بـادهـا 16 ـ بـاران ، نـزول بـاران 17 ـ پـرنـدگـان
18 ـ جغرافياي طبيعي 19 ـ جـنّ 20 ـ جنگـل‌ها 21 ـ جـوّ، جـوّ زميـن
22 ـ جهـانشناسـي كـوه 23 ـ حيـوانـات 24 ـ حـرارت 25 ـ حركـت
26 ـ حشرات 27 ـ خاك 28 ـ خورشيد، طلوع خورشيد، طلوع صبح، طلوع فجر 29 ـ خشكسالي 30 ـ خزندگان 31 ـ خواص اجسام ، خواص فيزيكي
32 ـ رعد و برق 33 ـ رنگ‌ها 34 ـ روغن زيتون 35 ـ گياهان، روياندن گياهان 36 ـ زمين 37 ـ ستارگان 38 ـ شهاب‌ها 39 ـ شب ، شب و روز 40 ـ طبيعـت 41 ـ عمـر دنيــا 42 ـ غــذا 43 ـ فـرشتـگــان
44 ـ نعمت‌هاي طبيعي 45 ـ جهانشناسي كوه 46 ـ كهكشان 47 ـ علوم طبيعي 48 ـ كيوان ، گازها 49 ـ ماه 50 ـ منظومه شمسي 51 ـ موجودات
52 ـ ميوه‌ها 53 ـ نخل 54 ـ نظام آفرينش 55 ـ نور

56 ـ آرامـش 57 ـ آزمـايش ، امتحان ، فلسفه آزمايش ، فلسفه آفـات
58 ـ ارواح ، حقيقـت روح 59 ـ اسبـاب 60 ـ اسـتراحت 61 ـ استعـداد
62 ـ اضطــراب 63 ـ اطمينــان 64 ـ انســان 65 ـ بــدبختــي
(18)
66 ـ بـرنـامـه ريـزي 67 ـ بلــوغ 68 ـ تـربيـت ، تعليـم و تـربيـت
69 ـ تعليمات اسلام 70 ـ توفيق ، سلب تـوفيـق 71 ـ تـوسّـل 72 ـ توكّل
73 ـ چاره‌انديشي 74 ـ چشـم 75 ـ حـوادث 76 ـ خـواب 77 ـ رنـج
78 ـ زن 79 ـ سعـي 80 ـ شخصيـت 81 ـ شكـوفـايـي استـعـدادهـا
82 ـ صبـر ، شكيبـايـي ، مقـاومـت 83 ـ طبيعـت انسـان 84 ـ طغيان
85 ـ عشق 86 ـ عمر 87 ـ غرور 88 ـ فال بد، فال نيك 89 ـ فتنه‌شناسي
90 ـ فـرزنـدان 91 ـ قـاطعيّـت 92 ـ قلـب 93 ـ كـودكـان ، كـودكـي
94 ـ لذّات 95 ـ موفقيّت 96 ـ نفس 97 ـ نوجوانان 98 ـ نيـاز 99 ـ نيـرو

100 ـ آموزش 101 ـ ابليس ، شيطان 102 ـ اجبار 103 ـ اديان، مشتركـات اديان 104 ـ ارزش‌هـا 105 ـ اسلام 106 ـ اعمال 107 ـ القائات شيطاني
108 ـ ايمان 109 ـ انديشه، تفكّر، فكر 110 ـ بدعت 111 ـ بهشت و بهشتيان 112 ـ پاداش 113 ـ پيشرفت 114 ـ پيمان 115 ـ تاريخ 116 ـ تبليغ و تبليغات 117 ـ تحقيق 118 ـ تسبيح 119 ـ تشخيص، حسّ تشخيص، حسّ 120 ـ تقليد 121 ـ تكامل 122 ـ جهل 123 ـ جبر، جبر و اختيار، قضا و قدر 124 ـ حـديـث ، حـديث غـديـر 125 ـ حـدود الهـي 126 ـ حكمـت
127 ـ حقّ و باطل 128 ـ خطوبات شيطان 129 ـ خرافات، عقايد خرافي
130 ـ ديــن 131 ـ دنيــا 132 ـ ســؤال 133 ـ سحــر ، ساحـران
134 ـ سـرنـوشت 135 ـ سنّت‌هـاي الهـي 136 ـ سعادت ، خوشبختي، شقـاوت 137 ـ شنـاخت 138 ـ شـكّ 139 ـ شناخت شناسي 140 ـ شيعه
141 ـ صـراط مستقيـم 142 ـ صهيـونيسـم 143 ـ علـم 144 ـ فطـرت
145 ـ قيامت، محشر 146 ـ كفر، كفران 147 ـ گمراهي 148 ـ مجادله، مشاجره 149 ـ مجازات الهي 150 ـ منطق 151 ـ مؤمنان 152 ـ معاد، امكان معاد، عذاب، انكار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخيان، دلايل معاد، (19)
حسـابـرسي ، حشـر 153 ـ نتيجـه اعمال 154 ـ نشـانه‌ها 155 ـ نعمت
156 ـ وحي 157 ـ هدايت 158 ـ هدف آفرينش

159 ـ اجـمــاع 160 ـ امـام حسيــن (ع) 161 ـ امــام علــي (ع)
162 ـ امـام مهـدي ، انتظـار ، حكـومت جهـانـي 163 ـ اهداف بعثت
164 ـ اهل بيت 165 ـ پيامبـر اسلام 166 ـ پيشـوايان 167 ـ حـاكميّـت
168 ـ خلافت 169 ـ روايـات 170 ـ رهبـر 171 ـ زيارت 172 ـ شفاعت،
شفيعان 173 ـ عصمت پيامبران، صفات پيامبران، ارسال پيامبران،
پيامبـران 174 ـ فـاطمه (س) 175 ـ معجـزه ، معجـزات 176 ـ نبـوّت
177 ـ ولايت

178 ـ آهنـگ کلمـات قـرآن 179 ـ آيـات 180 ـ تـدبّـر 181 ـ تفسير
182 ـ تــلاوت 183 ـ جــاذبــه قــرآن 184 ـ حــروف مقطعــه
185 ـ حکمت قرآن 186 ـ داستان‌هاي قرآن، سليمان، دارو، شعيب، عيسي ، موسي ، نوح ، يوسف، يونس 187 ـ سوره‌شناسي 188 ـ شفابخشي قـرآن 189 ـ ضـرب‌المثـل‌هـاي قـرآن 190 ـ قـرائت ، تلاوت ، تجويد
191 ـ مثال‌هاي قرآن 192 ـ محکم و متشابه 193 ـ نسخ 194 ـ نزول قرآن، نزول تدريجي، نزول دفعي 195 ـ نظم قرآن

196 ـ آلودگي 197 ـ آمادگي 198 ـ اخلاق اسلامـي 199 ـ بخـل ، حسد
200 ـ تـرس 201 ـ تصميـم 202 ـ تعصّب 203 ـ تـلاش 204 ـ حسـرت
205 ـ حيله، حيله‌گري 206 ـ خودسازي ، خودفراموشي، خودپرستي
(20)
207 ـ راستــي ، دروغ 208 ـ ريــا 209 ـ زهـــد 210 ـ سخـــاوت 211 ـ
سخـن‌شناسي 212 ـ سلام 213 ـ سوگندشناسي 214 ـ شُكرشناسي
215 ـ غيبـت 216 ـ فسـق 217 ـ فضـائل اخلاقي 218 ـ فكر 219 ـ گناه
220 ـ لهـو ، لعـب 221 ـ محـاسبـه نفس 222 ـ مـادر 223 ـ مـراقبت
224 ـ نيكـي 225 ـ وفـاي بـه عهـد 226 ـ هـوي و هوس 227 ـ يأس

228 ـ احكـام 229 ـ اصـول فقـه 230 ـ حـلال و حـرام 231 ـ خمس
232 ـ دعـا ، فلسفــه دعــا 233 ـ ذكــر ، يـاد خــدا 234 ـ روزه
235 ـ شب زنـده‌داري 236 ـ عبـادت 237 ـ فلسفه احكام 238 ـ نماز

نه ـ احكام فردي

239 ـ اجتهاد 240 ـ اخلاص 241 ـ استغفار 242 ـ انگيزه 243 ـ تغذيه
244 ـ تفريـح 245 - تقـوي ، متقّيـن 246 ـ تنـوّع طلبي 247 ـ توبه
248 ـ حبــط اعمــال 249 ـ حــزن 250 ـ حقـوق اجتمـاعـي و ...
251 ـ درآمد 252 ـ دوران‌هاي آفرينش 253 ـ رزق، تنگي رزق، رابطه گناه و قطع روزي، سلب نعمت 254 ـ عمل، عمل صالح

255 ـ آداب معاشرت 256 ـ آراء عمومي 257 ـ آزادي 258 ـ اجراي حدّ شرعي 259 ـ احزاب ، حزب 260 ـ احسان 261 ـ اختلاف
262 ـ اخوّت اسلامي 263 ـ ادب 264 ـ ارتباط ، رابطه ، روابط
265 ـ ارتش اسلام 266 ـ ازدواج 267 ـ استبداد 268 ـ استعمار 269 ـ استقامت 270 ـ استقلال 271 ـ اسراف 272 ـ اصل برائت و حليّت 273 ـ اصلاحات 274 ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت 275 ـ اعتدال

276 ـ افكار عمومي 277 ـ اقتصاد 278 ـ اكثريّت 279 ـ امر به معروف و نهي از منكر 280 ـ امكانات 281 ـ امنيّت 282 ـ انتخاب 283 ـ انتقاد 284 ـ انحراف 285 ـ انحطاط 286 ـ انضباط 287 ـ انفاق
288 ـ اولويّت خويشاوندان 289 ـ بسيج 290 ـ بهانه‌جويي
291 ـ بي تفاوتي 292 ـ بهتان 293 ـ پول 294 ـ پيوند
295 ـ تأمين زندگي 296 ـ تجمّل 297 ـ تدبير 298 ـ تكاثر
299 ـ تكنولوژي 300 ـ تنظيم اسناد 301 ـ توبيخ علماء 302 ـ تهاجم فرهنگي و نظامي 303 ـ ثروت، فقر، غني، مالكيّت 304 ـ جاذبه و دافعه
305 ـ جنگ 306 ـ جهاد 307 ـ جهانگردي 308 ـ چشم زخم
309 ـ چشم‌بندي 310 ـ چشم‌چراني 311 ـ حجاب 312 ـ حضور اجتماعي 313 ـ حكومت 314 ـ حيثيّت 315 ـ خريد و فروش
316 ـ خشونت 317 ـ خويشاوندان 318 ـ دادگاه و دادرسي
319 ـ داوري 320 ـ دختر و پسر 321 ـ دشمن‌شناسي 322 ـ دفاع همه‌جانبه 323 - دوستي 324 ـ ركود اقتصادي 325 ـ زكات
326 ـ زندگي 327 ـ زنا ، حدّ زنا 328 ـ سازش 329 ـ سرمايه‌ها
330 ـ سعه صدر 331 ـ سنت‌هاي بد، سنت‌هاي نيك 332 ـ صبر، صابران، شكيبايي 333 ـ فداكاري 334 ـ فساد، مفسد 335 ـ فلسفه مجازات‌ها
336 ـ گروه‌هاي اجتماعي 337 ـ لباس 338 ـ مجاهدان 339 ـ مسجد، مساجد 340 ـ مسائل اقتصادي 341 ـ مسائل اجتماعي 342 ـ مسئوليّت 343 ـ مستضعفان 344 ـ مستكبران 345 ـ مشاوره 346 ـ مشكلات 347 ـ نظام اجتماعي 348 ـ نظام خانواده
349 ـ نظام شورايي 350 ـ وحدت

روش چكيده‌نويسي موضوعي تفسير قرآن

مقدّمه

بي‌شك آنچه كه در چند دهه گذشته، موجب پيشرفت چشمگير در همه عرصه‌هاي دانش و فنّ‌آوري شده است ، نظام اطّلاع‌رساني بسامان و پرتواني است كه سير داده‌هاي اطّلاعاتي را از آغاز تا انجام ، زير نظر دارد و از آن‌ها به نيكوترين شيوه ، بهره‌برداري مي‌كند .
در اين نظام ، حلقه رابطي كه ميان توليدكننده اطّلاعات و مصرف‌كننده نهايي آن ، جايگاهي بسيار حسّاس دارد ، داده‌هاي چكيده‌نويسي و نمايه‌سازي است . اين چكيده‌ها ـ همراه با
(23)
نمايه‌هاي ارائه شده ـ معمولاً به پژوهشگران اين امكان را مي‌دهد كه منابع مورد نياز خود را از ميان انبوه منابع احتمالي و ناشناخته ، شناسايي كنند .
امروزه متخصّصان در همه شاخه‌هاي دانش بشري ، به‌راحتي مي‌توانند با استفاده از نمايه‌ها و چكيده‌هاي بايگاني‌شده در حافظه رايانه‌ها ، پيشينه موضوع مورد پژوهش خويش را فرا روي آورند و كاوش خويش را به گونه‌اي آغاز كنند كه نه‌تنها از تكرار و دوباره‌كاري‌هاي محتمل ، پرهيز كرده باشند ، بلكه با دقّت تمام ، در مسيري گام بگذارند كه هنوز پيموده نشده ، ولي نقشه‌ها و اطّلاعاتي از آن ، از پيش فراهم شده است .
در عصر كنوني با اينكه هر روز شاهد رقابت‌هاي فزاينده‌اي براي گردآوري و ساماندهي اطّلاعات گوناگون هستيم ، امّا در زمينه علوم اسلامي ، هنوز بر شيوه‌هاي سنّتي مي‌كاويم . در حالي كه پژوهشگران مسلمان همچنان از پراكندگي منابع و عدم شناسايي آن‌ها رنج مي‌برند. مع‌الاسف هنوز از امكانات نظام اطّلاع‌رساني جديد ، بهره لازم گرفته نشده است . پيـداست كه حـلّ اين مشكـل تنهـا با ترميـم سيستـم اطّلاع‌رساني فرسوده پيشين، امكان‌پذير خواهد بود.
(24)
وجود انبوه اطّلاعات در قالب ميليون‌ها كتاب ، نشريّه، پايان‌نامه و... زماني مي‌تواند به‌درستي مورد استفاده قرار گيرد كه بتوان در كمترين زمان، آنچه را كه مورد نياز پژوهشگران است ، در اختيار آنان قرار داد. استفاده از چكيده‌سازي و نمايه‌پردازي ، بهترين راهكار براي نيل بدان مقصود است .
در اين فصل از كتاب روش انس با قرآن، روش چكيده نويسي به‌صورت عام تشريح شده است تا علاوه بر كاربردي كه در تحقيقات تفسير موضوعي قرآن كريم دارد، در ساير مطالعات جوانان عزيز نيز مورد

استفاده قرار گيرد.
قال الامام علي (ع) : مَنْ أَنِسَ بِتِلاوَةِ الْقُرآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفارَقَةُ الاِْخْوانِ (غررالحكم ، حديث 8790 ، چاپ اُرموي).
هر كس به تلاوت قرآن انس گيرد ، جدايي از ديگران او را به وحشت نيندازد.

تعريف چكيده

چكيده عبارت است از فشرده همه مطالب يك اثر كه با حدّاقلّ لفظ و حداكثر معنا فراهم شده باشد . به بيان ديگر چكيده ، خلاصه‌اي است دقيق و فشرده از يك اثر، به‌گونه‌اي كه خواننده بتواند با مطالعه آن، نمايي كلّي را در ذهن آورد .
در چكيده‌ها همچنين اين پيش فرض وجود دارد كه خواننده تا حدودي به موضوع مورد كاوش ، آگاهي دارد و از وقت كافي براي دنبال كردن مآخذ اصلي ، برخوردار نيست .

هدف از چكيده

عمده‌ترين هدف در چكيده‌ها، صرفه‌جويي در وقت استفاده كننده جهت گردآوري و انتخاب اطّلاعات است . «چكيده‌ها» در انتخاب مدارك و گردآوري اطّلاعات ، كمكي اساسي بوده و از دوباره‌كـاري‌ها و تأخيردر تحقيقاتِ درحال پيشرفت، جلوگيري مي‌كند . در تأييد اهميّت اين چكيده‌ها ، بايد دانست كه چكيده‌ها از عناصر اصلي انتشارات رديف اوّل (مقاله‌هاي نشريّات ادواري ، گزارش‌هاي كنفرانس‌ها ، كتاب‌ها و پايان‌نامه‌ها) و رديف دوم (كتاب‌هاي عرضه‌كننده چكيده ، معرّفي نامه‌هاي كتاب ، كتاب‌شناسي‌ها و ...) به حساب مي‌آيند .
(26)

تفاوت چكيده‌نويسي با خلاصه‌نويسي

چكيده‌نويسي متشكّل از كلمات اساسي و ريشه‌اي «منبع» است كه هركدام از كلمات نشانگر رئوس مطالب كليدي كتاب يا مقالات مي‌باشد و بين صد تا دويست كلمه را شامل مي‌گردد. امّا خلاصه‌نويسي بيانگر «مفاهيم منبع» موردنظر است، به نحوي كه هر مفهوم را بطور مُجَزّي شرح مي‌دهد و محدوديّت مقداري ندارد .

انواع چكيده‌ها

از آنجا كه چكيده‌ها با انگيزه‌هاي گوناگون نوشته مي‌شوند ، سبك و ساختارهاي مختلفي نيز دارند . برخي از مهمّ‌ترين انواع چكيده ، عبارتند از :

1 ـ چكيده تشريحي : كامل‌ترين نوع چكيده است كه تا حدّ امكان ، اطّلاعات كمّي و كيفي مندرج در منبع را براي ارزيابي در اختيار خواننده مي‌گذارد . اين‌نوع، طولاني‌تر از ساير چكيده‌ها نوشته مي‌شود.

2 ـ چكيــده توصيفـــي : در اين نوع ، بيشتر نگرشي بيروني به اثر صورت مي‌گيرد و صرفا مطالب مهمّ نوشته را نشان مي‌دهد . اين نوع اگرچه به عمق چكيده تشريحي نمي‌رسد ، امّا كم هزينه‌تر است .

3 ـ چكيده توصيفي ـ تشريحي : رايج‌ترين نوع

چكيده‌نويسي است كه در آن سعي مي‌شود برخي نقاط قوّت چكيده تشريحي و نيز چكيده توصيفي ، جمع شود . در صورتي كه اين چكيده با دقّت و به‌طور مؤثّر نوشته شود ، مي‌تواند با پرهيز از سطحي‌نگري و گزارش تمام نمايِ اثر ، سرعتي مناسب با چرخه توليد اطّلاعات ، داشته باشد .

4 ـ چكيده انتقــادي : در اينگونه چكيده‌ها ، افزون بر توصيف اثر ، به ارزيابي محتوا و منابع آن نيز پرداخته مي‌شود .

5 ـ چكيده سوگرفته : هر يك از انواع چكيده‌ها ، اگر با توجّه به علايق و انگيزه‌هاي خاصّ تهيّه شود ، چكيده جهت‌دار خواهد بود . نهادهاي فرهنگي دولتي و غيردولتي هر يك با انگيزه‌هاي خاصّ ممكن است به سراغ چكيده‌نويسي آثار يا همايش‌ها و كنفرانس‌هاي موجود بروند .

6 ـ چكيده كوتاه : معمولاً از يك يا دو جمله تشكيل مي‌شود و بيشتر در خدمات اطّلاع‌رساني تجاري كاربرد دارد .

ويژگي‌هاي چكيده‌نويسي مطلوب

1 ـ مطلوب آن است كه حجم چكيده كتاب ، حدّاكثر تا 200 كلمه و حجم چكيده يك مقاله ، حدّاكثر تا 150 كلمه (بدون شمارش حروف) باشد . طبيعي است كه رعايت چنين حدّي ، نبايد موجب لطمه‌زدن به چكيده يك اثر تحقيقاتي مفصّل شود .
(28)
اين حجم تنها چارچوبي براي منابعي است كه از ارزش تحقيقاتي متناسب و معمولي برخوردار باشند. پيداست كه برخي منابع را مي‌توان حتّي با 50 كلمه چكيده كرد و در مقابل منابعي نيز وجود دارند كه ارزش پژوهشي ويژه‌اي دارند و چكيده آن‌ها در 200 كلمه نمي‌گنجد و حتّي در مواردي خاص ممكن است به 300 كلمه برسد .
2 ـ حجم چكيده لزوما تابع حجم اثر نيست . ممكن است چكيده اثري مفصّل ، مختصرتر از چكيده اثري مختصر باشد . حجم چكيده بسته به اين است كه آن اثر تا چه اندازه امكان چكيده‌ترشدن را داشته باشد .
3 ـ چكيده با نگرش از كلّ به جزء نوشته مي‌شود؛ يعني در آغاز به ساختار و هارموني و شكل عمومي و معرّفي كلّي اثر پرداخته مي‌شود و سپس به مباحث جزئي و فهرست آن اشاره مي‌گردد .
4 ـ در چكيده‌ها هرگز نبايد به مقدّمه نويسنده و فهرست مطالب كتاب بسنده شود ؛ بلكه بايد با بهره‌گيري از آن‌ها ، فشرده اثر را بيرون آورد .
5 ـ در صورتي كه چكيده اثر بدون اشاره به فهرست آن گويا نباشد ، از درآوردن فهرست (و ترجيحا گزينش و ادغام آن) استفاده شود . در چنين مواردي لازم است پيش از آوردن فهرست ، اشاره‌اي كلّي به محتواي اثر شده باشد .
(29)
6 ـ چكيده بايد گويا و رسا باشد تا كاربر بتواند آن را به‌سرعت مرور كند . پيچيدگي در متن چكيده ، موجب كندي در خواندن چكيده مي‌شود و غرض اصلي ، نقض مي‌شود . جملات چكيده ، تا حدّ امكان ، بايد كوتاه باشد تا انتقال معنا به سادگي صورت گيرد .
7 ـ عبارت‌پردازي و قلم‌گرداني در چكيده مجاز نيست ؛ هر جمله بايد حامل حدّاقلّ يك مطلب باشد و معنايش در جمله‌هاي بعد تكرار نشده باشد؛ بنابراين بايد از آوردن جمله‌ها و نيز واژگان مترادف خودداري كرد .
8 ـ در چكيده‌ها بايد كليد واژه‌هاي نويسنده را مشخّص كرد و آن‌ها را در گيومه جاي داد .

9 ـ كليد واژه ، برجسته كردن كلمات «اصلي و مهمّ» يا داراي «زير مجموعه» مي‌باشد . تكيه بر اصطلاحاتِ ويژه و كليدواژه‌ها در چكيده ، از آن روست كه چكيده بايد آئينه متن باشد . همچنين استفاده از ابزار صفحه‌بندي از طريق چكيده‌نويسي صورت مي‌گيرد . كليد واژه‌هايي كه داخل گيومه گذاشته مي‌شود ، قابل جست‌جو به‌وسيله كاربر خواهد بود . آوردن كليد واژه‌ها در گيومه ، يكي از راه‌هاي دست‌يابي به منابع موردنظر پژوهشگران است . بنابراين بايد بخاطر سپرد كه از علامت
(30)
گيومه ، تنها در مورد كليد واژه‌ها استفاده مي‌شود و از كاربرد آن براي عبارت‌هاي نقل‌قول شده از منابع پرهيز شود. البتّه انتخاب كليدواژه‌ها بايد با دقّت صورت گيرد ، زيرا افزايش نابجاي آن‌ها موجب پيچيدگي در متن مي‌شود .
10 ـ در چكيده‌نويسي بايد به مسأله ترجمه آن‌ها نيز توجّه داشت . برخي از مترجمان ممكن است با اصطلاحات و تكيه‌كلام‌هاي عالمانه و ويژه علوم حوزوي آشنا نباشند ؛ بنابراين از آوردن جمله‌هايي از قبيل جملات زير ، پرهيز شود .
... مؤلّف سپس‌بحثي اِسْتِطْرادِيّ درباب راآغاز مي‌كندو ... .
... نويسنده مقاله در موضوع موردبحث خود ، دست به اِسْتِقْراء تامّ‌زده و ... .
... نويسنده توصيفات و ترجمه‌هاي حاج ((آقا حسين خوانساري)) را از مهم‌ترين كتاب‌هاي تَراجِم برگزيده است .
همچنين اصطلاحاتي از قبيل : ما نَحْنُ فيهِ، طَرْدا لِلْبابِ، نِزاعٌ صُغْرَوِيٌ، تشقيق شُقُوق، تنقيح‌مَناط و ... .
11 ـ در چكيده‌نويسي از اظهارنظر درباره مطالب اثر، پرهيز شود و يكسره به توصيف و تشريح بسنده گردد ؛ چراكه هدف از چكيده‌نويسي صرفا اطّلاع‌رساني است و نه ارزش‌گذاري .
12 ـ از كاربرد جمله‌هايي كه بار معنايي خاصّي ندارند، بايد احتراز كرد ؛ به اين جمله‌ها توجّه كنيد :
الف) ... مقاله حاضر ، مقدمّه ترجمه جلد سيزدهم از
(31)
بحارالانوار به عنوان (مهدي موعود) است كه توسط مؤلّف انجام شده است .
ب) ... نويسنده در اين كتاب ، نكات سودمندي را درباره تقيّه يادآور شده

است.
ج) ... در اين مقاله ، به دريافت‌هاي جديدي در اين‌باره، راه يافته است.
پيداست كه هيچ يك از عبارات مشخصّ شده، براي خواننده نكته‌اي درخور توجّه نخواهد داشت.
13 ـ چكيده‌ها بايد به شكـل پاكيـزه (در صـورت امكان پاكنويس شده) و با فاصله لازم (براي كارِ ويرايشي) نوشته شود.
14 ـ چكيده‌نويس در مواردي خاصّ كه واژه يا اصطلاح و يا واقعه‌اي را مبهم مي‌بيند، مي‌تواند توضيحي كوتاه (براي سهولت ترجمه) در بيرون چكيده بدان بيفزايد.
15 ـ نام چكيده‌نويس در پايان حتما قيد شود، تا در صورت بروز ابهام ، به‌راحتي قابل تشخيص باشد.
16 ـ بيان اطّلاعات زايد بر كتاب يا مقاله، در چكيده جا ندارد، براي نمونه در كتابِ (اَنيسُ الْعارِفينَ) ضرورتي ندارد كه چنين گزارش دهيم: مُصَحِّح در مقدّمه اين كتاب آورده است: در ميان آثار به‌جا مانده از خواجه عبداللّه انصاري ، دو كتاب
(32)
او در سير و سلوك و عرفان عملي از امتياز خاصي برخوردار است.
يكي (صد ميدان) به فارسي و ديگري (مَنازِلُ السّائِرينَ اِلَي الْحَقِّ الْمُبين) به عربي ، كتاب دوم 27 سـال پس از تأليـف صـد ميـدان (يعني به سـال 475 ه.ق مصادف‌با 461 ه.ش) نوشته‌شده‌است... .
بلكه مثلاً مي‌توان چنين آغاز كرد:
اين كتاب تحريري است به فارسي از (شرح عبدالرّزّاق كاشاني) بر اثر عرفاني خواجه عبداللّه انصاري به نام (مَنازِلُ السّائِرينَ).
براي نمونه، يك «چكيده مطلوب» كه با شرايط چكيده‌نويسي استاندارد مطابقت دارد و يك چكيده «نامطلوب» كه با شرايط چكيده‌نويسي استاندارد مطابقت ندارد ، در صفحه ضميمه آورده شده است. به نمونه‌ها توجه كنيد.
17 ـ در چكيده‌ها از آوردن عبارت‌هايي كه در ترجمه به زبان‌هاي ديگر، كاركرد معنايي و فرهنگي ديگري پيدا مي‌كند، بايد احتراز كرد، چه بسا كاربراني كه داراي زبان و فرهنگ ديگري هستند از برخي عبارت‌ها، معناي ديگري دريابند. از اين رو بايد همواره حال مخاطب بيگانه با زبان و فرهنگ خود را در نظر آوريم و به ياد داشته باشيم كه در اين مرحله از اطّلاع رساني ، شايد ترجمه چكيده ما خوانندگان بيشتري داشته باشد.
(33)
18 ـ در صورتي كه كتابي شامل چند مقاله مستقلّ از يك يا چند نويسنده باشد، براي هر مقاله يك چكيده فراهم مي‌آيد. در اين مورد، لزوما همه

مقالاتِ يك كتاب ، چكيده نمي‌شود ، بلكه مقالات مهمّ آن گزينش و چكيده مي‌شود.
19 - در مورد مجموعه مقالاتِ پيوسته، كه در جرايد به پايان خود رسيده‌اند، تنها يك چكيده نوشته مي‌شود، امّا اگر مقالات هنوز به پايان خود نرسيده باشد، براي هر مقاله، چكيده‌اي مستقلّ نوشته مي‌شود و پس از چاپ آخرين بخش مقاله، با استفاده از چكيده‌هاي پيشين ، به يك چكيده تبديل مي‌شود. البته بايد يادآور شد كه اگر قسمت‌هاي ديگر مقاله، به لحاظ محتوا كاملاً مستقلّ و مجزّا باشد، بايد براي هر شماره چكيده‌اي مستقلّ نوشت.
20 ـ مقالاتي كه بعدا در يك مجموعه و در قالب كتاب به چاپ مي‌رسد، در صورتي كه قبلاً (پس از انتشار در نشريّات) چكيده شده باشد، نياز به چكيده‌نويسي جديد ندارد ، در صورتي كه مقالاتي در چاپ جديد، بدان افزون شده باشد، براي آن‌ها چكيده‌هايي مستقلّ تهيه مي‌شود. همچنين اگر مقالات چكيده‌نويسي شده، اضافاتي
(34) اساسي پيدا كرده باشند، در پايان چكيده قبلي، به آن اشاره مي‌شود.
21 ـ آثار ترجمه شده ، يك‌بار چكيده مي‌شود و در صورتي كه يك اثر ، ترجمه‌هاي گوناگون داشته باشد، تنها به ويژگي‌هاي هريك از ترجمه‌ها (در چكيده مخصـوص به آن) اشاره مي‌شود، مثلاً از قـرآن كريم و نهج البلاغه كه ترجمه‌هاي گوناگون دارند، نخست يك چكيده كامل از متن اصلي هريك ارائه مي‌شود، سپس در ترجمه‌هاي آن‌ها به ويژگي‌هاي هر ترجمه، پرداخته مي‌شود تا كاربران به‌راحتي بتوانند تفاوت‌هاي هر ترجمه را با ديگري دريابند.
22 ـ كتاب‌هاي تجديد چاپي كه قبلاً تهيه شده‌اند، مجدّدا براي چكيده‌شدن انتخاب نمي‌شوند، تنها مشخّصات كتاب‌شناختي آن‌ها به چكيده قبل، افزوده مي‌شود.
23 ـ آثاري كه توسّط ناشران مختلف منتشر مي‌شود و يا تصحيح و تحقيق گوناگون دارد، در صورتي كه قبلاً چكيده شده باشند، براي چكيده‌شدن انتخاب نمي‌شوند. تنها مشخصات كتاب‌شناختي جديد به چكيده قبل افزوده مي‌شود. در صورتي كه هريك از تصحيح‌ها يا تحقيق‌ها داراي ويژگي خاصّ باشد، اين ويژگي‌ها نيز به چكيده متن اصلي اضافه مي‌شود.
(35)
24 ـ كتاب‌هايي كه گزيده آن‌ها منتشر مي‌شود، در صورتي كه خودِ گزيده ارزش تحقيقاتي داشته باشد، براي چكيده‌شدن انتخاب مي‌شود. در صورتِ عدم انتخاب، تنها مشخّصات كتاب‌شناختي آن‌ها به چكيده قبل افزوده مي‌شود.
25 ـ آثار ترجمه شده در صورتي كه اصل اثر قبلاً چكيده شده باشد، مجّددا

چكيده نمي‌شود. تنها مشخّصات كتاب‌شناختي ترجمه به چكيده قبل افزوده مي‌شود. در صورتي كه اصل اثر قبلاً چكيده نشده باشد، ترجمه براي چكيده‌نويسي، انتخاب مي‌شود و در صورتي كه اصل اثر بعدا ترجمه شود، تنها مشخصّات كتاب‌شناختي اثر ـ بدون چكيده جديد ـ درج خواهد شد. همچنين در صورتي كه يك اثر ، ترجمه‌هاي گوناگون داشته باشد، بايد به ويژگي‌هاي ترجمه اشاره كرد.

26 ـ براي كتاب‌هايي كه شامل چندين مجلّد و چند موضوع است، نخست يك چكيده عمومي و سپس يك چكيده براي هر موضوع فراهم مي‌شود. در اين مورد ممكن است هر موضوع، شامل چند مجلّد باشد، مانند كتاب بحارالانوار كه براي مجموع آن، نخست يك چكيده و سپس براي موضوعات گوناگون آن، مستقلاً چكيده تهيّه مي‌شود.

روش كار چكيده‌نويسي

روش كار چكيده‌نويسي كه به‌صورت تجربي و با بهره‌گيري از روش‌هاي مشابه در جهان تنظيم شده ، به شرح زير است :
1 ـ هر برگ چكيده بر اساس ساختار چكيده (برگ پيوست) تقسيم‌بندي شده است .
2 ـ چكيده‌نويس اطّلاعات مربوط به هر بخش را از مقدّمه يا متن اثر استخراج و در جدول‌ها يادداشت مي‌كند .
3 ـ سعي شود اطّلاعات مربوط به هر بخش به بخش ديگر منتقل نشود.
4 ـ از آن‌جا كه چكيده‌نويس مجاز نيست خارج از مطالب كتاب، نكته و داوري از خود اضافه كند، پشت هر برگ چكيده در ملاحظات، سه بخش به مطالب مفيد چكيده از اين پس اختصاص يافته است .
5 ـ ترتيب‌هاي جدول حتما رعايت شود.
6 ـ نوع و ويژگي‌هاي ترجمه ، مثلاً ترجمه آزاد ، در ساختار بيايد.
7 ـ نظام‌هاي فلسفي مانند فلسفه اِشْراق ... در ساختار مي‌آيد.
8 ـ از نظر ديگر آثار غير مرجع دو سبك مستند و غير مستند دارند.
9 ـ همچنين شيوه مصاحبه و پرسشنامه در بخش شيوه مي‌آيد.
(37)
10ـ شيوه‌هاي تنظيم و پردازش متن عبارت است از : گزارشي
نقلي
تاريخ {حديثي
{تحليلي
فتوايي موضوعي
فقه حديثي حديث
{استدلالي {قاموسي
كلامي
اصول فقه اهل سنت
{غير كلامي
سنتي حديثي
كلام اخلاق عرفاني ـ تصوف
{كلام جديد {فلسفي
قرآن به قرآن
روايـــــي
عرفانـــــي
قرآن موضــوعـي

عقلـــــــي
ادبـــــــي
{اجتماعـــي
علمـــــــي
(38)

ساختار چكيده

چكيده‌نويس بايد مطالب چكيده را به ترتيب زير ارائه كند و در حاشيه صفحه چكيده ، براي بندهاي 9گانه زير، شماره‌گذاري كند:
1 ـ شنــاسـه : معرّفي اجمالي اثر است.
(توضيح اين‌كه شناسه بايد تابلويي گويا از نمايش تمامي محتويات اثر باشد. اگر عنوان كتاب ، گوياي همه محتويات كتاب است نيازي به آوردن شناسه نيست).
2 ـ انگيــزه و هــدف : قصد و انگيزه مذهبي يا علمي نويسنده براي تأليف ارائه شود.
3 ـ شيـــوه : معمـولاً نويسنــدگان ، اطّلاعات خود را به شيوه‌هاي مختلف كتابخانه‌اي ، مصاحبه و پرسش‌نامه ، گردآوري مي‌كنند و پس از گردآوري اطّلاعات، در قالب‌هاي تحليلي يا نقلي (گزارشي) يا استدلالي ، آن‌ها را تأليف مي‌نمايند . گاه مطالب را مستند به منابع مي‌كنند و گاه منابع خود را ذكر نمي‌كنند. همچنين هنگام تحقيق، از روش تاريخي يا روش‌هايي مانند توصيفي، ميداني و علّي استفاده مي‌كنند. (مبناي چكيده‌نويس در اين زمينه ، كتاب روش‌هاي تحقيق دكتر نادري است).
4 ـ فرضيّه و پرسش اصلي: در پــژوهش‌هاي آكادميك، معمولاً پژوهشگر ابتدا فرضيه و پرسشي را طرح مي‌كند و سپس به‌دنبال پاسخ‌گويي به آن و آزمون فرضيّه برمي‌آيد.
(39)
5 ـ نتيجـــه و پيشنهـــادات: در پژوهش‌هاي آكادميك، نويسنده‌نتيجه تحقيق‌خودرادرپايان ارائه كرده و همچنين پيشنهاداتي را مطرح مي‌كند .
6 ـ جايگاه : مقام و منزلت و موقعيّت اثر با توجّه به عصر تدوين و نسبت به آثار مشابه اينجا آورده شود. اگر كتاب درسي است و يا اگر براي سطح خاصّي (طبقه خاصّي) نوشته شده ، تصريح گردد.
7 ـ منــابـع : در اينجا چند محور توضيح داده مي‌شود. استفاده از منابع قديم و جديد، منابع غربي، كثرت و قلّت منابع، بازنويسي منابع.
8 - اطّلاعـات نُسَخ شناســـي : در مـــورد نسخه‌هاي مصحّح ، اطّلاعات مربوط به شيوه تصحيح ، نسخه‌هاي مورد استفاده و نسخه پايه و اصل در اينجا آورده مي‌شود.

9 ـ ساختار مطالب و سرفصل : نظام و
ساختار اثر با توجّه به نكات ذيل ارائه شود:
به محتواي مقدّمه‌هاي مهمّ و طولاني يا ضميمه‌هاي كتاب اشاره شود.
نظم و تبويب كتاب مانند موضوعي بودن «اصول كافي» و الفبايي‌بودن «كنز العُمّال» اشاره شود.
اگر نويسنده از عناوين استعاري و كنايي استفاده كرده، است چكيده‌نويس بايد آن‌ها را به عناوين گويا ، مفيد و معني‌دار تبديل كند.
(40)
عناوين به زبان چكيده ترجمه شود ، مثلاً اگر متن عربي يا انگليسي و چكيده فارسي است عناوين بـه فارسـي تـرجمه گـردد.
آثاري كه عناوين اصلي و فرعي دارند، فقط عنـاوين اصلـي آورده شود.
آثاري كه عناوين آن‌ها نظام منطقي ندارند و مثلاً متداخل است، فقط عناوين مهمّ آورده شـود.
سرفصل‌ها به‌صورت عبارات مجزّا و منقطع ارائه شود ، يعني روي سرفصل‌ها عبارت‌پردازي صـورت نگيـرد.
قال الامام علي (ع) : وَ اللّهَ اللّهَ فِي الْقُرآنِ ، لا يَسْبِقُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ (نهج البلاغه ، نامه 47).
خدا را ، خدا را ! درباره قرآن ، مبادا ديگران بر شما پيشي گيرند در عمل به آن .
(41)

نمونه‌ها

در پايان، يك نمونه از چكيده‌هاي مطلوب و يك نمونه از چكيده‌هاي نامطلوب ، جهت آشنايي بيشتر پژوهشگران قرآني ، عزيز ارائه مي‌شود .
چكيده مطلوب
22830B(كـدپارسا) عنوان:اتحادودوستي نـاشـر:حـاذق تعـداد جلـــد: 1 تاريـخ نشـر:1379 نويسنـده:ابطحــي، سيـــدحسـن محـل چـــاپ:قم نـوبت چاپ: دهم نوبت‌ويرايش:سوّم صفحـــــــه:311 شمارگان: 3000 زبــان: فارســـي قطــع:وزيـــري نوع جلد:شُميـــز موضوع:اجتماعيّات، آداب معـاشـرت ، دوست‌يابي‌دراسلام بهـــــا: 12000 ريال محل‌نگهداري: پـــــارســا

چكيده

دستورهاي «اجتماعي» اسلام را در قالب داستان‌هاي اخلاقي آموزنده بيان مي‌كند، نويسنده، ضمن بيان آداب و معاشرت با دوستان، روش‌هاي دوست‌يابي را شرح مي‌دهد. اين كتاب به روش توصيفي و با استفاده از آيات قرآن و منابع‌حديثي‌شيعي نگارش يافته است. معاشرت با مردم، راه‌هاي جذب «دوست»، رمز محبوبيّت در بين مردم و لزوم همدردي با مردم، از مطالب مهمّ كتاب است .
توضيح : علّت مطلوب بودن اين چكيده آن است كه مطالب عمق كتاب با استفاده از واژگان كليدي و اصلي تبيين شده است .
(42)

چکیده نامطلوب

B 2203(کدپارسا) عنـوان:شناخت و تدّبر درکلام وحي
ناشر:مرکـزآموزش مديريت‌دولتـي تعــداد جلـــد: 1 تاريـخ نشر: 1379
بکوشش:مرکزآموزش مدیّریت‌دولتي (دارالقرآن‌الکریم)
محـــل‌چاپ:تهران نــوبت چاپ: اول صفحـه: 120 شمارگـــان: 3000
زبـــــان: فارسي قطـــــع: وزيري نوع جلـد: شُميز موضوع : پــژوهش
قرآنـي ، روش‌هاي‌علوم‌قرآن، اهميّت‌تدّبردرقرآن بهـــــا: 5000 ريال
محـــل نگهداري: پارســا

چكيده

به مسئله «فهم‌قرآن» و اهميت‌شناخت و تدبّردرآن‌مي‌پردازد.اين‌كتاب را مديريتي مركزآموزش دولتي‌براي‌ترغيب‌مديران‌به‌استفاده‌كاربردي‌ازكلام‌وحي و نهادينه‌كردن‌فعاليّت‌هاو پژوهش‌هاي‌قرآني‌تأليف و تدوين‌كرده‌وكتاب درسي قرارداده‌است.كتاب‌در5 فصل‌سامان‌يافته‌است.درفصل‌اوّل‌برخي موضوعات علوم‌قرآن‌همچون‌اهميّت‌قرآن،نام‌ها،اوصاف،اعجاز،سيرنزول،جمع‌آوري،آدا ب تلاوت‌وتقسيمات قرآن‌گنجانده‌شده‌است. فصل دوّم به بررسي اهميّت و نحوه تدّبردر قرآن‌مي‌پردازد.درفصل‌سوّم، ضرورت‌پژوهش‌در مفاهيم‌قرآني‌و انواع آن بررسي مي‌شود. فصل چهارم به‌آشنايي با پژوهش در منابع اسلامي، يعني قرآن و سنّت ومجموعه‌هاي حديثي اختصاص‌دارد. در فصل پنجم برخي نرم‌افزارهاي مورد استفاده در پژوهش‌هاي قرآني معرّفي مي‌شود.
توضيح : علّت نامطلوب بودن اين چكيده آن است كه عمدتا از فهرست كتاب استفاده نموده و مطالب اصلي كتاب را مطرح نكرده است. همچنين به جاي پرداختن به واژه‌هاي كليدي ، حرف ناشر را بيان كرده است كه ذكر چنين مواردي در چكيده‌نويسي‌ها ضرورتي ندارد .
(43)

معرفي‌فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي قرآن كريم وويژگي‌هاي اختصاصي هركدام

معرّفي فهرست موضوعي ترجمه «تفسير مجمع‌البيان»

اين كتاب يكي از كتب تهيّه شده درمؤسسه قرآني تفسيرجوان است كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسملين عباس ياري‌پور تهيه شده است.
در اين فهرست موضوعي: مفاهيم، اسامي خاصّ، موضوعات و اصلاحات موجود در ترجمه تفسير مجمع‌البيان به‌صورت علمي ارائه شده است.
اين كتاب در واقع نمايه‌اي استنادي بر متن تفسير است . نمايه استنادي يكي از بهترين شيوه‌هاي فشرده‌سازي و ارائه اطّلاعات است . مطالب مورد استناد اين تفسير به ديگر آثار مأخديابي شده است و از اين فهرست موضوعي قرآن مي‌توان دريافت كه بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به تفاسير ديگر و نهج‌البلاغه يا كتب معتبر مرجع چه مقدار است.
در نمايه‌هاي استنادي اين فهرست كه از نوآوري جديدي استفاده شده است و آن استخراج استنادات سوره‌هاي مختلف قرآن است و مي‌توان دريافت كه از چند آيه قرآن براي تفسير آيات ديگر استفاده شده است.
از ديدگاه ديگر با توجه به ايجاد نظام ارجاعيات، مترادفات و وابسته‌ها حتي‌الامكان بازيابي اطّلاعات سريع و آسان صورت مي‌گيرد.
مستندسازي اعلام و اسامي خاصّ از ديگر خصوصيّات اين فهرست موضوعي است .
(45)

اين كتاب فهرستي است موضوع گونه بر تفسير 27 جلدي نمونه كه توسط آقايان احمدعلي بابايي و رضا محمدي تهيه شده است .
تفسير نمونه از متداول‌ترين تفاسير فارسي عصر حاضر است كه به زبان ساده و گويا و قابل استفاده براي عموم توسط هفت نفر از دانشمندان حوزه علميه قم زير نظر آيت‌اللّه مكارم شيرازي به نگارش درآمده است و با عنايت به تعدد چاپ اين تفسير و با هدف دسترسي به موضوعات و استفاده بهينه از مفاهيم و مطالب اين تفسير فهرستي موضوعي به قلم تحرير درآمده است .
با توجه به تلاش و زحمات مؤلفين محترم در گستردگي اين 27 جلد تفسير و تعدد چاپ‌هاي قديم و جديد و عدم تطابق اين چاپ‌ها و ايجاد فهرستي تطبيقي در صفحات آخر اين فهرست موضوعي هنوز مشكل استفاده‌كنندگان به معناي اتم و اكمل حل نشده و بعضا آدرس مكتوب در فهرست موضوعي با هيچ نوع از چاپ‌هاي قديم و جديد مطابقت ندارد .
در بررسي دقيق فهرست ياد شده مواردي نيز مشاهده مي‌شود كه در فهرست موضوعات به آن‌ها اشاره شده ولي در متن كتاب مطالب مربوط به آن‌ها وجود ندارد .
(46)

معرّفي كتاب فهرست‌واره موضوعي «تفسير بيان»

اين كتاب يكي از كتب تأليف شده در مؤسسه قرآني تفسير جوان مي‌باشد كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين ياري پور تهيه شده و مورد استفاده جوانان عزيز براي مراجعه موضوعي به تفسير 30 جلدي بيان تأليف آقاي دكتر محمد بيستوني مي‌باشد.
باتوجّه به اهميّت مفاهيم، اسامي خاص و اصطلاحات موجود در تفسير بيان نويسندگان سعي كرده‌اند در اين فهرست از شيوه‌هاي علمي استفاده نمايند و مفاهيم و اسامي خاص و اصطلاحات را به‌صورت علمي ارائه كنند.
به عبارت ديگر اين فهرست نمايه‌اي است استنادي كه از متن تفسير بيان استفاده شده است.
مخفي نماند نمايه استنادي يكي از بهترين زبان‌هاي فشرده‌سازي ارائه مطالب و اطّلاعات مي‌باشد.
در اين كتاب مطالب مورد استناد در تفسيربيان به ديگر آثار مأخذيابي شده‌است.
مثلاً بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به تفاسير و كتب مرجع چه مقدار است.
در نمايه‌هاي استنادي موجود در اين كتاب از نوآوري جديدي استفاده شده است يعني مستندات سُور قرآن موجود است و مي‌توان يافت كه مفسّر و نويسنده چه مقدار از آيات قرآن‌را براي تفسيرآيات ديگر مورد استفاده قرار داده است.
(47)

معرّفي فهرست‌واره موضوعي «تفسير جوان»

اين كتاب يكي از تحقيقات مؤسسه قرآني تفسيرجوان كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تهيه شده است و كارآئي بسيار زيادي دارد . در اين فهرست موضوعات، مفاهيم ، اسامي خاصّ و اصطلاحات موجود در تفسير 27 جلدي جوان تأليف آقاي دكتر محمدبيستوني به‌صورت علمي ارائه شده است. اين فهرست در حقيقت نمايه استنادي و نمايه متن تفسير مي‌باشد. ناگفته نماند كه نمايه استنادي يكي از مناسب‌ترين زبان‌هاي فشرده‌سازي و ارائه اطّلاعات است، مطالب مورد استناد اين تفسير به ديگر آثار مآخذيابي شده است ، بنابراين از اين طريق مي‌توان فهميدكه بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به نهج البلاغه يا كتاب روح المعاني يا تفسير الميزان و غيره چقدر بوده است.
نمايه استنادي اين فهرست داراي نوآوري جديدي است و آن استنادات سوره‌هاي مختلف قرآن است، از اين طريق مي‌توان درباره قرآن به قرآن تفسير كردن قضاوت كرد.
از سوي ديگر با ايجاد ارجاعيات ، ترادفات، وابسته‌ها حتي الامكان بازيابي اطّلاعات آسان‌ياب شده است.
مستندسازي اعلام و اسامي خاصّ از ديگر خصوصيّات اين فهرست است.
(48)

معرفي‌فرهنگ‌نامه‌هاي لغات قرآن كريم و ويژگي‌هاي اختصاصي هركدام

معرّفي كتاب «فرهنگنامه قرآني جوان»

اين كتاب تأليف دكتر محمدبيستوني مي‌باشد كه برگرفته از قاموس قرآن قرشي (7 جلدي) مي‌باشد.
اهميّت استفاده از فرهنگ‌نامه‌هاي قرآني و نياز جوانان مشتاق و قرآن پژوه ، مؤلف را بر آن داشت تا در اقدامي مؤثر و مفيد شكل جديدي از قاموس قرآن را با اسلوبي زيبا در اختيار عموم قرار دهد.
در اين فرهنگنامه واژه‌هاي قرآن به ترتيب الفبا و به زبان فارسي آورده شده است.
فراواني مراجعه به كتاب آسماني و استفاده كليد واژه‌اي از آن بخصوص جوانان عزيز و جايگاه بسيار ارزشمند و مفيد كتاب قاموس قرآن با توجه به نحوه تدوين اين كتاب كه از منابع و مآخذ معتبر استفاده شده است سبب تأليف فرهنگنامه‌اي كم حجم براي جوانان شد. همانطور كه در تعريف قاموس قرآن گفته شده است اين كتاب يك دائرةالمعارف قرآن است. پس مي‌توان گفت فرهنگنامه قرآني جوان يك دائرةالمعارف جيبي قرآن كريم مي‌باشد.
(50)

معرفي كتاب فرهنگ لغات قرآني «الياس كلانتري»

اين كتاب تأليف آقاي الياس كلانتري است كه توسط انتشارات بيان در تيراژ 5000 به چاپ رسيده و لغات تفسير عظيم مجمع البيان را مورد بررسي و دقت و امعان نظر قرار داده است. مؤلف كتاب مجمع البيان (مرحوم طبرسي) دقت بسيار عجيبي در شرح معاني لغات قرآني بكار برده و زحمت زيادي كشيده است تا علم و درايت و شناخت عميق خود را از قرآن و فنون ديگر در شرح اين لغات آشكار سازد.
كلمات بكار رفته در كتاب فرهنگ لغات قرآني الياس كلانتري به‌صورت هيئتِ بكار رفته در مجمع‌البيان تنظيم شده ، برخلاف آنچه كه در كتابهاي لغوي زبان عربي مرسوم است. يعني كلمات در رديف ريشه اصلي آن‌ها تنظيم نشده است بعنوان مثال كلمه «ابرار» در بخش «حرف» و در حرف «ب» بكار نرفته است.
گرچه مؤلف كتاب ابتدا قصد ترجمه كردن لغات را هم داشته است ولي به علت نداشتن فرصت كافي از ترجمه تفسير مجمع‌البيان كه لغات را هم ترجمه كرده است استفاده كرده و چون در آن زمان هنوز تمام مجلّدات تفسير به فارسي ترجمه نشده بوده بعضي از لغات كه بيشتر مربوط به جلد
(51)
23 بوده توسط آقاي عباس ترجمان به فارسي ترجمه شده است .
نويسنده اظهار داشته چون قسمتهاي متعدد كتاب بوسيله افراد مختلفي ترجمه شده است لذا گاهي مقداري نارسايي و ناهماهنگي فقط در ظواهر عبارات وجود دارد .
وَ اِنْ يَكادُ : آغاز آيه ماقبل آخر از سوره قلم است و تمام آن (با آيه بعدي) چنين است ، « وَ اِنْ يَكادُ الَّذينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصارِهِمْ لَمّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَ يَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَ ما هُوَ اِلاّ ذِكْرٌ لِلْعالَمينَ » (و بسيار نزديك بودكه كافران چون قرآن‌را شنيدند، تو را با ديدگانشان آسيب برسانند [چشم زخم بزنند [و گفتند او ديوانه است و حال آن‌كه آن جز پندي براي‌جهانيان نيست) (سوره‌قلم ، آيات 51 و 52) . مفسّران در شرح اين آيه گفته‌اند كه عدّه‌اي از كافران ، چشم زنان حرفه‌اي و قهّاري را آوردند كه حضرت‌رسول صلي‌الله‌عليه‌وآله را چشم‌بزنند و ازپاي درآورند . ولي حفظ الهي او را در امان داشت و اين آيه در اشاره به آن نازل شد و حسن بصري و ديگران گفته‌اند كه خواندن و به همراه داشتن اين آيه در دفع چشم زخم مؤثر است . همين است كه از آيه وَ اِنْ يَكاد ، حرز و تعويذي به

صورت گردن بند هم ساخته مي‌شود و به گردن اطفال مي‌اندازند . (52)

معرفي معتبرترين تفاسير تشيع و تسنن

1 ـ اَطْيَبُ الْبَيانِ (سيد عبدالحسين طيّب)
2 ـ البُرْهـان (سيد هاشم حسيني بحراني)
3 ـ التِبْيان‌في‌تفسير القرآن(ابو جعفر محمّد بـن حسـن طـوسي)
4 ـ تفسيـر جامع (سيّد ابراهيم بروجردي)
5 ـ تفسيـــــر شـــريـف لاهيجـــــي
(بهـاءالديـن محمـد بـــن شيـــــخ علـــي شـريف لاهيجـي)
6 ـ تفسير علي‌بن ابراهيـم قمّـــي
(منســـوب بـــه علـــي ابـن ابـراهيـــم بـــن هـاشـم قمـي)
7 ـ تفسير عَيّاشِيّ (ابونصر محمّدبن‌مسعود بني عَيّاشِـيّ سمرقنـدي معـــــروف بـــه عَيّاشِـــيّ)
8 ـ جـامـع البيـان فـي تفسيـر القـــرآن
(ابـوجعفـر محمـد بـن جريـر طبري آملي)
9 ـ نمونه (زيرنظرمكارم‌شيرازي‌باهمكاري‌گروهي از دانشمندان)
10 ـ جَـــــلاءُ الأذْهـــــانِ وَ جَـــلاءُ الأحْـــزانِ [تفسيـر گـازُر]
(ابـوالمحاسن حسيـن بن حسن جُرجاني)
11 ـ جوامع‌الجامع (امين‌الاسلام ابوعلي فضل‌بن‌حسن طبرسي)
12 ـ مجمـــع البيـان فـي تفسيـر القرآن
(ابـو علـي فضـل بـن حســن طبرسـي)
13 ـ تفسير شُبَّر [الجَوْهَرُ الثَّمينُ فـي تفسيـــر الكتاب المبيـــن] (سيـد عبـــــداللّه شُبَّـــــــــــر)
14 ـ صافي (فيض كاشاني ـ محمّدبن‌مرتضي مشهور بـــه مـلامحســـن فيـــض كـاشـانـــــي)
15 ـ الفرقـان في تفسير القرآن (دكتر محمّـــد صادقـــــي)
16 ـ الكـاشف (محمـــد جـــواد مغنيـــه)
17 ـ الميـزان فـي تفسيـر القـــــرآن
(علاّمــه سيّــد محمد حسين طباطبايي)
18 ـ نـور الثَّقَلَيْـن (شيخ عبد علي بن جُمُعَه عروسـي حَويـزِيّ)
19 ـ تفسير فرات كوفي (ابوالقاسم فرات بن ابراهيم بنـــي فـــــــــــرات كوفـي)

1 ـ اِرْشادُ الْعَقْلِ السَّليـم (ابوالسعود بن محمّـد عمـادي حنفـي)
2 ـ انـــوار التنـــزيل و اَســـرار التَّأويـل يـا تفسيـر بيضـاوي (ناصر الدين ابوسعيد بيضـاوي شيـرازي)
3 ـ تفسير جَلالَيْنِ (جلال الدّين محمّدبن احمد مَحَلّي و جلال‌الدّين‌عبدالرحمن‌بن‌ابي‌بكرسُيُوطِيّ)
4 ـ تفسير مراغي (احمد مصطفي مراغي)
5 ـ تفسير قُرطُبي [الجامِعُ‌لِاَحْكامِ‌الْقُرْآن]
(ابـوعبـــدالله محمـد بـن احمـد انصـاري قُـرطُبـي)
6 ـ الـدُّرُّ الْمَنْثُـور فـي التفسيـر بالمَـأْثُـور
(جلال الدّين عبدالرّحمــن بن ابي بكر سُيُوطِـيّ)
7 ـ تفسير ابن‌عربي [رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ في تفسير و اشارات القـــرآن]
(محـــي الدين بن عـــربـــي)
8 ـ تفسير جلالَيْن [الفتوحات الاِلهيّه](سليمـان‌بن عمـر عجيلـي ملقّـــب بـــه شيـخ جمـــــل)
9 ـ فـــي ظِـلالِ الْقُـرْآنِ (سيـد بن قطب معروف به سيد قطب)
10 ـ الكشّـــــاف (جـــارالله محمـــود بـــن عمـــر زَمَخْشَـرِيّ)
11 ـ كشـــف الاســـرار و عُـــدَّةُ الابـــرار
(ابوالفضـــل رشيـــد الدّيـــن ميبُـدي)
12 ـ تفسيركبيرفخررازي [مفاتيح الغيب]
(محمـــــد بـــن عمـــــر حسيـــن رازي)
13 ـ المُنـــــار (شيـــخ محمـــد عبـــده ، محمـد رشيـد رضا)

معرّفي كتاب «مَجْمَعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرْآن»

يكي از مهم‌ترين و ارجمندترين تفاسير جهان اسلام، تفسير مجمع البيان في تفسير القرآن تأليف مفسّر دانشمند، عالم جليل‌القدر و فقيه شيعي، امين الاسلام ابوعلي فضل بن حسن طَبْرِسي (متـوفـاي 548 ه.ق مصادف با 532 ه.ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجري است .
اين تفسير به زبان عربي است و در سال 536 قمري در 10 جلد در 5 مجلّد قطع رحلي تأليف شده است. طبرسي از مفسران چندگانه‌نويسي است كه سه تفسير را به نگارش درآورده است: مجمع البيان، جوامع الجامع و اَلْكافي الشّافي كه گسترده‌ترين اين تفاسير، مجمع البيان و فشرده‌ترين آن‌ها اَلْكافي الشّافي است .
اهميت مجمع، به‌خاطر جامعيت، اتقان و استحكام مطالب و ترتيب دقيق و تفسير روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسي آراء است .
مجمع البيان، شامل مباحثي چون: قرائت، اعراب، لغات، بيان مشكلات، ذكر موارد معاني و بيان، شأن نزول آيات، اخبار وارده در آيات و شرح و تبيين قصص و حكايات است .
از نكات قابل توجه تفسير مجمع‌البيان اين است كه مباحث متناسب با آيات در ذيل هر آيه به‌صورت منظم تدوين يافته و ارتباط با آيات
(56)
مشابه را توضيح مي‌دهد و از اين جهت، مي‌توان گفت او از نادر مفسّران شيعي است كه به علم مناسبات توجه كرده است .
شيخ شلتوت ، مفتي بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بين كشور مصر، در مقدمه‌اي كه بر اين تفسير نگاشته است ، مي‌نويسد: «مجمع‌البيان» ، در ميان كتاب‌هاي تفسيري بي‌همتاست. اين تفسير با گستردگي، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسيم، تبويب و ترتيب، داراي ويژگي و امتيازي است كه در ميان تفاسير پيش از آن بي‌نظير و درميان آثار پس از آن ، كم نظير است» .
اين تفسير، بسيار متأثّر از تبيان شيخ طوسي است، با اين تفاوت كه طبرسي با تقسيم‌بندي مباحث، زمينه استفاده بهتر و گزينش آسان‌تر استفاده‌كننده را فراهم ساخته است .
كساني كه به هر قسمت از تفسير، علاقه‌مند باشند، مي‌توانند به‌راحتي به همان قسمت از ادبيات، قرائت و تفسير مراجعه كنند. مجمع البيان به بحث‌هاي موضوعي نمي‌پردازد ، نظريات مفسران‌عامّه را نقل و با روش عالمانه نقد مي‌كند .
(57)

معرّفي كتاب «تفسير نمونه»

تفسير نمونه، از متداول‌ترين تفاسير فارسي عصر حاضر است كه به زبان ساده و گويا و قابل استفاده براي عموم به نگارش درآمده است و در روش ارائه مطالب و تحليل و ذكر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسير بزرگي مانند الميزان، مجمع البيان و تفسير مراغي است .
مؤلف اين تفسير ، آيت اللّه مكارم شيرازي از علماي شيعه اماميه (متولد 1307 ه ش مصادف با 1347 ه ق) است كه در محضر اساتيد بزرگي همچون آيت اللّه بروجردي و علاّمه طباطبايي تلّمذ نموده است و هم‌اكنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالي خارج حوزه علميه قم مي‌باشد كه اين اثر را با همكاري گروهي از دانشمندان ، آقايان: محمّدرضا آشتياني، محمّد جعفر امامي، عبدالرّسول حسني، سيّد حسن شجاعي، محمود عبداللّهي، محسن قرائتي و محّمد محمّدي در تاريخ 1359 ه.ق مصادف با 1319 ه.ش تا 1411 ه.ق مصادف با 1369 ه.ش ، در 27 جلد به زبان فارسي تأليف كرده است .
ويژگي‌هاي اين تفسير ، عصري‌بودن آن است كه مناسب بانيازها و پرسش‌هاي‌عصر، پيام‌قرآن‌را با زبان روز تبيين مي‌كند و با روش ساده و به دور از بحث‌هاي‌كلاسيك‌ادبي، كلام وحي‌را تفسير مي‌نمايد.
(58)
جلوه مهمّ اين تفسير در گرايش به جنبه‌هاي هدايتي‌و تربيتي‌است‌كه‌مؤلّفين‌آن‌راتعقيب‌مي‌كنند. «نمونه» ، ازتفاسيري‌است‌كه تفسيرعلمي و بيان اعجاز علمي‌قرآن، درآن‌جايگاه بس‌مهمّي دارد. مفسّرين عنايت دارند تا آياتي را كه مربوط به خلق انسان، حيوان و جهان طبيعت است و احتمالاً اشاره‌هايي دارد كه با نظريات و اكتشافات جديد مي‌تواند منطبق شود، مرتبط كنند و چنين نتيجه مي‌گيرند كه اين آيات از نشانه‌هاي اعجاز علمي قرآن است .
شيوه مفسّران در ارائه مطالب چنين است كه در آغاز، پس از بيان نكات كلّي و عامّ در هر سوره، به فضاي حاكم بر سوره، سبك و سياق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره مي‌كنند و هدايت انسان را در رابطه با آيه، تشريح مي‌كنند. شايان ذكر است كه اين تفسير توسط دكتر محمد بيستوني به سبك جديدي براي استفاده جوانان تحت عنوان «تفسير جوان» خلاصه و اعراب‌گذاري شده كه شرح آن در صفحه 63 همين كتاب درج شده و توسط ناشر كتاب منتشر شده است. همچنين فهرست موضوعي تفسيرنمونه توسط احمدعلي بابايي و رضا محمدي ، در يك مجلد تهيه شده است.

اين تفسير، بارها چاپ شده و به زبان انگليسي، اردو و عربي ترجمه شده است .
(59)

معرّفي كتاب «تفسير بيان»

براي آشنايي با كتاب تفسير بيان (برگرفته از تفسير عظيم مجمع‌البيان علاّمه طَبْرَسي) تأليف دكتر محمّد بيستوني (در 30 جلد) مقدّمه كتاب به شرح زير عينا ذكر مي‌شود:
تا كنون صدها كتاب در تفسير قرآن به روش‌هاي گوناگون ادبي ، فلسفي ، اخلاقي ، علمي و تاريخي نوشته شده است كه هر كدام يك پرده از چهره زيباي قرآن را به تصوير كشيده‌اند .
در ميان تفاسير ياد شده، جاي يك تفسير ساده و روان و كم حجم و ارزان براي عموم مردم به‌ويژه جوانان عزيز، همواره خالي بود ؛ لذا با استفاده از تفسير گران‌سنگ « مجمع البيان » كه مادر تفاسير جهان اسلام مي‌باشد و حدود 900 سال پيش در قرن پنجم هجري توسط علاّمه بزرگ مرحوم امين‌الاسلام طبرسي به رشته تحرير درآمده است ، تفسيري جامع و مختصر و ساده و روان تدوين شده است كه اميد است مورد استفاده قرآن‌پژوهان واقع شود .
ويژگي‌ها و مزاياي كتاب «تفسيـر بيـان» به‌شرح زير است :
1 ـ درج ترجمـه روان و تفسيـر هر آيــه به‌صـورت مستقــلّ .
(60)
2 ـ درج قول برتـر و حذف اقوال متعدّد در بيان تفسير آيات .
3 ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در اصل تفسير مجمع البيان .
4 ـ عنوان‌گذاري و تدوين مطالب كتاب به سبك كتاب‌هاي آموزشي به‌منـظور فهـم متمـركـز تفسير آيات و تدريس در جلسات تفسير قرآن .
5 ـ اِعراب‌گذاري كلّ آيات و روايات و اسامي عربي به‌منظور سهولت حفظ و بيان آن به ديگران.
6 ـ انتشار تفسير در قطع جيبي پالتويي به‌منظور بهره‌برداري آسان در اوقات فراغت روزانه .
7 ـ فهرست‌گذاري موضوعي براي استفاده تخصصي و كاربردي دانشجويان و محققين جوان .
لازم به يادآوري است كه تفسير بيان در 30 جلد مي‌باشد و فهرست‌واره موضوعي آن اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم با نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تدوين و منتشر شده است .
ايشان در مقدّمه كتاب خود از محقق عاليقدر حضرت حجة الاسلام و المسلمين جناب آقاي علي
(61)
كرمي، كه كار ترجمه و تحقيق و نگارش اصل تفسير مجمع البيان را در

قالب بهترين الفاظ و عبارات روز به‌خوبي و زيبايي هر چه تمام‌تر به انجام رساندند و همچنين از جناب آقاي شمس فراهاني مسؤول محترم انتشارات فراهاني كه با شوق و تعهدّ فراوان نسبت به چاپ و انتشار اين اثر قرآني اقدام نمودند، نهايت تشكر و سپاسگزاري را داشته است.
همچنين از استاد راهنماي خود فقيه اهل‌بيت عصمت و طهارت ، جناب آقاي سيّدمرتضي خاتمي «زيد عزّه» كه كليه مجلدات 30 جلدي اين تفسير را پيش از چاپ به دقّت مطالعه نموده و اعراب‌گذاري آيات و روايات و متون عربي را انجام داده و راهنمايي و ارشادات بسيار مفيدي داشته‌اند، كمال تشكّر و امتنان خود را نثار نموده است .
امام صادق «ع» مي‌فرمايند: قرآن پيمان خداوند با خلقش مي‌باشد. پس سزاوار است كه هر فرد مسلمان به عهد و پيمان خويش نگاه كند و همه روزه پنجاه آيه از قرآن را بخواند .
(62)

معرّفي كتاب «تفسير جوان»

براي آشنايي با كتاب تفسير جوان (برگرفته از تفسير نمونه) تأليف دكتر محمّد بيستوني (در 27 جلد) مقدّمه كتاب به شرح زير عينا ذكر ميشود :

ويژگي‌ها و مزاياي كتاب " تفسير جوان"

1 ـ درج ترجمه روان و تفسير هر آيه به‌صورت مستقلّ ، به‌جز در آياتي كه باهم ارتباط تنگاتنگ دارند .
2 ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدّد در بيان تفسير آيات .
3 ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در اصل تفسير .
4 ـ خلاصه‌كردن جملات طولاني در قالب عبارات كوتاه‌تر و ساده‌تر .
5 ـ عنوان‌گذاري و تدوين مطالب كتاب به سبك كتاب‌هاي آموزشي به‌منظور تدريس آسان در جلسات تفسير قرآن .
6 ـ استفاده‌از سه‌خط تحريري براي آيات ، ترجمه و تفسير ، به‌منظور مطالعه روان آن‌ها .
7 ـ اِعراب‌گذاري آيات و روايات به‌منظور سهولت حفظ .
8 ـ انتشاردر قطع جيبي به منظور استفاده از اوقات فراغت روزانه و سهولت قرار گرفتن در جيب .
9 ـ قيمت بسيار ارزان كتاب به‌منظور خريد
(63)
همگان، به ويژه جوانان عزيز و اُنس بيشتر جامعه با قرآن كريم .
لازم به يادآوري است كه فهرست‌واره موضوعي تفسير جوان اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تدوين و منتشر شده است .
كتاب تفسير جوان، براساس نيازسنجي قرآني كه از دانش‌آموزان و دانشجويان در قالب تحقيقات ميداني به‌عمل آمده، تأليف شده است و در بسياري از دانشگاه‌ها و دبيرستان‌هاي كشور به‌عنوان متن مسابقات تفسير ساده براي جوانان عزيز مورد استفاده قرار گرفته است و برخي از جلدهاي آن با شمارگان 5 هزار نسخه در مدّت كمتر از يك‌سال، سه مرتبه تجديد چاپ شده است. سبك ماشين‌نويسي و صفحه‌آرايي كتاب به‌گونه‌اي است كه هر خواننده‌اي را بر سر ذوق آورده و آن‌ها را خسته نمي‌كند.
جالب است بدانيد اين سبك در خصوص تأليف و انتشار كتب قرآني، بي‌سابقه است، زيرا كتاب‌هاي تفسير و علوم‌قرآني معمولاً فاقد اعراب‌گذاري بوده و غلط‌هاي چاپي فراواني دارد، در حالي كه كتاب 27 جلدي تفسير جوان، تماما اعراب‌گذاري شده است تا قرآن‌پژوهان جوان بتوانند آيات و روايات و اسماء عربي را صحيح بخوانند و نقل كنند.
(64)

قرآن مجيد بالاترين سند افتخار ما مسلمانان است و تا كسي با قرآن آشنا نشود ، پي به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنايي ما با اين كتاب بزرگ آسماني افزون گردد ، به درجه اهميّت و عظمت آن بهتر پي‌مي‌بريم، مخصوصابراي‌حلّ‌مشكلات مسلمين‌دردنياي‌امروز،بهترين‌راه‌گشا،قرآن است.

به همين دليل ، شايسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با اين كتاب آسماني آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلكه به «محتوا و معناي قرآن» ؛ به يقين، قرآن مجيد مي‌تواند صفا و روشني ويژه‌اي به تمام زندگي آنان بدهد و از آنان افرادي باايمان ، شايسته ، قوي ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .

از آن‌جا كه تفسير نمونه بحمداللّه در ميان تمام قشرها نفوذ يافته و تحوّلي در محيط ما ايجاد كرده است ، جناب آقاي «دكتر محمّد بيستوني» كه فردي باذوق و علاقمند به مسائل اسلامي و مسائل جوانان است ، ابتكاري به خرج داده و تفسير نمونه را به‌صورت فشرده و خلاصه با «سبكي تازه» كه به‌آساني قابل استفاده براي همه جوانان باشد ، درآورده و به‌گونه‌اي كه هم‌اكنون ملاحظه مي‌كنيد، در اختيار آنان گذارده است . خداوند اين خدمت را از ايشان قبول كند و به همه جوانان عزيز توفيق استفاده از آن را مرحمت فرمايد .

ناصر مكارم شيرازي

(65)

معرفي‌ترجمه‌هاي مشهورقرآن كريم وويژگيهاي اختصاصي هركدام

معرّفي ترجمه «ناصر مكارم شيرازي»

ترجمه قرآن كريم با نگارش سليس و روان به قلم آيةاللّه ناصر مكارم شيرازي از ترجمه‌هاي نسبتا رايج است . نگارنده آن در سال 1348 ه ـ ق مصادف با 1308 ه ش در شهر شيراز بدنيا آمد و نزد اساتيدي مانند آيةاللّه‌العظمي بروجردي ، حكيم، سيدعبدالهادي شيرازي و سيد ابوالقاسم خويي، تلمّذ كرد و تأليف بيش از يكصد جلد كتاب، حاصل سال‌ها كوشش اوست كه از ميان مهم‌ترين آثار قرآني ايشان، تفسيرنمونه در 27 جلد و تفسير موضوعي پيام قرآن و 2 جلد از ترجمه تفسير الميزان است. يكي ديگر از آثار ايشان ترجمه‌اي از قرآن كريم مي‌باشد كه اصل آن توسّط جمعي از فضلاء حوزه علميه قم براساس ترجمه تفسير نمونه تدوين يافته و مورد بازبيني ايشان و نيز هيئت علمي دارالقرآن‌الكريم ـ دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي ـ قرار گرفته است. اين ترجمه به‌وسيله جواد محدّثي، ويراستاري شد و توسّط دارالقرآن الكريم در سال 1373 در دو نوبت به چاپ رسيده .

اين ترجمه كه اساس آن متني است كه به قلم مترجم در هنگام تأليف تفسير نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌اي است تفسيرگونه و از آن جهت كه اصل تفسيرنمونه ، تفسيري روان و عامّه فهم است، اين ويژگي در ترجمه آيات آن نيز نمايان است. همان‌گونه كه مترجم در مقدّمه ترجمه يادآور

شده، روش ترجمه ، ترجمه محتوايي است، يعني نخست معاني دقيقا از زبان مبدأ اخذ شده و سپس به‌طور دقيق به زبان فارسي آراسته گرديده است.

نثر اين ترجمه، نثري روان و گويا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است كه مورد استقبال همگاني قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌اي محتوايي است، همراه با توضيحات و اضافات تفسيري به اين معنا كه افزودن بر ترجمه كلمات در مواردي كه جمله ترجمه شده، ابهام داشته با آوردن قيد توضيحي يا شرح كلمات در صدد رساندن پيام آيه بوده، همانطور كه اين شيوه در تفسير نمونه ارائه شده است ؛ كه اين روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنين ترجمه از مطابقت نسبتا خوبي با اصل آيات برخوردار است؛ امّا از آنجايي كه مترجم، بازنگري مداوم بر آيه‌هاي قبل و بعد ، انجام نداده ـ كه اين امر به‌دليل طولاني‌بودن زمان‌نگارش تفسيرنمونه بوده است ـ لذا بيشتر آيه‌ها و تركيب‌هاي يكسان را به گونه‌هاي مختلف و بعضا مخالف يكديگر، ترجمه

كرده‌اند. به تعبير ديگر، بسياري از مفردات و كلمات يكسان و مترادف، با معاني مختلفي ترجمه شده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهايي نيز در ترجمه آيات وجود دارد و در تفسير و توضيح آيات مشابه نيز تفاوت‌هايي مشاهده مي‌شود.
(68)

معرّفي ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌اي با عنوان قرآن كريم كه با خطاطّي عثمان طآه و با خط نسخ در سال 1380 ه ـ ش به چاپ رسيد، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صفّارزاده است. در اين مصحف شريف علاوه بر اصل آيات، ترجمه فارسي و انگليسي نيز در زير هر آيه نوشته شده و در انتهاي قرآن مقدّمه‌اي با عنوان ترجمه معاني قرآن كريم آمده كه در آن نويسنده در مورد مباحث كلّي ترجمه، ضرورت ترجمه انگليسي و توضيحاتي در مورد روش اين ترجمه ارائه داده است.
مترجم در مقدمه‌اي كه در پايان اين ترجمه 1528 صفحه‌اي ـ كه در قطع رحلي به چاپ رسيده است ـ تفاوت اصلي اين ترجمه را با ترجمه‌هاي موجود فارسي و انگليسي، جايگزين معادل براي اسماءُالحُسني يا نام‌هاي نيكوي خداوند، در ارتباط با آيات قرآن مجيد مي‌داند، همچنين در اين ترجمه، اصطلاحات فنّي و تخصّصي قرآن را جايگزين ترجمه‌هاي تحت اللفظي رايج قرارداده و ترجمه را به‌صورت روان و سليس و با استفاده از دستورزبان‌فارسي به‌صورت‌محتوايي‌نگارش نموده است و بعضا ترجمه تفسيرگونه‌اي صورت
(69)
گرفته كه به‌صورت پي‌نويس در ترجمه منعكس گرديـده و گاهي به‌صورت كلماتي در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اينكه معنا توسعه يابد و ارتباط بيشتري با مخاطبان صورت گيرد.
از ويژگي‌هاي مهمّ اين اثر، رعايت ادب الهي در نوشتار و ترجمه و رعايت مطابقت فارسي و انگليسي با اصل كلام الهي است. مترجم، اين اثر را حاصل حدود 30 سال مطالعه مشتاقانه و پژوهشگرانه توأم با يادداشت‌برداري از تفاسير كشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البيان، مواهب عِلَّيَّة، منهـج‌الصادقين، طبـري، سـورآبادي ، ترجمه قرآن كمبـريج، الميـزان، نمـونـه و آثـار مفسّـران و مترجمـان معاصـر به فارسـي و انگليسـي مي‌داند. در اين اثر تلاش فراواني شده تا اشتباهات و خطاها به حدّاقل ممكن برسد. اين ترجمه كه ترجمه‌اي آزاد از قرآن كريم است، با داشتن ويژگي‌هاي فوق، به‌دليل قطور بودن و داشتن دو ترجمه (فارسي و انگليسي) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّي قرار گرفته و مي‌گيرد.
(70)

معرّفي ترجمه «مهدي الهي قمشه‌اي»

ترجمه قرآن مجيد با نثري شيوا و روان يكي از آثار شادروان مهدي (محي‌الدّين) الهي قمشه‌اي است، وي در سال 1318 هجري قمري در شهرضا (قمشه) اصفهان متولد شد و در فقه و اصول و منطق و كلام و فلسفه و حكمت تحصيل نمود. ساليان متمادّي به تدريس عربي و فلسفه در دانشكده معقول و منقول اشتغال داشت و در دوازدهم ربيع‌الثاني سال 1393 ه ـ ق مصادف با 25 ارديبهشت سال 1352 ه ش بدرود حيات گفت. از او تأليفات مختلفي بجا مانده كه از جمله آن‌ها ترجمه صحيفه سجاديّه و ترجمه مفاتيح‌الجنان است .
ترجمه قرآن مجيد وي، پس از دوره طولاني ترجمه‌هاي تحت اللفظي، اوّلين ترجمه آزاد به زبان فارسي است . اين ترجمه كه آميخته با نكات تفسيري است، بسيار روان و آسان است و مورد اقبال عامّه مردم قرار گرفته و ده‌ها بار در قطع‌هاي مختلف و به‌صورت‌هاي گوناگون به چاپ رسيده است. اوّلين چاپ اين قرآن در سال 1323 ه ـ ش توسط كتاب‌فروشي اسلاميّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسيله محمّد باقر بهبودي و حسن مسعودي، ويراستاري شد . اما خالي از غلط‌هاي علمي نيست و فرزند ايشان حسين الهي قمشه‌اي، سال‌ها بعد، ويرايش جديدي انجام داد و علاوه بر آن، ويرايش علمي جديدي در سال‌هاي اخير به همت آقاي حسين استادولي انجام گرفت كه توسّط دارالكتب اسلاميه در سال 1377 مجدّدا به چاپ رسيده است .
(71)
توضيحاتي بر اساس اعتقادات شيعه بر اين ترجمه كه به نثر امروزي و ساده و شيوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . اين توضيحات تفسيرگونه در بسياري از موارد از اصل ترجمه قابل تفكيك نيست و اين، يكي از معايب اين ترجمه است . سبك و سياق اين ترجمه، آزاد و خلاصة‌التفسير است و در بسياري موارد مترجم خود را به اصل كلام محدود نكرده و توضيحات مفصلي را به ترجمه افزوده است. اين توضيحات عموما برگرفته از تفاسير هستند و در ميان دو پرانتز آمده‌اند. بيشتر اين توضيحات، به‌گونه‌اي هستند كه رشته كلام را قطع نمي‌كنند و ساختار ادبي جملات را از بين نمي‌برند، ولي برخي از توضيحات نيز هستند كه از ترجمه متن جدا و مستقلّ مي‌باشند كه طبعا اين‌گونه توضيحات، رشته اصلي سخن را قطع مي‌كنند .
در مجموع مي‌توان گفت كه اين ترجمه، ترجمه‌اي روان و همه‌فهم است و از آن جهت كه فصل‌الخطاب ترجمه‌هاي تحت‌اللفظي بوده، اولين ترجمه

فارسي است كه در تدوين آن به دستور زبان فارسي توجّه شده، كاري ستودني و قابل‌تقدير است. البته در ترجمه، بي‌دقّتي‌هايي نيز به چشم مي‌خورد و وجود اغلاط و اشتباهات نيز در آن مشهود است. وجود افتادگي‌هايي در ترجمه آيات و از طرفي نقل به معنا كردن تعدادي از عبارات ناشي از عدم مطابقت دقيق ترجمه با آيات مي‌باشد .
(72)

معرّفي ترجمه «محمّد مهدي فولادوند»

ترجمه قرآن كريم به فارسي امروزي و ساده و بدون گرايش‌هاي خاصّ و افراطي كه در آن نه فارسي‌گرايي مُفْرِط و نه عربي‌گرايي وجود دارد، كاري است از محمد مهدي فولادوند فرزند مرحوم محمد حسين بختياري كه در اول دي‌ماه 1299 ه ش در شهرستان اراك متولّد شده است. او كه پس از سال‌ها تحصيل در پاريس، به تهران بازگشت؛ ساليان متمادّي است كه در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالي به تدريس موادّ مختلف درسي مشغول است. از وي بيش از 30 جلد كتاب فارسي و فرانسه منتشر شده است كه مهم‌ترين اثر وي، ترجمه قرآن كريم به زبان فارسي است كه در سال 1373 از سوي دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي با ويرايش محمدرضا انصاري و سيّد مهدي برهاني، چاپ و نشر يافته است.
اين ترجمه كه بسيار مفهوم و روان است، از دقّت بي‌نظير در مطابقت با متن مقدّس قرآن كريم برخوردار مي‌باشد، به گونه‌اي كه حتّي تأكيدهايي را كه در نثر و زبان عربي و نيز قرآن كريم فراوان و در زبان فارسي بسيار كمياب است ، به نحوي ظاهر كرده است . روش مترجم در ترجمه، ميانه‌اي از ترجمه تحت‌اللّفظي و ترجمه محتوايي مي‌باشد يعني دقّت در مطابقت ترجمه با
(73)
اصل آيه و خوشخواني و رواني آن هيچ‌كدام فداي ديگري نشده و در مواردي ترجمه داراي توضيحاتي مي‌باشد كه در داخل گيومه آمده است.
ترجمه فولادوند يكي از دقيق‌ترين و شيواترين ترجمه‌هاي معاصر است كه برخي صاحب‌نظران آن را از حيث صحت و امانت و به‌كارگيري معادل‌هاي مصطلح درفارسي امروزي و در عين‌حال، رواني، شيوايي و سادگي، بهترين ترجمه درميان ترجمه‌هاي منتشر شده در پنجاه سال اخير مي‌دانند.
از ويژگي‌هاي كم‌نظير اين ترجمه، همّت مترجم در ارائه يك ترجمه آهنگين در سوره‌هاي مكي انتهاي قرآن است. همچنين هماهنگي در ترجمه واژه‌هاي مشابه در سراسر ترجمه رعايت شده است.
باوجود ويژگي‌هاي مثبت‌اين ترجمه، موارد قابل تأمّلي نيز در آن وجود دارد كه عبارتند از: استفاده نابجا و زياد از علائم ويراستاري ، اشكالات املايي از جمله نوشتن «مي» و «همي» با فعل. قرآن‌پژوهان زيادي ضمن معرّفي اين اثر به نقد و بررسي آن پرداخته‌اند و ضمن بررسي نقاط مثبت و ويژگي‌هاي آن به نقاط ضعف آن نيز اشاره كرده‌اند.
(74)

معرّفي ترجمه منظوم كامل قرآن كريم ـ «اميد مجد»

قرآن‌نامه، اوّلين ترجمه منظوم كامل قرآن مي‌باشد كه در سال 1376، در 1222 صفحه منتشر شده است.
اين‌اثركه شامل 18هزار بيت‌مي‌باشد، در مدت 300 روز توسّط اميد امجد (متولد 1350 شمسي) از شهر نيشابور، سروده شده است كه اين عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. يكي از ويژگي‌هاي اين ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از هرگونه لغت عربي ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.
از نكات برجسته اين اثر، عدم تكرار ابيات و اشعار است، به‌گونه‌اي كه حتّي در آيات تكراري در يك‌سوره مثل سوره مباركه «اَلرَّحْمن» كه آيه شريفه «فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ» 31 بار تكرار شده براي هر آيه، بيت ديگري سروده شده و هيچ‌يك از ابيات تكراري نيست.
مترجم در اين اثر سعي كرده در حد امكان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بيان كند، به‌صورتي كه معناي كامل در كمترين لغات بيان شود . گرچه در برخي موارد كه براي ترسيم صحنه لازم بوده توضيحاتي اضافه‌كنند، به اصل
(75)
ترجمه اضافه شده است. وي مبناي علمي ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسي فولادوند و خرّمشاهي قرارداده است، ولي در بسياري از موارد، توضيحاتي آورده كه در دو ترجمه ياد شده وجود ندارد.
اين ترجمه ـ كه هم از لحاظ قرآني و هم از لحاظ ادبي قابل توجّه است ـ تحوّلي جديد را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان به قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعي كرده در ترجمه سوره‌هايي كه داراي آيات كوتاه هستند، آيه را در يك بيت ترجمه كند كه اين ايجاز در سوره‌هايي مانند ناس و توحيد به حد اعلاي خود رسيده، به‌گونه‌اي كه هرآيه در يك مصرع ترجمه شده است.
از ويژگي‌هاي ديگر اين ترجمه، آن است كه شيوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّي در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعي كرده براي تركيبات و تعابير يكسان از ابيات و اشعار متفاوت استفاده‌كند.از نكات قوّت اين ترجمه مي‌توان به رواني و گوياييِ‌نسبي اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره كرد، به گونه‌اي كه مترجم سعي كرده در حدّ امكان، معاني را در
(76)
كم‌ترين واژگان بيان كند. همچنين وزن حَماسِي و بحر متقارب است(1).

محمد حسن زماني در مقاله نگاه و نقدي بر ترجمه‌هاي آهنگين و منظوم قرآن، در نقد اين اثر نكاتي را بيان كرده كه از جمله آن‌ها: افزوده‌هاي توضيحي غيرلازم كه برخلاف شيوه متعارف در داخل دو گيومه قرار گرفته و با مواردي بدون تفكيك از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضي كلمات و قيود و بعضي جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوايي را مي‌توان نام برد.
1- از اوزان ادبيات شعري است كه خواننده را به شور و شوق مي‌آورد.
(77)

(حاوي متون تفسيري)
1ـ WWW.Qurandatabank.com(org.net)پايگاه قرآن‌پژوهي :
ـ شبكه‌اي قرآني محض با استفاده از 10 هزار عنوان كتب قرآني به زبان‌هاي فارسي، عربي، انگليسي ، فرانسه ، آلماني، اردو، پرتقالي، روسي ، تركي و ... داراي بانك اطّلاعاتي بسيار قوّي ، قابليّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات كتاب‌شناسي ، چكيده‌ها و برخي از متون اصلي آن‌ها مي‌باشد، بانضمام صفحات داخلي شامل :
ـ اخبـار : شامل خبرهاي‌قرآني و محافل‌قرآني .
ـ پــرسش و پاســخ : كليه بينندگان اين صفحه مي‌توانند پرسش‌هاي خود را در زمينه قرآن مطرح كرده و در كوتاه‌ترين زمان ممكن، پاسخ آن را دريافت كنند.
ـ گالـري : شامل تصاوير زيباي قرآني مي‌باشد.
ـ قاريان : زندگي‌نامه قاريان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصوير و صوت قاري .
ـ گزيده متون قرآني : داراي متن كامل كتاب‌هاي قرآني .
ـ مقالـــه شناســـي : در اين قسمت، متن كامل گزيده‌هاي مقالات موجود در شبكه به نمايش گذاشته مي‌شود.
ـ آموزش : داراي بخش‌هاي زير مي‌باشد :
(78)
الف) روخواني
ب) تجـويـــد
ج) قـــــرائت
د) چگونگي بهره‌گيري از تفــاسير قرآن
ـ دفتر يادبودها: در اين قسمت، بينندگان شبكه مي‌توانند يادداشت‌ها و نظرات خود را روي شبكه قرار دهند.
ـ درصفحه آغازين صوت كامل قرآن با صداي استاد عبدالباسط و استاد منشاوي و استاد پرهيزگار، بانضمام متن قرآن با انتخاب آيات مورد نظر با زيرنويس ترجمه آيت اللّه مكارم شيرازي و ترجمه لاتين مورد استفاده بينندگان قرار خواهد گـرفت .
2 ـ WWW. QuranChildren.com پايگاه قرآني كودكــان :
اين‌شبكه جهت‌تشويق و ترغيب‌كودكان به‌نقّاشي موضوعات قرآني بخصوص داستان‌هاي قرآني راه‌اندازي شده است. كودكان مي‌توانندبه دلخواه، هر يـك از موضوعات قرآني را، نقاشـي و به نشاني الكتـرونيـكـي

Webmaster @ QuranChildren.comارسال كنند تا در اوّلين فرصت، به‌نام فرستنده، بر روي شبكه قرار گيرد. همچنين بازديدكنندگان مي‌توانند از طريق موضوع نقّاشي ، نام نقّاشي يا موضوع قرآني، جست‌جو را انجام دهند و تصاوير موجود در شبكه را ملاحظه كنند.
(79)
3 ـ WWW.Montazar.net شبكه منتظر (امام مهدي"عج"):
در شبكه امام مهدي (عج) ، بخش‌هاي متنوّعي موجود است. يكي از اين بخش‌ها، به‌نام قرآن كريم شامل 4 قسمت قرآن درحديث، نمايش و صوت ، آموزش و مقالات مي‌باشد.
ـ نمايش و صوت : در اين قسمت ، صداي استاد شاطري ، با ترجمه استاد مكارم شيرازي به‌صورت جست‌جو و انتخاب موضوعي و آيه به آيه موجود است.
ـآموزش : هنوز اين قسمت راه‌اندازي نشده است.
ـ مقالات : در اين قسمت، مقالات با موضوعات قـــرآنـــي مـــوجـــود است .
ـ قابل توجه است كه در قسمت‌هاي ديگر اين شبكه، سرفصل‌هاي امام مهدي(عج) ، احكام و مراجع ، مناجــات و شيعــه و تشيّع وجود دارد .
4 ـ WWW.AL_Shia.com شبكـه الشيعـــه:
شبكه جهاني اطلاع‌رساني آل البيت، يكي از شبكه‌هاي بسيار قوّي در موضوعات اسلامي و قرآني مي‌باشد. بخش‌هايي كه مربوط به قرآن مي‌شود عبارتند از:
ـ قرآن و علوم قرآني : در اين قسمت، مباحث علوم قرآني از علماي شيعه از جمله آيت‌اللّه مكارم شيرازي، جوادمحدّثي ، جعفري مراغي ، طبرسي ،
(80)
سيّدجلال الدّين آشتياني ، آيت اللّه جوادي آملي ، عقيقي بخشايشي ، بهاءالدين خرّمشاهي و محمّد هادي معرفت ، به چشم مي‌خورد.
ـ در بخش حافظان قرآن كريم با 164 حافظ دختر و 353 حافظ پسر و مختصري از زندگي‌نامه آن‌ها آشنا مي‌شويد.
ـ قرآن كريم: كه شامل زيرمجموعه‌هاي آموزش قرآن، جست‌جو درقرآن، زندگي‌نامه قاريان، متن قرآن، صداي‌قاريان به‌صورت ترتيل ، تلاوت ، نُسَخ خطي‌قرآن دركُتُب و مقالات قرآني موجود مي‌باشد.
5 ـ WWW.JameatulQuran.com شبكه جامعة القرآن:
ـ جامعة القرآن كريم شبكه‌اي است كه در موضوعات متنــوع قرآنـي فعّاليّت مي‌كند.
ـ معرّفي حافظـــان: در اين بخش ، حافظاني كه در جامعة القرآن موفّق

به حفظ قرآن شده‌اند، خلاصه‌اي از زندگي آن‌ها و نمونه‌اي فعاليت و شيوه كارشـــان ارائـــه مي‌شـــود.
ـ اخبار و اطلاعــات : شامل اطلاعات قرآني
ـ آمـــوزش : شامل آموزش‌هاي حفظ ، ترتيل ، تجويد و قرائت .
ـ سايت‌هاي اسـلامـي: معرّفي شبكه‌هاي اسلامي .
ـ پرسش و پاسخ: در اين قسمت كاربران
(81)
مي‌توانند پرسش‌هاي قرآني خود را مطرح و پاسخ آن‌ها دريافت كنند.
ـ انتشـــارات: معرّفي كتب چاپ شده در نشر جامعة القرآن .
6 ـ WWW.Balagh.net شبكه بلاغ :
ـ سايت فوق به 3 زبان فارسي ، عربي و انگليسي مي‌باشد.
ـ شبكه در صفحه آغازين، به دو بخش قرآن و پيامبـر (ص) و اهـــل بيت (ع) تقسيـــم مي‌شود.
ـ در زمينه قرآن ، بخش‌هاي علوم قرآن ، معارف قرآن، كتاب‌شناسي قرآن، مباحثي پيرامون قرآن و بـــخش تصاويـــر ارائـــه شــده اســت.
ـ در زمينه پيامبر (ص) و اهل بيت (ع)، بخش‌هاي ذيل قابـل استفـــــاده‌اند:
الف) شناخت اهل بيت (ع) كه شامل بخش‌هاي: اهـل‌بيت (ع) از منظــر قــرآن ، پيامبر (ص) و اهـل بيـــت (ع) است.
ب) زنـدگي‌نـــامـــه
ج) فضايل و سيره فـردي
د) كتـــاب‌شنـاســـي
ه) كتـــابخانـــه و... .
7 ـ WWW.Islamweb.net شبكـــــه اســـــلام:
ـ اين سايت به دو زبان انگليسي و عربي است و
(82)
شامل موضوعات مختلفي مانند قرآن، احاديث ، اطّلاعات سياسي روز و... مي‌بـــاشـــد.
8 ـ WWW.Islamway.Com شبكـه طريق الاسلام:
ـ ايـن سايت به زبان‌هاي گوناگونـي مانند انگليسي ، فرانسه و اردو ارائه شده و داراي بخش‌هايي مانند قرآن‌كريم،مقالات،مطبوعات ، ادعيّه و ... مي‌باشد.
9 ـ WWW.Hawzah.net شبكـــــه حـــــوزه:
ـ اين سايت به 3 زبان فارسي ، انگليسي و عربي ارائه شده و از موارد حائز اهميّت آن مي‌توان به معرّفي مقالات قرآني، كتابخانه ، متون ديني، معرّفي مراكز اسلامي ، مجلاّت ، اخبار و اطّـلاعـــات، قــرآن ، عقايد و

اخلاق ، اشاره نمود.
10 ـ WWW.Islamicdatabank. Comشبکه‌پارسا:
ـ سايت فوق به 3 زبان فارسي ، انگليسي و عربي ارائه شده است .
ـ در بخش فارسي ، جست‌جو در 23844 منبع اسلامي از قبيل پايان‌نامه‌ها ، مقالات و کتب منتشــره اسلامــي داخلي و خارجي ميسر است .
ـ سايت فوق داراي اصلاح‌نامه‌اي مشتمل بر موضوعات قرآن و عرفان ، اخلاق ، فقه ، ادبيّات و ... مـي‌بــاشــد.
ـ از موارد جالب توجّه در اين شبکه مي‌توان به کتابسـراي ناشــران و شهـــر کتــاب اشاره کرد.
(83)

آشنايي با 10 نرم‌افزار قرآني (داراي گرايش تفسير و علوم قرآني)

1 ـ نرم‌افزار تفاسير قرآن جامع

مشخصـات :
- كتـابخـانـــه 12 قـــــرن تفسيـــــر شيعـــه .
ـ 59 دوره تفسير در 538 مجلّد و 250 هزار صفحه به‌صورت تطبيقي .
ـ 18 تــرجمه فارســـي .
ـ تــرجمـــه انگليســـي قـرآن كريم (آقاي پيكتال) .
ـ تــلاوت تمــامـــي ســوره‌هـــــاي قـــــــرآن .
ـ متــن زيبـاي قرآن به شكل اعراب‌گذاري شده .
ـ قابليّت جست‌جــوي كلمــه‌اي يا آيــه يا ســوره .

2 ـ نرم افزار قـرآني بيّنـات

مشخّــصــات :
ـ تفاسير الميزان (فارسي و عربي) و تفسير نمـــــونـــه .
ـ امكان مقايسه همزمان تفاسير .
ـ ترجمه‌هاي‌فارسي اساتيد : فولادوند ، مكارم ، آيتــي و خــرّمشاهـي .
ـ امكان جست‌جو در متن قرآن ، ترجمه و تفاسير بـــا امكــان چـــاپ .
ـ امكــان جست‌جــوي لغــت و ريشـــه در قرآن .
ـ متن كامل كتب نهج‌البلاغه ، صحيفه سجّاديّه ،
(84)
مفاتيح ، حلية المتّقين و ... با امكان ترجمه ، امكان جست‌جو و چاپ .
ـ كاربري ساده و سريع .

3 ـ نرم‌افزار نور المبين

مشخّصات :
ـ 3 دوره تفسيري كامل قرآن كريم به‌همراه آشنايي با معاني سوره‌ها (الميزان فارسي و عربـــــي و نمونـــه).
ـ 18 دوره ترجمه كامل قرآن كريم شامل 5 ترجمه فارسي (فولادوند ، معزّي ، خرّمشاهي ، مكارم ، الهي قمشه‌اي) 4 ترجمه انگليسي (Irwing ، Yousef ، Ehlali ، Shaker) فرانسوي ، اسپانيايي ، بوسنيايي ، مالي ، آلماني ، تركي ، فنلانــدي ، هلنــدي و ايتاليايـــي .
ـ امكانات متنوّع جهت حفظ آيات شريفه با تكرار نامحـدود .
ـ امكانات جست‌جو در متن آيات ، ترجمه و تفسير با امكانات چاپ و يادداشت.

ـ تفسيــر فـرات الكوفـــي نوشته كوفـــــي .
ـ ترجمه كامل قرآن كريم با صوت استاد منشاوي .
(85)
ـ متن كامل كتاب قرآن پژوهي آقاي خرّمشاهي .

5 ـ نرم‌افزار قرآني مُبين

ـ شرح و تفسير سوره‌هاي قرآن به زبان انگليسي ـ ترجمه كامل قرآن به زبان‌هاي فارسي و آلمـــانـي .
ـ متن كامل كتاب صيانت قرآن از تحريف (تحريف‌ناپذيري قرآن) نوشته آيت‌اللّه محمّد هادي معـــــرفت .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد محمّد جبـــرئيـــل .

6 ـ نرم‌افزار قرآني ميزان

ـ تفسيـــر قمّــي .
ـ متن كامل كتاب التفسير المفسّرون نوشته ذَهَبِـــي .
ـ ترجمه كامل قرآن به زبان‌هاي فارسي و انگليسـي .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد سعــدالحامـــــدي .

ـ گزيده تفسير نمونـــــه .
(86)
ـ ترجمه كامل قرآن كريم به زبان‌هاي فارسي و ايتاليايــي.
ـ ترتيل‌كامل‌قرآن كريم با صوت استاد پرهيزكار.
ـ متن كامل كتاب آشنايي با علـــوم قـــرآني .

ـ تفسير منسوب به امــام حســن عسكـــري (ع).
ـ ترجمه كامل قرآن كريم به زبان‌هاي فارسي و اسپانيــولـــي .
ـ متـــن كامـل كتاب درس‌نــامه علوم قرآنـــي .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد خليل حصــري .

9 ـ نــرم افزار نورالانــوار

ـ 11 ترجمه (به 7 زبان) ، 9 تفسير (عربي و فــارسـي).
ـ شـــأن نــزول ، روايات تفسيري ،
فيلم و عكس با خط عثمان طاها.

ـ 19 ترجمـــه قــرآن به زبان‌هـــاي مختلف دنيا .
ـ يك دوره ترتيل كامل قرآن كريم با صداي اســتاد شحات انور .
ـ امكانات ويــژه جهت حفــظ قـــرآن كريـــــم .
(87)

تحليل آماري مربوط به شركت كنندگان در «اولين كارگاه آموزشي مفسّرين جوان»

[تهران ـ نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم [
تعداد كل شركت‌كنندگان : حدود 2000 نفـر
شــركت‌كننــدگــان خانــم : 800 نفـر
شــركت‌كننــدگــان آقـــا : 1200 نفـر
ميـانگيـن سنّـي شـركت‌كنندگان :
افراد بيــن 16 تا 20 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 20 تا 25 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 25 تا سال به‌بالا 600 نفـر
سطح تحصيلات شركت كنندگان :
زيـــــــر ديپلـــــــــم : 660 نفـر
ديپلــم و فـــوق ديپلـــم : 800 نفـر
ليســانس و بـــالاتـــر : 540 نفـر
مدّت فعاليّت كارگاه آموزشي : 24 روز از ششم تا پايان ماه مبارك رمضان (19 دي‌ماه تا 14 آذرمـــــــاه 81)
توضيح: كليه افراد شركت‌كننده در مسابقه روش اُنس با قرآن (روش مراجعه موضوعي فوري به تفاسير قرآن كريم) از 20 نمره، نمرات بالاي 15 را كسب كرده‌اند.
(88)
به ريسمان قرآن چنگ زن و از آن نصيحت‌پذير ، حلالش را حلال و حرامش را حرام بشمار و حقّي را كه در زندگي گذشتگان بود تصديق كن و از حوادث گذشته تاريخ ، براي آينده عبرت گير ، كه حوادث روزگار با يكديگر همانند بوده و پايان دنيا به آغازش مي‌پيوندد و همه آن رفتني است .
نام خدا را بزرگ دار و جز به حقّ سخني بر زبان نياور ؛ مرگ و جهان پس از مرگ را فراوان به يادآور ، هرگز آرزوي مرگ مكن جز آن‌كه بداني از نجات يافتگاني ؛ از كاري كه تو را خشنود و عموم مسلمانان را ناخوشايند است بپرهيز ، از هر كار پنهاني كه در آشكار شدنش شرم داري پرهيز كن ، از هر كاري كه اگر از كننده آن پرسش كنند ، نپذيرد يا عذرخواهي كند ، دوري كن ، آبروي خود را آماج تير گفتار ديگران قرار نده و هر چه شنيدي بازگو مكن ، كه نشانه دروغگويي است و هر خبري را دروغ مپندار ، كه نشانه ناداني است .
خشم را فرونشان و به هنگام قدرت ببخش و به هنگام خشم فروتن باش و در حكومت مدارا كن تا آينده خوبي داشته باشي ، نعمت‌هايي كه خدا به تو بخشيده نيكودار و نعمت‌هايي كه در اختيار داري تباه مكن و چنان باش كه

خدا آثار نعمت‌هاي خود را در تو آشكار بنگرد . (نامه 69 نهج‌البلاغه علي «ع»)

جلد 3

فهرست مطالب

عنوان صفحه
مقدّمه ••• 5
شناخت کليات روش اُنس با قرآن ••• 10
اهداف طرح ••• 13
فضاي موردنياز کارگاه‌آموزشي مفسّرين جوان و جوايز ••• 14
روش‌ومراحل‌انجام کاردر«کارگاه‌آموزشي‌مفسّرين‌جوان» ••• 15
350 موضوع انتخابي قرآني ••• 20
روش‌چکيده‌نويسي‌موضوعي‌تفسيرقرآن ••• 25
مقدّمه ••• 25
تعريف چکيده ••• 28
هدف از چکيده ••• 28
تفاوت چکيده نويسي با خلاصه‌نويسي ••• 29
انواع چکيده‌ها ••• 29
ويژگي‌هاي‌چکيده‌نويسي‌مطلوب ••• 30 تعريف کليد واژه ••• 32
روش چکيده نويسي موضوعي تفسير قرآن ••• 39
ساختار چکيده ••• 41
نمونه‌هاي مطلوب و نامطلوب چکيده‌شده ••• 44
معرّفي فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي قرآن کريم ••• 46
فهرست‌واره موضوعي تفسير بيان ••• 47
فهرست‌واره موضوعي تفسيرجوان ••• 48
فهرست موضوعي‌تفسيرنمونه ••• 49
فهرست موضوعي تفسير مجمع‌البيان ••• 50
فهرست موضوعي‌تفسيرالميزان (مفتاح‌الميزان) ••• 51
(1)
عنوان صفحه
فَهارِسُ اَلْقُرآنِ : فهرست‌نامه قرآن کريم ••• 53
اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ لِاَلْفاظِ الْقُرآنِ الْكَريمِ ••• 57
تَفْصيلُ الآياتِ الْقُرْآنِ الْحَكيمِ ••• 62
معرفي فرهنگ‌نامه‌هاي لغات قرآني ••• 65
فرهنگ‌نامه قرآني جوان « دکتر محمّد بيستوني » ••• 66
فرهنگ لغات قرآني «الياس کلانتري» ••• 67
قاموس قرآن «قُرَشيّ» ••• 69

مُفْـرَدات «راغِـب اصفهــانـــي» ••• 73
معـرّفي معتبـرترين تفاسير تشيّع و تسنّن ••• 77
تفاسيـــــــر معـــــروف تشيّـــع ••• 78
تفاسيـــــــر معـــــروف تسنّـــن ••• 79
معرّفي كتاب «مَجْمَعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِالْقُرْآنِ» ••• 80
معرّفي كتاب «جَوامِعُ الْجامِـــعِ» ••• 82
معرّفي كتاب «تفسير نمونـــه» ••• 84
معرّفي كتاب «اَلْميزانُ فِـي التَّفْسيـــرِ الْقُرْآنِ» ••• 86
معرّفي كتاب «تفسيــر بيـــــان» ••• 89
معرّفي كتاب «تفسيــر جـــــوان» ••• 91
متن تأييديه آيةاللّه مكارم در مورد كتاب تفسير جوان ••• 93
معرّفي كتاب « راز خوشبختياز ديدگاه قرآن» ••• 94
معرّفي كتاب «نـُورُالثَّقَلَيْـــنِ » ••• 96
معرّفي كتاب «تفسيرجامع» ••• 98
معرّفي كتاب «َالْكـاشِف » ••• 100
معرّفي كتاب «صـــــافـــي» ••• 102
(2)
عنوان صفحه
معرّفي كتاب «اَلْفُـــــرْقـــــانُ» ••• 104
معرّفي كتاب «َالْبُـــرْهـــــــانُ» ••• 106
معرّفي كتاب « التَّفْسِيـــــرُ وَ اَلْمُفَسِّـــرُون » ••• 108
معرّفي كتاب « عيّـــاشـــــــي» ••• 112
معرّفي كتاب « فـــرات كـوفـي» ••• 115
معرّفي كتاب « شريف لاهيجـي » ••• 118
معرّفي كتاب «اَطْيَـبُ الْبَيـــــانِ» ••• 120
معرّفي كتاب «اَلتِّبْيـانُ فـي تَفْسيـرِالْقُـرْآن» ••• 122
معرّفيكتاب«اَلْجُوهَرُالثَّمينُفيتَفْسيرِالْكِتابِالْمُبينِ» ••• 124
معرّفي كتاب «جَلاءُالأذْهانِ وَ جَـلاءُالأحْـزانِ» ••• 126
معرّفي كتاب «تفسير علـيبنابراهيم قمـي» ••• 128
معرّفي كتاب «تَقْـريبُ اَلْقُرآنِ اِلي اَلأذْهــانِ» ••• 130
معرّفي كتاب «اَلْفُتُوحاتُ الإلِهِيّــةُ» ••• 132
معرّفي كتاب «تفسير جَلالَيْـــنِ» ••• 134
معرّفي كتاب «تفسير المَراغـــي» ••• 136
معرّفي كتاب «في ظِلالِ الْقُـــرآن» ••• 138
معرّفي كتاب «مفاتيــح الغيــب» ••• 140
معرّفي كتاب «اَلْكَشّـــــــــاف» ••• 142

معرّفي‌كتاب«رَحْمَةٌمِنَ‌الرَّحْمانِ‌فيتَفْسيرِوَاِشاراتِ‌اَلْقُرآنِ» ••• 144
معرّفي كتاب «اَلدُّرُ الْمَنْثُور فِي التَّفْسيرِ بِالْمَأثُــور» ••• 146
معرّفي كتاب «اَلْجامِـــــعُ لِاَحْكـــامِ الْقُـرآن» ••• 148
معرّفي كتاب «اَنْوارُ اَلتّنزيــلِ وَ اَسْرارُ اَلتَّأويل» ••• 150
معرّفي كتاب «كَشْفُ اَلاَسْــرارِ وَ عُدَّةُ اَلاَبْرارِ» ••• 152
(3)
عنوان صفحه
معرّفي‌كتاب «جامِعُ اَلْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرْآن» ••• 154
معرّفي كتاب «اَلْمُنـــــــــار» ••• 156
معرّفي ترجمه‌هاي مشهور قــرآن كـريم ••• 158
ترجمه «ناصر مكــارم شيـرازي» ••• 159
ترجمه «طاهـــره صفّــارزاده» ••• 161
ترجمه «مصطفي رحماندوست » ••• 163
ترجمه «مهدي الهـي قمشــه‌اي» ••• 165
ترجمه «محمّدمهـدي فولادوند» ••• 167
ترجمه «عَبْدُالمُحَمَّـدِ آيتـــي» ••• 169
ترجمه «كاظم پــورجـــــوادي» ••• 171
ترجمه «محمّد كاظم مُعِـــزّي» ••• 173
ترجمه «بَهـاءُالدّين خرّمشاهي » ••• 175
ترجمه «سيّد علـي‌نقــي فيــض‌الاســـلام» ••• 178
ترجمه قرآن كريـم «عبّــاس مصبـــاح‌زاده» ••• 180
«ترجمه منظوم كامل‌قرآن‌كريم ـ اميد مجد» ••• 182
آشنايي با10 سايت اينترنتي فارسي(حـاوي متـون تفسير) ••• 185
آشنايي با 10 نرم افزار قرآني (حاوي متون تفسيــر) ••• 191
تحليل‌آماري مربوط‌به
شركت‌كنندگان‌در«اولين‌كارگاه‌آموزشي‌مفسّرين‌جوان» ••• 195
نمودار روش جست‌جوي نرم افزاري تفاسير موضوعي ••• 196
مراحل انجام كار در كارگـاه آموزشي مفسّرين جوان ••• 197
فرم مسابقه روش انس بــا قـــــرآن ••• 198
روش اُنس با قــرآن در يك نگـــاه ••• 202
(4)

مقدّمه

قرآن‌كريم‌به‌عنوان‌معجزه‌جاويدپيامبراكرم صلي‌الله‌عليه‌وآله و قانون اساسي دين مبين اسلام ، نيازمند تفسير و تبيين است . به‌سبب فاصله‌گرفتن از زمان نزول قرآن ، گسترش اسلام در جهان و ظهور مسائل علمي نو ، نياز به تفسير ، بيش از پيش احساس مي‌شود . ميراث گران‌سنگ تفسير قرآن با گذر ايّام و بروز مكتب‌هاي فكري از دوره تدوين تا كنون به نسل ما منتقل شده و صدها تفسير ـ به طور كامل يا ناقص ـ توسّط دلباختگان به قرآن با تحمّل سختي‌هاي فراوان و به‌خاطر خدمت به قرآن نگاشته شده است . اينك در آغاز هزاره سوّم ، شناخت اين تفاسير براي جوانان عزيز ، ضرورتي اجتناب‌ناپذير تلقّي مي‌گردد .

در پاسخ به اين نياز روزافزون، براي ايجاد «جهش تفسيري در جامعه» ، كتاب حاضر تأليف شده است تا ضمن آموزش دوساعته روش مراجعه «موضوعي» به انواع منابع و تفاسير قرآني(1) با تفكّر و تدبّر در آيات انتخابي، زمينه مناسب براي اُنس با قرآن و استفاده اخلاقي ، ايماني، عرفاني و علمي ازآن و دريافت نسخه شفابخش براي تأمين نيازهاي مادّي و معنوي در جامعه فراهم شود .

1- (Reference guide of Qumran Sources).

(5)

اين روش جديد ، حاصل تجارب عملي 20 ساله جلسات تفسير قرآن مي‌باشد كه توسّط مؤلّف براي مخاطبين مقاطع سنّي راهنمايي، دبيرستاني و دانشگاهي و طلاّب حوزه‌هاي علميّه برگزار شده است و براي نخستين‌بار در ماه مبارك رمضان سال 1381 در بخش جوان نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم ، روش فشرده آن اجرا شد و مورد استقبال گسترده جوانان ميهن عزيزمان قرار گرفت . در اين كتاب ، فهرست 350 موضوع روزمرّه و كاربردي قرآن كريم ، كه بر اساس تحقيقات ميداني از دانشگاه‌ها و دبيرستان‌هاي كشور تحت عنوان «نيازسنجي قرآني جوانان» استخراج شده به شما معرّفي مي‌گردد . همچنين با معجم‌ها و فرهنگنامه‌هاي موضوعي الفبايي الفاظ قرآني ، ترجمه‌هاي مشهور قرآن مجيد و ويژگي‌هاي اختصاصي‌آن‌ها ، فـرهنگ‌نامه‌هـاي معتبر لغات قرآني و مجموعه‌اي از تفاسير تشيّع و تسنّن كه هـر يـك از ويژگي‌هاي منحصر به فردي در جهان اسلام برخوردار هستند ، آشنا مي‌شويد . منابع مـذكور در سـه سطح ، تفكيـك شـده‌اند كـه «سطح يك» مخصوص نوجوانان و جواناني است كه با زبان عربي آشنا نيستند و «سطح دو» ويژه كساني است كه با زبان عربي در حدّ متوسّط آشنايي دارند. سطح 3 براي

كساني‌كه به‌زبان عربي تسلط داشته و معلم و مربي تفسير مي‌باشند
(6)
طـراحــي شــده اســت. عــلاوه بــر ايــن ، «روش‌چكيده‌نويسي‌موضوعي‌تفسيرقرآن» در يك فصل مستقلّ كتاب درج شده است. همچنين مراحل‌انجام‌كاردر«كارگاه‌آموزشي‌مفسّرين‌جوان» كه از طريق سايت‌هاي اينترنتي و نرم‌افزارهاي قرآني نيز قابل اجرا مي‌باشد ، به‌همراه 10 سايت اينترنتي و 10 نرم‌افزار مشهور قرآني حاوي متون تفسيري شرح داده شده است .
شماپس از مطالعه اين كتاب به تنهايي قادر خواهيدبود تايك «كارگاه‌آموزشي‌مفسّرين‌جوان» را در دبيرستان، دانشگاه، باشگاه انديشه‌هاي آسماني، مسجد، مدرسه، محل كار خود و ... اداره كنيد
ممكن است شما خواننده جوان اين كتاب سؤال كنيد كه آيـا بهتـر نيست بـه‌جـاي آموزش و تبليغ «روش انس با قرآن» كلاس‌هاي تفسير قرآن را برگزار و يا در آن شركت كنيم؟ در پاسخ عرض مي‌كنم آموزش «روش انس با قرآن» مانند آموزش ماهيگيري به خريداران ماهي است .
يعني به‌جاي آنكه فقط يك نفر يا يك گروه «ماهي بگيرند» و گـروه ديگـري فقط «مصرف‌كننــده» باشنـد، آيـا بهتـر نيسـت «روش ماهيگيري ، قايق سواري و شناي در دريا» را يادبگيريم و به ديگران نيز آموزش دهيم؟ زيرا در اينصورت به‌جاي يك ماهيگير، هزاران ماهيگير
(7)
جوان خواهيم داشت و بجاي مصرف ماهي صيد شده توسط ديگران، خودمان ماهي را صيد مي‌كنيم كه لذتي مضاعف دارد.
دركار با تفسير قرآن نيز استدلال همين است . بنده ضمن آنكه برگزاري جلسات تفسير قرآن را كار مقدس و مباركي مي‌دانم، اعتقاد دارم بهتر است با توجه به كمبود وقت مردم خصوصا جوانان عزيز، به خود آن‌ها روش مراجعه موضوعي فوري به تفسيرهاي قرآن كريم را آموزش دهيم تا در هر فرصت مناسب ، در صورتي كه حال و حوصله و نشاط داشته باشند، خودشان بدون حضور مكرر به استاد ، ابزار كار را در دست گرفته و در درياي زيبا و سراسر شگفتي و عظمت قرآن‌كريم وارد شوند . آنگاه خواهند ديد كه مراجعه مستقيم به قرآن كريم و تفسيرهاي فراوان و متنوعي كه هركدام گلي از اين گلستان زيبا را مورد ارزيابي و تشريح قرارداده‌اند ، چه لذّت عميق و پايداري را در سراسر وجود آن‌ها ايجاد خواهد كرد و همـيـن تكـرار دل نهـادن بـه دريـا و راز و نيـاز بـا امـواج آرام بخـش آن مـوجـب «انس با دريا» خواهد شد كه هيچ چيز ديگري جاي آن را نمي‌گيرد و اين‌همان چيزي‌كه ما تحت عنوان «روش انس با قـرآن» به دنبـال آن هستيـم .

مؤسّسه قرآني تفسير جوان آمادگي دارد تا بصورت رايگان و في‌سبيل‌اللّه نسبت به آموزش
(8)
حضوري مربّيان و معلّمين قرآني داوطلب و نظـارت تخصّصي بر «كارگاه‌هاي آموزشي مفسّرين جـوان» در دانشگاه‌هـا، دبيرستان‌هـا، مراكز و سازمان‌هاي مختلف و همچنين آموزش غيرحضوري (مكاتبه‌اي) ساير اقشار جامعه خصوصا نـوجـوانــان و جـوانـان عزيـز همكـاري نمـايـد . در صورت تمايل با شماره 09112085322 تماس بگيريد .
ضمنا در صورت تمايل سطح (1) ، سطح (2) و سطح (3) روش انس با قرآن را با تهيّه كتاب آن فرابگيريد تا بتوانيم با اعطاي گواهينامه پايان دوره سطح (3) (سطح عالي) به جنابعالي، از وجود نوراني شمابراي آموزش سايرجوانان عزيز استفاده كنيم .
در خاتمه لازم مي‌دانم از جناب حجةالاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور و جناب آقاي مهدي ايزدي و سركار خانم زهره سميع كه در تهيه اين مجموعه تلاش‌هاي كارشناسي و مؤثري داشته‌اند تشكر و قدرداني نمايم .
دوست قرآني شما
دكتـر محمّـد بيستـونـي
رئيس هيئت مديره مؤسّسه قرآني تفسير جوان
تهران ـ دي مـــــاه 1381
(9)

قرآن كريم «هُدَيً لِلنّاس» (1)است و براي راهنمايي همه مردم نازل شده است، بنابراين اگر مقاطع سنّي مختلف نمي‌توانند به‌سادگي با قرآن ارتباط برقرار كنند و امكان اُنس با قرآن براي آن‌ها به راحتي ايجاد نمي‌شود، به دليل «ضعف پيام وحي» نيست، بلكه به‌دليل «ضعف مربّيان و مبلّغان» است كه بصورت سنّتي و بدون توجّه به شرايط سنّي و اقتضائات جواني، تفسيرهاي پرحجم با بحث‌هاي پيچيده حرفه‌اي را بصورت تكراري چاپ و منتشر مي‌كنند. درحالي كه جوان امروزي به تفسيرهايي در قطع كوچك و با متن ساده نياز دارد كه دربردارنده بحث‌هاي علمي روز و پاسخ به نيازهاي ملموس زندگي باشد.
از سوي ديگر ، واژه «ناس» از كودك دبستاني تا دانشجوي دانشگاهي را شامل مي‌شود، بنابراين بايد روش‌هاي جديدي ارائه شود كه مخاطب دبستاني تا دانشگاهي هركدام متناسب با درك و فهمشان بتوانند «پيام قرآن» را دريابند و با آن ارتباط برقراركنند و از طريق تدبّر و تفكّر مستمرّ، با آن «مأنوس» شوند و ثمره اين اُنس ، تجلّي محتواي قرآن در رفتار و گفتار آن‌ها باشد.
1- آيه 185 سوره بقره (شَهْرُ رَمَضانَ الَّذي اُنْزِلَ فيهِ الْقُرآنُ هُديً لِلنّاسِ و بَيِّناتٍ مِنَ الْهُدي وَ الْفُرْقان...).
(10)
در همين رابطه، قرآن كريم مي‌فرمايد : وَ ما اَرْسَلْنا مِنْ رَسُولِ اِلاّ بِلِسانِ قَوْمِه لِيُبَيِّن لَهُمْ ... :(1) (ما هيچ پيامبري را نفرستاديم مگر به زبان قومش تا حقايق را براي مردم آشكار سازد) و در آيه ديگري مي‌فرمايد: وَ ما اَرْسَلْناكَ اِلاّ كافَّةً لِلنّاسِ بَشيرا و نَذيرا :(2) (تو را به‌سوي همه مردم فرستاديم تا آن‌ها را بشارت دهي) . خداوند انبياء را فرستاد تا به «زبان عادّي» با مردم خود گفت‌گو كنند و مقاصد خود را به ديگران بفهمانند.(3)
همچنين در جاي ديگري مي‌فرمايد: كِتابٌ اَنْزَلْناهُ اِلَيْك لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ‌الظُّلُمات اِلَيَ‌النُّورِبِاِذْنِ‌رَبِّهِمْ : (ما به تو كتاب داديم تا مردم را از تاريكي و جهل به سوي نور و آگاهي هدايت كني).
پيام سه آيه شريفه مذكور اين است كه : دعوت پيامبران معمولاً از طريق يك اثر مرموز و ناشناخته (و با عبارات پيچيده و نامأنوس) در قلوب پيروانشان منعكس نمي‌شد ، بلكه از طريق «تبيين و روشنگري» و تعليم و تربيت با همان زبان
1- آيه 4 سوره ابراهيم .
2- آيه 28 سوره سبا .

3- تفسير الميزان (20جلدي) ، جلد 12 ، صفحه 20.
(11)
معمولي و رايج (قابل فهم براي همه گروه‌هاي سنّي) صورت مي‌گرفته است.(1)
در همين رابطه، امام خميني "ره"، به نكته ظريفي به شرح زير اشاره فرموده‌اند:
انگيزه نزول اين كتاب مقدّس اين است كه كتاب در دسترس همه قرار بگيرد و همه از او به اندازه سعه وجودي و فكري خودشان استفاده كنند.(2)
يكي از حجاب‌هايي كه مانع استفاده از اين صحيفه نورانيّه است ، اعتقاد به آن است كه جز آن كه مفسّرين نوشته يا فهميده‌اند ، كسي را حقّ استفاده از قرآن شريف نيست و «تفكّر و تدّبر را به تفسير به رأي كه ممنوع است ، اشتباه نمودند» و به واسطه اين «رأي فاسد و عقيده باطله» ، قرآن شريف را از «جميع فنون» استفاده ، عاري و قرآن را به كلّي «مهجور» نموده‌اند . در صورتي كه [« استفاده‌هاي اخلاقي و ايماني و عرفاني به هيچ وجه مربوط به تفسير نيست تا تفسير به رأي باشد ».(3)]
1- تفسير نمونه ، جلد 10 ، صفحه 69، ذيل آيه شريفه.
2- صحيفه نور، جلد 2 ، صفحه 34 .
3- آداب الصَلواة ، صفحه 195 ـ 197.
(12)
اهداف طرح «انس با قرآن» به شرح زير است:
1 ـ ايجاد اُنس بيشتر جوانان با قرآن كريم و تجلّي مفاهيم قرآن در رفتار و كردار آن‌ها .
2 ـ رواج تفسير قرآن كريم و آشنايي با مفاهيم انسان‌ساز وحي الهي .
3 ـ ايجاد آشنايي كلّي نسبت به تفاسير چاپ شده و رايج در جامعه اسلامي .
4 ـ آموزش روش « چكيده نويسي » به‌منظور درج چكيده نظر هر يك از مفسّرين و استفاده كاربردي از يادداشت‌ها در مقاطع مختلف .
5 ـ آشنايي با سبك‌هاي تفسيري پديدآورندگان.
6 ـ آموزش روش تحقيق و پژوهش موضوعي قرآن كريم .
قال رسول اللّه (ص) :مَنْ أَرادَ الْعِلْمَ فَلْيُثَوِّرِ الْقُرآنَ
(لسان العرب ،2/149 ، مجمع‌البحرين ، ذيل «ث ،و،ر»).
كسيكه علم مي‌خواهد پس قرآن را بطور عميق بررسي‌نمايد.
(13)

فضاي مورد نياز « كارگاه آموزشي مفسّرين جوان » و جوايز

مسابقات
اين برنامه احتياج به‌فضايي به‌متراژ حداقل 110 متر مربع دارد كه در آن علاوه بر تمام كتاب‌هاي مورد نظر، مجموعه‌اي از زندگي‌نامه مفسّران و قرآن‌پژوهان فراهم مي‌شود، اين مسابقه ويژه خواهران و برادران از كلاس سوّم راهنمايي به بالا مي‌باشد و جوايز آن به قرار زير است :
نفر اوّل : لوح يادبود + يك سكّه بهار آزادي .
نفر دوّم : لوح يادبود + نيم‌سكّه بهارآزادي .
نفرسوّم : لوح يادبود + ربع سكّه بهار آزادي .
كليه شركت‌كنندگان : 10 جلد كتاب به شرح زير:
1 ـ روش اُنس با قرآن (ويژه جوانان) .
2 ـ كتاب «قرآن‌شناسي جوان» .
3 و 4 ـ دو جلد از دوره 30 جلدي « تفسير بيان» (برگرفته از تفسير عظيم مجمع البيان مرحوم طبرسي"ره") شامل جلد 1، كه تفسيرجزء يك و جلد 30، كه تفسير جزء سي قرآن‌كريم مي‌باشد.
5 و 6 ـ دو جلد از دوره 27 جلدي «تفسير جوان» (برگرفته از تفسير نمونه) شامل جلد 26 و 27 كه با هم ، تفسير جزء 30 قرآن مجيد مي‌باشند.
7 ـ كتاب «راز خوشبختي» (از ديدگاه قرآن كريم).
8 ـ كتاب «روش چكيده‌نويسي موضوعي تفسير قرآن» .
9 ـ «فرهنگنامه قرآني جوان».
10 ـ كتاب «فقر و ثروت از ديدگاه قرآن».
(14)

1 ـ انتخاب موضوع توسّط قرآن‌پژوه با مراجعه به فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي قرآن كريم .
2 ـ كشف آيه يا آيات مرتبط با موضوع انتخابي از طـريق مـــراجعـــه به معجـــم‌هــاي موجود مانند :
فهرست‌واره موضوعي تفسير بيان.
فهرست‌واره موضوعي دوجلدي تفسير جوان.
فهرست موضوعي يك‌جلدي تفسير نمونه.
راهنماي موضوعي يك‌جلدي تفسير الميـــزان.
3 ـ درج ترجمه آيه يا آيات منتخب با استفاده از ترجمه‌هاي :
بهـــاءالدّيـــن خرّمشاهـــي .
ناصـــر مكـــارم شيـــرازي .
عبـــدالمحمّـــد آيتـــي.
محمّـــد مهـــدي فـــولادونـــد.
تـــرجمه كاظـــم معـــزّي .
ترجمه شعري قرآن (اميد مجـد) .
طاهره صفّارزاده (فــارسي و انگليسي).
4 ـ نگارش معاني لغوي كلمات آيه يا آيات مرتبط با موضوع از طريق مراجعه به فرهنگ‌نامه‌هاي لغات
(15)
قرآني بـــه شـــرح زير :
فرهنگ‌نامه قرآني جوان تأليف دكتر بيستوني.
قاموس قرآن قُرَشيّ (7 جلد در سه مجلد).
ترجمه مفـردات راغـب (يك جلدي).
معجم المفهرس فؤاد عبـدالبـاقـي (يك جلدي).
فرهنگ لغات قرآني الياس كلانتري (يك جلدي).
فرهنگنامه لغات «لِسانُ الْعَـرَب» تـــأليف علاّمـــه ابـــن منظـــور(18 جلدي).
5 ـ در اين بخش از كارگاه آموزشي، مجموعه‌اي از تفاسير كه هر يك از ويژگي‌هاي منحصر به فردي در جهان اسلام برخوردار است معرّفي مي‌شوند ، از جمله آن‌ها مي‌تـوان به موارد زير اشاره كرد :
دوره 30 جلدي ترجمه تفسير مجمع‌البيان ، مرحوم طبرسي.
دوره 30 جلدي تفسير بيان ، دكتر بيستوني.
دوره 27 جلدي تفسير نمونه حضرت آيت اللّه مكارم شيـرازي.

دوره 27 جلدي تفسير جوان دكتر بيستوني.
دوره 20 جلدي تفسير الميزان ، مرحوم علاّمه طباطبايي.
تفسير كشف الاسرار و عُدَّةُ الأبْرار، رشيدّالدين ميبدي.
(16)
تفسير تسنيم ، آيت اللّه جوادي آملي .
تفسيــر نــور ، حجّت الاسلام قـرائتي .
6 ـ كارآموز شركت‌كننده در «كارگاه آموزشي» ، جزوه «روش‌چكيده‌نويسي‌موضوعي‌تفسير قرآن» را مطالعه كرده و در صورتي كه با زبان عربي آشنا نباشد (سطح 1)، با استفاده از تفاسير خلاصه‌شده «جوان» و «بيان» ، چكيده نظر مفسّرين را به‌تفكيك و با ذكر منابع و مآخذ و نام مفسّر درج مي‌كند . درصورتي كه كارآموز با زبان عربي آشنا باشد (سطح 2)، با استفاده از تفسير عظيم مجمع‌البيان علامه طبرسي "ره" و تفسيرنمونه و تفسير الميزان، چكيده نظر اين مفسّرين را در فرم چكيده‌نويسي نظر مفسّرين خواهد نوشت . همچنين نخبگــان قـرآنـي كشـــور ، مسئـولیـن دارالقرآن‌ها و مراكز قرآني ، معلّمين و مربّيان قرآني در مقاطع تحصيلي راهنمايي ، دبيرستان ، دانشگاه و حوزه‌هاي علميّه ، به‌عنوان سطح (3) ، تلقي مي‌گردند و با همه منابع مندرج در كتاب «روش اُنس با قرآن» آشنا مي‌شوند .
7 ـ زمان هر دوره كارگاه آموزشي حدود 2 ساعت مي‌باشد.
8 ـ دانش‌آموزان دبيرستاني و بالاتر مي‌توانند در كارگاه شركت كنند .
(17)
همچنين حضور مقاطع سنّي پايين‌تر در صورت داشتن آشنايي قبلي با تفسير قرآن كريم يا حفظ‌بودن حدّاقل يك جزء قرآن بلامانع است .
9 ـ در صورت در اختيار بودن دو خط تلفن، مي‌توان در برنامه‌اي تحت عنوان « ارتباط مستقيم با مفسّرين و قرآن‌پژوهان معاصر » جوانان شركت‌كننده در كارگاه را با شخصيّت‌هاي مطرح قرآني كشور ارتباط داد تا بصورت زنده سؤالات و پيشنهادات و نيازهاي قرآني جامعه جوان با آن‌ها در ميان گذاشته شود .
10 ـ كليّه مراحلي كه به‌صورت مراجعه مستقيم به كتب تفسيري به كارآموز آموزش داده مي‌شود، از طريق مراجعه به رايانه و به‌صورت ديجيتالي روي نرم‌افزارهاي قرآني نيز به كاربران تعليم داده خواهد شد و نمونه‌هاي عملي با توجّه به علاقه جوانان مراجعه‌كننده، براي آنان جست‌جو و چاپ مي‌شود. همچنين پايگاه‌هاي اطّلاع‌رساني قرآني روي شبكه اينترنت به‌صورت كلّي معرّفي مي‌شوند و روش بهره‌گيري از آن، آموزش داده خواهد شد.
11 ـ معرّفي مهمّ‌ترين سايت اينترنتي موجود تحت

(18)
عنوان (WWW.Quran databank.com(org كه با سرمايه‌گذاري مشترك مؤسّسه قرآني تفسير جوان ، پايگاه اطّلاع‌رساني سراسري اسلامي (مؤسّسه پارسا) ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي و رياست محترم جمهوري اخيرا راه‌اندازي شده است .
از طريق اين سايت اينترنتي ، امكان آشنايي با /000/10 عنوان كتاب مختلف قرآني به زبان‌هاي فارسي ، عربي ، انگليسي ، فرانسه و آلماني همراه با چكيده هر كتاب به‌صورت الفبايي يا موضوعي براي اوليّن بار فراهم شده است .
قال رسول‌اللّه (ص): مَنْ أَرادَ عِلْمَ الْأَوَّلينَ وَ الْآخِرينَ فَلْيَقْرَأَ الْقُرآنَ (ميزان الحكمة ، 3/2520 ، چاپ پنج جلدي).
كسي كه دانش گذشتگان و آيندگان را مي‌خواهد قرآن تلاوت نمايد .
(19)

350 موضوع انتخابي براي پژوهش تفسيري‌از قرآن كريم

يك ـ خداشناسي

1 ـ آفــريدگار جهـان 2 ـ اصـول ديـن 3 ـ توحيـد 4 ـ جهـان بينــي
5 ـ حضور خدا، حمايت خدا، خوشنودي خـدا 6 ـ شــرك ، مشـركــان
7 ـ خدا، صفات خدا، علم خدا، 8 ـ مواهب خدا

9 ـ آب 10 ـ آفـرينش 11 ـ ابـرها 12 ـ اجــرام آسمـانـي 13 ـ انگور
14 ـ انــار 15 ـ بـادهـا 16 ـ بـاران ، نـزول بـاران 17 ـ پـرنـدگـان
18 ـ جغرافياي طبيعي 19 ـ جـنّ 20 ـ جنگـل‌ها 21 ـ جـوّ، جـوّ زميـن
22 ـ جهـانشناسـي كـوه 23 ـ حيـوانـات 24 ـ حـرارت 25 ـ حركـت
26 ـ حشرات 27 ـ خاك 28 ـ خورشيد، طلوع خورشيد، طلوع صبح، طلوع فجر 29 ـ خشكسالي 30 ـ خزندگان 31 ـ خواص اجسام ، خواص فيزيكي
32 ـ رعد و برق 33 ـ رنگ‌ها 34 ـ روغن زيتون 35 ـ گياهان، روياندن گياهان 36 ـ زمين 37 ـ ستارگان 38 ـ شهاب‌ها 39 ـ شب ، شب و روز 40 ـ طبيعـت 41 ـ عمـر دنيــا 42 ـ غــذا 43 ـ فـرشتـگــان
44 ـ نعمت‌هاي طبيعي 45 ـ جهانشناسي كوه 46 ـ كهكشان 47 ـ علوم طبيعي 48 ـ كيوان ، گازها 49 ـ ماه 50 ـ منظومه شمسي 51 ـ موجودات
52 ـ ميوه‌ها 53 ـ نخل 54 ـ نظام آفرينش 55 ـ نور

56 ـ آرامـش 57 ـ آزمـايش ، امتحان ، فلسفه آزمايش ، فلسفه آفـات
58 ـ ارواح ، حقيقـت روح 59 ـ اسبـاب 60 ـ اسـتراحت 61 ـ استعـداد
62 ـ اضطــراب 63 ـ اطمينــان 64 ـ انســان 65 ـ بــدبختــي
(20)
66 ـ بـرنـامـه ريـزي 67 ـ بلــوغ 68 ـ تـربيـت ، تعليـم و تـربيـت
69 ـ تعليمات اسلام 70 ـ توفيق ، سلب تـوفيـق 71 ـ تـوسّـل 72 ـ توكّل
73 ـ چاره‌انديشي 74 ـ چشـم 75 ـ حـوادث 76 ـ خـواب 77 ـ رنـج
78 ـ زن 79 ـ سعـي 80 ـ شخصيـت 81 ـ شكـوفـايـي استـعـدادهـا
82 ـ صبـر ، شكيبـايـي ، مقـاومـت 83 ـ طبيعـت انسـان 84 ـ طغيان
85 ـ عشق 86 ـ عمر 87 ـ غرور 88 ـ فال بد، فال نيك 89 ـ فتنه‌شناسي
90 ـ فـرزنـدان 91 ـ قـاطعيّـت 92 ـ قلـب 93 ـ كـودكـان ، كـودكـي
94 ـ لذّات 95 ـ موفقيّت 96 ـ نفس 97 ـ نوجوانان 98 ـ نيـاز 99 ـ نيـرو

100 ـ آموزش 101 ـ ابليس ، شيطان 102 ـ اجبار 103 ـ اديان، مشتركـات اديان 104 ـ ارزش‌هـا 105 ـ اسلام 106 ـ اعمال 107 ـ القائات شيطاني
108 ـ ايمان 109 ـ انديشه، تفكّر، فكر 110 ـ بدعت 111 ـ بهشت و بهشتيان 112 ـ پاداش 113 ـ پيشرفت 114 ـ پيمان 115 ـ تاريخ 116 ـ تبليغ و تبليغات 117 ـ تحقيق 118 ـ تسبيح 119 ـ تشخيص، حسّ تشخيص، حسّ 120 ـ تقليد 121 ـ تكامل 122 ـ جهل 123 ـ جبر، جبر و اختيار، قضا و قدر 124 ـ حـديـث ، حـديث غـديـر 125 ـ حـدود الهـي 126 ـ حكمـت
127 ـ حقّ و باطل 128 ـ خطوبات شيطان 129 ـ خرافات، عقايد خرافي
130 ـ ديــن 131 ـ دنيــا 132 ـ ســؤال 133 ـ سحــر ، ساحـران
134 ـ سـرنـوشت 135 ـ سنّت‌هـاي الهـي 136 ـ سعادت ، خوشبختي، شقـاوت 137 ـ شنـاخت 138 ـ شـكّ 139 ـ شناخت شناسي 140 ـ شيعه
141 ـ صـراط مستقيـم 142 ـ صهيـونيسـم 143 ـ علـم 144 ـ فطـرت
145 ـ قيامت، محشر 146 ـ كفر، كفران 147 ـ گمراهي 148 ـ مجادله، مشاجره 149 ـ مجازات الهي 150 ـ منطق 151 ـ مؤمنان 152 ـ معاد، امكان معاد، عذاب، انكار معاد، جهنّم، دوزخ، دوزخيان، دلايل معاد، (21)
حسـابـرسي ، حشـر 153 ـ نتيجـه اعمال 154 ـ نشـانه‌ها 155 ـ نعمت
156 ـ وحي 157 ـ هدايت 158 ـ هدف آفرينش

159 ـ اجـمــاع 160 ـ امـام حسيــن (ع) 161 ـ امــام علــي (ع)
162 ـ امـام مهـدي ، انتظـار ، حكـومت جهـانـي 163 ـ اهداف بعثت
164 ـ اهل بيت 165 ـ پيامبـر اسلام 166 ـ پيشـوايان 167 ـ حـاكميّـت
168 ـ خلافت 169 ـ روايـات 170 ـ رهبـر 171 ـ زيارت 172 ـ شفاعت،
شفيعان 173 ـ عصمت پيامبران، صفات پيامبران، ارسال پيامبران،
پيامبـران 174 ـ فـاطمه (س) 175 ـ معجـزه ، معجـزات 176 ـ نبـوّت
177 ـ ولايت

178 ـ آهنـگ کلمـات قـرآن 179 ـ آيـات 180 ـ تـدبّـر 181 ـ تفسير
182 ـ تــلاوت 183 ـ جــاذبــه قــرآن 184 ـ حــروف مقطعــه
185 ـ حکمت قرآن 186 ـ داستان‌هاي قرآن، سليمان، دارو، شعيب، عيسي ، موسي ، نوح ، يوسف، يونس 187 ـ سوره‌شناسي 188 ـ شفابخشي قـرآن 189 ـ ضـرب‌المثـل‌هـاي قـرآن 190 ـ قـرائت ، تلاوت ، تجويد
191 ـ مثال‌هاي قرآن 192 ـ محکم و متشابه 193 ـ نسخ 194 ـ نزول قرآن، نزول تدريجي، نزول دفعي 195 ـ نظم قرآن

196 ـ آلودگي 197 ـ آمادگي 198 ـ اخلاق اسلامـي 199 ـ بخـل ، حسد 200 ـ تـرس 201 ـ تصميـم 202 ـ تعصّب 203 ـ تـلاش 204 ـ حسـرت 205 ـ حيله، حيله‌گري 206 ـ خودسازي ، خودفراموشي، خودپرستي (22)
207 ـ راستــي ، دروغ 208 ـ ريــا 209 ـ زهـــد 210 ـ سخـــاوت 211 ـ سخـن‌شناسي 212 ـ سلام 213 ـ سوگندشناسي 214 ـ شُكرشناسي 215 ـ غيبـت 216 ـ فسـق 217 ـ فضـائل اخلاقي 218 ـ فكر 219 ـ گناه 220 ـ لهـو ، لعـب 221 ـ محـاسبـه نفس 222 ـ مـادر 223 ـ مـراقبت 224 ـ نيكـي 225 ـ وفـاي بـه عهـد 226 ـ هـوي و هوس 227 ـ يأس

228 ـ احكـام 229 ـ اصـول فقـه 230 ـ حـلال و حـرام 231 ـ خمس
232 ـ دعـا ، فلسفــه دعــا 233 ـ ذكــر ، يـاد خــدا 234 ـ روزه
235 ـ شب زنـده‌داري 236 ـ عبـادت 237 ـ فلسفه احكام 238 ـ نماز

نه ـ احكام فردي

239 ـ اجتهاد 240 ـ اخلاص 241 ـ استغفار 242 ـ انگيزه 243 ـ تغذيه
244 ـ تفريـح 245 - تقـوي ، متقّيـن 246 ـ تنـوّع طلبي 247 ـ توبه
248 ـ حبــط اعمــال 249 ـ حــزن 250 ـ حقـوق اجتمـاعـي و ...
251 ـ درآمد 252 ـ دوران‌هاي آفرينش 253 ـ رزق، تنگي رزق، رابطه گناه و قطع روزي، سلب نعمت 254 ـ عمل، عمل صالح

255 ـ آداب معاشرت 256 ـ آراء عمومي 257 ـ آزادي 258 ـ اجراي حدّ شرعي 259 ـ احزاب ، حزب 260 ـ احسان 261 ـ اختلاف
262 ـ اخوّت اسلامي 263 ـ ادب 264 ـ ارتباط ، رابطه ، روابط
265 ـ ارتش اسلام 266 ـ ازدواج 267 ـ استبداد 268 ـ استعمار 269 ـ استقامت 270 ـ استقلال 271 ـ اسراف 272 ـ اصل برائت و حليّت 273 ـ اصلاحات 274 ـ اصول بهداشت، بهداشت، سلامت 275 ـ اعتدال
(23)
276 ـ افكار عمومي 277 ـ اقتصاد 278 ـ اكثريّت 279 ـ امر به معروف و نهي از منكر 280 ـ امكانات 281 ـ امنيّت 282 ـ انتخاب 283 ـ انتقاد 284 ـ انحراف 285 ـ انحطاط 286 ـ انضباط 287 ـ انفاق
288 ـ اولويّت خويشاوندان 289 ـ بسيج 290 ـ بهانه‌جويي
291 ـ بي تفاوتي 292 ـ بهتان 293 ـ پول 294 ـ پيوند
295 ـ تأمين زندگي 296 ـ تجمّل 297 ـ تدبير 298 ـ تكاثر
299 ـ تكنولوژي 300 ـ تنظيم اسناد 301 ـ توبيخ علماء 302 ـ تهاجم فرهنگي و نظامي 303 ـ ثروت، فقر، غني، مالكيّت 304 ـ جاذبه و دافعه
305 ـ جنگ 306 ـ جهاد 307 ـ جهانگردي 308 ـ چشم زخم
309 ـ چشم‌بندي 310 ـ چشم‌چراني 311 ـ حجاب 312 ـ حضور اجتماعي 313 ـ حكومت 314 ـ حيثيّت 315 ـ خريد و فروش
316 ـ خشونت 317 ـ خويشاوندان 318 ـ دادگاه و دادرسي
319 ـ داوري 320 ـ دختر و پسر 321 ـ دشمن‌شناسي 322 ـ دفاع همه‌جانبه 323 - دوستي 324 ـ ركود اقتصادي 325 ـ زكات
326 ـ زندگي 327 ـ زنا ، حدّ زنا 328 ـ سازش 329 ـ سرمايه‌ها
330 ـ سعه صدر 331 ـ سنت‌هاي بد، سنت‌هاي نيك 332 ـ صبر، صابران، شكيبايي 333 ـ فداكاري 334 ـ فساد، مفسد 335 ـ فلسفه مجازات‌ها
336 ـ گروه‌هاي اجتماعي 337 ـ لباس 338 ـ مجاهدان 339 ـ مسجد، مساجد 340 ـ مسائل اقتصادي 341 ـ مسائل اجتماعي 342 ـ مسئوليّت 343 ـ مستضعفان 344 ـ مستكبران 345 ـ مشاوره 346 ـ مشكلات 347 ـ نظام اجتماعي 348 ـ نظام خانواده
349 ـ نظام شورايي 350 ـ وحدت
(24)

روش چكيده‌نويسي موضوعي تفسير قرآن

مقدّمه

بي‌شك آنچه كه در چند دهه گذشته، موجب پيشرفت چشمگير در همه عرصه‌هاي دانش و فنّ‌آوري شده است ، نظام اطّلاع‌رساني بسامان و پرتواني است كه سير داده‌هاي اطّلاعاتي را از آغاز تا انجام ، زير نظر دارد و از آن‌ها به نيكوترين شيوه ، بهره‌برداري مي‌كند .
در اين نظام ، حلقه رابطي كه ميان توليدكننده اطّلاعات و مصرف‌كننده نهايي آن ، جايگاهي بسيار حسّاس دارد ، داده‌هاي چكيده‌نويسي و نمايه‌سازي است . اين چكيده‌ها ـ همراه با
(25)
نمايه‌هاي ارائه شده ـ معمولاً به پژوهشگران اين امكان را مي‌دهد كه منابع مورد نياز خود را از ميان انبوه منابع احتمالي و ناشناخته ، شناسايي كنند .
امروزه متخصّصان در همه شاخه‌هاي دانش بشري ، به‌راحتي مي‌توانند با استفاده از نمايه‌ها و چكيده‌هاي بايگاني‌شده در حافظه رايانه‌ها ، پيشينه موضوع مورد پژوهش خويش را فرا روي آورند و كاوش خويش را به گونه‌اي آغاز كنند كه نه‌تنها از تكرار و دوباره‌كاري‌هاي محتمل ، پرهيز كرده باشند ، بلكه با دقّت تمام ، در مسيري گام بگذارند كه هنوز پيموده نشده ، ولي نقشه‌ها و اطّلاعاتي از آن ، از پيش فراهم شده است .
در عصر كنوني با اينكه هر روز شاهد رقابت‌هاي فزاينده‌اي براي گردآوري و ساماندهي اطّلاعات گوناگون هستيم ، امّا درزمينه علوم اسلامي ، هنوز بر شيوه‌هاي سنّتي مي‌كاويم . در حالي كه پژوهشگران مسلمان همچنان از پراكندگي منابع و عدم شناسايي آن‌ها رنج مي‌برند. مع‌الاسف هنوز از امكانات نظام اطّلاع‌رساني جديد ، بهره لازم گرفته نشده است . پيـداست كه حـلّ اين مشكـل تنهـا با ترميـم سيستـم اطّلاع‌رساني فرسوده پيشين، امكان‌پذير
(26)
خواهد بود.
وجود انبوه اطّلاعات در قالب ميليون‌ها كتاب ، نشريّه، پايان‌نامه و... زماني مي‌تواند به‌درستي مورد استفاده قرار گيرد كه بتوان در كمترين زمان، آنچه را كه مورد نياز پژوهشگران است ، در اختيار آنان قرارداد. استفاده از چكيده‌سازي و نمايه‌پردازي ، بهترين راهكار براي نيل بدان مقصود است در اين فصل از كتاب روش انس با قرآن، روش چكيده نويسي به‌صورت عام تشريح شده است تا علاوه بر كاربردي كه در تحقيقات تفسير موضوعي قرآن كريم دارد، در ساير مطالعات جوانان عزيز نيز مورد

استفاده قرار گيرد.
قال الامام علي (ع) : مَنْ أَنِسَ بِتِلاوَةِ الْقُرآنِ لَمْ تُوحِشْهُ مُفارَقَةُ الاِْخْوانِ (غررالحكم ، حديث 8790 ، چاپ اُرموي).
هر كس به تلاوت قرآن انس گيرد ، جدايي از ديگران او را به وحشت نيندازد.

تعریف‌چکیده

چکیده عبارت‌است‌از فشرده همه‌مطالب‌يك‌اثر که با حدّاقلّ لفظ و حداکثر معنا فراهم شده باشد . به بیان دیگر چکیده ، خلاصه‌اي است دقيق و فشرده از يك اثر، به‌گونه‌اي که خواننده بتواند با مطالعه آن، نمايي کلّي را در ذهن آورد .
در چکیده‌ها همچنین این پیش فرض وجود دارد که خواننده تا حدودي به موضوع مورد کاوش ، آگاهي دارد و از وقت کافي براي دنبال کردن مآخذ اصلي ، برخوردار نیست .

هدف از چکیده

عمده‌ترين هدف در چكيده‌ها، صرفه‌جويي در وقت استفاده كننده جهت گردآوري و انتخاب اطّلاعات است . «چكيده‌ها در انتخاب مدارك و گردآوري اطّلاعات ، كمكي اساسي بوده و از دوباره‌كـاري‌ها و تأخيردر تحقيقاتِ درحال پيشرفت، جلوگيري مي‌كند . در تأييد اهميّت اين چكيده‌ها ، بايد دانست كه چكيده‌ها از عناصر اصلي انتشارات رديف اوّل (مقاله‌هاي نشريّات ادواري ، گزارش‌هاي كنفرانس‌ها ، كتاب‌ها و پايان‌نامه‌ها) و رديف دوم (كتاب‌هاي عرضه‌كننده چكيده ، معرّفي نامه‌هاي كتاب ، كتاب‌شناسي‌ها و ...) به حساب مي‌آيند .
(28)

تفاوت چكيده نويسي با خلاصه نويسي

چكيده‌نويسي متشكّل از كلمات اساسي و ريشه‌اي «منبع» است كه هركدام از كلمات نشانگر رئوس مطالب كليدي كتاب يا مقالات مي‌باشد و بين صد تا دويست كلمه را شامل مي‌گردد. امّا خلاصه‌نويسي بيانگر «مفاهيم منبع» موردنظر است، به نحوي كه هر مفهوم را بطور مُجَزّي شرح مي‌دهد و محدوديّت مقداري ندارد .

انواع چكيده‌ها

از آنجا كه چكيده‌ها با انگيزه‌هاي گوناگون نوشته مي‌شوند ، سبك و ساختارهاي مختلفي نيز دارند . برخي از مهمّ‌ترين انواع چكيده ، عبارتند از :

1 ـ چكيده تشريحي : كامل‌ترين نوع چكيده است كه تا حدّ امكان ، اطّلاعات كمّي و كيفي مندرج در منبع را براي ارزيابي در اختيار خواننده مي‌گذارد . اين‌نوع، طولاني‌تر از ساير چكيده‌ها نوشته مي‌شود.

2 ـ چكيـــــده توصيفـــــــي : در اين نوع ، بيشتر نگرشي بيروني به اثر صورت مي‌گيرد و صرفا مطالب مهمّ نوشته را نشان مي‌دهد . اين نوع اگرچه به عمق چكيده تشريحي نمي‌رسد ، امّا كم هزينه‌تر است .

3 ـ چكيده توصيفي ـ تشريحي : رايج‌ترين نوع

چكيده‌نويسي است كه در آن سعي مي‌شود برخي نقاط قوّت چكيده تشريحي و نيز چكيده توصيفي ، جمع شود . در صورتي كه اين چكيده با دقّت و به‌طور مؤثّر نوشته شود ، مي‌تواند با پرهيز از سطحي‌نگري و گزارش تمام نمايِ اثر ، سرعتي مناسب با چرخه توليد اطّلاعات ، داشته باشد .

4 ـ چكيده انتقــادي : در اينگونه چكيده‌ها ، افزون بر توصيف اثر ، به ارزيابي محتوا و منابع آن نيز پرداخته مي‌شود .

5 ـ چكيده سوگرفته : هر يك از انواع چكيده‌ها ، اگر با توجّه به علايق و انگيزه‌هاي خاصّ تهيّه شود ، چكيده جهت‌دار خواهد بود . نهادهاي فرهنگي دولتي و غيردولتي هر يك با انگيزه‌هاي خاصّ ممكن است به سراغ چكيده‌نويسي آثار يا همايش‌ها و كنفرانس‌هاي موجود بروند .

6 ـ چكيده كوتاه : معمولاً از يك يا دو جمله تشكيل مي‌شود و بيشتر در خدمات اطّلاع‌رساني تجاري كاربرد دارد .

ويژگي‌هاي چكيده‌نويسي مطلوب

1 ـ مطلوب آن است كه حجم چكيده كتاب ، حدّاكثر تا 200 كلمه و حجم چكيده يك مقاله ، حدّاكثر تا 150 كلمه (بدون شمارش حروف) باشد . طبيعي است كه رعايت چنين حدّي ، نبايد موجب لطمه‌زدن به چكيده يك اثر تحقيقاتي مفصّل شود .
(30)
اين حجم تنها چارچوبي براي منابعي است كه از ارزش تحقيقاتي متناسب و معمولي برخوردار باشند. پيداست كه برخي منابع را مي‌توان حتّي با 50 كلمه چكيده كرد و در مقابل منابعي نيز وجود دارند كه ارزش پژوهشي ويژه‌اي دارند و چكيده آن‌ها در 200 كلمه نمي‌گنجد و حتّي در مواردي خاص ممكن است به 300 كلمه برسد .
2 ـ حجم چكيده لزوما تابع حجم اثر نيست . ممكن است چكيده اثري مفصّل ، مختصرتر از چكيده اثري مختصر باشد . حجم چكيده بسته به اين است كه آن اثر تا چه اندازه امكان چكيده‌ترشدن را داشته باشد .
3 ـ چكيده با نگرش از كلّ به جزء نوشته مي‌شود؛ يعني در آغاز به ساختار و هارموني و شكل عمومي و معرّفي كلّي اثر پرداخته مي‌شود و سپس به مباحث جزئي و فهرست آن اشاره مي‌گردد .
4 ـ در چكيده‌ها هرگز نبايد به مقدّمه نويسنده و فهرست مطالب كتاب بسنده شود ؛ بلكه بايد با بهره‌گيري از آن‌ها ، فشرده اثر را بيرون آورد .
5 ـ در صورتي كه چكيده اثر بدون اشاره به فهرست آن گويا نباشد ، از درآوردن فهرست (و ترجيحا گزينش و ادغام آن) استفاده شود . در چنين مواردي لازم است پيش از آوردن فهرست ، اشاره‌اي كلّي به محتواي اثر شده باشد .
(31)
6 ـ چكيده بايد گويا و رسا باشد تا كاربر بتواند آن را به‌سرعت مرور كند . پيچيدگي در متن چكيده ، موجب كندي در خواندن چكيده مي‌شود و غرض اصلي ، نقض مي‌شود . جملات چكيده ، تا حدّ امكان ، بايد كوتاه باشد تا انتقال معنا به سادگي صورت گيرد .
7 ـ عبارت‌پردازي و قلم‌گرداني در چكيده مجاز نيست ؛ هر جمله بايد حامل حدّاقلّ يك مطلب باشد و معنايش در جمله‌هاي بعد تكرار نشده باشد؛ بنابراين بايد از آوردن جمله‌ها و نيز واژگان مترادف خودداري كرد .
8 ـ در چكيده‌ها بايد كليد واژه‌هاي نويسنده را مشخّص كرد و آن‌ها را در گيومه جاي داد .

9 ـ كليد واژه ، برجسته كردن كلمات «اصلي و مهمّ» يا داراي «زير مجموعه» مي‌باشد . تكيه بر اصطلاحاتِ ويژه و كليدواژه‌ها در چكيده ، از آن روست كه چكيده بايد آئينه متن باشد . همچنين استفاده از ابزار صفحه‌بندي از طريق چكيده‌نويسي صورت مي‌گيرد . كليد واژه‌هايي كه داخل گيومه گذاشته مي‌شود ، قابل جست‌جو به‌وسيله كاربر خواهد بود . آوردن كليد واژه‌ها در گيومه ، يكي از راه‌هاي دست‌يابي به منابع موردنظر پژوهشگران است . بنابراين بايد بخاطر سپرد كه از علامت
(32)
گيومه ، تنها در مورد كليد واژه‌ها استفاده مي‌شود و از كاربرد آن براي عبارت‌هاي نقل‌قول شده از منابع پرهيز شود. البتّه انتخاب كليدواژه‌ها بايد با دقّت صورت گيرد ، زيرا افزايش نابجاي آن‌ها موجب پيچيدگي در متن مي‌شود .
10 ـ در چكيده‌نويسي بايد به مسأله ترجمه آن‌ها نيز توجّه داشت . برخي از مترجمان ممكن است با اصطلاحات و تكيه‌كلام‌هاي عالمانه و ويژه علوم حوزوي آشنا نباشند ؛ بنابراين از آوردن جمله‌هايي از قبيل جملات زير ، پرهيز شود .
... مؤلّف سپس‌بحثي اِسْتِطْرادِيّ درباب راآغاز مي‌كندو ... .
... نويسنده مقاله در موضوع موردبحث خود ، دست به اِسْتِقْراء تامّ‌زده و ... .
... نويسنده توصيفات و ترجمه‌هاي حاج ((آقا حسين خوانساري)) را از مهم‌ترين كتاب‌هاي تَراجِم برگزيده است .
همچنين اصطلاحاتي از قبيل : ما نَحْنُ فيهِ، طَرْدا لِلْبابِ، نِزاعٌ صُغْرَوِيٌ، تشقيق شُقُوق، تنقيح‌مَناط و ... .
11 ـ در چكيده‌نويسي از اظهارنظر درباره مطالب اثر، پرهيز شود و يكسره به توصيف و تشريح بسنده گردد ؛ چراكه هدف از چكيده‌نويسي صرفا اطّلاع‌رساني است و نه ارزش‌گذاري .
12 ـ از كاربرد جمله‌هايي كه بار معنايي خاصّي ندارند، بايد احتراز كرد ؛ به اين جمله‌ها توجّه كنيد :
الف) ... مقاله حاضر ، مقدمّه ترجمه جلد سيزدهم از
(33)
بحارالانوار به عنوان (مهدي موعود) است كه توسط مؤلّف انجام شده است .
ب) ... نويسنده در اين كتاب ، نكات سودمندي را درباره تقيّه يادآور شده

است.
ج) ... در اين مقاله ، به دريافت‌هاي جديدي در اين‌باره، راه يافته است.
پيداست كه هيچ يك از عبارات مشخصّ شده، براي خواننده نكته‌اي درخور توجّه نخواهد داشت.
13 ـ چكيده‌ها بايد به شكـل پاكيـزه (در صـورت امكان پاكنويس شده) و با فاصله لازم (براي كارِ ويرايشي) نوشته شود.
14 ـ چكيده‌نويس در مواردي خاصّ كه واژه يا اصطلاح و يا واقعه‌اي را مبهم مي‌بيند، مي‌تواند توضيحي كوتاه (براي سهولت ترجمه) در بيرون چكيده بدان بيفزايد.
15 ـ نام چكيده‌نويس در پايان حتما قيد شود، تا در صـورت بـروز ابهـام ، بـه‌راحتـي قابل تشخيص باشد.
16 ـ بيان اطّلاعات زايد بر كتاب يا مقاله، در چكيده جا ندارد، براي نمونه در كتابِ (اَنيسُ الْعارِفينَ) ضرورتي ندارد كه چنين گزارش دهيم: مُصَحِّح در مقدّمه اين كتاب آورده است: در ميان آثار به‌جا مانده از خواجه عبداللّه انصاري ، دو كتاب
(34)
او در سير و سلوك و عرفان عملي از امتياز خاصي برخوردار است.
يكي (صد ميدان) به فارسي و ديگري (مَنازِلُ السّائِرينَ اِلَي الْحَقِّ الْمُبين) به عربي ، كتاب دوم 27 سـال پس از تأليـف صـد ميـدان (يعني به سـال 475 ه.ق مصادف‌با 461 ه.ش) نوشته‌شده‌است... .
بلكه مثلاً مي‌توان چنين آغاز كرد:
اين كتاب تحريري است به فارسي از (شرح عبدالرّزّاق كاشاني) بر اثر عرفاني خواجه عبداللّه انصاري به نام (مَنازِلُ السّائِرينَ).
براي نمونه، يك «چكيده مطلوب» كه با شرايط چكيده‌نويسي استاندارد مطابقت دارد و يك چكيده «نامطلوب» كه با شرايط چكيده‌نويسي استاندارد مطابقت ندارد ، در صفحه ضميمه آورده شده است. به نمونه‌ها توجه كنيد.
17 ـ در چكيده‌ها از آوردن عبارت‌هايي كه در ترجمه به زبان‌هاي ديگر، كاركرد معنايي و فرهنگي ديگري پيدا مي‌كند، بايد احتراز كرد، چه بسا كاربراني كه داراي زبان و فرهنگ ديگري هستند از برخي عبارت‌ها، معناي ديگري دريابند. از اين رو بايد همواره حال مخاطب بيگانه با زبان و فرهنگ خود را در نظر آوريم و به ياد داشته باشيم كه در اين مرحله از اطّلاع رساني ، شايد ترجمه چكيده ما خوانندگان بيشتري داشته باشد.
(35)
18 ـ در صورتي كه كتابي شامل چند مقاله مستقلّ از يك يا چند نويسنده باشد، براي هر مقاله يك چكيده فراهم مي‌آيد. در اين مورد، لزوما همه

مقالاتِ يك كتاب ، چكيده نمي‌شود ، بلكه مقالات مهمّ آن گزينش و چكيده مي‌شود.
19 - در مورد مجموعه مقالاتِ پيوسته، كه در جرايد به پايان خود رسيده‌اند، تنها يك چكيده نوشته مي‌شود، امّا اگر مقالات هنوز به پايان خود نرسيده باشد، براي هر مقاله، چكيده‌اي مستقلّ نوشته مي‌شود و پس از چاپ آخرين بخش مقاله، با استفاده از چكيده‌هاي پيشين ، به يك چكيده تبديل مي‌شود. البتِه بايد يادآور شد كه اگر قسمت‌هاي ديگر مقاله، به لحاظ محتوا كاملاً مستقلّ و مجزّا باشد، بايد براي هر شماره چكيده‌اي مستقلّ نوشت.
20 ـ مقالاتي كه بعدا در يك مجموعه و در قالب كتاب به چاپ مي‌رسد، در صورتي كه قبلاً (پس از انتشار در نشريّات) چكيده شده باشد، نياز به چكيده‌نويسي جديد ندارد ، در صورتي كه مقالاتي در چاپ جديد، بدان افزون شده باشد، براي آن‌ها چكيده‌هايي مستقلّ تهيه مي‌شود. همچنين اگر مقالات چكيده‌نويسي شده، اضافاتي اساسي پيدا كرده باشند، در پايان چكيده قبلي، به آن اشاره مي‌شود.
(36)
21 ـ آثار ترجمه شده ، يك‌بار چكيده مي‌شود و در صورتي كه يك اثر ، ترجمه‌هاي گوناگون داشته باشد، تنها به ويژگي‌هاي هريك از ترجمه‌ها (در چكيده مخصـوص به آن) اشاره مي‌شود، مثلاً از قـرآن كريم و نهج البلاغه كه ترجمه‌هاي گوناگون دارند، نخست يك چكيده كامل از متن اصلي هريك ارائه مي‌شود، سپس در ترجمه‌هاي آن‌ها به ويژگي‌هاي هر ترجمه، پرداخته مي‌شود تا كاربران به‌راحتي بتوانند تفاوت‌هاي هر ترجمه را با ديگري دريابند.
22 ـ كتاب‌هاي تجديد چاپي كه قبلاً تهيه شده‌اند، مجدّدا براي چكيده‌شدن انتخاب نمي‌شوند، تنها مشخّصات كتاب‌شناختي آن‌ها به چكيده قبل، افزوده مي‌شود.
23 ـ آثاري كه توسّط ناشران مختلف منتشر مي‌شود و يا تصحيح و تحقيق گوناگون دارد، در صورتي كه قبلاً چكيده شده باشند، براي چكيده‌شدن انتخاب نمي‌شوند. تنها مشخصات كتاب‌شناختي جديد به چكيده قبل افزوده مي‌شود. در صورتي كه هريك از تصحيح‌ها يا تحقيق‌ها داراي ويژگي خاصّ باشد، اين ويژگي‌ها نيز به چكيده متن اصلي اضافه مي‌شود.
(37)
24 ـ كتاب‌هايي كه گزيده آن‌ها منتشر مي‌شود، در صورتي كه خودِ گزيده ارزش تحقيقاتي داشته باشد، براي چكيده‌شدن انتخاب مي‌شود. در صورتِ عدم انتخاب، تنها مشخّصات كتاب‌شناختي آن‌ها به چكيده قبل افزوده مي‌شود.

25 ـ آثار ترجمه شده در صورتي كه اصل اثر قبلاً چكيده شده باشد، مجّددا چكيده نمي‌شود. تنها مشخّصات كتاب‌شناختي ترجمه به چكيده قبل افزوده مي‌شود. در صورتي كه اصل اثر قبلاً چكيده نشده باشد، ترجمه براي چكيده‌نويسي، انتخاب مي‌شود و در صورتي كه اصل اثر بعدا ترجمه شود، تنها مشخصّات كتاب‌شناختي اثر ـ بدون چكيده جديد ـ درج خواهد شد. همچنين درصورتي كه يك اثر ، ترجمه‌هاي گوناگون داشته باشد، بايد به ويژگي‌هاي ترجمه اشاره كرد.
26 ـ براي كتاب‌هايي كه شامل چندين مجلّد و چند موضوع است، نخست يك چكيده عمومي و سپس يك چكيده براي هر موضوع فراهم مي‌شود. در اين مورد ممكن است هر موضوع، شامل چند مجلّد باشد، مانند كتاب بحارالانوار كه براي مجموع آن، نخست يك چكيده و سپس براي موضوعات گوناگون آن، مستقلاً چكيده تهيّه مي‌شود.

روش كار چكيده‌نويسي

روش كار چكيده نويسي كه بصورت تجربي و با بهره‌گيري از روش‌هاي مشابه در جهان تنظيم شده ، به شرح زير است :
1 ـ هر برگ چكيده بر اساس ساختار چكيده (برگ پيوست) تقسيم‌بندي شده است .
2 ـ چكيده‌نويس اطّلاعات مربوط به هر بخش را از مقدّمه يا متن اثر استخراج و در جدول‌ها يادداشت مي‌كند .
3 ـ سعي شود اطّلاعات مربوط به هر بخش به بخش ديگر منتقل نشود.
4 ـ از آن‌جا كه چكيده‌نويس مجاز نيست خارج از مطالب كتاب، نكته و داوري از خود اضافه كند، پشت هر برگ چكيده در ملاحظات، سه بخش به مطالب مفيد چكيده از اين پس اختصاص يافته است .
5 ـ ترتيب‌هاي جدول حتما رعايت شود.
6 ـ نوع و ويژگي‌هاي ترجمه ، مثلاً ترجمه آزاد ، در ساختار بيايد.
7 ـ نظام‌هاي فلسفي مانند فلسفه اِشْراق ... در ساختار مي‌آيد.
8 ـ از نظر ديگر آثار غير مرجع دو سبك مستند و غير مستند دارند.
9 ـ همچنين شيوه مصاحبه و پرسشنامه در
(39)
بخش شيوه مي‌آيد.
10ـ شيوه‌هاي تنظيم و پردازش متن عبارت است از : گزارشي
نقلي
تاريخ {حديثي
{تحليلي
فتوايي موضوعي
فقه حديثي حديث
{استدلالي {قاموسي
كلامي
اصول فقه اهل سنت
{غير كلامي
سنتي حديثي
كلام اخلاق عرفاني ـ تصوف
{كلام جديد {فلسفي
قرآن به قرآن
روايـــــــي
عرفانـــــي

قرآن موضــوعـي
عقلـــــــي
ادبـــــــي
{اجتماعـــي
علمـــــي
(40)

ساختار چكيده

چكيده‌نويس بايد مطالب چكيده را به ترتيب زير ارائه كند و در حاشيه صفحه چكيده ، براي بندهاي 9گانه زير، شماره‌گذاري كند:
1 ـ شنـاسـه : معرّفي اجمالي اثر است.
(توضيح‌اينكه شناسه بايد تابلويي گويا از نمايشتمامي محتويات اثر باشد. اگر عنوان كتاب ، گوياي همه محتويات كتاب است نيازي به آوردن شناسه نيست).
2 ـ انگيـزه و هـدف : قصد و انگيزه مذهبي يا علمي نويسنده براي تأليف ارائه شود.
3 ـ شيـوه : معمـولاً نويسنـدگان ، اطّلاعات خود را به شيوه‌هاي مختلف كتابخانه‌اي ، مصاحبه و پرسش‌نامه ، گردآوري مي‌كنند و پس از گردآوري اطّلاعات، در قالب‌هاي تحليلي يا نقلي (گزارشي) يا استدلالي ، آن‌ها را تأليف مي‌نمايند . گاه مطالب را مستند به منابع مي‌كنند و گاه منابع خود را ذكر نمي‌كنند. همچنين هنگام تحقيق، از روش تاريخي يا روش‌هايي مانند توصيفي، ميداني و علّي استفاده مي‌كنند. (مبناي چكيده‌نويس در اين زمينه ، كتاب روش‌هاي تحقيق دكتر نادري است).
4 ـ فرضيّه و پرسش اصلي: در پـژوهش‌هاي آكادميك، معمولاً پژوهشگر ابتدا فرضيه و پرسشي را طرح مي‌كند و سپس به‌دنبال پاسخ‌گويي به آن و آزمون فرضيّه برمي‌آيد.
(41)
5 ـ نتيجـه و پيشنهـادات: در پژوهش‌هاي آكادميك، نويسنده‌نتيجه تحقيق‌خودرادرپايان ارائه كرده و همچنين پيشنهاداتي را مطرح مي‌كند .
6 ـ جايگاه : مقام و منزلت و موقعيّت اثر با توجّه به عصر تدوين و نسبت به آثار مشابه اينجا آورده شود. اگر كتاب درسي است و يا اگر براي سطح خاصّي (طبقه خاصّي) نوشته شده ، تصريح گردد.
7 ـ منـابـع : در اينجا چند محور توضيح داده مي‌شود. استفاده از منابع قديم و جديد، منابع غربي، كثرت و قلّت منابع، بازنويسي منابع.
8 - اطّلاعـات نُسَخ شناسـي : در مـورد نسخه‌هاي مصحّح ، اطّلاعات مربوط به شيوه تصحيح ، نسخه‌هاي مورد استفاده و نسخه پايه و اصل در اينجا آورده مي‌شود.
9 ـ ساختار مطالب و سرفصل : نظام و ساختار اثر با توجّه به نكات ذيل ارائه شود:

به محتواي مقدّمه‌هاي مهمّ و طولاني يا ضميمه‌هاي كتاب اشاره شود.
نظم و تبويب كتاب مانند موضوعي بودن «اصول كافي» و الفبايي‌بودن «كنز العُمّال» اشاره شود.
اگر نويسنده از عناوين استعاري و كنايي استفاده

كرده، است چكيده‌نويس بايد آن‌ها را به عناوين گويا ، مفيد و معني‌دار تبديل كند.
عناوين به زبان چكيده ترجمه شود ، مثلاً اگر متن عربي يا انگليسي و چكيده فارسي است عناوين بـه فارسـي تـرجمه گـردد.
آثاري كه عناوين اصلي و فرعي دارند، فقط عنـاوين اصلـي آورده شود.
آثاري كه عناوين آن‌ها نظام منطقي ندارند و مثلاً متداخل است، فقط عناوين مهمّ آورده شـود.
سرفصل‌ها به‌صورت عبارات مجزّا و منقطع ارائه شود ، يعني روي سرفصل‌ها عبارت‌پردازي صـورت نگيـرد.
قال الامام علي (ع) : وَ اللّهَ اللّهَ فِي الْقُرآنِ ، لا يَسْبِقْكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ (نهج البلاغه ، نامه 47).
خدا را ، خدا را ! درباره قرآن ، مبادا ديگران بر شما پيشي گيرند در عمل به آن .

نمونه‌ها

در پايان، يك نمونه از چكيده‌هاي مطلوب و يك نمونه از چكيده‌هاي نامطلوب ، جهت آشنايي بيشتر پژوهشگران قرآني ، عزيز ارائه مي‌شود .

چکیده مطلوب

22830B(کدپارسا) عنوان:اتحادودوستي ناشر:حاذق تعداد جلد: 1 تاریخ نشر:1379 نویسنده:ابطحي، سیدحسن محل چاپ:قم نوبت چاپ: دهم نوبت‌ویرایش:سوّم صفحه:311 شمارگان: 3000 زبان: فارسي قطع:وزیري نوع جلد:شُمیز موضوع:اجتماعیّات، آداب معاشرت ، دوست‌یابي‌دراسلام بها: 12000 ریال محل‌نگهداري: پارسا

چكيده

دستورهاي «اجتماعي» اسلام را در قالب داستان‌هاي اخلاقي آموزنده بيان مي‌كند، نويسنده، ضمن بيان آداب و معاشرت با دوستان، روش‌هاي دوست‌يابي را شرح مي‌دهد. اين كتاب به روش توصيفي و با استفاده از آيات قرآن و منابع‌حديثي‌شيعي نگارش يافته است. معاشرت با مردم، راه‌هاي جذب «دوست»، رمز محبوبيّت در بين مردم و لزوم همدردي با مردم، از مطالب مهمّ كتاب است .
توضيح : علّت مطلوب بودن اين چكيده آن است كه مطالب عمق كتاب با استفاده از واژگان كليدي و اصلي تبيين شده است .
(44)

چکیده نامطلوب

B 2203(کدپارسا) عنـوان:شناخت و تدّبر درکلام وحي ناشر:مرکـزآموزش مديريت‌دولتـي تعـداد جلـــد: 1 تاريـخ نشر: 1379 بکوشش:مرکزآموزش مديّريت‌دولتي (دارالقرآن‌الکريم) محـــل‌چاپ:تهران نــوبت چاپ: اول صفحـــــــه: 120 شمارگـــان: 3000 زبـــــان: فارسي قطـــــع: وزيري نوع جلـد: شُميز موضوع : پــژوهش قرآنـي ، روش‌هاي‌علوم‌قرآن، اهميّت‌تدّبردرقرآن بهـــــا: 5000 ريال محـــل نگهداري: پارســـا

چكيده

به مسئله «فهم‌قرآن» و اهميت‌شناخت و تدبّردرآن‌مي‌پردازد.اين‌كتاب را مديريتي مركزآموزش دولتي‌براي‌ترغيب‌مديران‌به‌استفاده‌كاربردي‌ازكلام‌وحي و نهادينه‌كردن‌فعاليّت‌هاو پژوهش‌هاي‌قرآني‌تأليف و تدوين‌كرده‌وكتاب درسي قرارداده‌است.كتاب‌در5 فصل‌سامان‌يافته‌است.درفصل‌اوّل‌برخي موضوعات علوم‌قرآن‌همچون‌اهميّت‌قرآن،نام‌ها،اوصاف،اعجاز،سيرنزول،جمع‌آوري،آدا ب تلاوت‌وتقسيمات قرآن‌گنجانده‌شده‌است. فصل دوّم به بررسي اهميّت و نحوه تدّبردر قرآن‌مي‌پردازد.درفصل‌سوّم، ضرورت‌پژوهش‌در مفاهيم‌قرآني‌و انواع آن بررسي مي‌شود. فصل چهارم به‌آشنايي با پژوهش در منابع اسلامي، يعني قرآن و سنّت ومجموعه‌هاي حديثي اختصاص‌دارد. در فصل پنجم برخي نرم‌افزارهاي مورد استفاده در پژوهش‌هاي قرآني معرّفي مي‌شود.

توضيح : علّت نامطلوب بودن اين چكيده آن است كه عمدتا از فهرست كتاب استفاده نموده و مطالب اصلي كتاب را مطرح نكرده است. همچنين به جاي پرداختن به واژه‌هاي كليدي ، حرف ناشر را بيان كرده است كه ذكر چنين مواردي در چكيده‌نويسي‌ها ضرورتي ندارد .

(45)

معرفي‌فرهنگ‌نامه‌هاي موضوعي قرآن كريم و ويژگي‌هاي اختصاصي هركدام

معرّفي كتاب فهرستواره موضوعي «تفسير بيان»

اين كتاب يكي از كتب تأليف شده در مؤسسه قرآني تفسير جوان مي‌باشد كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين ياري پور تهيه شده و مورد استفاده جوانان عزيز براي مراجعه موضوعي به تفسير 30 جلدي بيان تأليف آقاي دكتر محمد بيستوني مي‌باشد.
باتوجّه به اهميّت مفاهيم، اسامي خاص و اصطلاحات موجود در تفسير بيان نويسندگان سعي كرده‌اند در اين فهرست از شيوه‌هاي علمي استفاده نمايند و مفاهيم و اسامي خاص و اصطلاحات را بصورت علمي ارائه كنند.
به عبارت ديگر اين فهرست نمايه‌اي است استنادي كه از متن تفسير بيان استفاده شده است.
مخفي نماند نمايه استنادي يكي از بهترين زبان‌هاي فشرده‌سازي ارائه مطالب و اطّلاعات مي‌باشد.
در اين كتاب مطالب مورد استناد در تفسيربيان به ديگر آثار مأخذيابي شده‌است.
مثلاً بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به تفاسير و كتب مرجع چه مقدار است.
در نمايه‌هاي استنادي موجود در اين كتاب از نوآوري جديدي استفاده شده است يعني مستندات سُور قرآن موجود است و مي‌توان يافت كه مفسّر و نويسنده چه مقدار از آيات قرآن‌را براي تفسيرآيات ديگر مورد استفاده قرار داده است.
(47)

معرّفي فهرست‌واره موضوعي «تفسير جوان»

اين كتاب يكي از تحقيقات مؤسسه قرآني تفسيرجوان كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تهيه شده است و كارآئي بسيار زيادي دارد . در اين فهرست موضوعات، مفاهيم ، اسامي خاصّ و اصطلاحات موجود در تفسير 27 جلدي جوان تأليف آقاي دكتر محمدبيستوني بصورت علمي ارائه شده است. اين فهرست در حقيقت نمايه استنادي و نمايه متن تفسير مي‌باشد. ناگفته نماند كه نمايه استنادي يكي از مناسب‌ترين زبان‌هاي فشرده‌سازي و ارائه اطّلاعات است، مطالب مورد استناد اين تفسير به ديگر آثار مآخذيابي شده است ، بنابراين از اين طريق مي‌توان فهميدكه بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به نهج البلاغه يا كتاب روح المعاني يا تفسير الميزان و غيره چقدر بوده است.
نمايه استنادي اين فهرست داراي نوآوري جديدي است و آن استنادات سوره‌هاي مختلف قرآن است، از اين طريق مي‌توان درباره قرآن به قرآن تفسير كردن قضاوت كرد.
از سوي ديگر با ايجاد ارجاعيات ، ترادفات، وابسته‌ها حتي الامكان بازيابي اطّلاعات آسان‌ياب شده است.
مستندسازي اعلام و اسامي خاصّ از ديگر خصوصيّات اين فهرست است.
(48)

اين كتاب فهرستي است موضوع گونه بر تفسير 27 جلدي نمونه كه توسط آقايان احمدعلي بابايي و رضا محمدي تهيه شده است .
تفسير نمونه از متداول‌ترين تفاسير فارسي عصر حاضر است كه به زبان ساده و گويا و قابل استفاده براي عموم توسط هفت نفر از دانشمندان حوزه علميه قم زير نظر آيت‌اللّه مكارم شيرازي به نگارش درآمده است و با عنايت به تعدد چاپ اين تفسير و با هدف دسترسي به موضوعات و استفاده بهينه از مفاهيم و مطالب اين تفسير فهرستي موضوعي به قلم تحرير درآمده است .
با توجه به تلاش و زحمات مؤلفين محترم در گستردگي اين 27 جلد تفسير و تعدد چاپ‌هاي قديم و جديد و عدم تطابق اين چاپ‌ها و ايجاد فهرستي تطبيقي در صفحات آخر اين فهرست موضوعي هنوز مشكل استفاده‌كنندگان به معناي اتم و اكمل حل نشده و بعضا آدرس مكتوب در فهرست موضوعي با هيچ نوع از چاپ‌هاي قديم و جديد مطابقت ندارد .
در بررسي دقيق فهرست ياد شده مواردي نيز مشاهده مي‌شود كه در فهرست موضوعات به آن‌ها اشاره شده ولي در متن كتاب مطالب مربوط به آن‌ها وجود ندارد .
(49)

معرّفي فهرست موضوعي ترجمه «تفسير مجمع‌البيان»

اين كتاب يكي از كتب تهيّه شده درمؤسسه قرآني تفسيرجوان است كه توسط جمعي از محققين حوزه علميّه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسملين عباس ياري‌پور تهيه شده است.
در اين فهرست موضوعي: مفاهيم، اسامي خاصّ، موضوعات و اصلاحات موجود در ترجمه تفسير مجمع‌البيان بصورت علمي ارائه شده است.
اين كتاب در واقع نمايه‌اي استنادي بر متن تفسير است . نمايه استنادي يكي از بهترين شيوه‌هاي فشرده‌سازي و ارائه اطّلاعات است . مطالب مورد استناد اين تفسير به ديگر آثار مأخديابي شده است و از اين فهرست موضوعي قرآن مي‌توان دريافت كه بسامد (تعداد كاربرد) استناد اين تفسير به تفاسير ديگر و نهج‌البلاغه يا كتب معتبر مرجع چه مقدار است.
در نمايه‌هاي استنادي اين فهرست كه از نوآوري جديدي استفاده شده است و آن استخراج استنادات سوره‌هاي مختلف قرآن است و مي‌توان دريافت كه از چند آيه قرآن براي تفسير آيات ديگر استفاده شده است.
از ديدگاه ديگر با توجه به ايجاد نظام ارجاعيات، مترادفات و وابسته‌ها حتي‌الامكان بازيابي اطّلاعات سريع و آسان صورت مي‌گيرد.
مستندسازي اعلام و اسامي خاصّ از ديگر خصوصيّات اين فهرست موضوعي است .
(50)

كتاب مفتاح الميزان كار گروهي از پژوهشگران مي‌باشد و بعنوان كليد مفاهيم و موضوعات تفسير شريف الميزان به قلم تحرير درآمده. مبناي كار در ترتيب الفبائي اسامي و الفاظ مدخل‌هاي اصلي و ارجاعي است كه شامل دوازده فهرست مي‌باشد:
1 ـ فهرست مباحث شامل كليه عناوين قرآني، حديثي، علمي ، عقلي ، فلسفي ، تاريخي ، اجتماعي، اخلاقي مي‌باشد.
اين فهرست نه تنها مرجع عناوين اصلي و فرعي فهرست موضوعات است، بلكه اطلاعات ادبي، تفسيري، روايي، علمي را در مورد هر آيه از قرآن در اختيار اهل مطالعه قرار مي‌دهد.
2 ـ فهرست موضوعات . اين فهرست براساس عناوين موضوعي مندرج در فهرست مباحث يادداشت‌برداري و تنظيم و تدوين شده است.
3 ـ فهرست اعلام و اشخاص. در اين فهرست نام‌ها به پيروي از متن الميزان به‌صورت نام كامل، اسم مختصر، لقب و كنيه آمده است.
4 ـ فهرست اماكن و بلاد. اين فهرست براساس نام مشهورتر فراهم آمده و ارجاعيات در آن عينا به شيوه معمول در فهرست اعلام و اشخاص صورت گرفته است كه شامل نام كشورها، ايالات ، شهرها، روستاها، درياها، رودها، جزاير، كوهها، درّه‌ها، شهرها، غارها، چشمه‌ها، قصرها، قلعه‌ها، معابد و... ابنيه تاريخي و اماكن مشابهي مي‌باشد كه جنبه تاريخي دارد.
(51)
5 ـ فهرست قبايل و اسم و فِـرَق و جماعات.
6 ـ فهـــرست اديـــان، مـــذاهـــب ، مكـاتب.
7 ـ فهـرســت وقــايــع و ايـــــام.
8 ـ فهــرست كتــب و رســالات و مجـــلات .
9 ـ فهرست اصطلاحات و لغات و تركيبات و تغييـــرات.
10 ـ فهرست اسامي جانوران و گياهان و كاني‌هـــا.
11 ـ فهرست اسامي اصنام و ملائكه و تعابير مشابه‌ديگر.
12 ـ فهرست اشعار عربي و فارسي برحسب حرف آخر.
قال الامام صادق (ع) : يَنْبَغي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ لا يَمُوتَ حَتّي يَتَعَلَّمَ الْقُرآنَ اَوْ يَكونَ في تَعَلُّمِهِ (ميزان الحكمة ، 3/2521).
شايسته است مؤمن نميرد تا اين‌كه قرآن را فراگيرد يا در حال فراگرفتن آن باشد .
(52)

فَهارِسُ اَلْقُرآن : فهرست نامه قرآن كريم

فَهارِس الْقرْآنِ (فهرست‌نامه قرآن كريم) ، راهنماي آيات (كَشْفُ الاْيات) و راهنماي موضوعات (كَشْفُ الْمَطالِب) قرآن در قالب فهرست الفاظ و فهرست موضوعات قرآن است .
مؤلّف آن ، محمود راميار (متولد 1301 ـ متوفاي 1363 شمسي) زادگاهش مشهد مقدّس و از فارغ‌التّحصيلان مدرسه سپه‌سالار قديم و دانشكده معقول و منقول (علوم عقلي و نقلي) دانشگاه تهران است. او مدرك دكتراي حقوق را از همان دانشگاه اخذ كرد و مدّتي رئيس دانشكده الهيّات و معاونت دانشگاه فردوسي مشهد بود. دكتر راميار در دانشگاه ادينبورگ نيز به تحصيل پرداخت و از آن دانشگاه دكتراي فلسفه دريافت كرد. وي بخاطر علاقه‌اي كه به قرآن داشت، چندين اثر قرآني از خود برجاي گذاشت.
راميار در مقدمه‌كتاب، هدف خود را از نگارش، تسهيل (آسان كردن) پژوهش‌هاي علمي درباره قرآن مي‌داند . به نظر او اگر روشي در ضبط الفاظ به كار رود كه پيدا كردن كلمات و آيات به‌آساني صورت پذيرد، تحقيقات قرآني نيز رشد خواهد يافت.
پژوهش راميار گرچه اولين پژوهش در اين زمينه نيست و پيش از او چندين اثر تأليف شده است، امّا او با استفاده از تجارب پيشين درصدد بود روشي سهل و ساده براي جست‌جوي آيات و مطالب بوجود آورد ، به‌گونه‌اي كه براي افراد ناآشنا به زبان عربي نيز استفاده از اين روش ممكن باشد.
(53)
راميار كتابش را در دو بخش كاملاً جدا از هم و با دو هدف جداگانه تنظيم كرده است.
بخش اول : (فهـرست الفـاظ) ، واژه‌يـاب يـا كَشْفُ‌الاْآيات با كَشْفُ الْكَلِمات است.
اين فهرست ، ارائه‌كننده اطّلاعات واژه‌ها و اطّلاعات آيات مربوط به آن واژه‌ها است . يعني از طريق اين فهرست هم مي‌توان واژگان را جست‌جو كرد و هم آياتي كه آن واژگان (لغت) در آن‌ها بكار رفته.
بخش دوم : (فهرست مطالب) باب باب كردن و موضوع بندي آيات است .
او سعي كرده تا آن‌جا كه ممكن است فهرست كاملي از موضوعات قرآني ارائه كند. بنابراين فهرست مطالب در 32 فصل و شامل 1500 موضوع فرعي ، به دو زبان عربي و فارسي گردآوري تنظيم شده است. همچنين عناوين اصلي سرشاخه‌ها را به دو زبان (فارسي و عربي) آورده است.

(54)
مثلاً : اَلاَثْاث (كالاها) ـ اَلاَلْوان (رنگ‌ها) اَلاَلْبِسَة (پوشيدني‌ها) .
سرعنوان‌ها(عناوين اصلي) و عناوين فرعي به‌ترتيب الفباي واژگان عربي به فارسي تنظيم شده‌اند.
كتاب‌هاي مرجع دوگونه‌اند: يا ابزار و وسيله‌اي براي دستيابي به اطّلاعات مي‌باشند و يا خود اطّلاعاتند؛ مثلاً كَشّاف‌ها مثل كَشْفُ الاْيات‌ها از نوع اول و دائرةالمعارف‌ها از نوع دوم مي‌باشند. البته هر دو ويژگي راهنما بودن را دارند. كتاب راميار از نوع اول است .
اين فهرست نشانگر تحوّل و پيشرفت بي‌سابقه فهرست اعتماد السّلطنه است. اعتماد السّلطنه (محمـدحسن خان صنيـع‌الدوله ـ متوفي 1313 ه.ق مصادف با 1274 ه.ش) بر اساس فهرست ژول لابُوم فرانسوي، كَشْفُ الاْيات را تأليف كرد. اين فهرست كه به راهنماي الفاظ قرآن مي‌پردازد ، تكامل يافته كار ژول لابوم است و نخستين اثر در اين زمينه محسوب مي‌شود.
در اين فهرست ، برخلاف اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس (نوشته عَبْدُ الباقي) كه فقط شامل افعال و اسـامي مُصـرَّح (صريح و روشن) مي‌شود ، حروف (مانند
(55)
مِنْ و مَنْ) نيز آمده است. همچنين همه كلمات (اَعَمْ از اسم، فعل و حرف) بدون توجه به ريشه آن‌هاآمده ، به عبارت ديگر ، فقط مادّه‌هاي كلمات مرتب نشده‌اند ، بلكه مادّه‌ها و صيغه‌ها (شكل‌هاي مختلف كلمه) با هم در يك شبكه الفبايي مرتب شده‌اند.
اين كتاب در رمضان (1383 ه ق مصادف با 1342 ه ش) تأليف و با اين مشخّصات منتشر شده است. فَهارِسُ الْقُرآن: فهرست‌نامه قرآن ، تهران، صابرين، 1379 ، 368 صفحه.
اين كتاب داراي 32 سرفصل‌است كه عبارتند از: كالاها ، رنگ‌ها و پوشيدني‌ها، اجتماعيّات، احكام حدود، اخلاق، نام‌هاي خاصّ، خداوند، امثال، امّت‌ها و فرقه‌ها، انبياء، انسان، ايمان، بني‌اسرائيل، تاريخ، جنگ و مهاجرت، حيوان و نباتات، دين، آسمان، شرك، شيطان و جنّ، پرستش، عقايد، دانش، كتاب‌هاي آسماني، كفر و ارتداد، مُباحات و مُحَرَّمات، خطاب و مخاطَبان، فرشتگان ، ترسايان و نظام اجتماعي.
(56)

«مُعْجَم» به مجموعه‌هايي گفته مي‌شود كه اطّلاعات طبقه‌بندي شده را بر اساس الفباء عرضه مي‌كنند، اين كتاب (اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ) كه نوشته مُحَمَّد فُؤاد عَبْدُالْباقي (متولد 1299 ه ق مصادف با 1261 ه ش و متوفاي 1388 ه ق مصادف با 1347 ه ش) قرآن پژوه و فهرست‌نويس مِصري است ، ضمن مرتّب‌سازي و منظّم‌نمودن آيات قرآن به ترتيب حروف الفباء در ذيل واژه‌ها و لغات استخراج شده از قرآن ، به استفاده كنندگان كمك مي‌كند تا به‌سرعت ، اطّلاعات اوّليّه مربوط به هر آيه را پيدا كنند.
هرچند كه مُعْجَمْهاي مختلفي نوشته شده است ولي اين كتاب از مشهورترين واژه‌ياب‌ها و آيه‌ياب‌هاي قرآن كريم (كَشْفُ الْآيات) است كه به‌عنوان بهترين و كامل‌ترين راهنماي قرآن، اهميّت و اعتبار يافته و همه پژوهشگران قرآني از آن بهره مي‌گيرند، اين كتاب كه در نوع خود كتاب كاملي است، حدود 60 سال به‌وسيله ناشران سرشناس لبنان ، مصر، سوريه و ايران به چاپ رسيده است .
(57)
نويسنده كتاب در مقدّمه آن مي‌نويسد كه براي نگارش آن به كتاب «نُجُومُ الْفُرقانِ في اَطْرافِ الْقُرآن » (ستارگان جداكننده‌حقّ ازباطل‌درپيرامون قرآن) نوشته گُوستاوْ فِلُوگِل (متولد 1801 ميلادي مصادف با 1180 ه ش و 1216 ه ق و متوفاي 1869 ميلادي‌مصادف‌با 1248 ه ش و 1286 ه ق)، شرق‌شناس آلماني كه مؤلّف اوّلين راهنماي علمي و منظّم قرآن كريم بوده، مراجعه و آن را اساس تأليف «اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس» قرار داده است.
البته عَبْدُ الْباقي براي انجام اين كار از قاموس‌هاي لغت (فرهنگ‌هاي لغت) و تفسيرهاي ادبي نيز استفاده كرده و از همكاري گروهي از صاحب‌نظران نيز بهره گرفته است .
گرچه كتاب فِلُوگِل ، اولين راهنماي علمي و منظّم قرآن بود ، لكن پيش از آن نيز در سَدِه پنجم قمري ، آثاري با عنوان كَشْفُ الْآيات (يافتن آيه‌ها) تأليف شده بود كه آقا بزرگ تهراني ، 19 اثر را با اين عنوان معرفي نموده كه اوّلين آن‌ها كَشْفُ الْآياتِ الْقُرْآنِ از سيّد مرتضي علم الهدي (متوفاي 446 ه ق مصادف با 433 ه ش) است.
در مقايسه «اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس» با كتاب فِلُوگِل،
(58)
مي‌توان گفت كه اين كتاب ، اشتباهات كمتري دارد و نويسنده آن معتقد است كه اين كتاب برتر و بي‌نقص‌تر است، گرچه پژوهشگران جديد،

نقص‌ها و اشكالات آن‌را يافته و كارهاي كامل‌تري عرضه كرده‌اند.
يكي از پژوهش‌هايي كه تكامل‌يافته كار عَبْدُالْباقي (نويسنده اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس) است، كتاب اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس لِكَشْفِ آياتِ الْقُرآن (فرهنگ فهرست‌بندي براي پيدا كردن آيه‌هاي قرآن) نوشته رضا كيان‌زاده است كه در دو جلد و در يك مُجَلَّد منتشر شده است .
اين‌كتاب‌علاوه برامكانات‌كتاب‌عبدالباقي و رفع غلط‌هاي آن، حدّاقلّ داراي سه‌امكان‌جديد است: ـ تعـداد تكـرار مـادّه در كـلّ قـرآن (مـادّه هـر لغت و تعداد دفعاتي كه تكرار شده) و بسـامد (تعداد كاربرد) مشتقّات آن مادّه را نشان مي‌دهد .
ـ تعداد كلمات از ابتداي قرآن تا هر كلمه را مشخّص مي‌كند.
ـ مشتقّات (شاخه‌هاي كلمات) بيشتري نسبت به عبدالباقي استخراج كرده است.
ترتيب مواد اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس بر روش
(59)
لغت‌نامه‌هاي معتبر عربي مانند «اَقْرَبُ الْمَوارِدِ وَ الأساس» (نزديك‌ترين موردها و بناها) نوشته زَمْخْشَري بنا نهاده شده ، كه علاوه بر نظام‌مندكردن اصلاحات و واژگان قرآن براساس حروف مادّه (مصدر كلمات) ، چند نوع اطّلاعات ديگر نيز عرضه شده است و از متن آيه ، شماره آيه، مَكّي يا مَدَني‌بودن سوره، شماره سوره، و زير برخي كلمات (واژه‌ها) تعداد بسامد (كاربرد) آن را نيز عرضه كرده است.
اين كتاب در سال 1347 ه.ق مصادف با 1307 ه.ش در قاهره به چاپ رسيده و پس از آن در چاپ‌هاي مختلف وانواع متنوّع و شمارگان زياد منتشر شده است .
يك چاپ آن نيز همراه با متن قرآن در هرصفحه است كه مشخصات آن بر روي جلد به شرح ذيل است:
«اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ لِاَلْفاظِ الْقُرآنِ الْكَريم ـ بِحاشِيَةِ الْمُصْحَفِ الشَّريفِ ـ قاهره ـ دارُالْحَديث ، (1408 ه.ق مصادف‌با 1366ه.ش و 1988ميلادي).
محمّدباقر بهبودي اين كتاب را در ايران همراه با مقدّمه فارسي چاپ كرده است، كتاب عَبْدُالْباقي
(60)
پايه و مبناي بسياري از فهرست‌نگاري‌ها شد و پژوهش‌هاي مختلفي جهت تكميل آن انجام شد و آثار زيادي مشابه و برگرفته و يا كامل‌تر از آن نوشته شده است ، لكن اين كتاب هنوز رونق خود را از دست نداده و همچنان متقاضيان زيادي دارد.
قال رسول اللّه (ص) :مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرآنَ لِلدُّنيا و زينَتِها حَرَّمَ اللّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ (بحارالانوار ، 77/100).

كسي كه قرآن را براي امور دنيوي و مسائل فريبنده آن بياموزد خدا بهشت را بر او حرام مي‌سازد .
(61)
تَفْصيلُ الاٰياتِ الْقُرْآنِ الْحَكيم
طبقه‌بندي و دسته‌بندي آيات قرآن ، تحت هجده موضوع اصلي و چندين موضوع فرعي به‌وسيله ژُول لابوم (متولد 1805 ميلادي مصادف با 1184 ه ش و متوفاي 1875 ميلادي مصادف با 1254 ه ش) خاورشناس مسيحي اهل فرانسه كه براي اولين‌بار با روش جديد به طبقه‌بندي آيات پرداخت ، عنوان اين‌كتاب را تشكيل مي‌دهد . او قرآن را عامل اصلي تمدّن مسلمانان مي‌دانست .
وي اين كتاب را بر مبناي ترجمه فرانسوي قرآن (ترجمه كازيميرِشكي) تدوين كرد . سال‌ها بعد، عَبْدُالْباقي آن را به عربي ترجمه نمود و با عنوان ، «تفصيلُ الاٰياتِ الْقُرآنِ الْحَكيمِ» منتشر كرد ، محتواي اين كتاب كشف آيات از طريق موضوعات است .
ساختار تَفْصيلُ الاٰياتِ القرآنِ الْحَكيم شامل 18 باب اصلي و 350 موضوع فرعي است . يعني آيات قرآن را تحت هجده باب و 350 موضوع طبقه‌بندي كرده است .
او اين طبقه‌بندي و زيرشاخه‌هاي هر طبقه را مطابق ضابطه علمي و منطقي تدوين نكرده است، بلكه صرفا با ذوق و علاقه شخصي خود اين كار را انجام داده است و در كنار هر صفحه ، شماره سوره و شماره آيه‌ها را نيز در ابتداي هر آيه آورده است . متن آيات در متن اصلي به فرانسه و
(62)
در نسخه عَبْدُالْباقي به عربي است .
به‌دليل محدودكردن دسته‌بندي آيات به چند عنوان ، آن‌هم بصورت سليقه‌اي ، مشكلاتي براي پژوهشگران و استفاده كنندگان از اين كتاب به‌وجود آمده است .
علاوه براين ، 4 اشكال كلّي به‌اين كتاب وارد است :
1 ـ موضوعات در شاخه‌هاي مختلف از ضوابط يكساني پيروي نمي‌كنند .
2 ـ در عناوين فرعي انتخاب شده ، برخي آيات انتخابي با عنوان متناسب نيست .
3 ـ براي گردآوري آيات و طبقه‌بندي آن‌ها زير عناوين انتخابي ، تفحّص (جست‌جوي) كافي انجام نشده است.
4 ـ از نظـر شكلـي ، ترتيب آيات هر موضوع نه‌بر اساس تاريخ نزول است و نه براساس ترتيب سوره‌ها .
پس از انتشار ترجمه عربي كتاب لا بوم در جهان اسلام ، براي تكميل آن و زدودن نواقص او ، تلاش زيادي صورت گرفت . براي نمونه محمَّد فؤاد

عَبْدُالْباقي (مؤلف اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس) در سال 1924 ميلادي ، كتاب نُزول لا بوم را به عربي ترجمه و با حدود 10 سال تأخير در سال 1935 ميلادي با عنوان تَفْصيلُ الآياتِ الْقُرآنِ الْكَريمِ منتشر كرد ، او طبقه‌بندي 350 موضوعي لا بوم را كافي ندانست و صد عنوان جديد به آن‌ها افزود .
(63)
چاپ دوم اين كتاب ، با اين مشخصات انجام شده است :
تفصيلُ الآياتِ الْقُرآنِ الْحَكيم ـ نُزول لا بوم ـ همراه با ترجمه مُسْتَدْرَك اِدْوارد مُونْتيه ـ ترجمه محمّدفُؤاد عَبْدُالْباقي ـ بيروت . دارُالْكِتابِ الْعَرَبي (1968 ميلادي مصادف با 1347 ه.ش و 1388 ه.ق).
محمدحسن خان صنيع‌الدوله (اعتماد السَّلْطَنه 1259 ـ 1314 ه.ق مصادف با 1222 ـ 1275 ه.ش) تفصيل آيات را به فارسي ترجمه كرده است كه اين ترجمه ، چاپ‌هاي گوناگوني دارد .
يك چاپ آن به كوشش ـ محمد حسين مولوي (در سال 1327 ه.ق مصادف با 1288 ه.ش) انجام شد . ترجمه اعتماد السّلطنه به «كَشْفُ الْمَطالِب» معروف است. اين‌ترجمه همراه‌با ضميمه‌اي است كه از نظر ترتيب موضوعات با متن تَفْصيلُ الآيات تفاوت‌هايي دارد و 350 موضوع فرعي را به 720 عنوان افزايش داده است .
قال رسول اللّه (ص) : مَنْ قَرَأَالْقُرآن وَ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ حَشَرَهُ اللّهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ أَعْمي (ثواب الاعمال ، شيخ صدوق ، ص 337).
كسي كه قرآن را تلاوت نمايد ولي به آن عمل نكند ، خدا او را در روز قيامت كور محشور فرمايد .
(64)

معرفي‌فرهنگ‌نامه‌هاي لغات قرآن كريم و ويژگي‌هاي اختصاصي هركدام

معرّفي كتاب «فرهنگنامه قرآني جوان»

اين كتاب تأليف دكتر محمدبيستوني مي‌باشد كه برگرفته از قاموس قرآن قرشي (7 جلدي) مي‌باشد.
اهميّت استفاده از فرهنگنامه‌هاي قرآني و نياز جوانان مشتاق و قرآن پژوه ، مؤلف را بر آن داشت تا در اقدامي مؤثر و مفيد شكل جديدي از قاموس قرآن را با اسلوبي زيبا در اختيار عموم قرار دهد.
در اين فرهنگنامه واژه‌هاي قرآن به ترتيب الفبا و به زبان فارسي آورده شده است.
فراواني مراجعه به كتاب آسماني و استفاده كليد واژه‌اي از آن بخصوص جوانان عزيز و جايگاه بسيار ارزشمند و مفيد كتاب قاموس قرآن با توجه به نحوه تدوين اين كتاب كه از منابع و مآخذ معتبر استفاده شده است سبب تأليف فرهنگنامه‌اي كم حجم براي جوانان شد. همانطور كه در تعريف قاموس قرآن گفته شده است اين كتاب يك دائرةالمعارف قرآن است. پس مي‌توان گفت فرهنگنامه قرآني جوان يك دائرةالمعارف جيبي قرآن كريم مي‌باشد.
(66)

معرفي كتاب فرهنگ لغات قرآني «الياس كلانتري»

اين كتاب تأليف آقاي الياس كلانتري است كه توسط انتشارات بيان در تيراژ 5000 به چاپ رسيده و لغات تفسير عظيم مجمع البيان را مورد بررسي و دقت و امعان نظر قرار داده است. مؤلف كتاب مجمع البيان (مرحوم طبرسي) دقت بسيار عجيبي در شرح معاني لغات قرآني بكار برده و زحمت زيادي كشيده است تا علم و درايت و شناخت عميق خود را از قرآن و فنون ديگر در شرح اين لغات آشكار سازد.
كلمات بكار رفته در كتاب فرهنگ لغات قرآني الياس كلانتري بصورت هيئتِ بكار رفته در مجمع‌البيان تنظيم شده ، برخلاف آنچه كه در كتابهاي لغوي زبان عربي مرسوم است. يعني كلمات در رديف ريشه اصلي آن‌ها تنظيم نشده است بعنوان مثال كلمه «ابرار» در بخش «حرف» و در حرف «ب» بكار نرفته است.
گرچه مؤلف كتاب ابتدا قصد ترجمه كردن لغات را هم داشته است ولي به علت نداشتن فرصت كافي از ترجمه تفسير مجمع‌البيان كه لغات را هم ترجمه كرده است استفاده كرده و چون در آن زمان هنوز تمام مجلّدات تفسير به فارسي ترجمه نشده بوده بعضي از لغات كه بيشتر مربوط به جلد 23 بوده توسط آقاي عباس ترجمان به فارسي ترجمه شده است .
(67)
نويسنده اظهار داشته چون قسمتهاي متعدد كتاب بوسيله افراد مختلفي ترجمه شده است لذا گاهي مقداري نارسايي و ناهماهنگي فقط در ظواهر عبارات وجود دارد .
قـال رسـول اللّه (ص) : اَلْقُـرْآن هُـوَ الـدَّواءُ (شرح شهاب الاخبار ، ص 11).
قرآن درمان دردهاست .
(68)

معرّفي كتاب قاموس قرآن «قُرَشيّ»

قاموس در لغت به معناي دريا و يا ميانه دريا و يا درياي عظيم است و نيز قاموس نام كتاب لغت فيروزآبادي است كه معاصر امير تيمور بوده و امروزه هر كتاب لغتي را قاموس مي‌گويند.
قاموس قرآن توضيح 1860 واژه قرآني به ترتيب الفبـا و به زبان فارسي است . نويسنده آن سيد علي اكبر قُرَشِي (متولد 1348 ه.ق مصادف با 1308 ه.ش) فرزند سيّد محمّد، متولّد بُناب از توابع مَراغه است.
او درس‌هاي حوزه را ابتدا نزد پدرش و بعدها در نزد اساتيد حوزه علميّه قم آموخت . نويسنده در مقدّمه كتاب مي‌نويسد: اين كتاب فقط درباره لُغات قرآن نيست، بلكه به نوبه خود كتاب تفسير و اگر اغراق (زياده‌گويي) نباشد ، دايرةالمعارف ويژه قرآن است. ولي واقعيّت اين است كه اين پژوهش بيانگر همه زواياي طرح نيست و اين اثر را حدّاكثر مي‌توان در حدّ فرهنگ‌نامه ارزيابي كرد، زيرا فرهنگ‌نامه‌ها ، توضيحات تخصّصي‌تر و تحليلي‌تري نسبت به لغت‌نامه‌ها دارند.
قُرَشي در مقدمه ذكر شده ، از منابع و مآخذ معتبر استفاده كرده و در متن از آن‌ها ياد كرده است.
(69)
با توجّه به ارجاعاتي كه در متن داده و اشاره‌هايي كه به آن‌ها شده ، مي‌توان گفت كه استفـاده زيـادي از مفـردات راغـب شـده و شـايـد نخستيـن الگـوي پژوهشي او مفردات راغب اصفهاني بوده است .
هرچند كه نشر و نگارش كتاب ، عمومي نيست و در سطح پژوهش‌ها و براي مدّرسان و محقّقان تأليف شده است ، امّا به‌دليل فارسي‌بودن متن و فقدان يا كمبود منابع فارسي در گذشته، پژوهشگران از اين اثر استفاده مي‌كرده‌اند.
نويسنده در اين پژوهش فقط بر آراء سنّتي نظر داشته و از پژوهش‌هاي جديد درباره زبان‌شناسي قرآن استفاده نكرده است .
علّت اينكه فقط 1860 واژه قرآني در اين كتاب مورد بررسي قرار گرفته ، اين است كه به نظر نويسنده ، ريشه (اساس) الفاظ قرآن ، با حذف كلمات تكراري و مشتقّات (شاخه شاخه شدن كلمات) حدود 1860 كلمه است و اين تعداد را مدخل (ورودي مباحث) قرار داده است كه شامل اسم ، فعل و حرف است.
شيوه نگارش اثر بدين صورت است كه ابتدا معناي فارسي واژه را بيان مي‌كند و پس از آن اقوال (نظرات) ديگر فرهنگ‌نگاران قرآن يا اديان(ساير دين‌ها) را مي‌آورد.

(70)
البتّه تعداد كاربرد (بسامد) واژه و آمار كاربرد آن نيز عرضه شده كه اين آمارها به نقل از كتاب اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَس (نوشته عَبْدُ الْباقي) آمده است.
وي براي برخي مَدخل‌ها (كلمات ورودي) مانند ابراهيم، آدم، اَجَل (مرگ)، اَرْض (زمين)، و عَرْش (جايگاه رفيع الهي) ، مقاله طولاني نوشته است.
يكي از ويژگي‌هاي برجسته اين اثر آن است كه به شمارش كاربردهاي مختلف هر واژه در قرآن پرداخته و ويژگي مثبت ديگري كه دارد اين است كه اقوال و نظرات مفسّران (تفسير نويس‌هاي) شيعه و سنّي را پيرامون آن موضوع بيان كرده است .
تأليف اين كتاب ، پنج سال طول كشيد و براي اوّلين‌بار در سال 1352 در هفت جلد در تهران به‌وسيله انتشارات دارالكتب الاسلاميّة به چاپ رسيد و تاكنون چندين بار بخاطر استقبال فارسي‌زبانان و علاقه‌مندان پژوهش‌هاي قرآني به چاپ رسيده است.
پژوهش‌هاي فراواني در داخل و خارج از ايران شبيه به قاموس قرآن ، تأليف و منتشر شده كه هدف عمده چنين تأليفاتي در واقع به‌خاطر آسان‌سازي فهم قرآن و استفاده بيشتر از اين كتاب
(71)
مقدّس و ايجاد رابطه و نزديكي بيشتر با قرآن است.
از جمله جديدترين اقتباسي كه از كتاب مذكور شده مي‌توان به كتاب «فرهنگ‌نامه قرآني جوان» تأليف دكتر محمد بيستوني اشاره نمود كه به زباني ساده براي جوانان عزيز دبيرستاني و دانشگاهي در قطع جيبي پالتويي تنظيم شده است.
قال رسول اللّه (ص) : اِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبا و اِنَّ قَلْبَ‌الْقُرآنِ «يسآ» (شرح شهاب الاخبار ، ص 362).
براي‌هرچيزي قلبي‌است و قلب‌قرآن، سوره ياسين است .
(72)

معرّفي كتاب مُفْرَدات «راغِب اصفهاني»

«مَفْرَدات» شرح واژه‌هاي قرآن كريم به‌ترتيب حروف الفبا و به زبان عربي است.
اين كتاب را «اَبُوالْقاسم ، حُسَيْنُ بْنِ مُحَمَّد ، معروف به راغب اصفهاني» (متوفاي 503 ه.ق مصادف با 488 ه.ش و 1109 ميلادي) تأليف كرده است .
او ـ كه اصلش اصفهاني بود و در بغداد زندگي مي‌كرد ـ در ادبيّات، اخلاق، حكمت و كلام ، صاحب‌نظر بود و لغت عربي و جزئيّات آن را بسيار خوب مي‌دانست و در صَرف و نحو و بَلاغت (لغت ، جملات و روان و رسا بودن گفتار) بسيار مهارت داشت .
اگرچه اطّلاعات كمي درباره او در دسترس است ، ولي مفصّل‌ترين زندگي‌نامه او را «خوانساري» نوشته است .
با اين كه فَخْرِ رازي ، او را اهل سنّت و اشعري (يكي از فرقه‌هاي اهل سنت)، دانسته است ، لكن افراد بسياري كه درباره گرايش فكري و اعتقادي او تحقيق كرده‌اند ، او را شيعه مي‌دانند .
راغِب ، مُفْرَدات (واژه‌ها) را بر اساس الفباي اصلي كلمات (مثلاً كلمات الف‌ولام‌دار را بدون الف و لام و يا بدون حروف زائد) مرتّب و منظّم كرده است . او بعد از بكار بردن واژه ، معنا و مفهوم آن
(73)
را آورده است و در اين قسمت به تحوّل و تغييرات مفهومي و لفظي واژگان توجّه نشان داده و براي تقسيم و طبقه‌بندي معناها اهتمام فراوان نموده است . براي مثال در ذيل واژه بيت مي‌نويسد : بيت براي معني پناهگاه شبانه انسان است و شواهدي مي‌آورد . كاربرد ديگر آن در مفهوم مسكن و محلّ سكونت ، بدون در نظر گرفتن شب است و براي اين معنا ، آيه 52 سوره نمل را آورده است .
اولين واژه مفردات «الالف» است . ابتدا الف را به سه نوع و هر نوع را به چند قِسْم ، تقسيم كرده و هر كدام را توضيح داده است . آخرين لغت « يَوْم (روز) » است .
در اين مورد هم راغب ابتدا تعريف (شناسه) كلمه را بيان كرده و سپس كاربردهاي ديگر آن را آورده است . آنگاه به ذكر شواهد قرآني (نمونه‌هايي از آيات قرآن) پرداخته ، ولي توضيح اين شواهد (آيه‌هاي نمونه) را به كتاب‌هاي تفسيري ارجاع داده است .
برخي معتقدند كتاب «مفردات» فقط واژه‌هاي غريب و دشوار را بررسي و معنا كرده است ، ولي خود او در مقدّمه ، به غريب و دشوار بودن كلمات

و واژه‌ها و الفاظ گردآوري شده اشاره‌اي ندارد و مي‌گويد كه به تحقيق الفاظ مفرده و
(74)
پيداكردن معاني مفردات الفاظ قرآن پرداخته است. كساني كه معتقدند راغب اين كتاب را در شرح و توضيح همه كلمات دشوار و غريب قرآن نوشته است، اين اثر را «قاموسِ واژگان دشوار» (اَلْمُفْرَداتُ في غَريبِ الْقُرآن) ناميده‌اند. ولي به نظر مي‌رسد حقّ با كساني است كه مفردات راغب را شرح الفاظ دشوار قرآن نمي‌دانند، زيرا كتاب‌هاي غَريبَ الْقُرآن (كلمات دشوارقرآن) به گزينش كلمات پيچيده و سخت و توضيح آن‌ها مي‌پردازند و مقايسه پژوهش راغب با آن‌ها ، نشان‌دهنده تفاوت بين مفردات و آثاري است كه به شرح كلمات دشوار قرآن پرداخته‌اند.
اين كتاب براي اولين بار در سال 1324 قمري در قاهره و در حاشيه (هامش) كتاب اَلنَّهايِه (نوشته اِبْنِ اَ ثير) چاپ شد و ازآن پس ، بارها در بيروت، قاهره، قم و تهران و در شمارگان متعدّد به چاپ رسيده است.
مفردات راغب به فارسي ترجمه و با عنوان : ترجمه و تحقيق مفردات اَلْفاظِ الْقُرآن سيد غلامرضا خسروي حسيني ـ سه جلد ـ چاپ اسلام ـ تهران ـ انتشارات مرتضوي ـ 1375 به چاپ رسيده است. دست‌نوشته كتاب مفردات در چندين كتابخانه جهان پراكنده است.
برخي از ويژگي‌هاي مهمّ اين اثر عبارتند از:
(75)
1 ـ راغب با حدّاقلّ كلمات، حدّاكثر مفاهيم و انديشه‌ها را بيان كرده است. از اين نظر ، در فنّ لغت‌نامه سرآمد و پيشتاز بوده است.
2 ـ مباحث را در قالب و ساختار علم‌اللغه (1)بيان كرده و مباحث مربوط به هر اصطلاح را درهم و بي‌نظم ، مطرح نكرده است.
3 ـ ماهيّت مَدخل‌ها (اصطلاحات) را از درون قرآن بيان كرده ، يعني از خود واژگان قرآن برگرفته است نه از مفاهيم رايج در فرهنگ پژوهشگران زمان خود .
4 ـ راغب از لغت‌شناسي عرب بهره‌برده است، لذا مي‌توان گفت كه كتاب او لغت‌نامه تشريحي عرب با گرايش قرآني است.
5 ـ او نظرات و آراء ديگران را هم نقل كرده است ، بنابراين مي‌توان گفت كه فرهنگ‌نامه او ، اصطلاح‌شناسي تطبيقي نيز هست .
6 ـ اين كتاب از منابع مهم پژوهشگران علوم قرآني به‌شمارمي‌رود و پژوهشگران با مراجعه به اين اثر، از مراجعه به لغت‌نامه‌هاي ديگر قرآني بي‌نياز مي‌شوند، زيرا مطالب آن‌ها را نيز گردآوري كرده است .
1- دانش لغت‌نامه.
(76)

معرفي معتبرترين تفاسيرتشيع و تسنن

1 ـ اَطْيَبُ الْبَيانِ (سيد عبدالحسين طيّب)
2 ـ البُرْهـان (سيد هاشم حسيني بحراني)
3 ـ التِبْيان‌في‌تفسير القرآن(ابو جعفر محمّد بـن حسـن طـوسي)
4 ـ تفسيـر جامع (سيّد ابراهيم بروجردي)
5 ـ تفسيـــــر شـــريـف لاهيجـــــي
(بهـاءالديـن محمـد بـــن شيـــخ علـــي شـريف لاهيجـي)
6 ـ تفسير علي‌بن ابراهيـم قمّـــــــــــي
(منســـوب بـــه علـــي ابـن ابـراهيـــــم بـــن هـاشـم قمـي)
7 ـ تفسير عَيّاشِيّ (ابونصر محمّدبن‌مسعود بني عَيّاشِـيّ سمرقنـدي معـــــــروف بـــه عَيّاشِـــيّ)
8 ـ جـامـع البيــان فـــي تفسيــر القـــرآن
(ابـوجعفـر محمـد بـن جريـر طبري آملي)
9 ـ نمونه (زيرنظرمكارم‌شيرازي‌باهمكاري‌گروهي از دانشمندان)
10 ـ جَـــــلاءُ الأذْهـــــانِ وَ جَـــلاءُ الأحْـــزانِ [تفسيــر گــازُر]
(ابـوالمحاسن حسيـن بن حسن جُرجاني)
11 ـ جوامع‌الجامع (امين‌الاسلام ابوعلي فضل‌بن‌حسن طبرسي)
12 ـ مجمـــع البيــان فـــي تفسيـر القرآن
(ابـــو علـــي فضـل بـن حســن طبرسـي)
13 ـ تفسير شُبَّر [الجَوْهَرُ الثَّمينُ فـي تفسيـــر الكتاب المبيـــن] (سيـد عبـــــــداللّه شُبَّـــــــــــر)
14 ـ صافي (فيض كاشاني ـ محمّدبن‌مرتضي مشهور بـــه مـلامحســـن فيـــض كـاشـانـــــي)
15 ـ الفرقــان في تفسير القرآن (دكتر محمّـــــد صادقـــــــي)
16 ـ الكـاشف (محمـــد جـــواد مغنيـــه)
17 ـ الميــزان فـــي تفسيــر القـــــــرآن
(علاّمـــه سيّـــد محمد حسين طباطبايي)
18 ـ نـــور الثَّقَلَيْـــن (شيخ عبد علي بن جُمُعَه عروســي حَويـــزِيّ)
19 ـ تفسير فرات كوفي (ابوالقاسم فرات بن ابراهيم بنـــــي فـــــــــــرات كوفـــــــــــي)

1 ـ اِرْشادُ الْعَقْلِ السَّليـم (ابوالسعود بن محمّـد عمـادي حنفـي)
2 ـ انـــوار التنـــزيل و اَســـرار التَّأويـل يـا تفسيـر بيضـاوي (ناصر الدين ابوسعيد بيضـاوي شيـرازي)
3 ـ تفسير جَلالَيْنِ (جلال الدّين محمّدبن احمد مَحَلّي و جلال‌الدّين‌عبدالرحمن‌بن‌ابي‌بكرسُيُوطِيّ)
4 ـ تفسير مراغي (احمد مصطفي مراغي)
5 ـ تفسير قُرطُبي [الجامِعُ‌لِاَحْكامِ‌الْقُرْآن]
(ابـوعبـــدالله محمـد بـن احمـد انصـاري قُـرطُبـي)
6 ـ الـدُّرُّ الْمَنْثُـور فـي التفسيـر بالمَـأْثُـور
(جلال الدّين عبدالرّحمــن بن ابي بكر سُيُوطِـيّ)
7 ـ تفسير ابن‌عربي [رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ في تفسير و اشارات القـــرآن]
(محـــي الدين بن عـــربـــي)
8 ـ تفسير جلالَيْن [الفتوحات الاِلهيّه](سليمـان‌بن عمـر عجيلـي ملقّـــب بـــه شيـخ جمـــــل)
9 ـ فـــي ظِـلالِ الْقُـرْآنِ (سيـد بن قطب معروف به سيد قطب)
10 ـ الكشّـــــاف (جـــارالله محمـــود بـــن عمـــر زَمَخْشَـرِيّ)
11 ـ كشـــف الاســـرار و عُـــدَّةُ الابـــرار
(ابوالفضـــل رشيـــد الدّيـــن ميبُـدي)
12 ـتفسيركبيرفخررازي [مفاتيح الغيب]
(محمـــــد بـــن عمـــــر حسيـــن رازي)
13 ـ المُنـــــار (شيـــخ محمـــد عبـــده ، محمـد رشيـد رضا)

معرّفي كتاب «مَجْمَعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرْآن»

يكي از مهم‌ترين و ارجمندترين تفاسير جهان اسلام، تفسير مجمع البيان في تفسير القرآن تأليف مفسّر دانشمند، عالم جليل‌القدر و فقيه شيعي، امين الاسلام ابوعلي فضل بن حسن طَبْرِسي (متـوفـاي 548 ه.ق مصادف با 532 ه.ش) از عالمان بزرگ قرن پنجم هجري است .
اين تفسير به زبان عربي است و در سال 536 قمري در 10 جلد در 5 مجلّد قطع رحلي تأليف شده است. طبرسي از مفسران چندگانه‌نويسي است كه سه تفسير را به نگارش درآورده است: مجمع البيان، جوامع الجامع و اَلْكافي الشّافي كه گسترده‌ترين اين تفاسير، مجمع البيان و فشرده‌ترين آن‌ها اَلْكافي الشّافي است .
اهميت مجمع، به‌خاطر جامعيت، اتقان و استحكام مطالب و ترتيب دقيق و تفسير روشن و سودمند و انصاف در نقد و بررسي آراء است .
مجمع البيان، شامل مباحثي چون: قرائت، اعراب، لغات، بيان مشكلات، ذكر موارد معاني و بيان، شأن نزول آيات، اخبار وارده در آيات و شرح و تبيين قصص و حكايات است .
از نكات قابل توجه تفسير مجمع‌البيان اين است كه مباحث متناسب با آيات در ذيل هر آيه بصورت منظم تدوين يافته و ارتباط با آيات مشابه را توضيح مي‌دهد و از اين جهت، مي‌توان گفت او از نادر مفسّران شيعي است كه به علم مناسبات توجه كرده است .
(80)
شيخ شلتوت ، مفتي بزرگ اهل سنّت و دانشمند روشن‌بين كشور مصر، در مقدمه‌اي كه بر اين تفسير نگاشته است ، مي‌نويسد: «مجمع‌البيان» ، در ميان كتاب‌هاي تفسيري بي‌همتاست. اين تفسير با گستردگي، ژرفا و تنوع در مطالب و تقسيم، تبويب و ترتيب، داراي ويژگي و امتيازي است كه در ميان تفاسير پيش از آن بي‌نظير و در ميان آثار پس از آن ، كم نظير است» .
اين تفسير، بسيار متأثّر از تبيان شيخ طوسي است، با اين تفاوت كه طبرسي با تقسيم‌بندي مباحث، زمينه استفاده بهتر و گزينش آسان‌تر استفاده‌كننده را فراهم ساخته است .
كساني كه به هر قسمت از تفسير، علاقه‌مند باشند، مي‌توانند به‌راحتي به همان قسمت از ادبيات، قرائت و تفسير مراجعه كنند. مجمع البيان به بحث‌هاي موضوعي نمي‌پردازد ، نظريات مفسران‌عامّه را نقل و با روش عالمانه نقد مي‌كند .
(81)

معرّفي كتاب «جوامع الجامع»

تفسير جَوامِعُ الْجامِعِ اثر مفسّر دانشمند و قرآن‌پژوه و سخت كوش، امين الاسلام ابوعلي فضل‌بن حسـن طَبْرِسي از علمـاي شيعـه امـاميـه (متوفاي 548 ه.ق مصادف با 532 ه.ش) و به زبان عربي و در 4 جلد قطع وزيري در تاريخ 543 ه.ق مصادف با 527 ه.ش تأليف شده است .
اين مفسّر بزرگ و جليل‌القدر ، پس از تأليف اثر جاودان و مشهورش يعني «مجمع البيان» كه زبانزد خاصّ و عامّ و مشهور در ميان مجامع علمي به ويژه تشيّع است ، تفسير جوامع الجامع را به نگارش درآورده است .
طبرسي درباره اين تفسير ، چنين توضيح مي‌دهد كه چون تفسير مجمع را تأليف كرد، به كتاب كشّاف زمخشري برخورد نمود. بحث‌هاي ادبي و بلاغي و گرايش‌هاي عقلي زمخشري، وي را به اعجاب درآورد، لذا اين تفسير را به درخواست فرزندش و با هدف تأمين اين نياز به نگارش درمي‌آورد .
طبرسي ، همانطور كه در تفسير مجمع البيان نمايان مي‌كند، از ديدگاه‌هاي اعتقادي و كلامي شيعه با زبان علمي و انصاف و به دور از تعصّب، دفاع مي‌كند. هر جا كه مناسب باشد در نقل روايات و آثار فريقين كوتاهي نمي‌كند. روش تفسير بدين گونه است كه ابتدا با نام سوره، بيان مكّي و مدني و معناي سوره، تعداد آيات و فضيلت سوره شروع مي‌كند ؛ آن‌گاه به قرائت، لغت، نحو،
(82)
صرف و واژه‌شناسي آيه مي‌پردازد و سپس به بيان و شرح و توضيح معناي آيه مي‌پردازد و مانند زمخشري، گفته‌هاي تفسيري را ارائه مي‌كند.
شيوه اين تفسير، بيان مسائل مربوط به لغت، اعراب، قرائت، بيان نظم و نكات ادبي و بلاغي است كه با رعايت گزيده‌گويي، متني دقيق و لطيف را ارائه داده است .
اين تفسير، بسيار مُوجَز و ويژگي مهمّ آن، ادبي‌بودن آن است كه با عبارت بسيار كوتاه، آيات قرآني را تبيين مي‌كند و شامل تمام آيات قرآن مي‌شود .
لازم به يادآوري است كه اين تفسير ، افزون بر چاپ‌هاي گوناگون، توسّط احمد اميري شادمهري ، به فارسي ترجمه شده و 2 جلد آن توسط بنياد پژوهش‌هاي اسلامي آستان قدس رضوي (1374 ـ 1375 شمسي) چاپ و منتشر شده است .
كلمه جلاله (اللّه) در قرآن كريم 2699 بار به كار رفته است . مُعَوَّذَتَيْن نام دو سوره آخر قـرآن ، يعنـي فَلَـق (قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) و ناس (قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ) است كه چون حضرت رسول صلي‌الله‌عليه‌وآله با خواندن

آن‌ها نوادگانش حسن و حسين عليهم‌السلام را تعويذ مي‌كرد (به پناه خداوند مي‌سپرد) به‌اين نام‌ها خوانده شده‌اند .
(83)

معرّفي كتاب «تفسير نمونه»

تفسير نمونه، از متداول‌ترين تفاسير فارسي عصر حاضر است كه به زبان ساده و گويا و قابل استفاده براي عموم به نگارش درآمده است و در روش ارائه مطالب و تحليل و ذكر وجوه و احتمالات، متأثّر از تفاسير بزرگي مانند الميزان، مجمع البيان و تفسير مراغي است .
مؤلف اين تفسير ، آيت اللّه مكارم شيرازي از علماي شيعه اماميه (متولد 1307 ه ش مصادف با 1347 ه ق) است كه در محضر اساتيد بزرگي همچون آيت اللّه بروجردي و علاّمه طباطبايي تلّمذ نموده است و هم‌اكنون از مجتهدان و مدّرسان درس عالي خارج حوزه علميه قم مي‌باشد كه اين اثر را با همكاري گروهي از دانشمندان ، آقايان: محمّدرضا آشتياني، محمّد جعفر امامي، عبدالرّسول حسني، سيّد حسن شجاعي، محمود عبداللّهي، محسن قرائتي و محّمد محمّدي در تاريخ 1359 ه.ق مصادف با 1319 ه.ش تا 1411 ه.ق مصادف با 1369 ه.ش ، در 27 جلد به زبان فارسي تأليف كرده است .
ويژگي‌هاي اين تفسير ، عصري‌بودن آن است كه مناسب بانيازها و پرسش‌هاي‌عصر، پيام‌قرآن‌را با زبان روز تبيين مي‌كند و با روش ساده و به دور از بحث‌هاي‌كلاسيك‌ادبي، كلام وحي‌را تفسير مي‌نمايد.
(84)
جلوه مهمّ اين تفسير در گرايش به جنبه‌هاي هدايتي‌و تربيتي‌است‌كه‌مؤلّفين‌آن‌راتعقيب‌مي‌كنند. «نمونه» ، ازتفاسيري‌است‌كه تفسيرعلمي و بيان اعجاز علمي‌قرآن، درآن‌جايگاه بس‌مهمّي دارد. مفسّرين عنايت دارند تا آياتي را كه مربوط به خلق انسان، حيوان و جهان طبيعت است و احتمالاً اشاره‌هايي دارد كه با نظريات و اكتشافات جديد مي‌تواند منطبق شود، مرتبط كنند و چنين نتيجه مي‌گيرند كه اين آيات از نشانه‌هاي اعجاز علمي قرآن است .
شيوه مفسّران در ارائه مطالب چنين است كه در آغاز، پس از بيان نكات كلّي و عامّ در هر سوره، به فضاي حاكم بر سوره، سبك و سياق و موضوعات مهم مطرح شده در سوره اشاره مي‌كنند و هدايت انسان را در رابطه با آيه، تشريح مي‌كنند. شايان ذكر است كه اين تفسير توسط دكتر محمد بيستوني به سبك جديدي براي استفاده جوانان تحت عنوان «تفسير جوان» خلاصه و اعراب‌گذاري شده كه شرح آن در صفحه 91 همين كتاب درج شده و توسط ناشر كتاب منتشر شده است. همچنين فهرست موضوعي تفسيرنمونه توسط احمدعلي بابايي و رضا محمدي ، در يك مجلد تهيه شده است.

اين تفسير، بارها چاپ شده و به زبان انگليسي، اردو و عربي ترجمه شده است .
(85)

معرفي كتاب «الميزان في تفسير القرآن»

تفسير الميزان در نوع خود كم نظير و مايه مباهات و افتخار شيعه است و پس از تفسير تبيان شيخ طوسي و مجمع البيان طبرسي، بزرگ‌ترين تفسير شيعي است و از نظر قوّت مطالب علمي و مطلوبيت روش، تفسيري منحصر به فرد است كه تأليف علامه‌فقيد، حكيم‌الهي، مفسّرقرآن در دوران معاصر «سيّدمحمّدحسين طباطبايي» (متولد 1321 ه.ق مصادف با 1282 ه.ش) و (متوفاي 1402 ه.ق مصادف با 1360 ه.ش) مي‌باشد.
اين تفسير به زبان عربي است و در سال‌هاي 1376 ه.ق مصادف با 1335 ه.ش و 1392 ه.ق مصادف با 1351 ه.ش تأليف و در 20 جلد به قطع وزيري به چاپ رسيد .
ويژگي مهم اين تفسير ، به‌كارگيري تفسير قرآن به قرآن است. اين روش در كار ايشان، تنها در كنار هم گذاشتن آيات، براي درك معاني واژه خلاصه نمي‌شود ، بلكه موضوعات مشابه و مشترك در سوره‌هاي مختلف را كنار يكديگر قرار مي‌دهد و براي درك پيام آيه، از موارد ديگر كمك مي‌گيرد .
علاّمه، در آغاز تفسير، مقدّمه‌اي نگاشته و در آن،
(86)
نگاهي اجمالي به تفسير و چگونگي برخورد با آن و تفاوت كلّي اين برخورد با روش گروهي از اخباري مسلكان(1) و حشويه(2) كه قرآن را از حجيّت ساقط مي‌كنند و تفسير آن را تنها از زاويه حديث قابل استفاده مي‌دانند و گاه مي‌گويند كه قرآن قابل فهم براي ما نيست، نگاهي انتقادي مي‌اندازد و آن را ردّ مي‌كند. در پايان مقدّمه ، روش خود را كه روش اهل بيت عليهم‌السلام در تفسير قرآن به قرآن است بازگو مي‌كند و به ذكر نمونه‌هايي از آن در قسمت‌هاي مختلف كتاب اشاره شده است.
ويژگي چشمگير اين تفسير ، جامعه‌گرايي آن است. علامه، در تفسير مباحثي مانند حكومت، آزادي، عدالت اجتماعي، نظم اجتماعي، مشكلات امت اسلامي، علل عقب ماندگي مسلمانان، حقوق زن، تنظيم حيات اجتماعي و... را مطرح كرده كه نشان از انديشه و گرايش اجتماعي او و اهميت دادن وي به اين مسائل را دارد و به قرآن، تنها از بُعد فردي نگاه نمي‌كند .
توجه به شبهات و اشكالات مخالفان و نقد و بررسي
1- شيعياني كه ملاك عمل را اخبار و روايات قرار مي‌دهند.
2- اهل سنّت كه ملاك عمل را اخبار و روايات قرار مي‌دهند.
(87)
آن‌ها، عنايت اساسي به شبهات مادي‌گرايان و مستشرقين و پاسخ به

آن‌ها، طرح و بررسي شبهات تعارض علم و دين يا عقل و دين، تلاش براي انطباق دين با تحوّلات زمان، جامعيّت دستورات ديني و عنايت به بحث‌هاي علمي، فلسفي و كلامي ، از ويژگي‌هاي اين تفسير است.
اين تفسير به زبان فارسي، انگليسي و اردو ترجمه شده و سه نوع فهرست فارسي و عربي براي آن تهيه شده است همچنين پژوهش‌هاي تحليلي و انتقادي گوناگوني درباره آن صورت گرفته و كارهاي متنوّع ديگري در خصوص اين تفسير انجام شده است كه همه اين‌ها ، نشان‌دهنده اهميّت و عنايت محقّقان به اين تفسير است .
امام صادق «ع» مي‌فرمايند: قرآن پيمان خداوند با خلقش مي‌باشد. پس سزاوار است كه هر فرد مسلمان به عهد و پيمان خويش نگاه كند و همه روزه پنجاه آيه از قرآن را بخواند .
(88)

معرّفي كتاب «تفسير بيان»

تفسير بيان برگرفته شده از تفسير عظيم مجمع‌البيان مي‌باشد كه به قلم دكتر محمد بيستوني به رشته تحرير درآمده است .
در ميان تفاسير جاي يك تفسير ساده و روان و كم‌حجم و ارزان قيمت براي عموم مردم مخصوصا جوانان عزيز همواره خالي بود.
لذا نويسنده ، تفسير گرانسنگ و عظيم «مجمع‌البيان» اثر جاودانه مفسر گرانقدر شيعه مرحوم علامه طبرسي را به شكل ويژه‌اي احيا كرده است كه در حقيقت خود دائرةالمعارف بزرگي از قرآن كريم است . بخشي از اهداف نويسنده را مي‌توان به‌صورت ذيل مطرح كرد :
ـ ترجمه روان و تفسير هر آيه به‌صورت مستقل .
ـ درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بيان تفسير آيات .
ـ حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در اصل تفسير مجمع‌البيان .
ـ اِعراب‌گذاري كل آيات و روايات و اسامي عربي به منظور سهولت حفظ كردن و بيان آن‌ها به ديگران .
(89)
ـ انتشار در قطع پالتويي به منظور بهره‌برداري آسان در اوقات فراغت روزانه .
ـ فهرست‌گذاري موضوعي براي استفاده تخصصي و كاربردي دانشجويان و محققين جوان .
لازم به يادآوري است‌كه تفسيربيان در 30 جلد مي‌باشد و فهرست‌واره موضوعي آن اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم با نظارت حجةالاسلام عباس ياري‌پور تدوين و منتشر شده است.
دو آيه در قرآن هست كه تمامي حروف الفبا در آن‌ها به‌كار رفته است ، اين دو آيه عبارتند از آيه 154 سوره آل‌عمران كه آغاز آن چنين است : « ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاسا يَغْشي طائِفَةً مِنْكُمْ ...» و ديگر آيه 29 (=آيه آخر) سوره فتح كه آغاز آن چنين است : « مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذينَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَي الْكُفّارِ رُحَماءُ بَيْنَهُمْ ...» .
(90)

معرّفي كتاب «تفسير جوان»

كتاب تفسير جوان برگرفته از تفسير نمونه در 27 جلد توسط دكتر محمد بيستوني تأليف شده است و با هدف انس بيشتر جامعه اسلامي به خصوص جوانان با محتواي انسان‌ساز قرآن كريم و جذب جوانان به مطالعه و تحقيق در كتب تفسيري و پياده كردن احكام و دستورات نوراني آن و به منظور بهره‌گيري بيشتر از اوقات فراغت روزانه در قطع جيبي توسط انتشارات دارالكتب الاسلاميه به چاپ رسيده است .
اين تفسير داراي ويژگي‌هاي ذيل مي‌باشد :
الف : درج ترجمه روان و تفسير هر آيه به‌صورت مستقل ، به‌جز در آياتي كه با هم ارتباط تنگاتنگ دارند .
ب : درج قول برتر و حذف اقوال متعدد در بيان تفسير آيات .
ج : حفظ اصالت مطالب و مفاهيم ارائه شده در متن تفسير .
د : خلاصه‌كردن جملات طولاني در قالب عبارات كوتاه‌تر و ساده‌تر .
ه : عنوان‌گذاري و تدوين مطالب كتاب به سبك كتاب‌هاي آموزشي به‌منظور تدريس آسان در جلسات تفسير قرآن .
و : اِعراب‌گذاري آيات و روايات به‌منظور
(91)
سهولت حفظ .
لازم به يادآوري است كه فهرست‌واره موضوعي تفسير جوان اخيرا به همت جمعي از محققين حوزه علميه قم به مديريت و نظارت حجة الاسلام و المسلمين عباس ياري‌پور تدوين و منتشر شده است.
كتاب تفسير جوان، براساس نيازسنجي قرآني كه از دانش‌آموزان و دانشجويان در قالب تحقيقات ميداني به‌عمل آمده، تأليف شده است و در بسياري از دانشگاه‌ها و دبيرستان‌هاي كشور به‌عنوان متن مسابقات تفسير ساده براي جوانان عزيز مورد استفاده قرار گرفته است و برخي از جلدهاي آن با شمارگان 5 هزار نسخه در مدّت كمتر از يك‌سال، سه مرتبه تجديد چاپ شده است. سبك ماشين‌نويسي و صفحه‌آرايي كتاب به‌گونه‌اي است كه هر خواننده‌اي را بر سر ذوق آورده و آن‌ها را خسته نمي‌كند.
جالب است بدانيد اين سبك در خصوص تأليف و انتشار كتب قرآني، بي‌سابقه است، زيرا كتاب‌هاي تفسير و علوم‌قرآني معمولاً فاقد اعراب‌گذاري بوده و غلط‌هاي چاپي فراواني دارد، در حالي كه كتاب 27 جلدي تفسير جوان، تماما اعـراب‌گذاري شده است تا قرآن‌پژوهان جوان بتوانند آيات و روايات و اسماء عربي را صحيح بخوانند و نقل كنند.
(92)

متن تأييديه مرجع عاليقدر حضرت آية اللّه العظمي

مكارم شيرازي در مورد كتاب تفسير جوان
قرآن مجيد بالاترين سند افتخار ما مسلمانان است و تا كسي با قرآن آشنا نشود ، پي به عظمت آن نخواهد برد و هر قدر آشنايي ما با اين كتاب بزرگ آسماني افزون گردد ، به درجه اهميّت و عظمت آن بهتر پي‌مي‌بريم، مخصوصابراي‌حلّ‌مشكلات مسلمين‌دردنياي‌امروز،بهترين‌راه‌گشا،قرآن است.
به همين دليل ، شايسته است نسل جوان برومند ما روز به روز با اين كتاب آسماني آشناتر گردد ، نه فقط به «خواندن» و «قرائت» و «حفظ» آن ، بلكه به «محتوا و معناي قرآن» ؛ به يقين، قرآن مجيد مي‌تواند صفا و روشني ويژه‌اي به تمام زندگي آنان بدهد و از آنان افرادي باايمان ، شايسته ، قوي ، شجاع و طرفدار حقّ بسازد .
از آن‌جا كه تفسير نمونه بحمداللّه در ميان تمام قشرها نفوذ يافته و تحوّلي در محيط ما ايجاد كرده است ، جناب آقاي «دكتر محمّد بيستوني» كه فردي باذوق و علاقمند به مسائل اسلامي و مسائل جوانان است ، ابتكاري به خرج داده و تفسير نمونه را به‌صورت فشرده و خلاصه با «سبكي تازه» كه به‌آساني قابل استفاده براي همه جوانان باشد ، درآورده و به گونه‌اي‌كه هم‌اكنون ملاحظه مي‌كنيد، در اختيار آنان گذارده است . خداوند اين خدمت را از ايشان قبول كند و به همه جوانان عزيز توفيق استفاده از آن را مرحمت فرمايد .
ناصر مكارم شيرازي
(93)

درباره « خوشبختي » اظهار نظرهاي فراواني صورت گرفته است اما هيچيك از اين نظرات مطلق و از همه جهات قابل استناد و استفاده نيست زيرا تعريف‌ها و شاخصه‌هايي كه عموما مطرح مي‌شود زائيده افكار ، تجربيات و مطالعات متفكرين و دانشمندان و روانشناساني است كه علم و تجربه آن‌ها محدود به علوم طبيعي‌ومادي (ومتكي به معيارهاي شخصي و سليقه‌اي) است.
در اين كتاب موضوع « خوشبختي » و موفقيت و راه‌هاي رسيدن به آن و دلايل « بدبختي » و راه‌هاي نجات از آن با استمداد از « آيات نوراني قرآن كريم » مورد بررسي قرار گرفته است لذا از آن‌جا كه انسان مخلوق خداوند تبارك و تعالي است و خالق يكتا تمامي ذرات وجود انسان و جهان را آفريده و داراي علم و شناخت مطلق مي‌باشد ، مي‌توان ادعا كرد كه اين بررسي و استفاده از آيات نازل شده از سوي حق ، جامع‌ترين و واقعي‌ترين مفاهيم و ارزيابي‌ها را در موضوع « خوشبختي » به همراه خواهد داشت .
علاوه بر اين تفسير « خوشبختي » زماني مي‌تواند داراي ارج و قيمت واقعي باشد كه
(94)
مصاديق و نمونه‌هاي عيني آن در طول قرون و اعصار به سادگي قابل مشاهده باشند .
انسان‌هاي برجسته‌اي كه با الهام از قرآن كريم و عمل به محتواي انسان‌ساز آن ، تجسم خوشبختي واقعي و انسان موفق بوده‌اند فراوانندكه يكي‌از شاخص‌ترين آن‌ها پيامبر نور و آزادي و رحمت حضرت محمد صلي‌الله‌عليه‌وآله مي‌باشد كه قرآن كريم ايشان را به عنوان اسوه و الگوي همه كساني كه مي‌خواهند هماي سعادت و خوشبختي‌را در دنيا و آخرت در آغوش گيرند مطرح مي‌فرمايد آن‌جا كه مي‌گويد : « وَ لَكُمْ في رَسُولُ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ : راه و روش زندگي رسول اكرم براي شما سرمشق و الگو است » .
در اين بررسي قرآني پيرامون « راز خوشبختي درآئينه وحي » سعي شده است به دليل فرصت محدود خوانندگان گرامي خصوصا جوانان‌عزيز اصل« مختصرگويي » رعايت گردد.
قال رسول اللّه (ص) : عَلَيْكَ بِقَراءَةِ الْقُرآنِ ، فَاِنَّ قَراءَتَهُ كَفَّارَةٌ لِلذُّنُوبِ وَسِتْرٌ فِي النّارِ وَ أَمانٌ مِنَ الْعَذابِ (ميزان الحكمة ، 3/2524).
بر تو باد قرائت قرآن همانا قرائت آن كَفّاره گناهان و مُحافظ از آتش و

امان نامه از عذاب است .
(95)

معرّفي تفسير «نُورُالثَّقَلَيْن»

نُورُالثَّقَلَيْنِ، تفسيري است روايي بر سبك و سياق تفسير الْبُرْهان سيّد هاشم بحراني و به‌ترتيب مصحف شريف كه تنها دربرگيرنده بخشي ازآياتي‌است‌كه از اهل‌بيت عليهم‌السلام روايت شده است. مؤلف آن شيخ عبدعلي بن جمعه عروسي حويزي (متوفاي 1113 ه.ق مصادف با1080 ه.ش) از علما و محدّثين شيعه اماميّه در قرن يازدهم و اوائل قرن دوازدهم است كه در شهر هويزه خوزستان به دنيا آمد . بعدها ساكن شيراز شد و از اساتيد عصر خود، به‌ويژه سيّد نعمت اللّه جزايري شوشتري، بسيار بهره برد و بر سبك و سياق اخباريون(1) آن زمان، تأليفاتي را به نگارش درآورد. اين تفسير كه به زبان عربي است ، در پنج جلد در قطع وزيري در سال 1383 ه.ق مصادف با 1342 ه.ش در چاپخانه حكمت قم و با تصحيح و تعليق سيّد هاشم رسولي محلاّتي به چاپ رسيده است .
هدف حويزي از اين تفسير، گردآوري اخبار مربوط به آيات است ، نه تأييد آنچه نقل كرده و يا اعتماد بر آن‌ها، زيرا مؤلف بر اين نكته تصريح مي‌كند كه هدف از گردآوري، فراهم‌آوردن تحقيق بيشتر در روايات تفسيري است .
به‌دليل هوشياري مؤلف نسبت به مشكلات
1- شيعياني كه اخبار و روايات را ملاك عمل قرار مي‌دهند .
(96)
اخبار تفسيري، مي‌توان كار وي را در مقايسه با ديگر گردآورندگان احاديث تفسيري، دقيق‌تر و با حسن سليقه بيشتر يافت .
عليرغم اين ويژگي، تفسير داراي اشكالات فراواني است كه گاه ممكن است اين شيوه، مراجعه‌كننده را به اشتباه بيندازد و يا زمينه سوءاستفاده را فراهم سازد. از جمله، نقل رواياتي مهمّ و يا نقل اخباري كه مشتمل بر غلوّ است در شأن اهل‌بيت عليهم‌السلام يا تقطيع كردن روايات و آوردن قسمتي از آن كه مربوط به تفسير آيه بوده و عدم تخريج رجال و اسناد روايات، كه متأسّفانه مؤلّف و مصحّح در پاورقي توضيحات لازم را در اين زمينه‌ها نياورده‌اند .
(97)

معرّفي كتاب «تفسير جامع»

تفسير جامع تأليف سيّد ابراهيم بروجردي مفسّر شيعي معاصر است كه از زاويه حديث به تفسير چشم دوخته و همواره معاني آيات را با جست‌جو در روايات دنبال كرده است. وي اين كتاب را به زبان فارسي و در 7 جلد با قطع وزيري در تاريخ 1341 شمسي ، تأليف كرده است .
روش مهمّ مفسّر، گردآوري روايات اهل بيت عصمت عليهم‌السلام و گزينش آن بوده است؛ بنابراين، هر جا موضوع و سخني مربوط به آيه و سوره‌اي از قرآن بوده ، به اين روايات استشهاد كرده است .
«تفسير جامع» درحقيقت جامع روايات منسوب به امام حسن عسگري عليه‌السلام و تفسير عيّاشي و تفسير عليّ بن ابراهيم قمّي است . به‌همين دليل ، «تفسير جامع» را بايد نوعي ترجمه اين چند كتاب تفسيري و روايات آن دانست، زيرا مؤلف محترم در اين تفسير جز ترجمه و نقل روايات و ديدگاه‌ها، از خود توضيحاتي نياورده و در نقد و بررسي و تحليل كلمات، سخني نيفزوده است. البتّه نبايد از ياد ببريم كه ما درمورد همه آيات ، رواياتي نداريم، از اين رو ، مفسّر در اين مواقع به شرح مختصر و اندكي توضيح در مسائل لغت، سبب نزول و تفسير مي‌پردازد و خلاء قسمت‌هايي كه روايت ندارد را جبران مي‌كند .
(98)
تفسير جامع ، احكام فقهي را با تفصيل بيان مي‌كند. از قصص قرآن فقط تا آنجا كه از روايات و اخبار استفاده شده ، مي‌آورد. نظرات مفسران شيعه را نقل كرده و بسيار مختصر و فشرده به‌شرح كلمات و پيام آيه اشاره مي‌كند . بنابراين اين تفسير ، بيشتر براي قشر خاصّي مي‌تواند مفيد باشد .
حُسن اين تفسير، ارائه ترجمه‌اي از روايات تفسيري براي خواننده فارسي‌زبان است ، اما از آنجا كه فهم برخي از روايات، خود نياز به توضيح دارد و از سوي ديگر، مخاطبان اين تفسير به خصوصيّات روايات و احتمالاً ضعف برخي از آن‌ها آشنايي ندارند، در نتيجه دچار مشكل مي‌شوند .
هر جزء از اجزاي سي‌گانه قرآن ، چهار يا دو حزب و كل قرآن 120 يا شصت حزب است . شايد اين تقسيم‌بندي نيز براي تسهيل قرائت قرآن در مجالس فاتحه بوده باشد .
(99)

معرفي كتاب «اَلْكاشِف»

تفسير الكاشف نوشته مرحوم علاّمه محمـدجواد مغنيـه، از نويسنـدگان متعهـدّ و متفكّـر شيعي معاصر (متولد 1322 ه.ق مصادف با 1283 ه.ش) (و متوفاي 1400 ه.ق مصادف با 1358 ه.ش) است .
اين تفسير به زبان عربي و در هفت جلد به قطع وزيري در سال‌هاي 1388 تا 1390 قمري تأليف شده است .
مغنيه ، هدف اصلي خود از ارائه تفسير كاشف را پاسخ‌گويي به نيازهاي جهان معاصر و اقناع نسل جديد مي‌داند كه از آن به «لَوْن اِقْناعِيّ» تعبير مي‌كند . منظور وي از اين اصطلاح، قانع‌كردن خواننده و پاسخ به شبهات و اشكالات عصر است.
مغنيه در آغاز تفسير، مقدّمه‌اي روشنگر در زمينه عظمت و والايي قرآن، توقّعات و نيازهاي نسل جديد، اهداف تفسير، روش مفسّر و انگيزه نگارش تفسير دارد كه به نكات سودمند و آموزنده‌اي اشاره مي‌كند .
مؤلّف در تشريح انگيزه تأليف خود ، چنين گفته است: «تفسيرنويسي هنري است كه در شرايط زماني و مكاني خاصّ شكل مي‌گيرد، بدين روي ، (100)
تفسير قرآن به اختلاف زمان‌ها و دگرگوني شرايط دگرگون خواهد شد».
وي كلامي از محي‌الدّين عربي نقل مي‌كند كه انسان با هر تلاوت جديد به معناي تازه‌اي مي‌رسد ، با آنكه حروف و كلمات همان است كه پيش از آن خوانده است. اين تفسير، با نگاه اجتماعي به مسائل قرآني چشم دوخته است و ويژگي آن ، هدف‌داري و صبغه تربيتي و هدايتي آن است. روش تفسير اين گونه است كه ابتدا ، واژه‌هاي مشكل را معنا مي‌كند، سپس اعراب و نكات ادبي را توضيح مي‌دهد و آنگاه به معناي آيه و پيام آن مي‌پردازد و اهتمام فراوان به كمك گرفتن از آيات ديگر و احاديث متقن اهل بيت عصمت عليهم‌السلام دارد. بحث‌هاي موضوعي پيرامون آيه را طرح مي‌كند كه اين مباحث گاه جنبه تاريخي دارد و گاه جنبه اعتقادي يا اخلاقي .
وي در باب پيوند بين آيات، به‌طور صريح مي‌گويد: «من معتقد به تناسب آيات و سوره‌ها نيستم و معنا ندارد كتابي كه در مدت 20 و اندي سال نازل شده و بر آن اساس هم ترتيب‌نيافته، با يكديگر نوعي پيوند و تناسب موزون داشته باشد .
(101)

معرّفي كتاب «صافي»

تفسير صافي از محمّدبن مرتضي مشهور به ملاّ محسن فيض كاشاني از علماي شيعه اماميه متولد 1008 ه.ق مصادف با 978 ه.ش و متوفاي 1091 ه.ق مصادف با 1059 ه.ش به زبان عربي و در 5 جلد، قطع وزيري در تاريخ 1076 ه.ق مصادف با 1044 ه.ش تأليف شده است .
فيض ، با نوشتن سه تفسير: مُصَفّي، اَصْفي و صافي، يكي از مفسّران چندگانه‌نويس اسلام است كه به‌دليل تفاوت خوانندگان، روش چندگانگي را برگزيده است. مصفّي و اَصفي دو تفسيري هستند كه در نهايت فشردگي و ايجاز نوشته شده‌اند و هدف خاصّ مؤلف، مطالعه تفسير همراه با تلاوت بوده است ؛ اما صافي با آن دو متفاوت است، گرچه همين تفسير نيز بسيار گزيده و در مقايسه با تفسيرهاي ديگر قرآن ، مختصر است ، اما نسبت به مُصَفّي و اَصْفي، گسترده‌تر است ، تا آنجا كه زماني ، متن درسي طلاّب حوزه علميّه بوده است. دو ويژگي مهمّ اين تفسير عبارت است از:
اول: بهره‌گيري از روايات در تفسير آيات به شكل گسترده و نقد و ارزيابي اين روايات در دلالت بر آيه و جنبه‌هاي مختلف آن .
دوّم: استفاده از نكات ادبي و بلاغي ، در اين
(102)
زمينه از متن عبارات تفسير بيضاوي استفاده مي‌كند و گاه بدون يك كلمه اضافه ، همان عبارات بيضاوي را در شرح كلمات و تفسير آيه مي‌آورد .
گذشته از اين، تفسير صافي يكي از تفاسير متمايز فرهنگ شيعي به حساب مي‌آيد و ديدگاه‌هاي اماميّه را به‌طور گسترده شرح داده و استدلال مي‌كند و هر جا كه شبهه‌اي باشد، دفاع مي‌كند .
فيض در آغاز تفسير، در مقدّمه به انگيزه تأليف خود اشاره كرده و دليل بهره‌گيري از روايات را برشمرده است .
از نكات ظريف و جالب وي در باب روايات نقل شده در تفسير اهل بيت عليهم‌السلام اشكالات مطرح شده در اين دسته از روايات است؛ زيرا بخش عظيمي از روايات ، در باب فضائل اهل بيت عليهم‌السلام نقل شده است .
بعضي از محقّقان شيعه گفته‌اند از حروف مقطّعه ، اگر حروف مكرر را رها كنيم ، عبارت «صِراطُ عَلِيٍّ حَقٌّ نُمْسِكُهُ» (راه علي حق است آن را درپيش مي‌گيريم) بيرون مي‌آيد .
(103)

معرّفي كتاب تفسير «اَلْفُرْقان»

اين تفسير معروف به الفرقان فيالتفسيرالقرآن نوشتـه آيـتاللّه دكتـر محمـد صـادقي تهـرانـي (م 1307 ه.ش) از علماء شيعي و مدرسين معاصر حوزه علميّه قم است كه به زبان عربي در 30 جلد تأليف شده است.
شيوه ترتيب و چينش مطالب تفسير الفرقان، مانند بيشتر تفسيرهاي ديگر است كه ابتدا با توضيح نام سوره، تعيين محل نزول سوره يا آيه و عدد آيه شروع مي‌شود ؛ آنگاه به معناي آيه مي‌پردازد و پرسشي را درباره معناي آيه و دلالت كلام مطرح مي‌كند و سپس به پرسش‌ها ، پاسخ مي‌دهد. مناسبت ميان آيه قبل و بعد را در جايي كه به نظرش مناسبتي باشد مي‌آورد ؛ اهداف عامّ و فضاي كلّي آيه را بيان مي‌كند ؛ به اِعْراب، لغت و اسباب نزول نيز اشاره دارد. در مباحث اعتقادي و دفاع كلامي، فعّال است. در مجموع، اين تفسير از تفاسير جامع و گسترده شيعه محسوب مي‌شود، كه در عصر حاضر تولّد يافته است.
از ويژگي‌هاي قابل توجّه اين تفسير، گرايش به مباحث اجتماعي است كه در جاي‌جاي تفسير ديده مي‌شود. در اين زمينه ، به دنبال نيازهاي اجتماعي و طرح شبهات عصر از سوي مستشرقان و مخالفان گوناگون است .
متأسّفانه اين تفسير ، فهرست جامع ندارد كه روشن شود تا چه حدّ مباحث گوناگون علمي و

فرهنگي و اجتماعي در آن منعكس و به استقبال مباحث روز رفته است .
تمام اهتمام مفسّر در تبيين و توضيح آيات، بهره‌گيري از تفسير قرآن به قرآن و تحليل‌هاي عقلاني و چند و چون‌هاي تعبيري است .
گرچه در تفسير ، همواره به روايات استشهاد مي‌كند، اما مركز ثقل استنباط‌ها و موازنه در ترجيح ميان وجوه و احتمالات تفسيري مقايسه ميان آيات قرآن و بهره‌گيري تامّ و تمام از تفسير قرآن به قرآن است ؛ به همين دليل، به روايات با روش نقد و ارزيابي برخورد مي‌كند و كمتر جايي است كه از اين روش سرپيچي كند .
وي براي مسائل اعتقادي، اخلاقي و تربيتي ، اهميت ويژه‌اي قائل است و به مناسبت آيات گوناگون از اين جهت سود مي‌برد. فتواي فقيهي را در آيات‌الاحكام نقل و گاهي نقد مي‌كند و در پاره‌اي از موارد ، آراء منفردي در فقه ابراز مي‌دارد. اين آراء فقهي مرتبط با آيات، در كتاب تَبْصِرَةُ الْفُقَهاء كاملاً منعكس است .
قال الامام السّجّاد (ع) : لَوْ ماتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ المغْـرِبِ لَمَـا

اسْتَـوْحَشْتُ بَعْدَ أنْ يَكُونَالْقُرآنُ مَعِيَ» (نهج‌الحياة، ص 270، حديث 163) .

اگر همه مردم جهان كه بين مشرق و مغرب هستند بميرند ، (از اين تنهائي) هيچ ترس و وحشتي نمي‌كنم پس از آن‌كه قرآن با من است . (105)

معرّفي كتاب «اَلْبُرْهان»

البرهان، تفسيري روايي است كه مؤلّف آن براساس تفاسير روايي قدماي اصحاب اماميّه و برخي از تفاسير زيديه و غيره ، به جمع‌آوري روايات اهل بيت (ع) پرداخته است : در حقيقت اين كتاب را نمي‌توان تفسير ناميد، بلكه بايد آن را مجموعه‌اي حديثي در باب روايات قرآن دانست. اين كتاب به زبان عربـي و در 4 جلد در تاريخ 1095 ه.ق مصادف با 1063 ه.ش تأليف شده است . نويسنده آن سيّد هاشم حسيني بحراني ، از علماي كتالان بحرين و از محدّثين سخت‌كوش شيعه است كه مذهب او شيعه اثناعشري دارد و متوفّاي 1108 ه.ق مصادف با 1075 ه.ش است.
مؤلف با جمع‌آوري روايات اهل بيت(ع) ، هدفش گردآوري و تنظيم آن‌ها براساس ترتيب قرآن بوده است. در اين خصوص ، مانند ديگر تفاسير روايي به نقد و توضيح روايات دست نزده و از خود توضيحاتي نياورده است، بلكه از كتاب‌هايي مانند شيخ رجب برسي و جامع الاخبار و تفسير منسوب به امام حسن عسگري (ع) نقل كرده است كه در پيش محقّقان شيعه غير قابل اعتماد و مجهول‌الهويّه است. اين كتاب نه توضيح و تشريح آيه مي‌باشد و نه نقد و بررسي و ارزيابي روايات زيرا از نظر برخورد با روايت «اخباري»
(106)
است . همين مسأله ، عامل اهتمام فوق‌العاده وي به گردآوري روايات به اين شكل شده است . بحراني در آغاز تفسير، مبادرت به نگارش مقدّمه‌اي اثري كرده است ، به اين معنا كه مباحثي را در باب فضل علم و متعلّم ، فضل قرآن، جايگاه ثَقَلَيْن در اسلام، نهي از تفسير به رأي و موضوعات ديگر عنوان كرده كه در ذيل آن‌ها تنها به ذكر روايات در موضوعات يادشده بسنده كرده است. منابع روايي او بيش از 58 كتاب مي‌باشد. وي در مقدّمه، درباره علل تأليف و چگونگي كار خود توضيح مي‌دهد و در همان‌جا مي‌گويد:
«من در مواردي كه در آيه‌اي ، روايتي نيافتم، سخنان علي‌بن‌ابراهيم در تفسير را نقل مي‌كنم چون كلام او به‌منزله روايت است، زيرا شاگرد امام و منسوب به امام است».
در مقدّمه چاپ اخير كتاب، آقاي آصفي ، پس از بحثي طولاني درباره تفسير و روش اهل بيت(ع) و منهج أثري، ضمن جملاتي كوتاه به روش بحراني انتقاد مي‌كند و متأسّف مي‌شود كه مؤلّف رواياتي را در تفسير نقل كرده است كه ضعيف ، ساختگي و مشتمل بر غلوّ است ؛ چنانكه در اين كتاب ، به منابعي استناد شده است كه متّهم به غلوّ هستند و مجهول و

غیرقابل اعتمادند.
(107)

معرفي كتاب « التَّفْسِيْرُ الْمُفَسِّرُون »

كتاب « اَلتَّفْسِيْر و الْمُفَسِّرُون» (تفسير و تفسيركنندگان) درباره تاريخ تفسير، در فرهنگ اسلامي و روش‌ها و نظرات مختلف مُفَسّران به زبان‌عربي است. و در سال 1382 ه.ق مصادف با 1341 ه ش براي اولين بار در قاهره در 3 جلد به چاپ رسيده است .
نويسنده آن «مُحَمَّد حسين ذَهَبي» به‌منظور توضيح گرايش‌هاي مختلف مفسّران و بررسي تَطبيقي تفسيرها به نگارش آن اقدام كرده است. او در مقدّمه مي‌گويد: به‌دليل اينكه مسلمانان و غيرمسلمانان ، بدعت‌گذاران (كساني كه سنّت تازه‌اي برخلاف دستور دين جعل مي‌كنند) و متفكّران داراي فكر درست ، با گرايش‌ها و انگيزه‌هاي مختلف، تفسيرهاي گوناگوني نوشته‌اند. از اين رو ، بر خود لازم ديدم كه آن آثار را نقد و بررسي و تحليل كنم؛ به‌ويژه برخي مباحث را كه ديگران در نوشته‌هاي خود نياورده بودند .
وي تحقيقات ديگري نيز در موضوعات قرآني دارد كه عمدتا در مجله اَلْوَعْيُ الاِسْلامي (يكي از مجلاّت كويت) منتشر شده است. او با انگيزه معرّفي ميراث مسلمانان در زمينه تفسير ، به همه ابعاد كارنامه تفسيرنگاري نظري انداخته و مهم‌ترين آثار تفسيري بيشتر مذاهب اسلامي را معرفي كرده است و جهت شناسايي ريشه‌هاي فكري اين مذاهب به دسته‌بندي و نقد روش‌ها و
(108)
گرايش‌هاي آن‌ها پرداخته است .
با وجود گسترش پژوهش‌ها درباره روش‌هاي تفسير و مكاتب مفسّران در دهه‌هاي اخير پژوهش ذَهَبي از نظر گسترش قلمرو علمي در بين بيشتر پيروان مذاهب طرفداراني دارد و از نظر تاريخي نيز از دوره رسالت تا زمان ما را شامل مي‌شود و داراي تحليل‌هاي بهتر و دقيق‌تري است و به‌همين جهت به‌عنوان منبع اصيل و موردنياز پژوهشگران قرآني شناخته شده است . اين كتاب با يك مقدّمه آغاز مي‌شود كه در اين مقدّمه سه مبحث وجود دارد كه عبارتند از: معني تفسير و تأويل و فرق بين آن‌ها، ترجمه تفسيرگونه، تصوّري ياتصديقي بودن تفسير قرآن . پس از مقدّمه، سه بخش و يك خاتمه آمده كه در اين سه بخش به ترتيب تاريخي، دوران تفسير و تفسيرنگاران و مفسّران قرآن را مورد بررسي قرار داده است.
بخش اول : بررسي تفسيرنگـاري در دوره پيامبر (ص) و اَصحاب(1) آن حضرت است كه شامل مباحثي همچون برداشت پيامبر اكرم (ص) و اصحابش از قرآن ـ زندگي‌نامه و آراء مفسران صحابي ـ ارزش تفسير نقلي (نقل صحابه از پيامبر

1- اصحاب پيامبر كساني بودند كه در زمان حيات ايشان زندگي مي‌كردند و آن حضرت را درك كرده‌اند.
(109)
اكرم"ص") و ويژگي‌هاي تفسير در اين دوره است .
بخش دوم : با عنوان تفسير در دوره تابعان(1) است كه در اين بخش به بررسي منابع مفسران تابع ، مكاتب تفسيري ، داوري درباره تفسيرهاي نقلي تابعان ، ويژگي‌هاي تفسيرهاي اين عصر و اختلافات مفسران پرداخته است .
بخش سوم كه در مورد عصر تدوين است ، به بررسي تفسيرنگاري از دوره عباسيان تا زمان حاضر است. به نظر نويسنده، تفسير در سير تكاملي به‌تدريج به‌صورت علم مستقل درآمد.
اين بخش شامل 8 فصل است كه به‌ترتيب درباره موضوعات ذيل نگاشته شده است:
فصل اول : به بررسي تفسيرهاي نَقلي (آنچه از قول پيامبر «ص» و ... نقل شده) اختصاص داده شده است.
فصل دوم : مربوط به تفسير به رأي (تفسير براساس نظرات شخصي) است .
فصل سوم : به مهم‌ترين كتاب‌هاي تفسير به رأي مشروع اختصاص دارد.
فصل چهارم : تفسير به مَذموم يا تفسير نگاري فرقه‌هاي بدعت‌گذار را مطرح مي‌كند و در ادامه به تفسيرهاي مُعتزله (يكي از فرقه‌هاي اهل سنت) و نقدآموزه‌هاي انحرافي آن‌ها مي‌پردازد و
1- تابعان كساني‌بودندكه اصحاب پيامبراكرم (ص) را ديده‌اند.
(110)
برخي آراء تفسيري قاضي عَبْدُ الْجَبّار زَمَخْشَري را نيز نقد مي‌كند.
فصل پنجم : درباره تفسيرنگاري صوفي‌ها و مباني و مهم‌ترين تفسيرهاي آن‌هاست.
فصل ششم : بررسي تفسيرنگاري فلاسفه و بنيان‌هاي فكري آن‌ها در اين زمينه است.
فصل هفتم : بررسي تفسيرهاي فقهي يعني آيات مربوط به احكام است كه در اين فصل ، تفسيرهاي حنفيّه ، شافعيّه، مالكيّه ، زيديّه و اماميّه (سه فرقه اول از اهل سنّت و دو فرقه آخر شيعه هستند) به‌صورت مقايسه‌اي بررسي شده است.
فصل هشتم : مربوط به تفسير علمي است. (مانند تفسير ابوحامد غَزالي و جلال‌الدين سُيُوطِيّ و برخي مفسّران ديگر تا عصر جديد).
يكي از اشكالات وارد به اين كتاب آن است كه به جاي معرفي تفاسير بزرگ شيعه به معرفي برخي تفاسير غير معتبر مانند مشكوة الاسرار از

ابوالحسن‌ابن‌محمد طائر بناطي فتوني اصفهاني (درگذشت‌حدود1140 هق مصادف‌با1306 ه ش) پرداخته است و آن را از منابع مهم تفسيري اماميه توصيف مي‌كند . در حالي‌كه به نظر قرآن‌پژوهان اماميه اين تفسير چنين وزن و اعتباري ندارد . در نتيجه اين گزينش ذهبي قابل تأمل است . (111)

معرّفي كتاب «عَيّاشي»

تفسير العَيّاشِيّ يكي از نامدارترين تفاسير روايي شيعه به شمار مي‌آيد . مؤلّف آن ابونصر محمدبن‌مسعودبن عَيّاش سمرقندي معروف به عَيّاشِيّ در قرن سوّم مي‌زيسته و با كليني ، هم‌طبقه بوده است. وي در آغاز، تابع مذهب اهل سنّت بوده، سپس به تشيّع مي‌گرايد و از پايه‌هاي دانش و اعيان شيعه مي‌شود .
اين تفسير در اصل دو جلدي بوده است كه دانشمندان و علماي تفسير از آن روايت مي‌كرده‌اند؛ اما متأسّفانه در طي قرون و اعصار، قسمت دوم اين كتاب مفقود مي‌شود و بنابراين، كتاب موجود كه در دو مجلد منتشر شده، فقط تا آخر سوره كهف مي‌باشد. از سوي ديگر ، نسخه موجود، بدون اِسناد راويان آن مي‌باشد.
ظاهرا يكي از نسخه‌برداران كتاب، براي سهولت و آساني مطالعه و استنساخ، اسنادش را حذف كرده است. روش عَيّاشِي مانند ديگر كتاب‌هاي تفسيري مأثور در قرون نخستين، چنين است كه در ذيل هر سوره، رواياتي كه مربوط به آن سوره است را گردآوري كرده. معمولاً از نام سوره و فضيلت آن و اجر و ثواب قرائت شروع كرده و سپس به ترتيب آيات، رواياتي را كه به مناسبت آيه‌اي رسيده نقل مي‌كند.
(112)
رواياتي كه عيّاشِي به مناسبت تفسير مي‌آورد، برخي جنبه بيان مفهومي و توضيح معناي آيه و برخي جنبه تطبيق و تعيين مصداق يا مصداق اكمل دارد. وي مباحثي از علوم قرآن را به‌عنوان مقدّمه برگزيده است. روش او در اين مباحث، مانند ديگر تفاسير مأثوره نقلي است، به اين معنا كه از خود چيزي برآن نمي‌افزايد .
اهمّ اين مباحث به اين قرار است: فضل قرآن، ملاك حُجِيّت روايات مطابق بودن با قرآن است؛ محتواي قرآن و تقسيم‌بندي آن، درباره ناسخ و منسوخ، ظاهر و باطن، محكم و متشابه، جايگاه اهل بيت (ع) در قرآن، علم اهل‌بيت(ع) به تأويل قرآن، مذمّت تفسير به رأي و... .
برخلاف تفسير فُرات، نقليّات تفسيري و توضيحي اين تفسير بسيار است و الحق نكات بسيار بديعي را در تفسير، نقل كرده است. هدف از آوردن اين مجموعه از احاديث، گردآوري بوده است و نه نقد و تحقيق صحيح از سقيم ، بدين جهت نبايد توقّع يك كتاب دقيق و جامع را داشت. سيّد هاشم بَحْرانِي در تفسير بُرْهان، مجلسي در
(113)
بحارالانوار و فيض كاشاني در تفسير صافي ، از اين تفسير بسيار نقل

مي‌كنند و در حقيقت يكي از منابع تفسيري‌آن‌ها بوده است. مرحوم علاّمه طباطبائي صاحب تفسيرالميزان در اهميّت اين تفسير مي‌نويسد:
«قسم به جانم مي‌توانم بگويم اين كتاب بهترين اثري است كه در زمان خود تأليف يافته است و اطمينان‌آميزترين مجموعه‌اي است كه از پيشينيان ما در زمينه كتاب تفسيري مأثور به ارث رسيده است» . از مسائل تأسّف‌آميز اين تفسير، راه‌يافتن روايات اسرائيلي است، آن هم نه هر اسرائيلي ؛ بلكه اسرائيليّاتي كه با عقايد اصلي مذاهب اسلامي منافات دارد، مانند آنچه با عصمت ملائكه و انبياي عظام منافات دارد.
(114)

معرّفي كتاب «قُرات كوفي»

كتاب قُرات، تفسيري روايي است ، مانند تفسير عَيّاشِيّ و عليّبن ابراهيم قمّي كه به روش تفاسير روايي، روايات تفسيري و تطبيقي را جمع‌آوري كرده‌است. بيشترين موضوعش درباره‌اهل‌بيت(ع) است. مؤلّف اين كتاب ، شيخ ابوالقاسم فرات‌بن ابراهيم بن فرات كوفي از علماي شيعه زيديه «متولد قرن سوم و متوفاي اوائل قرن چهارم احتمالاً تا سال 308 ه.ق مصادف با 299 ه.ش» از اعلام غيبت صغري و استاد محدّثين زمان خود بود. او در عصر ثقةالاسلام كليني و حافظ ابن عُقْدَة مي‌زيسته است . با نگاهي به زندگي و مشايخ و اساتيد حديثي وي روشن مي‌شود كه وي زيدي‌مذهب بوده است، گرچه رواياتي را از امام باقر(ع) و حضرت صادق (ع) نقل مي‌كند؛ همچنان كه بسياري از روايات صدوق به فرات مي‌رسد و لذا احتمال داده شده كه وي اثناعشري باشد ، اما در آغاز زيدي بوده و سپس امامي شده باشد، گرچه نكته‌اي دال بر دوازده‌امامي بودنش در اين كتاب يافت نمي‌شود. اين كتاب در قرن سوم هجري قمري به زبان عربي و در يك جلد تأليف شده است.
كتاب با مقدّمه‌اي درباره جايگاه اهل بيت (ع) در تفسير و فضيلت آن شروع مي‌شود ؛ آنگاه
(115)
روايات تفسيري و تطبيقي و تأويلي را كه عمدتا در باب اهل بيت(ع) است، نقل مي‌كند ؛ بنابراين عمده گزينش اين روايات ـ چه در توضيح و تبيين آيات و چه در منطبق‌كردن آيات به اميرمؤمنان (ع) و اهل بيت(ع) ـ با جهت‌گيري كلامي(1) است.
روش مفسِّر در نقل اسامي روات و مشايخ حديثي خود، گزيده‌گويي و اشاره است . جز نقل حديث، كلامي از مؤلّف در توضيح روايات يا نقد آن يا اضافه كردن نكته و تعليقه‌اي(2) در تفسير وجود ندارد.
مرحوم صدوق و برخي ديگر از قدما، مانند حاكم حَسَكانِيّ از فرات و كتابش روايت كرده‌اند و او را معتمد خودشان دانسته‌اند. اين كتاب مدّتي پس از تأليف ، از حضور در مجامع و كتابخانه‌ها مخفي بوده تا آنكه مرحوم علامه مجلسي به آن دسترسي پيدا مي‌كند و روايات وي را در كتاب خود (بحارالانوار) نقل مي‌كند. روايات تفسيري در اين كتاب، براساس ترتيب سوره‌ها و آيه‌هاست. پيش از تحقيق اخير، كتاب، به‌صورت نامرتّب تنظيم شده بود و احاديث هر سوره و آيه همگي در جاي خود قرار نداشته است.
از سوي ديگر ، همان‌طور
1- اعتقادي.

2- شرحي كه در حاشيه كتاب نوشته شود.
(116)
كه مي‌دانيم در اين كتاب و هركتاب حديثي تفسير، براي همه آيات روايت نقل نشده است ، تا تفسيري كامل و جامع باشد.
در چاپ جديد اين تفسير، افزون بر نظم دقيق آن، روايات، شماره‌گذاري شده و در پاورقي، به منابع اصلي ارجاع داده شده است و يا روايات هم‌مضمون با آن در كتب اهل سنّت، اشاره مي‌كند؛ همچنين توضيحاتي در باب اَعْلام(1) و رِجال و نقد آنان دارد.
قال الامام الباقر (ع) : قُرّاءُ الْقُرآنِ ثَلاثَةٌ : رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرانَ ، فَاتَّخَذَهُ بِضاعَةً ، وَ اسْتَجَرَّ بِهِ الْمُلُوكَ وَ اسْتَوْطَأَ عَلَي النّاسِ . وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرآنَ ، وَ وَضَعَ دَواءَ الْقُرآنِ عَلي داءِقَلْبِهِ ... (الحياة ، 2/166).
قاريان‌قرآن سه‌گروه‌اند:مردي كه قرآن قرائت مي‌كند تا ازاين‌طريق مال و منال به‌دست آورد و از صاحبان قدرت چيزي بگيرد و بر مردم تسلّط يابد و بر آن‌ها فضل فروشي نمايد .
مردي كه قرآن قرائت مي‌كند و فقط به رعايت تجويد و حروف آن مي‌پردازد و ازعمل به آن بازمي‌ماند و احكام قرآن را ضايع مي‌سازد
مردي كه قرآن قرائت مي‌كند و از اين طريق درد خود را درمان مي‌كند و به احكام قرآن عمل مي‌نمايد (و از بيماري‌هاي روحي خود را مي‌رهاند) .
1- شخصيت‌ها و مكانهاي معروف.
(117)

معرّفي كتاب «شريف لاهيجي»

تفسير شريف لاهيجي ، تفسيري است با عبارات ساده و روان و خالي از پيچيدگي و قابل فهم براي مخاطبان آن روزگار. اين تفسير توسط بهاءالدّين محمّد شريف لاهيجي (متوفاي 1088 ه.ق مصادف با 1056 ه.ش) از دانشمندان شيعي قرن يازدهم به زبان فارسي در 4 جلد قطع وزيري (در تاريخ 1086 ه.ق مصادف با 1054 ه.ش) تأليف شده است.
وي در خدمت محقّق داماد و برخي اساتيد بزرگ آن دوران ، تلمّذ كرده و آثار ارزشمندي از خود برجاي گذاشته است. اين اثر مانند بيشتر تفاسير قرن يازدهم ، متأثر از فضاي فرهنگي كشور بوده و از دو ويژگي آن دوران برخوردار است: نخست گرايش به حديث و ديگري داشتن صبغه عرفاني.
از نكات بارز اين تفسير، ارائه عقايد شيعه و دفاع در مواردي است كه مورد اختلاف بين شيعه و ديگر مذاهب است. در اين قسمت، او با تلاشي منصفانه، آراي كلامي شيعه را ارائه مي‌كند و اشكالات را پاسخ مي‌گويد . همچنين به مسائل ادبي و قصّه‌هاي تاريخي و گفته‌هاي مفسّرين اشاره مي‌كند. منابع تفسيري و مدرك روايات خود را نقل مي‌كند و آن‌جا كه مناسب است به مباحث موضوعي در زمينه مسائل اخلاقي و اعتقادي
(118)
مي‌پردازد.
مفسّر، در آغاز كتاب، مقدّمه‌اي دارد و در آن به انگيزه نگارش خود، اشاره مي‌كند. وي هدف نگارش را ارائه تفسيري ساده و مورد اعتماد درمذهب اماميّه براي برادران اهل ايمان مي‌داند كه خود را نيازمند به ترجمه قرآني مي‌دانند ؛ اما در حقيقت، اين كتاب، تنها ترجمه نيست و فراتر از ترجمه به پيش رفته است.
روش مفسّر بدين‌گونه است كه در ابتدا هرآيه را به‌طور فشرده ترجمه مي‌كند. اين ترجمه تفسيري، يكي از نمونه‌هاي ترجمه قرآن در آن عصر است كه نه مقيد به لفظ گرديده تا تحت‌اللّفظي باشد و نه از چارچوب كلمات خارج شده تا شكل تفسيري گرفته باشد. در آن به نقل روايات وارد شده از اهل بيت عصمت مي‌پردازد . در اين قسمت، تنها منبع نقل او مجامع حديثي شيعه است.
يكي از روش‌هاي لاهيجي در نقل روايات، جمع بين روايات و رفع تعارض آن‌ها درموارد خاصّ و ارزيابي‌هاي رجالي است . همچنين برخي روايات را توضيح مي‌دهد و در واقع نوعي جمع‌بندي و تحليل بين معناي آيه و روايت مي‌كند.
(119)

معرّفي كتاب «اَطْيَبُ الْبَيانِ»

تفسير اطيب البيان في تفسير القرآن از تفاسير بسيار خوب فارسي در دوران معاصر است كه ساده، متقن و دقيق براي‌توده مردم بازگو شده است. مؤلّف اين كتاب مرحوم آيت‌اللّه سيدعبدالحسين طَيِّب اصفهاني ازعلماي شيعه اماميه (متولد 1311 ه.ق مصادف با 1272 ه.ش و متوفاي 1412 ه.ق مصادف با 1370 ه.ش) اين كتاب را در 14 جلد با قطع وزيري و به زبان فارسي در تاريخ 1359 ه.ش ، تأليف كرده است. اين تفسير در مدت 18 سال طي درس‌هاي تفسيري براي مردم نگارش يافته است. البتّه ايشان، مدت 50 سال مشغول به گفتن تفسير در سطح طبقات مختلف مردم اصفهان بوده است. روش مفسّر، نخست تفسير قرآن به قرآن و سپس استفاده از كلمات معصومين(ع) است. در تفسير، از مسائل لغت، بلاغت و ادب به آن اندازه كه در فهم آيه كمك كند ، بهره مي‌گيرد و به ابعاد اخلاقي و تربيتي آيات اهتمام وافر نشان مي‌دهد . در بُعْد كلامي، با گرايش شيعي به نقد اشاعره و مُعْتَزِلَة و ساير فرقه‌ها مي‌پردازد. عقايد شيعه را در باب امامت و عصمت بطور مبسوط توضيح مي‌دهد. در متن تفسير نيز ، بحث‌هاي موضوعي در زمينه مسائل اعتقادي و اخلاقي مطرح شده است.
(120)
سعي مفسّر، تبيين و تفهيم پيام قرآن است. به نكات ادبي و كلمات غريب قرآن توجه شايان دارد ؛ در خصوص ارتباط و تناسب بين سوره‌ها و آيات قرآن اعتقادي ندارد و به اين مطلب تصريح مي‌كند. نثر فارسي ، ساده و براي عموم مردم گويا است. عقايد شيعي و نقل روايات اهل بيت (ع) در آن فراوان به‌چشم مي‌خورد.
شيوه بحث‌هاي اخلاقي وي در تفسير به روش جامع السّعادات مرحوم نراقي است.
درباره ويژگي‌هاي اين تفسير، بايد گفت كه اين تفسير ، كمتر توجهي به گفتار مفسّران پيشين دارد. روايات تفسيري را با نقّادي مورد بررسي و استفاده قرار مي‌دهد. مقدّمه‌اي مفصّل در جلد نخستين تفسير در 80 صفحه دارد كه به بحث‌هاي علوم قرآني و مقدمه تفسير پرداخته است. از آن بحث‌هاست : صيانت قرآن، وجوب تمسّك به قرآن، روش مفسّرين پيشين، قواعد تفسير، اختلاف قرائات، اهميت قرائت، حفظ و ياد دادن قرآن ، اعجاز قرآن و برخي مباحث ديگر.
(121)

معرّفي كتاب «اَلتِّبْيانُ فِي تَّفْسيرِ الْقُرآنِ»

تفسير تبيان ، نخستين تفسير جامع و فراگير شيعي است كه به بحث‌هاي مختلف علوم قرآني و تفسيري مي‌پردازد . اين كتاب به زبان عربي و در 10 جلد (در حدود 450 ه.ق مصادف با 437 ه.ش) تأليف شده است. مؤلف آن ابوجعفر محمّدبن‌حسن طوسي متولّد 460 ه.ق مصادف با 446 ه.ش و متوفّاي385 ه.ق مصادف‌با 374 ه.ش شيعي‌مذهب‌ازفقيهان‌بزرگ‌اهل‌بيت‌وفخرعالم‌اسلام‌است.
شيخ الطائفه مشهورتر از آن است كه بخواهيم درباره او در اين مختصر ، چيزي بنگاريم.
وي تفسير روايي را به‌تنهايي كافي براي استنباط و فهم قرآن نمي‌داند. او با تكيه بر عقل، انديشه‌ها و يافته‌هاي عالمان، اقوال و روايات گزارش شده را به نقد و تحليل مي‌كشد. شيخ، دست‌پرورده دوران درخشان و بي‌نظير قرن چهارم و پنجم و دست‌آموخته دانشمنداني‌مانند: شيخ‌مفيد (ره) و سيّد مرتضي و از فرزانگان عقل‌گرا است ؛ به همين دليل، تفسير او نيز گوياي گرايش به اين روش است.
در اين تفسير شيعي، براي نخستين‌بار ، نقل و نقد و تحليل جدّي آراء و روايات براساس اصول متقن علمي انجام مي‌شود و نگرش عقلي مفسّر در ارزيابي اقوال و روايات در جاي‌جاي تفسير، آشكار مي‌شود.
روش شيخ در تفسير ، در كنار تبيين و توضيح
(122)
معاني آيات، عرضه اقوال گوناگون عقيدتي و كلامي است. وي توجّهي ويژه به مباحث لغوي و اشقاق كلمات و قرائات آيات دارد ؛ قصص و تاريخ امّت‌هاي پيشين را نقل و ارزيابي مي‌كند و آنچه به نظرش ضعيف مي‌رسد، طرد مي‌كند. چنانكه خود در مقدّمه مي‌گويد، تفسير او متأثّر از جامع‌البيان طبري و تفسير رُمّانِيّ و ابومسلم اصفهاني است.
همان‌طور كه مي‌دانيم ، شيخ يكي از فقيهان بزرگ و داراي كتاب‌هايي چون مبسوط و خِلاف و نِهايَة است. ايشان در راستاي تفسير ، به طرح مباحث فقهي و تبيين حكم مستفاد از آيه مي‌پردازد. ابتدا به قرائت آيه مربوطه مي‌پردازد؛ آنگاه موارد نحوي و گاه ، اسباب نزول آن را يادآور مي‌شود. اگر روايتي در زمينه حكم فقهي باشد ، مي‌آورد. از نكات جالب توجّه، اشاره به آراي مذاهب چهارگانه در اين دسته از آيات است كه در ادامه ، ديدگاه اماميّه را بيان مي‌كند.
تبيان از نظر نوع پرداختن به مباحث تفسيري، يك‌دست نيست. مباحث تفسير تا جزء دوازدهم به طور مبسوط انجام گرفته ، اما رفته‌رفته اين

مباحث گزيده‌تر شد تا آن‌جا كه در جلدهاي پاياني آن، بحث‌هاي موضوعي اين تفسير در قرن ششم توسّط ابن ادريس از منتقـدان معروف وي، تلخيص گرديده است ؛ همچنين فقيه مفسّر محمّدبن هارون كيالي نيز تبيان را گزيده كرده است.
(123)

معرفي كتاب «اَلْجَّوْهَرُ الثَّمينُ في تفسيرِ الْكِتاب الْمُبين»

صبغه روايي تفسير شُبَّر يا اَلْجَّوْهَرُ الثَّمينُ في تَفْسيرِ الْكِتابِ الْمُبين ، رجحان دارد و توجّهي شايسته به همه اقوال شيعه و سنّي دارد و به مباحث ادبي و نقل احتمالات، به‌صورت حدّ مختصر اشاره مي‌كند و از اِطْناب مُمِلّ(1) و ايجاز مُخِلّ(2) پرهيز دارد. نثر كتاب، روان و ساده است و براي عرب زبانان مفيد مي‌باشد.
مؤلّف اين‌كتاب سيّدعبداللّه شُبَّر كاظمي‌نجفي از علماي‌شيعه اماميه متولد 1188 ه.ق مصادف با 1153 ه.ش و متوفـاي 1243 ه.ق مصـادف با 1206 ه.ش از اعلام شيعه اثني‌عشري ، فرزند سيّد محمّد حسيني كاظمي از معاريف علماي اماميّه در شهر كاظمين و نجف در قرن سيزدهم مي‌زيسته است . وي اين كتاب را در تاريخ 1240 ه.ق مصادف با 1203 ه.ش در 6 جلد تأليف كرده است . او در زمينه‌هاي مختلف تفسير، حديث، اخلاق، فقه و لغت ، كتاب‌هايي تأليف كرده است و از جهت كثرت آثار و سخت‌كوشي ، به مجلسي دوّم ـ صاحب كتاب شريف بِحارالانوار (متوفاي 1109 هق مصـادف بـا 1076 ه.ش) ـ معروف شده است.
از شُبَّر ، سه تفسير به جاي مانده و تا آن‌جا كه
1- طولاني نمودن ملامت‌آور مطالب.
2- مختصر نمودني كه اختلال در مطالب ايجاد كند.
(124)
مي‌دانيم دو تفسير او يعني: تفسير الوجيز معروف به تفسير شُبَّر و تفسير اَلْجَّوْهَرُ الثَّمين او به چاپ رسيده ، اما كتاب صفوةالتفاسير ، كه تفسير كبير اوست ، تاكنون به چاپ نرسيده است . الجوهر الثمين ، تفسير «وسيط» و يا به تعبيري، تفسير ميانه اوست كه ميان روش نقلي و اجتهادي جمع نموده است . اين نكته را نمي‌توان ناديده گرفت كه قرن يازدهم تا سيزدهم ، دوران جولان حديث‌گرايي و رشد فرهنگ اخباري‌گري است. بنابراين در اين سه قرن، آثار و تأليفاتي با رنگ و بوي حديثي، در همه ابعاد به چشم مي‌خورد. فرهنگ غالب آثار ديني شيعي را نقل اخبار و آثار تشكيل مي‌دهد و مباحث تحليلي و انتقادي، جلوه چنداني ندارد. بدين‌جهت، عموم تفاسيري كه در اين چند قرن نگاشته مي‌شود در واكنش به حركت گروه اندكي از متفكّران اسلامي است كه عقل را از نقل صحيح، جدا نمي‌ديدند و براي عقل، در درك معارف ديني جايگاه رفيعي قائل بودند.
در هر صورت، تفسير جوهرالثمين، تفسيري است مَزْجِيّ : مانند تفسير صافي كه مؤلف ، در ابتدا ، از جايگاه نزول سوره سخن مي‌گويد و پس از آن با اشاره به شماره آيات سوره و اختلاف موجود در آن ، قسمتي از

سوره را انتخاب و سپس به تفسير آن مي‌پردازد .
(125)

معرّفي كتاب «جَلاءُ الأذْهانِ وَ جَلاءُ الأحْزانِ»

جلاء الاذهان يا تفسير گازُر، از تفاسير فارسي قرن هشتم شيعه است كه مطابق با فهم و درك مردم آن زمان نوشته شده است . مؤلف اين كتاب ابوالمَحاسن حسين بن حسن جُرجاني، از علماي شيعه قرن هشتم است كه شرح زندگي او در تاريخ نيامده است. تنها آن‌چه معلوم شده، اين است كه وي در سال 722 ه.ق مصادف با 701 ه.ش زنده بوده است. كتاب در 10 جلد قطع وزيري به چاپ رسيده است. اين تفسير، در حقيقت، بنا بر آنچه تحقيق شده، با اندك حك و اصلاح و تغيير در عبارات و شيوه نگارش ، همان تفسير ابوالفتوح رازي است كه با عنواني ديگر و پس از دو قرن، تولدي دوباره يافته است.
شيوه اين تفسير، همان است كه ابوالفتوح رازي برگزيده و لذا چندان نيازي نيست كه در اين زمينه، توضيح داده شود. مي‌توانيد در ذيل تفسير رَوْضُ الْجِنان، روش اين تفسير را نيز ملاحظه كنيد.
محدّث اَرْمَوِيّ كه محقّق و مصحّح اين تفسير است ، سراسر اين كتاب را با تفسير رَوْضُ‌الْجَنانِ ابوالفتوح مقايسه كرده و مدّعي شده است كه: «مطلبي در تفسير روض‌الجنان نيافتم كه در اين تفسير نيامده باشد و اگر در جايي در متن نياورده
(126)
باشد ، من آن را در پاورقي مي‌آورم» . درباره اين تفسير مي‌نويسد: «تفسير حاضر از آغاز تا انجام، يعني بدون هيچ مبالغه و اغراق، به استثناي خطبه و سبب تأليف كتاب، كه ناچار بايد مغاير باشد ، از تفسير ابوالفتوح رازي مأخوذ است» .
البتّه معناي چنين سخني اين نيست كه در اين كتاب ، سرقت ادبي صورت گرفته باشد و كتاب ديگري را به خود انتساب كرده باشد ، بلكه در گذشته، اين شيوه در ميان دانشمندان رايج بوده است كه هرگاه كتاب يا تفسيري با نثر و آهنگي كهن عرضه مي‌شده و ديگر با آن شكل، از نظر مؤلّفان براي مردم عادي قابل استفاده نبوده، به اصلاح يا دگرگوني آن دست مي‌زدند . بنابراين جُرْجاني با اين تلخيص و گزينش، توانسته كتاب را دگرگون كند و عبارات آن را لطيف‌تر و شيرين‌تر از كتاب اصلي نمايد. در پرتو اين كوشش، بيان مراد و فهم مطالب تفسير، بهتر و آسان‌تر انجام مي‌پذيرد.
همچنين ، جناب آقاي عزيزاللّه عطارُدِي، فهرست‌هاي فنّي كه شامل فهرست سوره‌هاي قرآن، قِصَص، موضوعات ، اَعْلام ، لغات و اصطلاحات باشد را در يك مجلد جداگانه با عنوان مفتاح تفسير گازُر منتشر كرده است

.
(127)

معرّفي كتاب «تفسير عليّ بن ابراهيم قمّي»

تفسير عليّ‌بن‌ابراهيم قمّي، يكي از معروف‌ترين مصادر تفسيري شيعه اماميه به شمار مي‌آيد كه به روش مأثور، روايات تفسيري را جمع‌آوري كرده است. مؤلف اين كتاب ابوالحسن عليّ بن ابراهيم بن هاشم قمّي (متولد حدود 307 ه.ق مصادف با 298 ه.ش) از راويان بزرگ و موثق شيعه است كه كتاب را در قرن سوم در دو جلد به قطع وزيري و به زبان عربي تأليف كرده است . شيوه كلّي اين تفسير ، نقل اخبار تفسيري از اهل بيت پيامبر(ص) است وگاه نكات‌تفسيري‌نيزبه‌نقل‌از علي‌بن ابراهيم آورده شده است. و نكات تفسيري براساس تأويل(1) و تطبيق(2) است.
مؤلّف كتاب در آغاز تفسير، مقدّمه‌اي دارد كه با طرح عناوين كلّي آن مي‌توان سمت‌گيري و چگونگي روش مفسّر را شناخت. در اين مقدّمه، مباحث فضيلت قرآن ، تمسّك به اهل بيت (ع) ، اشتمال قرآن بر ناسخ و منسوخ و محكم و متشابه ، تحريف و تأويل و ردّ مذاهب و فِرَق مطرح شده و به مناسبت هر موضوع، رواياتي را آورده است.
نام اين تفسير در كتاب‌شناسي‌ها و در شرح حال مؤلّف آن آمده است و كليني در كافي و ديگران در برخي از مجامع روايي، از اين كتاب روايت
1- روايت را تعبير كردن (تعيين مصداق براي روايت).
2- تطبيق يعني نكته تفسيري مطابق روايت است.
(128)
كرده‌اند. اما طبق تحقيقات جديدي كه پس از حاج آقا بزرگ تهراني در الذّريعه انجام شد. كتاب موجود نمي‌تواند تماما از آنِ علي‌بن ابراهيم قمّي باشد و مانند تفسير منسوب به امام حسن عسگري (ع) ، تأليف ديگري است ، با اعتراف به اين‌كه بخش بسياري از روايات اين كتاب از تفسير عليّ‌بن ابراهيم گرفته شده است. دلايل و شواهد بر اينكه اين كتاب از عليّ‌بن ابراهيم نيست ، فراوان است.
از جمله ، مقدّمه اين كتاب كه به‌گونه‌اي مباحث را طرح مي‌كند كه گويي كسي ديگر سخن مي‌گويد و گاه حتي از عليّ‌بن ابراهيم هم نقل قول مي‌كند. افزون بر اينكه، اين مقدّمه مشتمل بر انحرافات و عقايد سخيفي مانند تحريف قرآن است. در حقيقت اين كتاب، مجموعه‌اي است از چند تفسير : تفسير عليّ‌بن ابراهيم، تفسير ابوالجارود و نقليّات ابوالفضل عباس بن محمّد بن قاسم؛ اما اين كه مؤلّف آن كيست و نام اصلي آن چيست؟ ، هنوز دقيقا معلوم نيست و آراء مختلفي ميان اهل تحقيق وجود دارد. برخي‌گفته‌اند ابوالفضل العبّاس، مؤلف كتاب است و برخي عليّ‌بن‌ابي‌حاتم قزويني را مؤلف كتاب دانسته‌اند. همچنين قمّي اولين

كسي است كه احاديث كوفيين را در قم رواج داده است. او حضرت امام حسن عسگري (ع) را درك كرده و پدرش نيز دو امام را درك كرده است . (129)

معرّفي كتاب «تَقْرِيْبُ الْقُرآنِ اِلَي الأذْهانِ»

تَقْرِيْبُ الْقُرآن، تفسير بسيار مختصري است كه در آن دوران، به شرح و تبيين كوتاهي از قرآن بسنده نموده است و تنها در مواردي اندك از توضيح و تفسير فراتر رفته و مخاطبان آيه را نام برده و كلماتي افزون بر توضيح آيه مطرح كرده است كه اين مسائل گاه جنبه اعتقادي و هدايتي داشته است و گاه جنبه تاريخي.
مؤلف اين اثر، سيد محمد حسيني شيرازي (متولد 1349 ه.ق مصادف با 1309 ه.ش) (و متوفاي 1422 ه.ق مصادف با 1380 ه.ش) است. وي از علماء و مراجع بزرگ شيعه و داراي تأليفات بسيار گوناگون فقهي، اصولي، علوم قرآني و تفسيري و اجتماعي است. وي از دانشمندان محقّق و متنوّع نويسي است كه گسترده‌ترين اثر علميش «موسوعة(1) فقهيّه» نام دارد و در 120 جلد است.
تقريـب‌الاذهان بـه زبــان عربي و در سال 1383 ه.ق مصادف با 1342 ه.ش در 10 مُجَلَّد به چاپ رسيد كه يك دور تفسير كامل 30 جزء قرآن مي‌باشد. مقدمه اين تفسير ، از كتابي به نام «حَوْلُ
1- دائرة المعارف.
(130)
الْقُرآنِ الكريم» اثر مؤلّف، برگرفته شده و ناشر به آن افزوده است. در اين مقدّمه، به برخي مسائل پرداخته شده است از جمله: جامعيّت قرآن ، جاودانگي و قابل تطبيق بودن دستورات قرآني با هر عصر و زماني، لزوم تطبيق فكر و عمل با قرآن و توضيحي در باب عظمت و والايي قرآن.
اين تفسير با جهت‌گيري ارائه پيام قرآن در شكل بسيار مختصر و ساده‌نگارش يافته و تنها شرح آيات و توضيح برخي واژه‌ها و گزينش كلمات غريب و شرح و تبيين آن‌ها و در مواردي نقل اسباب نزول و پيوند آيات با يكديگر است و در برخي موارد، رواياتي را كه مربوط به تفسير است از مجامع حديثي اهل بيت (ع) نقل مي‌كند. همچنين در آياتي كه مربوط به آيات الاحكام است، مسائل فقهي را مطرح مي‌كند و بيشتر از بحث‌هاي ديگر، توضيح مي‌دهد.
برخي مجلّدات اين تفسير با ترجمه عبدالحسين عليزاده در قم با عنوان «راهي بسوي قرآن» منتشر شده است .
(131)

معرفي كتاب «اَلْفُتُوحاتُ الإِلٰهِيَّةُ»

تفسير «اَلْفُتُوحاتُ اَلاِلهَيّةُ بِتَوْضيحِ تَفْسِيرِ الْجَلالَيْن لِلدّقائقِ الْخَفِيَّةِ» كه يكي از شروح و حواشي مفصّل بر تفسير جَلالَيْن است، تأليف سليمان بن عُمَر عَجيلي، مشهور به شيخ جَمَل ، از دانشمندان قرن سيزدهم مصر و ساكن قاهره (متوفاي 1204 ه.ق مصادف با 1168 ه.ش) از علماي سنّي، شافعي اَشْعَرِي است كه در سال 1196 ه.ق مصادف با 1161 ه.ش در 4 جلد تدوين و در سال 1307 ه.ق مصادف با 1268 ه.ش در قاهره به چاپ رسيد.
تفسير جلالين از تفاسير مشهور و متداول جهان است كه به قلم دو تن از عالمان بزرگ اهل سنت، يعني جلال‌الدّين مَحَلّي (متولد 864 ه.ق مصادف با 838 ه ش) و جلال‌الدّين سُيُوطِي (متولد 911 ه.ق مصادف با 884 ه ش) نگاشته شده و مورد استقبال دانشمندان اسلامي، از طوايف مختلف قرارگرفته است. به‌دليل مختصرگويي آن كتاب كه تنها به بيان كلمات دشوار و توضيح علل احكام اكتفا نموده ، حواشي و شروح متعدّدي بر آن نوشته شده است كه اين تفسير نيز شرح و حاشيه‌اي بر آن است.
شيخ جَمَل، در آغاز تفسير (درمقدّمه)، ضمن بيان انگيزه خود، به بيان معناي تفسير پرداخته و مبدأ نزول ، كيفيت گردآوري قرآن، معناي حديث نَبَوِي «اُنْزِلَ الْقُرْآنُ عَلي سَبْعَةِ اَحْرُفٍ» قرآن بر
(132)
هفت حرف نازل شده. ناسخ و منسوخ و برخي ديگر از مباحث علوم قرآني را توضيح داده است.
هدف و روش نگارنده ، بيشتر نقل قول از ديگران دركتاب است و نه نقد و مقايسه بين اقوال ، اين تفسير و حاشيه صاوي بر جلالين كه متأثر از اين كتاب است، هر دو در حال و هواي گرايش‌هاي صوفيانه است كه در لابه‌لاي تفسير مشاهده مي‌شود. گرچه جهت‌گيري تأويلي و صوفيانه، كمتر در آن به چشم مي‌خورد.
علاوه بر منابع تفسيري و گفتار صحابه و تابعين ، از گفته‌هاي اصحاب صوفيه، سود مي‌جويد و به گفتار آن‌ها استشهاد مي‌كند. وي در بُعد ادبي به اِعراب ، صَرْف و قرائات گوناگون توجّه فراوان دارد و مسأله اختلاف در قرائت‌ها را با توجيه‌هاي ادبي بيان كرده و وجوه تفسيري را در همين زمينه مطرح مي‌كند.
اوّلين مفسّر قرآن حضرت رسول صلي‌الله‌عليه‌وآله هستند و نمونه‌اي از تفسيرهاي ايشان ، با ترتيب سوره به سوره در كتاب اتقان سيوطي نقل شده است . نيز بسياري‌ازاحاديث‌ازايشان نقل‌شده‌است‌كه روشنگر آيات

قرآني است و احاديث تفسيري نام دارد.
(133)

معرفي كتاب «تفسير جَلالَيْن»

تفسير جلالين، از تفاسير بسيار مشهور و متداول جهان اسلام است كه به قلم دو تن از عالمان بزرگ اهل سنّت نگاشته شده است. مؤلّفان اين اثر، جلال‌الدّين محمّدبن‌احمد مَحَلّي، (متولّد 791 ه.ق مصادف با 768 ه.ش) (و متوفّاي 864 ه.ق مصادف با 838 ه.ش) كه از سوره كهف تا پايان قرآن را و جلال‌الدّين عبدالرّحمان بن‌ابي‌بكر سُيُوطِي (متولّد 849 ه.ق مصادف با 824 ه.ش) (و متوفاي 912 ه.ق مصادف با 885 ه.ش)، نويسنده نامدار و پركار قرن نهم و دهم، كه از ابتداي سوره بقره تا پايان سوره اِسْراء را بر سبك و سياق استاد خود، تفسير كرده است. نام تفسير، برگرفته از نام دو مفسّر آن است و به جَلالَيْن (دو جلال) نامگذاري شده است .

مفسرين اين اثر، تنها به تبيين كلمات دشوار و توضيح علل احكام و اشاره به اسباب نزول و برخي نكات ديگر پرداخته‌اند و با كوتاه‌گويي و مختصر و مفيد بودن، آن را نگاشته‌اند. يك‌دستي و يگانگي در روش، در تمام نوشته‌هاي سيوطي مشهور است و او تمام سعي خويش را بر آن داشته تا بتواند با روش مَحَلِي، اين كار را به اتمام رساند .

(134)

بزرگي كار جلالي در ايجاز و دقّت در معاني، موجب شده كه بسياري از دانشمندان به شرح اين تفسير بپردازند، يا بر آن حاشيه بنويسند كه مشهورترين شرح‌هايي كه بر آن نوشته شده است عبارتند از: حاشيه صاوي و فتوحات الاِلٰهِيَّة شيخ سليمان جَمَل. اين تفسير به زبان‌هاي انگليسي و فرانسوي و برخي ديگر از زبان‌ها ترجمه شده است و در كشورهاي مختلف و در شمارگان بالا و قطع‌هاي گوناگون به چاپ رسيده است .

قرآن شفادهنده‌اي است كه بيماري‌هاي وحشت‌انگيز را بزدايد ، قدرتي است كه ياورانش شكست ندارند و حقّي است كه ياري‌كنندگانش مغلوب نشوند .

خدا قرآن را فرونشاننده عطش علمي دانشمندان و باران بهاري براي قلب فقيهان و راه گسترده و وسيع براي صالحان قرار داده است . قرآن دارويي است كه با آن بيماري وجود ندارد ، نوري است كه با آن تاريكي يافت نمي‌شود .

(بخشي از خطبه 198 نهج‌البلاغه علي «ع»)

(135)

معرّفي كتاب «تفسير المَراغِيّ»

تفسير المراغي يا تفسير القرآن الكريم، به شيوه بسيار ساده و روان و قابل فهم براي عموم است به‌گونه‌اي كه به نيازهاي اجتماعي و خواسته‌هاي روحي و رواني مردم توجه كرده و بحث‌هاي تفسيري را طوري عرضه نموده كه خواننده متوسّط به سوي مطالب قرآني جذب شود و در ميان اصطلاحات فنّي و ادبي و مباحث كلامي و قصه‌هاي‌خرافي، گيرنكند و سردرگم‌نشود. اين‌كتاب تأليف احمدمصطفي مراغي، از علماي اهل تسنن و استاد فقه و شريعت در دانشگاه قاهره و از مفسّران نامدار عصر حاضر است كه در سال 1300 ه.ق مصادف‌با 1261 ه.ش متولدودرسال1371 ه.ق‌مصادف با 1330 ه.ش وفات نموده او برادر محمد مصطفي مراغي، رئيس‌الازهر و شاگرد شيخ محمّد عبده است.
نويسنده كه از انديشمندان اهل سنّت است، اين تفسيـر را به زبـان عربي در سال‌هاي 1361 تا 1365 ه.ق مصادف با 1321 تا 1325 ه.ش تأليف و در 30 جزء و در 10 جلد در قطع وزيري در قاهره به چاپ رسانده است.
مراغي، صاحب تأليفات گوناگوني در زمينه اصول، بلاغت، اخلاق، تفسير و علوم قرآن است. تفسير او در قطع اصلي تفسير محمد عبده و برادرش محمد مصطفي و متأثّراز فرهنگ‌اصلاحي‌وبيداري‌و بازگشت‌به‌قرآن است.
مراغي، در مقدّمه تفسير، به جايگاه رفيع قرآن اشاره مي‌كند و مطالبي را در زمينه طبقات
(136)
مفسّرين، سير تطوّر تفسير، تاريخ قرآن، كيفيّت مُصْحَف‌ها و روش تفسيري مؤلّف عرضه مي‌دارد. وي ضمن تأكيد بر جنبه‌هاي عصري تفسير، به گونه‌اي كه به نيازهاي ذهني و رواني خوانندگان پاسخ دهد، به دو نكته تأكيد مي‌كند؛ يكي رعايت حال خوانندگان و توجه به تحوّل روحي آنان در گرايش به آسان‌نويسي و روان‌نويسي و ديگري توجّه به تحوّلات علمي و تجربي و لزوم آگاهي از علوم عصر براي ارائه تفسيري كه با علم ناسازگار نباشد و طرح مسائل قرآن، ايجاد شكّ و شبهه‌اي براي خواننده نكند .
روش تفسير، چنين است كه ابتدا چند آيه را مي‌آورد و واژگان دشوار آن‌ها را شرح مي‌دهد، سپس پيام آيه را به شكل كوتاه و مفيد ارائه مي‌كند و در صورت وجود نقل در باب سبب نزول آيه، اگر مورد تأييد مفسّر باشد، آن را نقل مي‌كند و احاديثي كه به نظر وي صحيح هستند در توضيح و تفسير آيه مي‌آورد و به نقل و بررسي و محك زدن روايات با آيه و دلايل عقلي مي‌پردازد.
از ويژگي‌هاي مهمّ اين تفسير، نقد روش مفسّران، پرهيزاز ذكر بحث‌هاي

ادبي و اصطلاحات علوم،اهميّت به مسائل روز و تحوّلات علوم و پرهيزاز روايات‌ضعيف واسرائيليّات(1) است.

1- منظور داستانهاي غيرواقعي است كه بصورت روايات جعلي با شيطنت علماي يهود ساخته و منتشر شده است.

معرّفي كتاب «في ظِلالِ‌الْقُرْآنِ» (در سايه قرآن)

تفسير «في ظِلالِ‌الْقُرْآنِ» در نوع خود بي‌نظير و ابتكاري بسيار جالب و در ميان جوامع گوناگون اسلامي، جايگاه‌ويژه‌اي به خود اختصاص داده است، اثر سيّدبن‌قطب معروف به سيّد قُطْب از علماي اهل‌تسنن (متولد1326 ه.ق مصادف‌با1287 ه.ش) (و متوفاي 1386 ه.ق مصادف با 1345 ه.ش)، از نويسندگان برجسته مبارز و خستگي‌ناپذير و اعضاي مهم اخوان المسلمين و ياران حسن البَنّاء و رهبر فقيد اين تشكيلات بود. وي از علماي شافعي اشعري‌مذهب بود و از كودكي حافظ قرآن بود . در ابتدا كار را با روزنامه‌ها شروع كرد و در جريان مبارزات انقلابي، با حكومت جمال عبدالناصر درگير شد و در سال 1386 ه.ق، رژيم مصر، او را به اعدام محكوم كرد. سيدقطب، آثار متعددي در قرآن‌شناسي و تفسير دارد. از مشهورترين اين آثار التّصوير الفَنِّي في‌القرآن (تصوير هنري در قرآن)، مَشاهِدُ الْقِيامَة في القرآن (صحنه‌هاي قيامت در قرآن) و في‌ظلال القرآن (در سايه قرآن) است كه بخش اعظم اين تفسير در زندان نوشته شده است.

روش تفسير به‌گونه‌اي است كه كمتر به الفاظ و

(138)

فرازهاي قرآن توجه داشته و بيشتر در شرح و معاني آن غوطه‌ور مي‌شود؛ به همين دليل، برخي، در تفسير بودن آنترديد كرده‌اند. وي به شدت طرفدار نهضت ديني و دگرگوني جامعه به سوي نظام اسلامي و اجراي قوانين حقه آن است.

روش سيّد قطب، چنين است كه ابتدا دسته‌اي از آيات يا سوره‌اي را انتخاب و پيام كلّي و روح اين آيات را به‌طور خلاصه با حفظ ارتباط با آيات قبل يا سوره قبل توضيح مي‌دهد؛ سپس به بيان نكات كلّي و شرح فرازهايي مي‌پردازد كه جنبه تحليل و خِطابي دارد. او به نكات ادبي و لغت‌شناسي كمتر اشاره دارد و در پايان بحث، از مجموع آيات نتيجه‌گيري مي‌كند .

از ويژگي‌هاي مهمّ اين تفسير، روش تحليلي و توصيفي آن و دعوت به بازگشت به قرآن و تقويت انديشه اجتماعي ديني و تأكيد فراوان به ايجاد اصلاحات اجتماعي و معنوي در جامعه مسلمين است. اين تفسير به زبان عربي و در 8جلد، براي نخستين بار در سال 1951 ميلادي مصادف با 1329 ه.ش و 1370 ه.ق در قاهره به چاپ رسيد .

(139)

معرّفي كتاب «مفاتيح الغيب»

تفسير فخر رازي (تفسير كبير ـ مفاتيح الغيب)؛ از تفاسير بسيار مهمّ و گران‌سنگ جهان اسلام و مورد توجّه دانشمندان در قرون متوالي است كه در حدود سال 204 ه.ق مصادف با 198 ه.ش به‌وسيله محمّد بن عمربن حسين تميمي طبرستاني معروف به فخررازي، از عالمان و متكلّمان اهل سنّت، (شافعي اشعري مذهب) در 32 جلد و در 16 مجلد تأليف شده است . او كه در علم كلام يد طولايي داشته و انديشه پرتحرّك ، تحليل‌گر و نقّاد او ، آوازه جهان اسلام شده و به امام المشكّكين (پيشواي شكّ‌كنندگان) معروف شده و آثار علمي او نيز به اين ويژگي معروف است. در بحث و مناظره، حريفي زبردست و در فنّ خطابه و سخنوري ماهر بود. او تلاش گسترده‌اي در زمينه نقد عقايد مخالفان داشته و در منكوب فكر تجسيم و تشبيه مذهب كراميّه خراسان بقدري پيش رفت كه جان خويش را نيز در همين راه از كف داد.
وي در دانش تفسير، اثري سترگ بوجود آورد و با كاوش‌هاي عقلاني، روح ديگري درميان تفاسير اشاعره دميد. اين كار كه در سال‌هاي پاياني عمرش صورت گرفت، حاصل تجربيّات علمي و سپري كردن دوراني از فراز و نشيب فكري اوست كه يكي از تفاسير بسيار گسترده در جهان تفسير و مشتمل بر بسياري از مطالب تاريخي، ادبي، كلامي
(140)
و فقهي است و از اين جهت شايد بتوان گفت كه دائرةالمعارف علوم و معارف اسلامي در قرن هفتم است. او برخلاف روش متداول ، بدون هيچ مقدّمه‌اي وارد تفسير مي‌شود؛ معمولاً سخني از فضيلت سوره يا مكّي و مدني بودن و مانند آن به ميان نمي‌آورد و مطالب را بصورت دسته‌بندي شده، بيان مي‌كند.
از ويژگي‌هاي مهمّ اين تفسير، شبهه شناسي فخررازي است كه با توجّه به مطرح بودن شبهات گوناگون در ميان مذاهب اسلامي، طبق ديدگاه خود به شبهات پاسخ مي‌دهد و از قرآن و حديث در رفع شبهه سود مي‌جويد و در استدلال عقلي‌گاه چنان پيش مي‌رود كه از روال تفسير خارج مي‌شود، او كه براي عقل، جايگاه بلندي در استنباط و استخراج پيام الهي قائل است، از روش‌هاي عرفاني و اشراقي در كشف حقايق غافل نيست و از حديث و نقل نيز بهره مي‌گيرد و مباحث كلامي را به گستردگي مي‌آورد، قرائت‌هاي مختلف در آيات را رسيدگي مي‌كند و به تبيين نظم و ترتيب و تناسب سوره‌ها و آيات ، توجّه شايان دارد و مي‌توان گفت او از نخستين كساني است كه به مسأله تناسب آيات اهميّت داده است.

از نقاط ويژه اين تفسير، تفسيرهاي علمي فخررازي است كه به مناسبت آيات مربوطه مطرح و بوسيله آن‌ها دانش آن روز مانند علم هيئت و نجوم و فلكيّات پي افكنده است.
(141)

معرّفي كتاب «اَلْكَشّاف»

كتاب «تفسير الكشّاف عَنْ حَقائِقِ غَوامِضِ التَّنْزيلِ وَ عُيُونِ الأَْقاويلِ في وُجُوه التَّأْويلِ» كه از متقن‌ترين و معروف‌ترين تفاسير اهل سنّت و از نظر نكات ادبي و بلاغي، در ميان تفاسير، ممتاز است، اثر جـارالله محمـود بـن عمـر زمخشـري (متـولد 469 ه.ق مصــادف بــا 455 ه.ش) (و متـوفاي 539 ه.ق مصادف با 523 ه.ش) ، از عالمان ، متكلّمان و مفسّران بزرگ قرن ششم است كه در يكي از روستاهاي خوارزم به دنيا آمد. پس از تحصيلات مقدّماتي درمحضر پدرش و تكميل دروس خود در خوارزم و بخارا و خراسان و اقامت چند ساله در مرو، راهي مكّه شد و در آن‌جا اقامت گزيد تا آن‌جا كه به‌خاطر عشق و شيفتگي به آن ديار، لقب «جارالله» را به‌خود گرفت.

صرف نظر از جنبه‌هاي كلامي و افراط و تندروي‌ها در تطبيق نابهنجار آيات با انديشه و آراي معتزله(1)، تفسير كشّاف از بهترين تفاسير قرآن محسوب مي‌شود كه با استواري متن، چينش زيبا و ظرايف، شيوه‌اي دلپسند را دربردارد. مؤلّف كه در زمينه فنّ بلاغت و ادبيّات، داراي اطّلاعات وسيعي است، از اين توانايي در نگارش تفسير بهره برده و سعي كرده در جاي‌جاي تفسير، به تقويت مباني فكري معتزله بپردازد.

1- يكي از مذاهب اهل تسنن.

اين تفسير ، به همان اندازه كه در ميان اهل فنّ و مفسّران بعدي مورد توجه قرار گرفته و به نكات ادبي و تفسيري آن توجه شايان شده و شرح‌ها و حاشيه‌هاي گوناگوني به قرآن نوشته شده است، مورد مخالفت و حمله‌هاي گوناگون از سوي بيشتر اهل سنّت واقع شده است و در رده‌بندي تفاسير، مشهور به تفسير به رأي است، زيرا انديشه‌ورزي، استدلال ، تأويل عقلاني و تلاش براي بازيابي معاني آيات با كنكاش عقل در اين تفسير مشهود است. همچنين در نقل فضائل سوره‌ها و آياتي كه در پايان هر سوره نقل مي‌كند، عموما از روايات ضعيف و جعلي استفاده كرده است.

روش مفسّر چنين است كه ابتدا، آيه‌اي را مي‌آورد؛ سپس لغات غريب و مشكل را معنا مي‌كند و آنگاه نظرات ديگران را درباره مفردات يا معناي جمله نقل مي‌كند. اگر اختلاف قرائني باشد، نقادي مي‌كند و سرانجام به بحث‌هاي بلاغي ، ادبي و كلامي مي‌پردازد.

مشهورترين تعريف براي آيات مكّي و مدني اين است كه : هرآيه‌اي كه قبل از هجرت نازل شده باشد ، مكّي است و هر آيه‌اي كه بعد از هجرت نازل شده، مدني است؛ چه در مكّه نازل شده باشد و چه در مدينه (ملاك

«هجرت» است نه «شهرمکّه و مدینه») .
(143)

معرّفي كتاب «رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمانِ في تَفْسيرٍ وَ اِشاراتِالْقُرآن»

تفسير ابن عربي يا رَحْمَةٌ مِنَ الرَّحْمنِ في تَفْسير و اِشاراتِ القرآن، تفسيري است عرفاني كه، مؤلف آن، مُحْي‌الدّين عربي، معروف به شيخ اكبر، (متولد 560 ه.ق مصادف با 543 ه.ش و متوفاي 639 ه.ق مصادف با 620 ه.ش) ، سنّي مالكي صوفي، بنيانگذار عرفان نظري و صاحب كتاب‌هاي فراوان در تصوّف و عرفان عملي و نظري است كه بيش از 150 اثر در اين زمينه دارد كه محقّقان از عرفا كه پس از وي پا به عرصه وجود گذاشته‌اند همگي شارح كلمات و تحقيقات ارزنده او هستند .
اين تفسير كه براي اوّلين بار در سال 1410 ه.ق در دمشق و در 4 جلد به قطع وزيري به چاپ رسيد، بيشتر تأويلات است تا شرح معاني كلمات و استنادسازي قواعد عرفاني از ظواهر لفظي كتاب و شامل همه آيات و سوره‌ها هم نمي‌باشد و تنها به آيه‌ها و سوره‌هايي اكتفا نموده كه محل بحث و اشاره عرفاني بوده است.
اين اثر ، گردآوري شده از مجموعه مؤلفات ابن‌عربي، به‌ويژه كتاب فتوحات و فصوص است كه توسط محمود محمود غراب در سال 1409، انجام شد و در حاشيه كتاب «تفسير ايجاز البيان في ترجمة القرآن» مؤلّف آورده شده است. البتّه محي‌الدّين ، خود تفسير ظاهري مفصّلي داشته كه (144)
متأسّفانه بدست نيامده است. در هر صورت، با تعاريف متداول، نمي‌توان اين مجموعه را تفسيرناميد، گرچه در مجموعه تفاسير جاي گرفته و به جاي تفسير منسوب به محي‌الدّين تنظيم شده است . اين مجموعه ، بيشتر كشفيّات و ارائه نظرات عرفاني مؤلّف و تطبيق آن با آيات قرآن است، گرچه از دقت‌ها و نكات تفسيري هم خالي نيست.
ذكر اين نكته ضروري است كه اگر تأويل گرايي، تفسير باطني قرآن است، حتما بايد قواعد و اصولي داشته باشد و قابل برهان و استناد به شرع باشد، وگرنه سر از بسياري از سخنان همچون سخنان باطنيه(1) درمي‌آورد. گذشته از اينكه هركسي نمي‌تواند ادّعاي تأويل و استناد به معناي بطني كند بدون آنكه حرف او معقول و مستند و داراي شواهد قابل قبول از كتاب و سنّت باشد. همچنين نمي‌تواند خبر از كشف و شهودي بدهد، بدون آنكه شاهدي بر صحّت و صلاحيّت خود داشته باشد.
1- يعني بطن قرآن و مفهوم واقعي قرآن را بدون استناد بر صحت آن از عالم معنا بفهمد و مطرح كند كه معقول نيست.
(145)

معرفي كتاب « اَلدُّرُّ الْمَنْثُورُ فِي التَّفْسيرِ بِالْمَأْثُور »

تفسير «اَلدُّرُّ الْمَنْثُور فِي التَّفْسيرِ بِالْمَأْثور» يكي از گسترده‌ترين تفسيرهاي نقلي(1) اهل سنّت است، كه تمام اخبار و آثارِ ذيل آيات را بدون هيچ نقد و تحليل آورده است و از اين جهت، از تفسير طَبري گسترده‌تر است. مؤلف آن، جلال الدّين، عبدالرّحمن‌بن‌ابي‌بكر سُيُوطِيّ، (متولد 849 ه.ق مصادف با 824 ه.ش) (و متوفاي 912 ه.ق مصادف با 885 ه.ش) در شهر قاهره است، كه از علماي شافعي اَشْعَري(2) و از نويسندگان پركار، سخت كوش و خستگي‌ناپذير و داراي تأليفات بسيار، فوق العاده و متنوّع در حوزه فرهنگ و معارف اسلامي است. گستردگي تأليفات سيوطي آن چنان است كه كتاب‌هاي فراواني در فهرست آثار او نوشته شده و حتّي درباره يك گرايش او، كتاب تأليف شده است، مانند پژوهش‌هاي قرآني سيوطي، تأليفات او را بيش از 1500 اثر ذكر كرده‌اند. اين تفسير در 8 جلد و به زبان عربي است .

1- تفسير روايي.

2- يكي از مذاهب اهل تسنن.

(146)

سيوطي، علاوه بر اين تفسير، به نگارش تفسير ديگري با عنوان مجمع‌البحرين و مَطْلَعُ الْبَدْرَيْن پرداخته است كه، كتاب الاتقان ، مقدّمه علوم قرآني اين تفسير بوده است و تفسير مجمع البحرين، مايه اصلي دُرّ المنثور به حساب مي‌آيد .

از جمله اشكالات مهمّ اين تفسير، حذف اسناد روايات است كه باعث شده احاديث صحيح(1) و غيرصحيح با هم درآميخته شود به گونه‌اي كه نمي‌توان احاديث را بازشناسي كرد. علاوه بر آن، اين تفسير، صرفا به نقل احاديث و آثار (مأثورات) اكتفا كرده و هيچ نقد و ارزيابي نسبت به آن‌ها نكرده است؛ به همين دليل، از ذكر اسرائيليات(2) و خرافات و روايات جعلي، ابايي نداشته است .

1- كه از نظر استناد روايي صحيح السند باشد.

2- داستانهاي غيرواقعي كه در روايات جعلي موجود است.

(147)

معرّفي كتاب «اَلْجامِعُ لِاَحْكامِ الْقُرآن»

تفسير قُرْطُبي، يا اَلْجامِعُ لِاَحْكامِ الْقُرْآن ـ تأليف ابوعبداللّه محمّدبن‌احمد انصاري قُرْطُبِيّ، از دانشمنـدان معـروف سنـي قرن ششم (متولّد 578 ه.ق مصادف با 561 ه.ش و متوفاي 672 ه.ق مصادف با 652 ه.ش) از علماي مالكي اشعري اهل قُرْطُبَة (مصر) است كه به زبان عربي و در 20 مجلد براي اولين بار در (سال 1372 ه.ق مصادف با 1331 ه .ش) در قاهره، به چاپ رسيد و بعدها با چهار جلد فهرست آيات، روايات، موضوعات و اَعْلام به بيست و چهار جلد رسيده است .
قُرْطُبِي، آثار فراواني دارد، اما مشهورترين آن‌ها همين تفسير است.
او از آثار مختلف سود برده، بنابراين تفسير او نشانگر گستردگي اطّلاعات و دانش خستگي‌ناپذير وي در مراجعه به منابع بسياري است.
وي در عقايد مذهبي سختگير و با تعصّبي ويژه به مباحث اعتقادي و كلامي مي‌پردازد و در برخورد با فضائل اهل بيت عليهم‌السلام همان روشي را طـي مي‌كند كه عموم مفسّران اهل سنّت پيموده‌اند و كمتر به جست‌جوي حقيقت و ذكر فضائل نقل شده در مجامع حديثي اهل سنّت، نظر افكنده است .
ويژگي مهمّ اين تفسير، فقهي‌بودن آن است، مفسّر در اين تفسير به گونه‌اي وارد مباحث فقهي مي‌شود كه تفسير آيات را از ياد مي‌برد؛ به همين دليل، اين تفسير را در رده‌بندي تفاسير، جزء
(148)
تفاسير آيات الاحكام شمرده‌اند.
گرچه مفسّر از پژوهش‌هاي تاريخي و تحليـل‌هاي ادبـي نيـز استفـاده كـرده است. وي در كنار نقل احاديث و مأثـورات ، شيـوه اجتهـادي را برمـي‌گزيند و با نگــارش عقلانــي و تحليــل‌هاي بياني به تفسير جامع ميان عقل و نقل مي‌پردازد .
شيـوه تفسيـر به ايـن گونـه اسـت كه با خطبه‌اي آغاز مي‌شود و از جايگاه رفيع تفسير و ذكر مفسّران و شيوه‌هاي تفسيري به اهميّت موضوع و كتاب اشاره مي‌كند و با اشـاره به مبـاحثي از علوم قرآن، مانند نقل قول، تلاوت قرآن، اعراب، اعجاز قرآن و صيانت قرآن، وارد تفسير مي‌شود.
در تفسير نيز ضمن بيان فضيلت قرائت سوره و آيه، به تشريح كلمات و ذكر معاني و تبيين پيام آيه مي‌پردازد و در اين زمينه، به اقوال و وجوه تفسير نيز اشاره مي‌كند.
هرچند مؤلّف مي‌كوشد كه از روايات اسرائيلي پرهيز كند و از عرضه اسرائيليات خودداري كند، ولي در مواردي، در دام اسرائيليات افتاده و از

نسبت ناروا به پيامبران و يا داستان‌هاي ساختگي پرهيز نكرده است .
اين تفسير، به‌وسيله بعضي از محقّقان خلاصه شده، كه از جمله آن‌ها مختصر تفسير قرطبي از شيخ محمد كريم راجح و مختار تفسير القرطبي، از توفيق الحكيم است .
(149)

معرّفي كتاب «اَنْوارُ اَلتَّنْزِيْلِ وَ اَسْرارُ اَلْتَأْوِيْل»

تفسير اَنْوارُ التَّنْزِيل يا تفسير بيضاوي، تأليف ناصرالدّين ابوسعيد بيضاوي شيرازي (قاضي سعيد ابوالخير) معروف به بيضاوي از دانشمندان معروف اهل تسنن قرن هفتم و هشتم هجري (متوفّاي 685 ه.ق مصادف با 665 ه.ش) ، شافعي ، اشعري است . وي تأليفات زيادي دارد كه همه آن‌ها تحت الشعاع اين تفسير واقع شده‌اند.
اين تفسير كه به زبان عربي و در 4 جلد (در سال 1341 ه.ق مصادف با 1301 ه.ش) در قطع وزيري و با تصحيح محمد حسين اعلمي به چاپ رسيده است، پس از تأليف و از ابتداي انتشار، مورد توجّه دانشمندان و حوزه‌هاي علميّه علوم اسلامي قرارگرفته و مورد تدريس ، شرح و حاشيه قرار گرفته است.
اين كتاب كه بيشتر برگرفته از كشّاف زمخشري و تفسير كبير رازي است و در حقيقت در برابر كشّاف زَمَخْشَرِي به نگارش درآمده و گرايش به فكر اشعري و جمود به عقايد آنان در آن به چشم مي‌خورد در طبقه‌بندي تفاسير اهل سنّت، از جمله تفاسير به رأي ممدوح ، به شمار مي‌آيد. وي برخي از معضَلات تفسيري را در پرتو تدبّر و
(150)
انديشه و كنكاش‌هاي لغوي توضيح مي‌دهد و تعقّل و تدبّر در معاني قرآن را ضروري مي‌داند.
روش بيضاوي در اين تفسير، بدين‌صورت است كه ابتدا، بحثي درباره سوره و نام آن و محلّ نزول و سبب نزول دارد؛ آنگاه آيه به آيه، تفسير ادبي مي‌كند و آنچه در باب اعراب، معاني و بيان كلمات قرآني مطرح است، از كشّاف نقل مي‌كند، سپس به بحث‌هاي كلامي و اعتقادي مي‌پردازد، كه در اين قسمت بيشتر از تفسير فخررازي بهره مي‌برد و در لغت و اشتقاق كلمات نيز از مفردات راغب سود مي‌جويد.
بيضاوي، در تبيين آيات، به آيات مشابه و نيز روايات و شأن نزول‌ها توجّه دارد؛ گاه نيز از روايات ضعيف و اسرائيليات استفاده مي‌كند. حواشي فراواني بر اين تفسير نگاشته شده كه مشهورترين آن‌ها، حاشيه شيخ زاده و حاشيه شهاب خَفاجي معروف به عِنايةالقاضي و حاشيه قُرْنَوِيّ است.
(151)

معرّفي كتاب «كَشْفُ اَلْاَسْرارِ وَ عُدَّةُ اَلْاَبْرار»

تفسير كشف الاسرار يا تفسير ميبدي كه معروف به تفسير خواجه عبداللّه انصاري است، تأليف ابوالفضل رشيدالدّين احمدبن سَعد ميبدي (متوفاي 520 ه.ق مصادف با 505 ه.ش) ، از دانشمندان‌بزرگ اهل سنت و عرفاي نامدار قرن هشتم هجري است كه از نواحي مركزي به خراسان كوچ كرده و خود را به‌جمع عارف مسلكان آن ديار متّصل كرده است.
او در احكام شرع ، پيرو شافعي است و بر مشرب عرفا سخن مي‌گويد و به خواجه عبداللّه انصاري ، عارف نامور آن ديار ارادات خاصّ دارد . بنابراين كتابي از او را كه بصورت مختصر نوشته شده، محور كار خود قرار داده و با شرح و بسط و تنظيم مطالب و تفسير آيات ، به آن سخناني افزوده و ذوق و هنر خود را آشكار ساخته است؛ به همين دليل، اين تفسير به نام خواجه عبداللّه انصاري، معروف شده است.
وي علاقه و محبّت ويژه‌اي به اهل بيت (ع) داشته كه آثار اين محبّت در تفسيرش چشمگير است و يكي از ويژگي‌هاي آن مي‌باشد . زيبايي سخن و شيوايي بيان و لطافت برداشت‌ها و نكته‌داني، از نكات مهمّ اين تفسير است كه از همان ابتداي تأليف، مورد توجّه مجامع علمي و توده‌هاي مردم قرارگرفته و معرفت‌اندوزان وادب‌دوستان، هركدام طبق سليقه خود به آن روي آوردند.
ميبدي در مقدمه تفسير، تنها انگيزه تأليف را
(152)
فشردگي آن مي‌داند و مي‌نويسد: كتاب خواجه عبداللّه در تفسير قرآن، در لفظ و معاني پژوهش و زيبايي به حد اعجاز رسيده بود ، ولي چون در نهايت فشردگي و اختصار بود، مقصود آموزندگان و رهروان از آن برآورده نمي‌شد ؛ از اين روي به شرح و تفصيل آن پرداختم . روش مؤلّف در اين تفسير بدين صورت بود كه ابتدا قرآن را ترجمه مي‌كند؛ سپس به تفسير همان بخش مي‌پردازد و از شأن نزول و قرائت و... شروع مي‌كند و در بخش سوم، آيات را به روش صوفيان و عارفان توجيه و تأويل مي‌كند و بيش از همه به نقل سخنان خواجه عبداللّه انصاري مي‌پردازد.
او كه بيشتر از دو بخش ديگر، به بخش دوم يعني تفسير مي‌پردازد؛ به‌طور مفصّل به تفسير و تبيين آيات مي‌پردازد و با ذكر عدد آيات و كلمات و شمارش حروف ، مكّي و مدني بودن آن‌ها و ناسخ و منسوخ را نشان مي‌دهد؛ ثواب سوره و آيه را نقل مي‌كند و به تفسير يك يك آيات مي‌پردازد و ضمن بيان بحث‌هاي لغوي، صرفي، نحوي و ذكر داستان‌هاي انبياء و اقوام و مسائل فقهي و كلامي، بيشتر بر منقولات تكيه مي‌كند و در

هر بخش، پرده‌اي از چهره معناي آيه را برمي‌گيرد و خواننده را با پيام قرآن آشنا مي‌كند.
تاريخ تأليف اين تفسير، حدود 520 ه.ق (505ه.ش) و در 10 جلد به زبان فارسي است كه به‌دليل اهميّت و توجّه شايان ، داراي چاپ‌هاي گوناگون است .
(153)

معرفي كتاب « جامِعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرآن »

تفسير طبري يا جامِعُ الْبَيانِ في تَفْسيرِ الْقُرآن تأليف ابوجعفر محمدبن جرير طبري آملي (متولد 244 ه.ق مصادف‌با 237ه.ش) (ومتوفاي 310 ه.ق مصادف با 301 ه.ش) از علماي بزرگ قرن چهارم و از مورخين و مفسرين نامور سني اشعري است كه در طبرستان (مازندران) متولد شد و در بغداد از دنيا رفت، او در راه تحصيل علم و كسب معلومات به كشورهاي بسياري چون عراق، سوريه، فلسطين، مصر، آسياي صَغير و هندوستان سفر كرد و داراي تأليفات زيادي است كه از ميان آن‌ها ، كتاب تاريخ و تفسير او مشهور شده و در لسان اهل فن ، به اُمُ‌التَواريخ و اُمُّ التَفاسير معروف گشته است.
طبري، ابتدااز نظرفقهي تابع‌مذهب‌شافعي بود، ولي كم‌كم پايه‌هاي فقه مستقلي را پي‌افكند و مذهب فقهي او به جريريه معروف گشت و به‌دليل اين‌كه ميانه خوبي با احمد حنبل نداشت و از او با عنوان محدّث يادمي‌كرد نه به‌عنوان صاحب مكتب فقهي، بارها مورد اذيت و آزار حاميان وي قرار گرفت.
اين تفسير، شايد از نخستين تفسيرهاي آن دوران است كه رسما در كنار نقل حديث و اثر در
(154)
باب تفسير به نقد و ارزيابي نكات تفسيري و انتخاب برخي روايات پرداخت و بدين‌وسيله راهي به سوي اجتهاد و تدبّر و تعقل در پيام الهي باز كرد و به روش رايج آن زمان ـ كه تنها نقل اخبار و آثار بود ـ اكتفا نكرد. شيوه او زمينه‌اي را فراهم كرد كه پس از وي، تفاسير بزرگي چون تبيان شيخ طوسي، كشاف زمخشري و مفاتيح الغيب رازي، با همين سبك اجتماعي بنيان نهاده شود و تنها به نقل خبر و روش مأثور بسنده نگردد.
ويژگي ديگر اين تفسير، فقهي‌بودن آن است كه به‌طور مناسبي وارد مباحث فقهي مي‌شود و علاوه بر آن از پژوهش‌هاي تاريخي و تحليل‌هاي ادبي در ضمن نقل كلمات صحابه و تابعين استفاده مي‌كند و افكار كلامي خود را نيز بيان مي‌كند. متأسفانه استفاده‌از روايات‌اسرائيلي(اسرائيليات) (1) در اين تفسير باعث لغزش‌هاي شگفتي شده كه ديگران نيز از آن‌ها سوءاستفاده كرده و پس از مؤلف، دچار انحرافات گوناگوني شده‌اند.
اين اثر كه به زبان عربي در 30 جزء و در 12 مجلد تأليف شده ، چاپ‌هاي گوناگوني دارد .
1- اسرائيليات = اخبار جعلي و ساختگي است كه جاعلين احاديث و يهود

وارد کردند.
(155)

معرّفي كتاب «اَلْمُنار»

تفسير المُنار (تفسير القرآن العظيم)، كه تحولّي شگرف در عالم اسلام و تفسير بوجود آورده و جلوه مهمّ آن در گرايش و تأكيد به جنبه‌هاي هدايتي و تربيتي قرآن است، اثر دو تن از علماي بزرگ اهل سنت به نام‌هاي شيخ محمد عبده (شاگرد سيدجمال‌الدّين اسدآبادي) متولد 1266 ه.ق مصادف با 1228 ه.ش و متوفاي 1323ه.ق مصادف‌با1284ه.ش ومحمدرشيدرضا متولد 1282 ه.ق مصادف با 1244 ه.ش و متوفاي 1354 ه.ق مصادف با 1314 ه.ش است كه به زبان‌عربي و درسال‌هاي 1318 تا 1354 ه.ق مصادف با 1279 تا 1314 ه.ش در 12 جلد تأليف شده است.
شيخ محمد عبده كه از مصلحان و پايه‌گذاران نهضت‌هاي اصلاحي و احياگران فكر ديني در عالم اسلام به‌شمار مي‌آيد، افزون بر آثار گوناگون اعتقادي، اجتماعي، كلامي، و شرح نهج‌البلاغه، به نگارش اين تفسير نيز پرداخته است. اين تفسير، گرچه ناتمام مانده و فقط تا سوره نساء آيه 126 توسّط عبده انجام شده است، لكن از آن‌جا به بعد تا سوره يوسف آيه 53، توسط رشيد رضا ادامه يافته است؛ اما همين مقدار نيز مالامال از بحث‌هاي مهم اعتقادي و اجتماعي و تحوّل‌آفرين است و بازتاب‌هاي گوناگون موافق و مخالفي را پديد آورده است.
عبده به‌وسيله اين تفسير مي‌خواهد اصلاحات اجتماعي، اعتقادي، اخلاقي و سياسي را در جامعه
(156)
تحقّق ببخشد . او از شيوه‌هاي كلاسيك و روش‌هاي تفسير، اظهار ناخشنودي مي‌كند و به‌مفسّران پيش، خرده مي‌گيرد كه چرا از اهداف اصلي قرآن كه هدايت است دور مانده و خود را سرگرم مباحثي كرده‌اند كه هيچ‌گونه فايده هدايتي را دنبال نمي‌كند.
تفسير المنار كه در مجامع روشنفكري و مصلحان قرن بيستم، با استقبال فراوان مواجه شد، در حقيقت دعوت به بازگشت به قرآن براي قشر روشنفكر مذهبي جهان عرب بود و از جهات بسياري به تفاسير مهم شيعه نزديك بود و روش او تفسير قرآن به قرآن است.
قسمت‌هايي از تفسير كه توسط رشيد رضا انجام شده تا آن‌جا كه تقرير درس‌هاي عبده بود، وي قبل از چاپ و در حين چاپ آن‌ها را به استاد خود نشان مي‌داد و اصلاحات لازم را در آن‌ها وارد مي‌كرد، اما بقيه تفسيرگرچه با همان سبك و سياق و روش عبده انجام گرفت، اما در جاهايي از ديدگاه فكري و روش عبده فاصله گرفته است. تنها تفاوتي كه در روش اين دو

مي‌توان قائل شد، اين است كه عبده به هيچ تفسيري جز تفسير جلالين مراجعه نمي‌كرد، اما رشيد رضا به تفاسير ديگر نيز مراجعه مي‌كرد و به ديدگاه‌هاي لفظي واِعراب و نكته‌هاي بلاغي، بيش از استاد خود توجه مي‌كرد.
نكته ديگر آن‌كه، عبده، عقل‌گرا و روش او تحليل است، اما رشيد رضا، نص‌گرا و اعتماد او به احاديث و مأثورات چشمگير است.
(157)

معرفي‌ترجمه‌هاي مشهورقرآن كريم وويژگيهاي اختصاصي هركدام

معرّفي ترجمه «ناصر مكارم شيرازي»

ترجمه قرآن كريم با نگارش سليس و روان به قلم آيةاللّه ناصر مكارم شيرازي از ترجمه‌هاي نسبتا رايج است . نگارنده آن در سال 1348 ه ـ ق مصادف با 1308 ه ش در شهر شيراز بدنيا آمد و نزد اساتيدي مانند آيةاللّه‌العظمي بروجردي ، حكيم، سيدعبدالهادي شيرازي و سيد ابوالقاسم خويي، تلمّذ كرد و تأليف بيش از يكصد جلد كتاب، حاصل سال‌ها كوشش اوست كه از ميان مهم‌ترين آثار قرآني ايشان، تفسيرنمونه در 27 جلد و تفسير موضوعي پيام قرآن و 2 جلد از ترجمه تفسير الميزان است. يكي ديگر از آثار ايشان ترجمه‌اي از قرآن كريم مي‌باشد كه اصل آن توسّط جمعي از فضلاء حوزه علميه قم براساس ترجمه تفسير نمونه تدوين يافته و مورد بازبيني ايشان و نيز هيئت علمي دارالقرآن‌الكريم ـ دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي ـ قرار گرفته است. اين ترجمه به‌وسيله جواد محدّثي، ويراستاري شد و توسّط دارالقرآن الكريم در سال 1373 در دو نوبت به چاپ رسيده .

اين ترجمه كه اساس آن متني است كه به قلم مترجم در هنگام تأليف تفسير نمونه، نوشته شده است، ترجمه‌اي است تفسيرگونه و از آن جهت كه اصل تفسيرنمونه ، تفسيري روان و عامّه فهم است، اين ويژگي در ترجمه آيات آن نيز نمايان است. همان‌گونه كه مترجم در مقدّمه ترجمه يادآور

شده، روش ترجمه ، ترجمه محتوايي است، يعني نخست معاني دقيقا از زبان مبدأ اخذ شده و سپس به‌طور دقيق به زبان فارسي آراسته گرديده است.

نثر اين ترجمه، نثري روان و گويا و از نوع زبان روزمرّه توده مردم است كه مورد استقبال همگاني قرار گرفته است.

نوع ترجمه ترجمه‌اي محتوايي است، همراه با توضيحات و اضافات تفسيري به اين معنا كه افزودن بر ترجمه كلمات در مواردي كه جمله ترجمه شده، ابهام داشته با آوردن قيد توضيحي يا شرح كلمات در صدد رساندن پيام آيه بوده، همانطور كه اين شيوه در تفسير نمونه ارائه شده است ؛ كه اين روش در سراسر ترجمه حفظ شده‌است. همچنين ترجمه از مطابقت نسبتا خوبي با اصل آيات برخوردار است؛ امّا از آنجايي كه مترجم، بازنگري مداوم بر آيه‌هاي قبل و بعد ، انجام نداده ـ كه اين امر به‌دليل طولاني‌بودن زمان‌نگارش تفسيرنمونه بوده است ـ لذا بيشتر آيه‌ها و تركيب‌هاي يكسان را به گونه‌هاي مختلف و بعضا مخالف يكديگر، ترجمه

كرده‌اند. به تعبير ديگر، بسياري از مفردات و كلمات يكسان و مترادف، با معاني مختلفي ترجمه شده است. علاوه بر آن، موارد اشتباهات و خطاهايي نيز در ترجمه آيات وجود دارد و در تفسير و توضيح آيات مشابه نيز تفاوت‌هايي مشاهده مي‌شود.
(160)

معرّفي ترجمه « طاهره صفّارزاده»

ترجمه‌اي با عنوان قرآن كريم كه با خطاطّي عثمان طآه و با خط نسخ در سال 1380 ه ـ ش به چاپ رسيد، حاصل تلاش و زحمات خانم طاهره صفّارزاده است. در اين مصحف شريف علاوه بر اصل آيات، ترجمه فارسي و انگليسي نيز در زير هر آيه نوشته شده و در انتهاي قرآن مقدّمه‌اي با عنوان ترجمه معاني قرآن كريم آمده كه در آن نويسنده در مورد مباحث كلّي ترجمه، ضرورت ترجمه انگليسي و توضيحاتي در مورد روش اين ترجمه ارائه داده است.
مترجم در مقدمه‌اي كه در پايان اين ترجمه 1528 صفحه‌اي ـ كه در قطع رحلي به چاپ رسيده است ـ تفاوت اصلي اين ترجمه را با ترجمه‌هاي موجود فارسي و انگليسي، جايگزين معادل براي اسماءُالحُسني يا نام‌هاي نيكوي خداوند، در ارتباط با آيات قرآن مجيد مي‌داند، همچنين در اين ترجمه، اصطلاحات فنّي و تخصّصي قرآن را جايگزين ترجمه‌هاي تحت اللفظي رايج قرارداده و ترجمه را بصورت روان و سليس و با استفاده از دستورزبان‌فارسي بصورت‌محتوايي‌نگارش نموده است و بعضا ترجمه تفسيرگونه‌اي صورت گرفته كه
(161)
بصورت پي‌نويس در ترجمه منعكس گرديـده و گاهي به‌صورت كلماتي در داخل دو قلاب[ ] قرارگرفته، با هدف اينكه معنا توسعه يابد و ارتباط بيشتري با مخاطبان صورت گيرد.
از ويژگي‌هاي مهمّ اين اثر، رعايت ادب الهي در نوشتار و ترجمه و رعايت مطابقت فارسي و انگليسي با اصل كلام الهي است. مترجم، اين اثر را حاصل حدود 30 سال مطالعه مشتاقانه و پژوهشگرانه توأم با يادداشت‌برداري از تفاسير كشف‌الاسرار، ابوالفتوح، مجمع‌البيان، مواهب عِلَّيَّة، منهـج‌الصادقين، طبـري، سـورآبادي ، ترجمه قرآن كمبـريج، الميـزان، نمـونـه و آثـار مفسّـران و مترجمـان معاصـر به فارسـي و انگليسـي مي‌داند. در اين اثر تلاش فراواني شده تا اشتباهات و خطاها به حدّاقل ممكن برسد. اين ترجمه كه ترجمه‌اي آزاد از قرآن كريم است، با داشتن ويژگي‌هاي فوق، به‌دليل قطور بودن و داشتن دو ترجمه (فارسي و انگليسي) معمولاً مورد استفاده قرآن‌پژوهان و علاقمندان خاصّي قرار گرفته و مي‌گيرد.
(162)

معرفي ترجمه «مصطفي رحماندوست»

ترجمه قرآن كريم به فارسي امروزي روان و ساده و بدون گرايش‌هاي خاص و تفسيرگونه به قلم آقاي مصطفي رحماندوست جزء ترجمه‌هاي جديد قرآن مي‌باشد كه از سبك و سياق «قواعد فارسي‌نويسي» تبعيت كرده است .
نگارنده از مؤلفين و شاعران كتب كودكان و نوجوانان و از برجستگان فرهنگ و ادب معاصر ايران مي‌باشد .
اين ترجمه در 30 مجلد هر جزء يك مجلّد به قطع جيبي به چاپ مي‌رسد كه فعلاً چاپ دوم جزء سي‌ام به همّت مؤسسه فرهنگي و انتشاراتي محراب قلم با خط استاد غلامرضا صفامهدوي مطابق با قرائت عاصم به روايت حفص و ويرايش استادحسين استادولي در تيراژ 11000 به چاپ رسيده است ، چاپ آزمايشي (اوّل) آن (جزء سي‌ام) با همّت آقاي عبدالعظيم فريدون انجام شده و توسط آقايان بهاءالدين خرمشاهي ، مصطفي دلشاد تهراني ، سيدحسين صدرالحافظ ، رفيعي ، خانم پروين بهارزاده مورد نقد و بررسي قرار گرفته است .
مترجم سعي كرده از تعابير مفهومي تفسير دوري جويد و به ترجمه كلمه به كلمه قرآن بپردازد ، كه در نهايت با سبكي ساده ، روان و ترجمه تحت‌اللفظي مطابق فهم نوجوانان تهيه شده است .
(163)
مترجم عنوان كرده : «در اين كار سعي شده با استفاده از معتبرترين‌تفسيرها و ترجمه‌هاي قرآن، معني آيات الهي به زبان فارسي سالم و ساده و قابل فهم براي نوجوانان تأليف شود» .
البته سزاوار بود مي‌فرمودند از كدام تفسير و ترجمه استفاده شده است .
يُنادي مُنادٍ يَوْمَ الْقِيامَةِ اَلا اِنَّ كُلَّ حارِثٍ مُبْتَلي فِي حَرْثِه وَ عاقِبَةِ عَمَلِه غَيْرَ حَرَثَهِ الْقُرْآنِ فَكُونُوا مِنْ حَرَثَتِه وَ اَتْباعِه وَ اسْتَدَلُّوهُ عَلي رَبِّكُمْ وَ اسْتَنْصَحُوهُ عَلي اَنْفُسِكُمْ وَ اتَّهَمُوا عَلَيْهِ آرَائَكُمْ وَ اسْتَغِشُّوا فيه اَهْوائَكُمْ ؛ آن گاه كه قيامت بر پا شود و خلايق براي حسابرسي و جزا و پاداش به‌پا خيزند منادي ندا مي‌دهد و اين واقعيت را به اهل قيامت خبر مي‌دهد كه هان ! اي انسان‌ها بدانيد هر انساني امروز در عاقبت و پايان كار ، گرفتار و مبتلا به آثار و نتايج و محصول كشته خويش است ، مگر كساني كه در دنيا اعتقادات و اعمال و رفتار خويش را بر اساس دستورها و راهنماي‌هاي قرآن شكل داده‌اند . تنها اين افراد هستند كه از نتايج و آثار و اعمال و رفتار و اعتقادات خويش راضي‌اند و هرگز احساس غبن نمي‌كنند .(1)

1- نهج‌البلاغه خطبه 175.
(164)

معرّفي ترجمه «مهدي الهي قمشه‌اي»

ترجمه قرآن مجيد با نثري شيوا و روان يكي از آثار شادروان مهدي (محي‌الدّين) الهي قمشه‌اي است، وي در سال 1318 هجري قمري در شهرضا (قمشه) اصفهان متولد شد و در فقه و اصول و منطق و كلام و فلسفه و حكمت تحصيل نمود. ساليان متمادّي به تدريس عربي و فلسفه در دانشكده معقول و منقول اشتغال داشت و در دوازدهم ربيع‌الثاني سال 1393 ه ـ ق مصادف با 25 ارديبهشت سال 1352 ه ش بدرود حيات گفت. از او تأليفات مختلفي بجا مانده كه از جمله آن‌ها ترجمه صحيفه سجاديّه و ترجمه مفاتيح‌الجنان است .
ترجمه قرآن مجيد وي، پس از دوره طولاني ترجمه‌هاي تحت اللفظي، اوّلين ترجمه آزاد به زبان فارسي است . اين ترجمه كه آميخته با نكات تفسيري است، بسيار روان و آسان است و مورد اقبال عامّه مردم قرار گرفته و ده‌ها بار در قطع‌هاي مختلف و به‌صورت‌هاي گوناگون به چاپ رسيده است. اوّلين چاپ اين قرآن در سال 1323 ه ـ ش توسط كتاب‌فروشي اسلاميّه انجام شده است. اصل ترجمه به‌وسيله محمّد باقر بهبودي و حسن مسعودي، ويراستاري شد . اما خالي از غلط‌هاي علمي نيست و فرزند ايشان
(165)
حسين الهي قمشه‌اي، سال‌ها بعد، ويرايش جديدي انجام داد و علاوه بر آن، ويرايش علمي جديدي در سال‌هاي اخير به همت آقاي حسين استادولي انجام گرفت كه توسّط دارالكتب اسلاميه در سال 1377 مجدّدا به چاپ رسيده است .
توضيحاتي بر اساس اعتقادات شيعه بر اين ترجمه كه به نثر امروزي و ساده و شيوا و مردم‌پسند انجام گرفته، افزوده شده است . اين توضيحات تفسيرگونه در بسياري از موارد از اصل ترجمه قابل تفكيك نيست و اين، يكي از معايب اين ترجمه است . سبك و سياق اين ترجمه، آزاد و خلاصة‌التفسير است و در بسياري موارد مترجم خود را به اصل كلام محدود نكرده و توضيحات مفصلي را به ترجمه افزوده است. اين توضيحات عموما برگرفته از تفاسير هستند و در ميان دو پرانتز آمده‌اند. بيشتر اين توضيحات، به‌گونه‌اي هستند كه رشته كلام را قطع نمي‌كنند و ساختار ادبي جملات را از بين نمي‌برند، ولي برخي از توضيحات نيز هستند كه از ترجمه متن جدا و مستقلّ مي‌باشند كه طبعا اين‌گونه توضيحات، رشته اصلي سخن را قطع مي‌كنند .
در مجموع مي‌توان گفت كه اين ترجمه، ترجمه‌اي روان و همه‌فهم است و

از آن جهت كه فصل‌الخطاب ترجمه‌هاي تحت‌اللفظي بوده، اولين ترجمه فارسي است كه در تدوين آن به دستور زبان فارسي توجّه شده، كاري ستودني و قابل‌تقدير است. البته در ترجمه، بي‌دقّتي‌هايي نيز به چشم مي‌خورد و وجود اغلاط و اشتباهات نيز در آن مشهود است. وجود افتادگي‌هايي در ترجمه آيات و از طرفي نقل به معنا كردن تعدادي از عبارات ناشي از عدم مطابقت دقيق ترجمه با آيات مي‌باشد .
(166)

معرّفي ترجمه «محمّد مهدي فولادوند»

ترجمه قرآن كريم به فارسي امروزي و ساده و بدون گرايش‌هاي خاصّ و افراطي كه در آن نه فارسي‌گرايي مُفْرِط و نه عربي‌گرايي وجود دارد، كاري است از محمد مهدي فولادوند فرزند مرحوم محمد حسين بختياري كه در اول دي‌ماه 1299 ه ش در شهرستان اراك متولّد شده است. او كه پس از سال‌ها تحصيل در پاريس، به تهران بازگشت؛ ساليان متمادّي است كه در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالي به تدريس موادّ مختلف درسي مشغول است. از وي بيش از 30 جلد كتاب فارسي و فرانسه منتشر شده است كه مهم‌ترين اثر وي، ترجمه قرآن كريم به زبان فارسي است كه در سال 1373 از سوي دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي با ويرايش محمدرضا انصاري و سيّد مهدي برهاني، چاپ و نشر يافته است.
اين ترجمه كه بسيار مفهوم و روان است، از دقّت بي‌نظير در مطابقت با متن مقدّس قرآن كريم برخوردار مي‌باشد، به گونه‌اي كه حتّي تأكيدهايي را كه در نثر و زبان عربي و نيز قرآن كريم فراوان و در زبان فارسي بسيار كمياب است ، به نحوي ظاهر كرده است . روش مترجم در ترجمه، ميانه‌اي از ترجمه تحت‌اللّفظي و ترجمه محتوايي مي‌باشد يعني دقّت در مطابقت ترجمه با
(167)
اصل آيه و خوشخواني و رواني آن هيچ‌كدام فداي ديگري نشده و در مواردي ترجمه داراي توضيحاتي مي‌باشد كه در داخل گيومه آمده است.
ترجمه فولادوند يكي از دقيق‌ترين و شيواترين ترجمه‌هاي معاصر است كه برخي صاحب‌نظران آن را از حيث صحت و امانت و به‌كارگيري معادل‌هاي مصطلح درفارسي امروزي و در عين‌حال، رواني، شيوايي و سادگي، بهترين ترجمه درميان ترجمه‌هاي منتشر شده در پنجاه سال اخير مي‌دانند.
از ويژگي‌هاي كم‌نظير اين ترجمه، همّت مترجم در ارائه يك ترجمه آهنگين در سوره‌هاي مكي انتهاي قرآن است. همچنين هماهنگي در ترجمه واژه‌هاي مشابه در سراسر ترجمه رعايت شده است.
باوجود ويژگي‌هاي مثبت‌اين ترجمه، موارد قابل تأمّلي نيز در آن وجود دارد كه عبارتند از: استفاده نابجا و زياد از علائم ويراستاري ، اشكالات املايي از جمله نوشتن «مي» و «همي» با فعل. قرآن‌پژوهان زيادي ضمن معرّفي اين اثر به نقد و بررسي آن پرداخته‌اند و ضمن بررسي نقاط مثبت و ويژگي‌هاي آن به نقاط ضعف آن نيز اشاره كرده‌اند.
(168)

معرفي ترجمه «عَبْدُالمُحَمَّدِ آيتي»

ترجمه قرآن كريم بصورت روان و امروزي توسط استاد عَبْدُالْمُحَمَّد آيتي از جمله ترجمه‌هاي فارسي است كه مورد توجّه علاقمندان قرار گرفته است، وي محقّق و مترجم و از برجستگان اهل قلم و عضو فرهنگستان زبان ادب فارسي است كه در سال 1305 شمسي در بروجرد به دنيا آمد و علاوه بر يادگيري علوم حوزوي ، به تحصيل علوم دانشگاهي پرداخت و او چندين كتاب را به رشته تحرير درآورده و يا ترجمه كرده است كه از جمله آن‌ها ترجمه تقويم البُلدان و ترجمه تاريخ ابن‌خَلْدُون، ترجمه صحيفه سجّاديّه و نهج‌البلاغه و قرآن كريم است.
ترجمه قرآن كريم در سال 1367 از سوي انتشارات سروش منتشر شد و ويرايش بعدي آن در سال 1371 به چاپ رسيد. اين ترجمه پس از ترجمه‌هاي پاينده، الهي قمشه‌اي و رهنما منتشر شده و همانطور كه مترجم در معرّفي ترجمه‌اش در دانشنامه قرآن‌پژوهي بيان مي‌كند، او اين سه ترجمه را قبلاً بررسي كرده و پيش از اين نيز سابقه نسبتا زيادي در امر ترجمه متون عربي داشته است؛ بنابراين اين ترجمه، ترجمه‌اي روان و امروزي است كه سعي شده از سره‌نويسي فارسي و عربي‌گرايي افراطي پرهيز شود.
اين ترجمه كه بصورت تحت‌اللّفظي انجام شده
(169)
است، ترجمه‌اي محتوايي و تركيبي از دو روش ترجمه روان و آزاد است . ترجمه ياد شده خالي از هرگونه تفسير بوده و از اين رو پرانتز و كروشه ندارد . در بسياري از موارد كه نياز به توضيح بوده، توضيحات در قالب تعبيراتي كوتاه در دل ترجمه جاي گرفته و تفكيك نشده است. اين ترجمه، خوشخوان و روان است و سعي شده كه اَدات تأكيد و ديگر نكات ريز كه تقريبا در زبان فارسي امروزي مترادفي ندارد در ترجمه به‌كار نرود،
ترجمه ياد شده كه از مطابقت نسبتا خوبي با اصل آيات برخوردار است، عاري از توضيحات اضافي است و در موارد ضروري، افزوده‌ها در دل ترجمه آمده است. اين توضيحات شامل ذكر محذوفاتي چون فاعل جمله ، ضمير ، قيدها ، فعل‌ها و ... مي‌باشد. روش ترجمه به‌صورت كاملاً يكسان و همگون در همه‌جا رعايت شده است. در اين ترجمه در مواردي براي مفردات يكسان و تركيب‌هاي يكسان، ترجمه‌هاي متفاوت آمده است و ترجمه از نثري روان و استوار برخوردار بوده و مترجم ظرايف فنّي و صناعت ترجمه(1) و حذف موارد زايد را در ترجمه رعايت كرده است، لكن در چاپ اول و دوم ترجمه اشتباهات و خطاهايي وجود دارد كه در چاپ

سوم از بین رفته است.
1- اصول و قواعد ترجمه.
(170)

معرّفي ترجمه «كاظم پورجوادي»

ترجمه قرآن كريم به‌صورت سليس و روان كه براساس قواعد نحوي زبان فارسي توسط دكتر كاظم‌پور جوادي انجام شده ، ترجمه‌اي است آزاد از قرآن كريم كه با متن كلام‌اللّه مطابقت نسبي دارد.
وي از مترجمين و قرآن پژوهان معاصر است كه در اوائل قرن 14 ه ـ ش به دنيا آمد. پورجوادي در مورد اُنس و علاقه به قرآن و چگونگي نگارش ترجمه‌اش چنين مي‌گويد:
«با تولّد در خانواده مذهبي، شيفته قرآن مجيد شدم و نزد اساتيد متعدّدي كه امروز در قيد حيات نيستند و خدا رحمتشان كند، عربي آموختم تا بتوانم با قرآن پيوند محكم‌تر و آگاهانه‌تري برقرار سازم.
به مرور ايام، آن شيفتگي، مرا واداشت كه به تحصيل زبان و ادبيات عرب در سطوح عالي بپردازم تا شايد تسلّط برآن زبان باعث استحكام رشته مؤانست با معارف قرآن شود.
به بيشتر كشورهاي عرب سفر كردم و در هر كشور، مدتي شروح و تفاسير مختلف قرآن را مطالعه كردم . با چنين اندوخته‌اي كار ترجمه قرآن را طوري آغاز كردم كه هميشه آرزو داشتم» (1).
(171)
ترجمه پورجوادي دو ويراستار داشته است . نخست بهاءالدّين خرّمشاهي و سپس سيدمصطفي حسيني طباطبائي . اين ترجمه كه نخستين بار در سال 1372 از سوي بنياد دانشنامه اسلام انتشار يافت، ترجمه‌اي است سليس و روان كه براساس قواعد نحوي زبان فارسي و به تعبير مترجم از انتخاب برابر نهاده‌هاي فارسي و حدّاقل كلمات و واژه‌هاي دخيل نگارش يافته و از روان‌ترين و خوشخوان‌ترين‌ترجمه‌هاي‌عصرجديد است؛ گرچه ميزان دقّت علمي و مطابقه‌اش با قرآن‌كريم به‌اندازه رواني و خوشخواني‌اش نيست.
روش ترجمه، روش فيمابين ترجمه تحت‌اللّفظي و ترجمه آزاد است و داراي توضيحات مختصري در داخل پرانتز مي‌باشد. بر اين اساس، افزوده‌هاي فراواني در اين ترجمه به چشم نمي‌خورد و جز در موارد اندكي از توضيح و پرانتز استفاده نشده است . اين روش در سراسر ترجمه به‌طور يكسان به چشم مي‌خورد، گرچه
1- ترجمه قرآن ـ دكتر كاظم پورجوادي ـ مجلّه بيّنات شماره 2 ، صفحه 152.
(172)
گاهي برگردان قسمتي از آيه به فارسي فراموش شده و يا پاره‌اي از ترجمه‌ها معادل با الفاظ نيست.

معرّفي ترجمه «محمّد كاظم معزّي»

ترجمه قرآن كريم مرحوم معزّي، آخرين ترجمه تحت‌اللفظي مهمّ و معني‌دار قرآن كريم است كه به سبك و سياق هزار ساله ترجمه تحت‌اللفظي قرآن كريم به زبان فارسي حُسن خِتام مي‌بخشد. مترجم فرزند شيخ محمّد ابن حاج شيخ محمّد رضا فقيه از اولاد معزّالدين، عالم معروف دوران صفويّه است كه در سال 1298 هجري شمسي در دزفول به دنيا آمد و در محضر آيةاللّه بروجردي به تلمذّ پرداخت تا به درجه اجتهاد نايل آمد. او علاوه بر عربي، با زبان انگليسي نيز آشنايي داشت. وي كه چند سالي در دانشكده الهيّات دانشگاه تهران تدريس مي‌كرد، پس‌از سال‌ها مجاهدت علمي، در سال 1350 ه ش فوت كرد.
مهم‌ترين اثر وي، ترجمه‌اي از قرآن كريم است كه توسّط اتحاديّه انجمن‌هاي اسلامي دانشجويان در اروپا و انجمن اسلامي دانشجويان در آمريكا و كانادا و نيز در سال 1337 توسّط كتابفروشي علميّه اسلامي منتشر شده و آخرين چاپ آن توسّط انتشارات اُسوه در سال 1373 انتشار يافته است.
يكي از ويژگي‌هاي برجسته اين چاپ، داشتن ملحقات در انتهاي متن و ترجمه است كه علاوه بر فهرست‌سوره‌ها،داراي‌كشف‌الآيات وكشف‌المطالب
(173)
موضوعي قرآن است كه به پژوهشگران قرآني كمك مي‌كند تا به‌آساني به موضوعات ، سوره‌ها و آيات مورد نظر دسترسي پيدا كنند . همچنين از جهت مطابقت ترجمه با اصل كلام الهي از دقّت نسبي برخوردار است.
اين ترجمه كه آخرين ترجمه تحت اللّفظي از قرآن مي‌باشد، در نگارش آن توجّهي به اسلوب و ساختار زبان فارسي نشده است؛ بنابراين ترجمه روان و گويايي نيست و متأثّر از ساختار متن عربي آيات است؛ با وجود اين، ترجمه‌اي نسبتا دقيق مي‌باشد و از استحكام قابل توجّهي برخوردار است.
اين ترجمه توضيح و اضافات تفسيري به همراه ندارد؛ از اين‌رو، بسياري از آيات، گنگ و نارسا است. پس از اين ترجمه، با علمي‌تر شدن اصول و فنون ترجمه و عنايت به نحو فارسي متن ترجمه، ترجمه تحت‌اللّفظي كنار گذاشته شد.
عليرغم ويژگي‌هاي خاصّ اين ترجمه، خطاها و كم‌دقّتي‌هاي بسيار در ترجمه آيات و استفاده‌نكردن از علائم سجاوندي و ضعيف بودن ساختارنحوي ترجمه و جمله‌بندي‌ها و عدم رعايت قواعد نگارش و بي‌دقّتي درآوردن شكل صحيح كلمات و وجود غلط‌هاي چاپي در ترجمه، در آن به‌چشم

مي‌خورد .
(174)

معرّفي ترجمه «بَهاءُالدّين خرّمشاهي»

اين ترجمه قرآن كريم همراه با توضيحات و واژه‌نامه ترجمه‌اي محتوايي است و در آن نكات نحوي و صرفي به‌خوبي دخالت داده شده، در سال 1374 منتشر گرديده است. مترجم اين اثر، بهاءالدّين خرّمشاهي از مترجمان و قرآن‌پژوهان معاصر است كه (درسال 1324 ه ـ ش) در قزوين متولّد شده است. وي كه سالیان متمادي در زمينه تأليف و ترجمه درحوزه‌هاي مختلف علوم انساني مشغول فعّاليّت بوده و در دو رشته قرآن پژوهي و حافظ‌پژوهي به‌صورت تخصّصي فعّاليّت داشته ، بيش از 50 كار قلمي تا سال 77 در زمينه‌هاي تصحيح ، ترجمه و تأليف ارائه كرده است؛ اين ترجمه با نثري روان و امروزي و در عين حال ادبي و در صورت نياز با توضيحات و اضافات در ميان ترجمه (بوسيله گيومه) به چاپ رسيده است.
ترجمه يادشده از لحاظ ساختار در بين ترجمه‌هاي فارسي قرآن ، نمونه برجسته‌اي است. علاوه بر ترجمه و تفسير ، داراي پيوست‌هايي شامل گفتار مترجم، مقاله‌هايي تحت عناوين قرآن و قرآن پژوهي ، تحريف ناپذيري قرآن، فهم قرآن با قرآن ، كلمات فارسي درقرآن مجيد و واژه‌نامه مي‌باشد.
(175)
گرچه در برخي بخش‌هاي اين ترجمه، كاستي‌هايي محسوس است، لكن مترجم سعي كرده با دقّت كافي، ترجمه‌اي صحيح ارائه دهد، به‌گونه‌اي كه تمام اهتمام وي برآن بوده كه هيچ كلمه يا تعبير يا حتّي حرف قرآني نماند كه معادلي براي آن در ترجمه نباشد، ولي در عين حال در مواردي صلاح دانسته‌اند كه تفسير آيات را در ترجمه وارد كنند.
اين ترجمه از نظر رواني و خوشخواني ، بدون هيچ گرايشي در جهت عربي‌گرايي يا فارسي‌گرايي انجام گرفته و از تطبيق بسيار خوبي با متن عربي آيات برخوردار است كه در مواردي كه توضيحات و اضافات مختصر بوده‌اند، آن‌ها را در متن و بوسيله گيومه آورده، لكن در جابجايي كه توضيحات و تفسيرهاي بيشتري وجود داشته است، مانند شأن نزول ، تفسير و نظر مفسّران، آن را به‌صورت مفصل در پاورقي آورده است .
از ويژگي‌هاي ديگر اين ترجمه، ساختار يكنواخت در سراسر آن و استفاده از كلمات و ساختارهاي
(176)
تركيبي مترادف و هم معنا به‌صورت دقيق و يكسان در تمامي ترجمه است . علاوه بر اين، تا حدّامكان سعي شده مجازها، استعاره‌ها و تأكيدات بصورت تحت‌اللّفظي ترجمه نشود، بلكه به‌صورت محتوايي و در قالب زبان

فارسي برگردانده شود. همچنين در مورد آيات اختلافي علاوه بر نقل تفاسير شيعه ، نقل‌هاي تفاسير اهل سنّت نيز ذكر شده‌اند .
نقدهاي مختلفي بر اين ترجمه، نوشته شده و نكاتي را در آن مورد تأمّل قرارداده‌اند كه از جمله آن‌ها به اين نكات اشاره شده است:
ـ در موارد نادري يكسان‌سازي در ترجمه لغات و تركيب‌هاي هم معنا، رعايت نشده و در برخي از نقدها، ايراداتي بر نثر گرفته شده است .
همچنين در برخي آيات، به جاي ترجمه ، تفسير آيه ذكر شده است .
(177)

معرّفي ترجمه «سيد علي نقي فيض الاسلام»

ترجمه قرآن عظيم با نثري ادبي همراه با توضيح و تفسير كه توضيحات، از اصل آيات تفكيك شده و در پرانتز قرار گرفته است، حاصل تلاش بي‌وقفه علمي مرحوم سيد علي‌نقي فيض الاسلام مترجم شهير معاصر مي‌باشد كه درسال 1284 (هجري شمسي) در اصفهان بدنيا آمد . وي كه از شاگردان آيات عظام آقا سيّد ابوالحسن اصفهاني ، حاج آقا ضياءالدّين عراقي و شيخ محمّد كاظم شيرازي و داراي اجازه اجتهاد از آن‌هاست، علاوه بر ترجمه قرآن، ترجمه نهج البلاغه و صحيفه سجّاديّه را نيز انجام داده است.
اين ترجمه كه نه بيش از حد تحت‌اللّفظي است و نه آزاد و كم و بيش دقيق، وفادار به متن و متأثّر از ساختار زبان عربي است؛ از دقّت و استواري خاصّي برخوردار مي‌باشد؛ سبك و سياق آن بينابين ترجمه تحت‌اللّفظي معزّي و ترجمه روان و خوش انشاي مرحوم الهي قمشه‌اي است.
بطور كلّي، اين اثر گرچه دقيق و استوار است، ولي توضيحات مفصّل آن شكل تفسيري به آن داده و جنبه كاربردي آن براي عامّه مردم كمرنگ شده است.
(178)
ترجمه داراي توضيحات مفصّلي است كه در داخل پرانتز قرار گرفته است، اما در مواردي داخل پرانتز نيست. اين توضيحات شامل تفسير، شرح واژگان و عبارات آيات و يا ذكر شأن نزول سوره‌ها مي‌باشد و روش ترجمه از لحاظ ارائه يك ترجمه تفسيرگونه، در سراسر قرآن رعايت شده است و ترجمه از نثري نسبتا گويا و روان برخوردار است و مترجم با استفاده از اضافات و تفسيرهايي كه در ترجمه آمده، توانسته است ابهامات را تا حدود زيادي از بين ببرد. اين ترجمه با همگي ويژگي‌هايي كه دارد، داراي اشتباهات و لغزش‌هاي محدودي درترجمه و توضيحات و پرانتزهاي طولاني است كه در برخي موارد ميان اجزاي تركيبي جملات فاصله طولاني ايجاد كرده است.
بر شما باد عمل كردن به قرآن ، كه ريسمان محكم الهي ، و نور آشكار و درماني سودمند است ، كه تشنگي را فرونشاند ، نگهدارنده كسي است كه به آن تمسّك جويد و نجات دهنده آن كس است كه به آن چنگ آويزد .
(خطبه 156 نهج‌البلاغه علي «ع»)
(179)

معرّفي ترجمه قرآن كريم «عبّاس مصباح زاده»

عباس مصباح‌زاده كه از خطّاطان مشهور معاصر است، به ترجمه قرآن كريم اهتمام ورزيده و اين اثر را كه احتمالاً از ترجمه‌هاي عهد قاجار و از ترجمه ابوالفتح رازي اخذ گرديده است، به‌وسيله وي در سال 1377 براي اوّلين بار در انتشارات جاويدان به چاپ رسيد و پس از آن بارها به طبع رسيده است . اين ترجمه كه بخاطر پيروي از ساختار دستوري عربي به‌صورت كلمه به كلمه انجام شده و از دقّت نسبتا خوبي برخوردار است. اين اثر، ترجمه‌اي است پايبند به اسلوب نحوي قرآني ، بنابراين به‌صورت تحت‌اللّفظي نگارش يافته و تا حدودي روان و گوياست و علاوه بر نوشتن ترجمه كلمات در زير هركلمه، اضافات و توضيحات فراواني نيز در آن به چشم مي‌خورد كه عموما اين اضافات شامل يك و يا چندكلمه است كه از اصل ترجمه، تفكيك شده است .
برخي از صاحب‌نظران در نقد اين اثر گفته‌اند: ترجمه بخاطر پيروي از ساختار نحوي آيات، چندان روان و گويا نيست و از نثري چندان روان و سليس برخوردار نبوده و اشتباهات و خطاهايي نيز در برگردان آيات ديده مي‌شود؛ امّا ويژگي
(180)
برجسته اين اثر آن است كه ترجمه از دقّت نسبتا خوبي، با اصل كلام الهي برخوردار است و ترجمه تحت‌اللّفظي نيز بصورت يكسان در ترجمه بكار رفته است، همچنين افزوده‌ها و توضيحات مختصري نيز در ترجمه برخي كلمات به چشم مي‌خورد.
اين اثر را آقاي حجّت هادي در صفحه 76 عيار نقد بر ترجمان وحي و رسول معتمدي در پيام قرآن باعنوان يكصد سال ترجمه و تفسير قرآن كريم، معرّفي و نقد كرده‌اند .
درمان خود را از قرآن بخواهيد و در سختي‌ها از قرآن ياري بطلبيد ، كه در قرآن درمان بزرگ‌ترين بيماري‌ها يعني كفر و نفاق و سركشي و گمراهي است ، پس به وسيله قرآن خواسته‌هاي خود را از خدا بخواهيد و با دوستي قرآن به خدا روي آوريد و به وسيله قرآن از خلق خدا چيزي نخواهيد ، زيرا وسيله‌اي براي تقرّب بندگان به خدا ، بهتر از قرآن وجود ندارد .
(خطبه 176 نهج‌البلاغه علي «ع»)
(181)

معرّفي ترجمه منظوم كامل قرآن كريم ـ «اميد مجد»

قرآن‌نامه، اوّلين ترجمه منظوم كامل قرآن مي‌باشد كه در سال 1376، در 1222 صفحه منتشر شده است.
اين اثر كه شامل 18 هزار بيت مي‌باشد، در مدت 300 روز توسّط اميد امجد (متولد 1350) از شهر نيشابور، سروده شده است كه اين عمل، نشان‌دهنده طبع روان نامبرده است. يكي از ويژگي‌هاي اين ترجمه، اشعار نسبتا روان آن است بدون استفاده از هرگونه لغت عربي ناآشنا، به ترجمه قرآن پرداخته است.
از نكات برجسته اين اثر، عدم تكرار ابيات و اشعار است، به‌گونه‌اي كه حتّي در آيات تكراري در يك‌سوره مثل سوره مباركه «اَلرَّحْمن» كه آيه شريفه «فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ» 31 بار تكرار شده براي هر آيه، بيت ديگري سروده شده و هيچ‌يك از ابيات تكراري نيست.
مترجم در اين اثر سعي كرده در حد امكان اشعار را به‌صورت خلاصه و مختصر (مُوجَز) بيان كند، بصورتي كه معناي كامل در كمترين لغات بيان شود . گرچه در برخي موارد كه براي ترسيم صحنه لازم بوده توضيحاتي اضافه‌كنند، به اصل ترجمه
(182)
اضافه شده است. وي مبناي علمي ترجمه منظوم را دو ترجمه فارسي فولادوند و خرّمشاهي قرارداده است، ولي در بسياري از موارد، توضيحاتي آورده كه در دو ترجمه ياد شده وجود ندارد.
اين ترجمه ـ كه هم از لحاظ قرآني و هم از لحاظ ادبي قابل توجّه است ـ تحوّلي جديد را در خواندن قرآن توسّط عموم علاقه‌مندان به قرائت قرآن بوجود آورده است. مترجم سعي كرده در ترجمه سوره‌هايي كه داراي آيات كوتاه هستند، آيه را در يك بيت ترجمه كند كه اين ايجاز در سوره‌هايي مانند ناس و توحيد به حد اعلاي خود رسيده، به‌گونه‌اي كه هرآيه در يك مصرع ترجمه شده است.
از ويژگي‌هاي ديگر اين ترجمه، آن است كه شيوه ترجمه منظوم و موزون بدون تخطّي در سراسر ترجمه حفظ شده و مترجم سعي كرده براي تركيبات و تعابير يكسان از ابيات و اشعار متفاوت استفاده‌كند.از نكات قوّت اين ترجمه مي‌توان به رواني و گوياييِ‌نسبي اشعار و خلاصه و مُوجَز بودن ترجمه اشاره كرد، به گونه‌اي كه مترجم سعي كرده در حدّ امكان، معاني را در
(183)
كم‌ترين واژگان بيان كند. همچنين وزن حَماسِي و بحر متقارب است(1).

محمد حسن زماني در مقاله نگاه و نقدي بر ترجمه‌هاي آهنگين و منظوم قرآن، در نقد اين اثر نكاتي را بيان كرده كه از جمله آن‌ها: افزوده‌هاي توضيحي غيرلازم كه برخلاف شيوه متعارف در داخل دو گيومه قرار گرفته و با مواردي بدون تفكيك از اصل ترجمه اضافه شده و حذف بعضي كلمات و قيود و بعضي جمله‌ها در ترجمه و اغلاط محتوايي را مي‌توان نام برد.
1- از اوزان ادبيات شعري است كه خواننده را به شور و شوق مي‌آورد.
(184)
آشنايي با10 سايت فارسي قرآني
(حاوي متون تفسيري)
1ـ پايگاه قرآن‌پژوهي : WWW.Qurandatabank.com(org.net)
ـ شبكه‌اي قرآني محض با استفاده از 10 هزار عنوان كتب قرآني به زبان‌هاي فارسي، عربي، انگليسي ، فرانسه ، آلماني، اردو، پرتقالي، روسي ، تركي و ... داراي بانك اطّلاعاتي بسيار قوّي ، قابليّت جست‌جو به‌همراه مشخّصات كتاب‌شناسي ، چكيده‌ها و برخي از متون اصلي آن‌ها مي‌باشد، بانضمام صفحات داخلي شامل :
ـ اخبـار : شامل خبرهاي‌قرآني و محافل‌قرآني .
ـ پــرسش و پاســخ : كليه بينندگان اين صفحه مي‌توانند پرسش‌هاي خود را در زمينه قرآن مطرح كرده و در كوتاه‌ترين زمان ممكن، پاسخ آن را دريافت كنند.
ـ گالـري : شامل تصاوير زيباي قرآني مي‌باشد.
ـ قاريان : زندگي‌نامه قاريان مشهورجهان‌اسلام، به‌همراه تصوير و صوت قاري .
ـ گزيده متون قرآني : داراي متن كامل كتاب‌هاي قرآني .
ـ مقالـــه شناســـي : در اين قسمت، متن كامل گزيده‌هاي مقالات موجود در شبكه به نمايش گذاشته مي‌شود.
ـ آموزش : داراي بخش‌هاي زير مي‌باشد :
(185)
الف) روخواني
ب) تجـويـــد
ج) قـــــرائت
د) چگونگـي بهـره‌گيـري از تفــاسيـر قـرآن
ـ دفتر يادبودها: در اين قسمت، بينندگان شبكه مي‌توانند يادداشت‌ها و نظرات خود را روي شبكه قرار دهند.
ـ درصفحه آغازين صوت كامل قرآن با صداي استاد عبدالباسط و استاد منشاوي و استاد پرهيزگار، بانضمام متن قرآن با انتخاب آيات مورد نظر با زيرنويس ترجمه آيت اللّه مكارم شيرازي و ترجمه لاتين مورد استفاده

بينندگان قرار خواهد گـرفت .
2 ـ WWW. QuranChildren.com پايگاه قرآني كودكــان :
ايـن شبكـه جهـت تشـويـق و تـرغيب كودكـان بـه نقّاشي موضوعات قرآني بخصوص داستان‌هاي قرآني راه‌اندازي شده است. كودكان مـي‌توانند به دلخـواه، هـر يــك از مـوضـوعـات قــرآني را، نقـاشي و بـه نشاني الكترونيكي Webmaster @ QuranChildren.comارسال كنند تا در اوّلين فرصت، به‌نام فرستنده، بر روي شبكه قرار گيرد. همچنين بازديدكنندگان مي‌توانند از طريق موضوع نقّاشي ، نام نقّاشي يا موضوع قرآني، جست‌جو را انجام دهند و تصاوير موجود در شبكه را ملاحظه كنند.
(186)
3 ـ WWW.Montazar.net شبكه منتظر (امام مهدي"عج"):
در شبكه امام مهدي (عج) ، بخش‌هاي متنوّعي موجود است. يكي از اين بخش‌ها، به‌نام قرآن كريم شامل 4 قسمت قرآن درحديث، نمايش و صوت ، آموزش و مقالات مي‌باشد.
ـ نمايش و صوت : در اين قسمت ، صداي استاد شاطري ، با ترجمه استاد مكارم شيرازي به‌صورت جست‌جو و انتخاب موضوعي و آيه به آيه موجود است.
ـآموزش : هنوز اين قسمت راه‌اندازي نشده است.
ـ مقالات : در اين قسمت، مقالات با موضوعات قــرآنـي مـــوجــود است .
ـ قابل توجه است كه در قسمت‌هاي ديگر اين شبكه، سرفصل‌هاي امام مهدي(عج) ، احكام و مراجع ، مناجــات و شيعــه و تشيّع وجود دارد .
4 ـ WWW.AL_Shia.com شبكـــه الشيعـــه:
شبكه جهاني اطلاع‌رساني آل البيت، يكي از شبكه‌هاي بسيار قوّي در موضوعات اسلامي و قرآني مي‌باشد. بخش‌هايي كه مربوط به قرآن مي‌شود عبارتند از:
ـ قرآن و علوم قرآني : در اين قسمت، مباحث علوم قرآني از علماي شيعه از جمله آيت‌اللّه مكارم شيرازي، جوادمحدّثي ، جعفري مراغي ، طبرسي ،
(187)
سيّدجلال الدّين آشتياني ، آيت اللّه جوادي آملي ، عقيقي بخشايشي ، بهاءالدين خرّمشاهي و محمّد هادي معرفت ، به چشم مي‌خورد.
ـ در بخش حافظان قرآن كريم با 164 حافظ دختر و 353 حافظ پسر و مختصري از زندگي‌نامه آن‌ها آشنا مي‌شويد.
ـ قرآن كريم: كه شامل زيرمجموعه‌هاي آموزش قرآن، جست‌جو درقرآن، زندگي‌نامه قاريان، متن قرآن، صداي‌قاريان به‌صورت ترتيل ، تلاوت ، نُسَخ

خطي‌قرآن درکُتُب و مقالات قرآني موجود مي‌باشد.
5 ـ WWW.JameatulQuran.com شبکه جامعة القرآن:
ـ جامعة القرآن کريم شبکه‌اي است که در موضوعات متنـوع قرآنـي فعّاليّت مي‌کند.
ـ معرّفي حافظـــان: در اين بخش ، حافظاني که در جامعة القرآن موفّق به حفظ قرآن شده‌اند، خلاصه‌اي از زندگي آن‌ها و نمونه‌اي فعاليت و شيـوه کارشـان ارائـــه مي‌شـــود.
ـ اخبار و اطلاعــات : شامل اطلاعات قرآني
ـ آمـوزش : شامل آموزش‌هاي حفظ ، ترتيل ، تجويد و قرائت .
ـ سايت‌هاي اسـلامـي: معرّفي شبکه‌هاي اسلامي .
ـ پرسش و پاسخ: در اين قسمت کاربران مي‌توانند پرسش‌هاي قرآني خود را مطرح و
(188)
پاسخ آن‌ها دريافت کنند.
ـ انتشـــارات: معرّفي کتب چاپ شده در نشر جامعة القرآن .
6 ـ WWW.Balagh.net شبکه بلاغ :
ـ سايت فوق به 3 زبان فارسي ، عربي و انگليسي مي‌باشد.
ـ شبکه در صفحه آغازين، به دو بخش قرآن و پيامبـر (ص) و اهـــل بيت (ع) تقسيـــم مي‌شود.
ـ در زمينه قرآن ، بخش‌هاي علوم قرآن ، معارف قرآن، کتاب‌شناسي قرآن، مباحثي پيرامون قرآن و بـخش تصاويــر ارائـــه شــده اســت.
ـ در زمينه پيامبر (ص) و اهل بيت (ع)، بخش‌هاي ذيل قابـل استفـــــاده‌اند:
الف) شناخت اهل بيت (ع) که شامل بخش‌هاي: اهـل‌بيت (ع) از منظــر قــرآن ، پيامبر (ص) و اهـــــل بيـــــت (ع) اســـت .
ب) زنـدگي‌نـــامـــــــه
ج) فضايل و سيـره فـردي
د) کتـــاب‌شنـاســـــــي
ه) کتـــابخانـــه و... .
7 ـ WWW.Islamweb.net شبکـــــه اســـــلام:
ـ اين سايت به دو زبان انگليسي و عربي است و شامل موضوعات مختلفي مانند قرآن، احاديث ، اطّلاعات سياسي روز و... مي‌بـــاشـــد.
(189)
8 ـ WWW.Islamway.Com شبکـه طريق الاسلام:
ـ ايـن سايت به زبان‌هاي گوناگونـي مانند انگليسي ، فرانسه و اردو ارائه شده و داراي بخش‌هايي مانند قرآن‌کريم،مقالات،مطبوعات ، ادعيّه و ...

مي‌باشد.
9 ـ WWW.Hawzah.net شبكـــــه حـــــوزه:
ـ اين سايت به 3 زبان فارسي ، انگليسي و عربي ارائه شده و از موارد حائز اهميّت آن مي‌توان به معرّفي مقالات قرآني، كتابخانه ، متون ديني، معرّفي مراكز اسلامي ، مجلاّت ، اخبار و اطّـلاعـــات، قــرآن ، عقايد و اخلاق ، اشاره نمود.
10 ـ WWW.Islamicdatabank. Comشبكه‌پارسا:
ـ سايت فوق به 3 زبان فارسي ، انگليسي و عربي ارائه شده است .
ـ در بخش فارسي ، جست‌جو در 23844 منبع اسلامي از قبيل پايان‌نامه‌ها ، مقالات و كتب منتشــره اسلامــي داخلي و خارجي ميسر است .
ـ سايت فوق داراي اصلاح نامه‌اي مشتمل بر موضوعات قرآن و عرفان ، اخلاق ، فقه ، ادبيّات و... مـي‌بــاشــد.
ـ از موارد جالب توجّه در اين شبكه مي‌توان به كتابسـراي ناشــران و شهـــر كتــاب اشاره كرد.

آشنايي با 10 نرم‌افزار قرآني (داراي گرايش تفسير و علوم قرآني)

1 ـ نرم‌افزار تفاسير قرآن جامع

مشخصـــات :
- كتـابخـــانـــه 12 قـــــرن تفسيـــــر شيعـــه .
ـ 59 دوره تفسير در 538 مجلّد و 250 هزار صفحه بصورت تطبيقـي .
ـ 18 تــرجمه فارســـي .
ـ تــرجمــه انگليســي قـرآن كريم (آقاي پيكتال) .
ـ تــلاوت تمــامــي ســوره‌هـــــاي قـــــــرآن .
ـ متــن زيبـاي قرآن به شكل اعراب‌گذاري شده .
ـ قابليّت جست‌جــوي كلمــه‌اي يا آيــه يا ســوره .

2 ـ نرم افزار قـرآني بيّنـات

مشخّـصـــات :
ـ تفاسير الميزان (فارسي و عربي) و تفسير نمـــــونـــه .
ـ امكان مقايسه همزمان تفاسير .
ـ ترجمه‌هاي‌فارسي اساتيد : فولادوند ، مكارم ، آيتــي و خــرّمشاهـي .
ـ امكان جست‌جو در متن قرآن ، ترجمه و تفاسير بـــا امكــان چـــاپ .
(191)
ـ امكــان جست‌جــوي لغــت و ريشـــه در قرآن .
ـ متن كامل كتب نهج‌البلاغه ، صحيفه سجّاديّه ، مفاتيح ، حلية المتّقين و ...
با امكان ترجمه ، امكان جست‌جو و چاپ .
ـ كاربري ساده و سريع .

3 ـ نرم‌افزار نور المبين :

مشخّصات :
ـ 3 دوره تفسيري كامل قرآن كريم به‌همراه آشنايي با معاني سوره‌ها (الميزان فارسي و عربـــــي و نمونـــه).
ـ 18 دوره تـرجمــه كامـل قـرآن كـريـم شـامـل 5 تـرجمـه فـارسـي (فولادوند ، معزّي ، خرّمشاهي ، مكارم ، الهي قمشه‌اي) 4 ترجمه انگليسي (Irwing ، Shaker ، Ehlali ، Yourself) فرانسوي ، اسپانيايي ، بوسنيايي ، مالي ، آلماني ، تركي ، فنلانــدي ، هلنــدي و ايتاليايـــي .
ـ امكانات متنوّع جهت حفظ آيات شريفه با تكرار نامحـدود .
ـ امكانات جست‌جو در متن آيات ، ترجمه و تفسير با امكانات چاپ و يادداشت.

4 ـ نرم‌افزار قرآني منير

ـ تفسيـــــــر فـــرات الكوفـــي نوشته كوفـــــــي . (192)
ـ ترجمه كامل قرآن كريم با صوت استاد منشاوي .
ـ متن كامل كتاب قرآن پژوهي آقاي خرّمشاهي .

5 ـ نرم‌افزار قرآني مُبين

ـ شرح و تفسير سوره‌هاي قرآن به زبان انگليسي ـ ترجمه كامل قرآن به زبان‌هاي فارسي و آلمـانـي .
ـ متن كامل كتاب صيانت قرآن از تحريف (تحريف‌ناپذيري قرآن) نوشته آيت‌اللّه محمّد هادي معـــــــــرفـــت .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد محمّد جبـــرئيـل .

6 ـ نرم‌افزار قرآني ميزان

ـ تفسيـــر قمّــي .
ـ متن كامل كتاب التفسير المفسّرون نوشته ذَهَبِــي .
ـ ترجمه كامل قرآن به زبان‌هاي فارسي و انگليسـي .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد سعـــــــدالحامـــــدي .

ـ گزيده تفسير نمونـــــه .
(193)
ـ ترجمه كامل قرآن كريم به زبان‌هاي فارسي و ايتاليايـــي.
ـ ترتيل‌كامل‌قرآن كريم با صوت استاد پرهيزكار.
ـ متن كامل كتاب آشنايي با علـــوم قـــــرآني .

ـ تفسير منسوب به امــام حســن عسكـــري (ع).
ـ ترجمه كامل قرآن كريم به زبان‌هاي فارسي و اسپانيـولــي .
ـ متـــن كامـل كتاب درس‌نــامه علوم قرآنـــي .
ـ ترتيل كامل قرآن كريم با صوت استاد خليل حصـري .

9 ـ نــرم افزار نورالانــوار

ـ 11 ترجمه (به 7 زبان) ، 9 تفسير (عربي و فــارســـي).
ـ شـــأن نــزول ، روايات تفسيري ،
فيلم و عكس با خط عثمان طاها.

ـ 19 ترجمـــه قــرآن به زبان‌هـــاي مختلف دنيا .
ـ يك دوره ترتيل كامل قرآن كريم با صداي استــاد شحات انور .
ـ امكانات ويــژه جهت حفــظ قـــرآن كريـــــم .
(194)
تحليل آماري مربوط به شركت كنندگان در
«اولين كارگاه آموزشي مفسّرين جوان»
[تهران ـ نمايشگاه بين‌المللي قرآن كريم]
تعداد كل شركت‌كنندگان : حدود 2000 نفـر
شــركت‌كننــدگــان خانــم : 800 نفـر
شــركت‌كننــدگــان آقـــا : 1200 نفـر
ميـانگيـن سنّـي شـركت‌كنندگان :
افراد بيــن 16 تا 20 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 20 تا 25 ســال 700 نفـر
افراد بيــن 25 تا سال به‌بالا 600 نفـر
سطح تحصيلات شركت كنندگان :
زيـــــــر ديپلـــــــم : 660 نفـر
ديپلــم و فـــوق ديپلـــم : 800 نفـر
ليســـانس و بـــــالاتـــــر : 540 نفـر
مدّت فعاليّت كارگاه آموزشي : 24 روز از ششم تا پايان ماه مبارك رمضان (19 دي‌ماه تا 14 آذرمـــــــاه 81)
توضيح: كليه افراد شركت‌كننده در مسابقه روش اُنس با قرآن (روش مراجعه موضوعي فوري به تفاسير قرآن كريم) از 20 نمره، نمرات بالاي 15 را كسب كرده‌اند.

آشنايي با مؤسسه قرآني تفسير جوان

مؤسسه قرآني تفسير جوان به منظور توسعه فرهنگ انسانساز قرآني در جامعه خصوصا در ميان نوجوانان و جوانان عزيز تأسيس شده است . شمه‌اي از فعاليت‌هاي مؤسسه به شرح زير است :

1. تأليف دوره كامل تفسير قرآن كريم تحت عنوان «تفسير بيان» در 30 جلد (برگرفته از تفسير عظيم مجمع‌البيان مرحوم طبرسي كه حدود 900 سال پيش نگاشته است) .
2. تأليف كتاب فهرست موضوعي تفسير بيان .
3. تأليف دوره كامل تفسير قرآن كريم تحت عنوان «تفسير جوان» در 27 جلد (برگرفته از تفسير نمونه) .
4. تأليف كتاب فهرست موضوعي تفسير جوان .
5. تأليف 350 كتاب موضوعي قرآن بر اساس نيازسنجي قرآني كه بصورت تحقيقات ميداني از دانش‌آموزان و دانشجويان اعلام نظر شده است ، در قطع پالتويي با حجم كم و قيمت ارزان (Fast Book) تحت عناويني همچون؛ راز خوشبختي ، قرآن‌شناسي جوان ، روش چكيده‌نويسي موضوعي تفسير قرآن ، فرهنگ‌نامه قرآني جوان ، فقر و ثروت از ديدگاه قرآن و ... .
6. ترجمه انگليسي و عربي 8 كتاب : جلد 1 و 30 تفسير بيان ، جلد 26 و 27 تفسير جوان ، روش انس با قرآن ، قرآن‌شناسي جوان ، فرهنگ‌نامه قرآني جوان ، راز خوشبختي .
7. تأليف و چاپ «روزنامه ديواري پيام آسماني» با موضوعات متنوع قرآني جهت نصب در مكان‌ها و معابر عمومي نظير دانشگاه‌ها ، اين روزنامه‌هاي (200)
ديواري ، چكيده 276 كتاب تفسير موضوعي قرآن كريم است .
8. تأليف و انتشار كارت‌هاي جيبي، «گل‌هاي آسماني» حاوي رهنمودهاي قرآن در موضوعاتي همچون ؛ آيات داراي اسم اعظم (احتمالاً)، علوم قرآني براي كودكان و نوجوانان.
9. راه‌اندازي «كتابخانه تخصصي قرآن كريم» و «باشگاه انديشه‌هاي آسماني» براي‌جوانان.
10. راه‌اندازي اولين سايت قرآني جهاني اينترنت با نام «پايگاه قرآن‌پژوهي» به منظور معرفي 000/10 عنوان كتاب قرآني به همراه چكيده‌اي از محتواي آن‌ها ، به آدرس اينترنتي (WWW.Qurandatabank.com (net.org
11. طراحي «مسابقات تفسير قرآن كريم» در مقاطع راهنمايي ،

دبيرستان و دانشگاه .
12. طراحي « جوايز دربردارنده پيام‌هاي قرآني» ، ويژه برندگان مسابقات مختلف در سراسر كشور .
13. ارائه و انجام پروژه‌هاي «پژوهشي و كاربردي قرآني» در جهت پيشبرد مصالح ملي همچون «محيط زيست از ديدگاه قرآن» .
14. ابــداع و آمــوزش طـــرح ملـــي روش
(201)
انس با قــرآن (ويــژه جــوانـــان) Reference Guide of Qumran Sourcesبراي اولين بار ، به منظور مراجعه موضوعي فوري به تفاسير قرآني .
تلفن تماس با مؤسسه قرآني تفسير جوان :
2228296 ـ 021 و 09112085322
(202)

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌اي قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم
جاهِدُوا بِأَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ في سَبيلِ اللَّهِ ذلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه 41)
با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است
اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند
بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص 159
بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال 1340 هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.
مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال 1385 هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.
اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :
الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی
ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه
ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهاي رایانه اي و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...
د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار هاي تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر
ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای
و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط 2350524)
ز)طراحی سیستم هاي حسابداري ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...
ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...
ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه
ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال
دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگي مذهبي قائميه اصفهان
تاریخ تأسیس: 1385 شماره ثبت : 2373 شناسه ملی : 10860152026
وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com
فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com
تلفن 25-2357023- (0311) فکس 2357022 (0311) دفتر تهران 88318722 (021) بازرگانی و فروش 09132000109 امور کاربران 2333045(0311)
نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت

امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.
شماره حساب 621060953 ، شماره کارت :6273-5331-3045-1973و شماره حساب شبا : IR90-0180-0000-0000-0621-0609- 53به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید
ارزش کار فکری و عقیدتی
الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».
التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».
[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی‌گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».
مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹